

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

ALİ BİN ÖMER ARABİ’NİN BAYTARNAME (75b-120a) ADLI
ESERİNİN DİL VE EDEBİYAT EĞİTİMİ YÖNÜNDEN
ÇALIŞILMASI

Akif TAŞ
(Yüksek Lisans Tezi)

İstanbul, 2022

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

ALİ BİN ÖMER ARABİ’NİN BAYTARNAME (75b-120a) ADLI
ESERİNİN DİL VE EDEBİYAT EĞİTİMİ YÖNÜNDEN
ÇALIŞILMASI

STUDYING THE WORK OF ALI BIN OMER ARABI NAMED
BAYTARNAME IN TERMS OF LANGUAGE AND LITERATURE
EDUCATION

Akif TAŞ
(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman
Prof. Dr. Mesut ŞEN

İstanbul, 2022

Tüm kullanım hakları

M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü'ne aittir.

© 2022

ETİK BEYANI

Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım çalışmamda;

- Sunduğum bilgileri, dokümanları ve verileri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Çalışmamda yararlandığım eserlerin tamamına atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Elde ettiğim verilerde ve sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı bildirir, aksi bir durumda aleyhimde doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

12/06/2022

(İmza)

Akif TAŞ

ÖZGEÇMİŞ

2016 Karamürsel Anadolu Lisesinden mezun olma

2016 Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği programına giriş

2020 Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği programından mezun olma

2020 Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı'na giriş

2020 Türk Kızılayı Kartal Anadolu Lisesinde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği

2020 Selçuk Eraydın Anadolu İmam Hatip Ortaokulunda Türkçe Öğretmenliği

2021 Ispartakule Anadolu Lisesinde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği

2022 Levent Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği

ÖN SÖZ

Bu yüksek lisans tezi, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Esad Efendi bölümü 2468 numarada kayıtlı Baytarname adlı eserin 75b-120a yaprakları üzerinde yapılan bir dil ve eğitim çalışmasıdır.

Ali Bin Ömer Arabî tarafından 16. yüzyılda (1568) kaleme alınan Gazâ-Nâme ve Baytâr-nâme adlı eser, bu dönemde baytarlık üzerine yazılan eserlerin başında gelmektedir. Eser Gazaname ve Baytarname olmak üzere iki bölümden oluşur. İlk bölüm olan Gazaname bölümü 8 baptan oluşup gaza ve cihat gibi konulardan bahseder. İkinci bölüm olan Baytarname ise 5 baptan oluşmuştur. Bu beş bapta atların beslenmesi, atların yaşları, iç ve dışta ortaya çıkan hastalıklar, tedavi yöntemleri ve önlemler yer almaktadır.

16. yüzyılda yazılan “Baytarname” adlı eserde Eski Türkiye Türkçesi yazım geleneğinin olduğu görülür. Eserde eskicil kelime örnekleri de bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında eser, Türk dili için önem arz etmektedir. Ayrıca hayvanlardaki hastalıkların ve tedavi yöntemlerinin işlenmesiyle hem veterinerlik hem de eğitim sahalarında yararlanılabilecek bir eser özelliği göstermektedir. Bu eserin en önemli özelliği kuduz ve çekiç (malleus) hastalığının ayrıntılarıyla gözlenip aktarılmasıdır. Ayrıca Ali Bin Ömer Arabî atlardaki hastalıkları derinlemesine anlatıp tedavileri ile ilgili tecrübelerini okuyucuyla paylaşmaktadır.

Bu çalışmada inceleme, metin ve dizin olmak üzere üç bölüm bulunmaktadır. Giriş bölümünde baytarnameler ile ilgili genel bilgiler verilir ve baytarnamelerin tarihi seyri aktarılmıştır. Ardından eserin müellifi ve bölümleri açıklanmıştır. Daha sonra çalışmanın konusu, amacı ve yöntemi açıklanmaya çalışılmıştır. Dil incelemesi bölümünde eserin metni ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Bu bölümde Muharrem Ergin'in Türk Dil Bilgisi, Gürer Gülsevin'in Eski Anadolu Türkçesinde Ekler, Erol Öztürk'ün Eski Anadolu Türkçesi El Kitabı ve Mesut Şen'in Türk Dilinin Dünü ve Bugünü kitaplarından yararlanılmıştır.

Metin bölümünde eserin 75b-120a yapraklarının transkripsiyon alfabesi ile Latin harflerine aktarımı yer almaktadır. Metinde Arapça olarak yazılmış ayet ve hadislerin çevirileri verilmiştir. Eserde yanlış yazılan kısımlar düzeltilmiş ve dipnot ile belirtilmiştir.

Dizin bölümünde metinde bulunan kelime ve kelime gruplarının gramatikal dizini ve sözlüğü yer almaktadır. Kelimelerin anlamları bağlam esas alınarak verilmiştir.

Tez çalışmamda beni engin bilgileri ile yönlendiren hocam Prof. Dr. Mesut ŞEN'e, metnimdeki Arapça kısımların çevrilmesinde yardımcı olan hocam Omar ALJUBOORI'ye, metnimin nazım kısmında yol gösteren hocam Dr. Öğretim Üyesi Erdoğan TAŞTAN'a, her türlü desteği ve bilgiyi veren hocam Dr. Öğretim Üyesi Salih Mehmet ARÇIN'a, her zaman destek olan ablam Yurdagül TAŞ'a ve tez sürecim boyunca bana yardım eden arkadaşım Deniz BİLGİN'e teşekkürlerimi bir borç bilirim.



ÖZET

Bu çalışma, Süleymaniye Kütüphanesinin Esad Efendi bölümü 2468 numarada kayıtlı bulunan Baytarname adlı eserin üzerinde yapılan bir dil çalışmasıdır. Baytarnameler İslam uygarlığında evcil hayvanların özellikle de atların hastalıkları ve tedavilerinin anlatıldığı tıp kitaplarıdır. Baytarnamelerin çoğu atçılık ve binicilik eğitimi ve atlarla ilgili hastalıklara ayrılmıştır. Üzerinde çalıştığımız eser Ali bin Ömer Arabi tarafından Eski Türkiye Türkçesi ile yazılmıştır. Bu çalışma; inceleme, metin ve dizin olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. İnceleme bölümünde, eser ile ilgili genel bilgiler verilip metin imla, ses ve şekil özellikleri bakımından incelenmiştir. Metin bölümünde, Arap harfleri transkripsiyon alfabesi ile Latin harflerine aktarılmıştır. Metinde noktalama işaretleri kullanılmış, bazı kısımlar koyu font ile yazılmıştır. Her şey bir kompozisyon şeklinde verilmiştir. Eserde yanlış yazılan yerler düzeltilmeye çalışılmıştır. Bizim incelediğimiz kısım 44 varaktan oluşmakta ve her sayfada genellikle 13 satır bulunmaktadır. Ayrıca varakların kenarlarına alınan notlar, o not hangi satıra aitse oraya dâhil edilmiştir. Dizin bölümünde, tüm kelime ve kelime grupları yazılıp anlamları verilmiştir. Kelimelerin anlamları metindeki bağlamlarına göre belirtilmiştir. Ayrıca kelimelerin hangi dile ait olduğu gösterilmiştir.

Anahtar kelimeler: Eski Türkiye Türkçesi, Baytarname, Atçılık, Veterinerlik Tarihi, Dil ve Edebiyat Eğitimi

ABSTRACT

This thesis is a language study about the written work named Baytarname, which is registered in the Esad Efendi section of the Süleymaniye Library, no 2468. Baytarnames are medical books about diseases and treatments of domestic animals, especially horses, in Islamic civilization. Most of the Baytarnames concern horse breeding and equestrian training and diseases related to horses. The work we studied on was written by Ali bin Ömer Arabi in Old Turkey Turkish. The study consists of three parts: review, text and index. In the analysis part, there is general information about the work and examination of the text in terms of spelling, sound and shape. In the text part, the Arabic letters were transferred to the Latin letters with the transcription alphabet. Punctuation marks were used in the text and some parts were written in the dark font. Everything was written in the form of a composition. Misspelled words were tried to be corrected. The part we examined consists of 44 pages and generally, there are 13 lines on each page. Besides, the notes on the edge of the pages were added on the lines which they belong to. In the index part, all words and phrases were written with their meanings. The meaning of each word was indicated according to their context in the text. In addition, the languages that the words belong to were demonstrated in this part.

Key words: Old Turkey Turkish, Baitarname, Horse Breeding, History of Veterinary, Language and Literature Education

KISALTMA VE İŞARETLER

- a. : Yaprak ön yüzü
a.m/a.s.: Aleyhisselam
Akt. : Aktaran
Ar. :Arapça
b. : Yaprak arka yüzü
Bağ. : Bağlaç
Bk. : Bakınız
C. : Cilt
Çin. : Çince
E.T. : Eski Türkçe
ETT : Eski Türkiye Türkçesi
Far. : Farsça
Hz. : Hazreti
Hızl. : Hazırlayan
i. : isim
MEB : Milli Eğitim Bakanlığı
Mec. : Mecaz
s. : Sayfa
S. : Sayı
Sf. : sıfat
T.C. : Türkiye Cumhuriyeti
T.T. : Türkiye Türkçesi
TDK : Türk Dil Kurumu
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
vb. : ve benzeri
vr. : Varak
Zm. : Zamir
[] : Metinde okunamadığı için onarılan, tamamlanan kısımları gösterir.
>/< : Kelimelerin değişim yönünü gösterir.
(?) : Okunuşundan şüphe duyulan kelimeleri gösterir.

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ء	'	ض	ɖ, ʒ
ا	ā, a, e	ط	ɬ
آ	ā,a	ظ	ʒ
ب	b	ع	‘
پ	p	غ	ɡ
ت	t	ف	f
ث	s	ق	k
ج	c	ك	k, g, ñ
چ	ç	ل	l
ح	h	م	m
خ	ħ	ن	n
د	d	و	o, ö, u, ū, ü, v
ذ	z	ه	a, e, h
ر	r	ی	ı, i, ī, y
ز	z		
س	s		
ش	ʃ		
ص	ʂ		

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYANI	i
ÖZ GEÇMİŞ	ii
ÖN SÖZ	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
KISALTMALAR VE İŞARETLER.....	vi
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	viii
İÇİNDEKİLER	ix
BÖLÜM I: GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.2. Amaç	1
1.3. Önem	1
1.4. Sınırlılıklar	2
1.5. Sayıtlar	2
1.6. Tanımlar	2
1.6.1. Eğitim	2
1.6.2. Dil	2
1.6.3. Edebiyat	3
BÖLÜM II: İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	4
2. İlgili Araştırmalar	4
2.1 Dil ve Edebiyat Eğitimi.....	4
2.2. Türk Dili ve Eğitiminin Amaçları	4
BÖLÜM III: YÖNTEM	8
3.1. Araştırmanın Modeli	8
3.2. Evren ve Örneklem	8
3.3. Veri Toplama Araçları	8
3.4. Verilerin Toplanması	8
3.5. Verilerin Çözümlemesi	8
BÖLÜM IV: BULGULAR VE YORUM	9
4.1. GİRİŞ	9
4.1.1. Atlar ve Türk Kültüründeki Yeri	9

4.1.2. Baytarnameler ve Tarihsel Gelişimi.....	9
4.1.3. “Baytarname” Adlı Eser ve Müellifi Hakkında Bilgi.....	13
4.2. Dil İncelemesi	14
4.2.1. Yazım Özellikleri.....	14
4.2.1.1. Harekeleme.....	14
4.2.1.2. Şeddenin Kullanımı.....	15
4.2.1.3. Ünlülerin Yazılışı.....	15
4.2.1.3.1. a ünlüsünün yazılışı.....	15
4.2.1.3.2. e ünlüsünün yazılışı.....	16
4.2.1.3.3. ı, i ünlülerinin yazılışı.....	16
4.2.1.3.4. o, ö, u, ü ünlülerinin yazılışı.....	17
4.2.1.4. Ünsüzlerin Yazılışı.....	17
4.2.1.5. Bazı Ek ve Şekillerin Yazılışı.....	20
4.2.1.6. Metnimize Özgü İmla Özellikleri.....	21
4.2.2. Ses Bilgisi.....	22
4.2.2.1. Ünlüler.....	22
4.2.2.1.1. Ünlü Değişmeleri.....	22
4.2.2.1.1.1. e > i, i > e değişmesi.....	22
4.2.2.1.1.2. o > u, ö > ü değişmesi.....	22
4.2.2.1.1.3. ı > u, i > ü değişmesi.....	23
4.2.2.1.1.4. u > ı, ü > i değişmesi.....	23
4.2.2.1.1.5. u > a, ü > e değişmesi.....	23
4.2.2.1.1.6. ı > a değişmesi.....	23
4.2.2.1.2. Ünlü Uyumu.....	23
4.2.2.1.2.1. Kalınlık- İncelik Uyumu.....	24

4.2.2.1.2.2. Düzlük Yuvarlaklık Uyumu.....	24
4.2.2.1.2.2.1. Kelimelerde Uyumsuzluk.....	24
4.2.2.1.2.2.2. Eklerde Uyumsuzluk.....	25
4.2.2.1.3. Ünlü Türemesi.....	26
4.2.2.1.4. Ünlü Düşmesi.....	26
4.2.2.2. Ünsüzler.....	26
4.2.2.2.1. Ünsüz Değişmeleri.....	26
4.2.2.2.2. Ünsüz Benzeşmesi.....	28
4.2.2.2.3. Ünsüz Türemesi.....	29
4.2.2.2.4. Ünsüz Düşmesi.....	30
4.2.2.2.4.1. b düşmesi.....	30
4.2.2.2.4.2. ğ/g düşmesi.....	30
4.2.2.2.4.3. r düşmesi.....	31
4.2.2.2.4.4. l düşmesi.....	31
4.2.2.2.4.5. k düşmesi.....	31
4.2.2.2.4.6. Ünsüz İkizlenmesi.....	31
4.2.2.2.4.7. Göçüşme (Metatez)	31
4.2.3. Şekil Bilgisi.....	31
4.2.3.1. İsim.....	31
4.2.3.1.1. Çokluk Eki.....	31
4.2.3.1.2. İyelik Ekleri.....	32
4.2.3.1.3. İsimlerde Tamlama.....	33
4.2.3.1.3.1. Belirtili İsim Tamlaması.....	33
4.2.3.1.3.2. Belirtisiz İsim Tamlaması.....	33

4.2.3.1.3.3. Zincirleme İsim Tamlaması.....	33
4.2.3.1.3.4. Arapça İsim Tamlamaları.....	33
4.2.3.1.3.5. Farsça İsim Tamlamaları.....	33
4.2.3.1.4. Hal Ekleri.....	33
4.2.3.1.4.1. Yalın Hal.....	34
4.2.3.1.4.2. İlgi Hali.....	34
4.2.3.1.4.3. Yönelme Hali.....	34
4.2.3.1.4.4. Yükleme Hali.....	34
4.2.3.1.4.5. Bulunma Hali.....	35
4.2.3.1.4.6. Ayrılma Hali.....	35
4.2.3.1.4.7. Eşitlik Hali.....	35
4.2.3.1.4.8. Vasıta Hali.....	35
4.2.3.1.4.9. Yön Gösterme Hali.....	36
4.2.3.1.5. Sayı İsimleri.....	36
4.2.3.1.6. İsim Yapım Ekleri.....	36
4.2.3.1.6.1. İsimden İsim Yapım Ekleri.....	36
4.2.3.1.6.2. Fiilden İsim Yapım Ekleri.....	38
4.2.3.2. Zamir.....	40
4.2.3.2.1. Şahıs Zamirleri.....	40
4.2.3.2.2. İşaret Zamirleri.....	40
4.2.3.2.3. Dönüşlülük Zamirleri.....	41
4.2.3.2.4. Belirsizlik Zamirleri.....	41
4.2.3.2.5. Soru Zamirleri.....	41
4.2.3.2.6. Bağlama Zamirleri.....	41

4.2.3.3. Sıfat.....	41
4.2.3.3.1. Niteleme Sıfatları.....	41
4.2.3.3.1.1. Karşılaştırma Sıfatları.....	42
4.2.3.3.1.2. Pekiştirme (Berkitleme) Sıfatları.....	42
4.2.3.3.1.3. Küçültme Sıfatları.....	42
4.2.3.3.2. Belirtme Sıfatları.....	42
4.2.3.3.2.1. İşaret Sıfatları.....	42
4.2.3.3.2.2. Sayı Sıfatları.....	42
4.2.3.3.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları.....	43
4.2.3.3.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları.....	43
4.2.3.3.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları.....	43
4.2.3.3.2.2.4. Kesir Sayı Sıfatları.....	43
4.2.3.3.2.2.5. Topluluk Sayı Sıfatları.....	43
4.2.3.3.2.3. Belirsizlik Sıfatları.....	43
4.2.3.3.2.4. Soru Sıfatları.....	44
4.2.3.4. Zarf	44
4.2.3.4.1. Zaman Zarfları.....	44
4.2.3.4.2. Yer Zarfları.....	44
4.2.3.4.3. Miktar Zarfları.....	44
4.2.3.4.4. Tarz (Suret) Zarfları.....	44
4.2.3.4.5. Soru Zarfları.....	45
4.2.3.5. Edat	45
4.2.3.5.1. Ünlem Edatları.....	45
4.2.3.5.1.1. Ünlemler.....	45

4.2.3.5.1.2. Hitap (Çağırma, Seslenme) Edatları	45
4.2.3.5.1.3. Gösterme (İşaret) Edatları.....	45
4.2.3.5.1.4. Soru Edatları.....	45
4.2.3.5.1.5. Cevap Edatları.....	45
4.2.3.5.2. Bağlama Edatları.....	45
4.2.3.5.2.1. Sıralama Edatları.....	45
4.2.3.5.2.2. Denkleştirme Edatları.....	45
4.2.3.5.2.3. Karşılaştırma Edatları.....	46
4.2.3.5.2.4. Cümle Başı Edatları.....	46
4.2.3.5.2.4.1. Fakat Anlamı Taşıyanlar.....	46
4.2.3.5.2.4.2. Eğer İfadesini Taşıyanlar.....	46
4.2.3.5.2.4.3. Gerçi İfadesini Taşıyanlar.....	46
4.2.3.5.2.4.4. Çünkü İfadesini Taşıyanlar.....	46
4.2.3.5.2.4.5. Benzerlik Bildirenler	46
4.2.3.5.2.4.6. Netice ve Açıklama Bildirenler.....	46
4.2.3.5.2.4.7. Şart ve Derece Bildirenler.....	46
4.2.3.5.2.4.8. Kuvvetlendirme Bildirenler.....	46
4.2.3.5.3. Son Çekim Edatları.....	46
4.2.3.6. Fiil	47
4.2.3.6.1. Fiil Yapım Ekleri.....	47
4.2.3.6.1.1. İsimden Fiil Yapım Ekleri.....	47
4.2.3.6.1.2. Fiilden Fiil Yapım Ekleri.....	47
4.2.3.6.2. Fiillerde Olumsuzluk.....	48
4.2.3.6.3. Fiil Çekimi	48

4.2.3.6.3.1. Şahıs Ekleri.....	48
4.2.3.6.3.1.1. I. Tip (Zamir Kökenli) Şahıs Ekleri.....	49
4.2.3.6.3.1.2. II. Tip (İyelik Kökenli) Şahıs Ekleri.....	49
4.2.3.6.3.1.3. Emir Kipindeki Şahıs Ekleri.....	50
4.2.3.6.3.2. Şekil ve Zaman Ekleri.....	50
4.2.3.6.3.2.1. Bildirme (Haber) Kipleri.....	50
4.2.3.6.3.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman.....	50
4.2.3.6.3.2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman.....	50
4.2.3.6.3.2.1.3. Gelecek Zaman.....	50
4.2.3.6.3.2.1.4. Geniş Zaman.....	51
4.2.3.6.3.2.1.5. Şimdiki Zaman.....	52
4.2.3.6.3.2.2. Tasarlama Kipleri.....	52
4.2.3.6.3.2.2.1. Emir Kipi.....	52
4.2.3.6.3.2.2.2. İstek Kipi.....	52
4.2.3.6.3.2.2.3. Şart Kipi.....	52
4.2.3.6.3.2.2.4. Gereklilik Kipi.....	52
4.2.3.6.4. Ek-Fiil (Cevheri Fiil) ve Bildirme Ekleri.....	52
4.2.3.6.5. Birleşik Kipler.....	53
4.2.3.6.5.1. Hikaye Birleşik Çekimi	53
4.2.3.6.5.2. Rivayet Birleşik Çekimi	53
4.2.3.6.5.3. Şart Birleşik Çekimi	53
4.2.3.6.6. Fiillerde Soru.....	53
4.2.3.6.7. Birleşik Fiiller.....	53
4.2.3.6.7.1. İsimlerden Yardımcı Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiller.....	53

4.2.3.6.7.2. Tasvir Fiilleri	56
4.2.3.6.7.2.1. Yeterlik Fiilleri.....	57
4.2.3.6.7.2.2. Sürerlik Fiilleri.....	57
4.2.3.6.7.2.3. Tezlik Fiilleri.....	57
4.2.3.6.7.2.4. Yaklaşma Fiilleri.....	57
4.2.3.6.7.2.5. Uzaklaşma Fiilleri.....	57
4.2.3.6.8. Sıfat-filler (Partisipler)	56
4.2.3.6.9. Zarf-filler (Gerundiumlar)	57
4.3. Metin.....	58
4.4. Dizin.....	99
BÖLÜM V: SONUÇLAR.....	330
KAYNAKÇA.....	332

BÖLÜM I: GİRİŞ

1.1. Problem

İnsanlar tarihin her safhasında tıp ile uğraşmış, sadece kendi tedavi ve bakımları için değil hayvanları için de tedavi yolları geliştirmiştir. Aynı zamanda insanlar kendinden sonra gelen nesle bildiği tıbbi uygulamaları eğitici eserler vasıtasıyla aktarmak istemiştir. İslam medeniyetinde özellikle atçılık üzerine yazılan baytarnameler, atlar için tıbbi uygulamalar, tedavi yöntemleri ve baytarlığın öğretimi ile ilgili ampirik bilgiler ihtiva etmektedir. Baytarnameler Türk dili ve edebiyatı eğitimi için araştırılması gereken eserlerdir.

Bu araştırma Ali bin Ömer Arabi'nin Baytarname adlı eserini dil ve edebiyat eğitimi yönünden incelemeyi amaçlamaktadır. Eser eğitim dili özelinde irdelenecek ve Türk edebiyatına katkıları ele alınmaya çalışılacaktır.

1.2. Amaç

Bu çalışmada,

- Baytarnamelerin Türk dili ve edebiyatı eğitimine katkısı olup olmadığının,
- Baytarlığın öğretiminde nasıl bir yol izlendiğinin,
- Baytarlığın öğretiminde kullanılan dilin niteliğinin,
- Metindeki tabirlerin dil ile ilişkisinin,
- Tedavi yöntemlerinin mücerrep (ampirik) mi yoksa nesnel mi olduğunun tespiti yapılmıştır.

1.3. Önem

Araştırma sonucunda ortaya konan bulguların;

- Üniversitelerin Türk dili ve edebiyatı eğitimi, Türk dili ve edebiyatı, Türkçe eğitimi ve veteriner hekim eğitimi gibi bölümlerin çalışmalarına yardım edebileceği,
- MEB tarafından hazırlanan program geliştirme çalışmalarına ve Türk dili ve edebiyatı öğretim programına destek verebileceği,
- Araştırmacıların bu tarz çalışmalarına önyak olabileceği düşünülmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Araştırmada elde edilen bulgular;

-Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi bölümü 2458 numarada kayıtlı bulunan Ali bin Ömer Arabi'nin Baytarname (vr. 1b-45a) adlı eseriyle sınırlıdır.

1.5. Sayıtlar

-Örneklem olarak seçilen metin evreni temsil edecek niteliktedir.

-Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi bölümü 2458 numarada kayıtlı bulunan Ali bin Ömer Arabi'nin Baytarname (vr. 1b-45a) adlı eserinin orijinal olduğu varsayılmıştır.

-Yararlanılan kaynakların doğru olduğu kabul edilmiştir.

-Eserin incelenmesinde objektif olunacağı varsayılmıştır.

1.6. Tanımlar

1.6.1. Eğitim

Doğumdan ölüme kadar sürekli bir süreç olan eğitim, bireyin davranışlarında gözle görülür değişiklikler olmasıdır. Bu davranış değişiklikleri, bireyin kendi yaşantıları ile ortaya çıkar.

Eğitim kavramı çok geniş kapsamlı bir kavramdır. İnsanlar evde aile bireyleriyle, arkadaşlarıyla, kitle iletişim araçlarıyla ve okuldaki bireylerle etkileşim kurar. İnsanları etkileyen ve onların davranışlarında değişiklik yaratan her türlü etkinlik eğitim olarak adlandırılabilir. (Erden, 2011, s. 13)

1.6.2. Dil

İnsanların isteklerini anlatmak için kullandıkları sesli işaret sistemidir. (Banguoğlu, 1974, s. 9) Dünyadaki bütün diller, o toplumun yapısına göre şekillenir. Dünyada ne kadar toplum varsa, o kadar dil vardır. Yeryüzünde şu an kaç dilin konuşulduğu kesin olarak bilinmemektedir. Filolojik araştırmalardan yola çıkılarak dünyada 3000'in üzerinde yaşayan veya ölü dil olduğu söylenebilir. (Korkmaz, 2009, s. LXI)

1.6.3. Edebiyat

Edebiyat hiçbir maddî malzemeye, alete, mekâna bağılı olmayan, tamamıyla zihnî bir sanattır. Duygu, düşünce ve hayalleri diğer sanatların ancak yoruma bağılı sembollerle ifade etmesine karşılık edebiyat maddî dünya intibalarından şuur, şuur altı, mistik ve metafizik boyutlara kadar insanî olan her şeyi apaçık veya alegorik-sembolik şekilde ifadeye muktedirdir. (Okay, 1994, s. 395) Arapça "edeb" kelimesinden gelen edebiyat, kavram olarak Tanzimat Döneminde Fransızcadaki "litterature" ün karşılığı olarak türetilmiştir. En yaygın anlamıyla edebiyat, güzel sanatların ana kollarından ve malzemesi dil, kaynağı yaşantılar ve hayalgücü olan bir sanattır. (Akyol, Karacan Sonduk, & Taşkapı, 2019, s. 12)



BÖLÜM II: İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.İlgili Araştırmalar

2.1. Dil ve Edebiyat Eğitimi

Edebiyatın temelinde insan vardır. Edebi eserler ve onların işledikleri edebiyatın konusunu; kullanılan tür ve üslup ise edebiyatın içeriğini meydana getirir. Cumhuriyetten itibaren, 1924'te Türk dili ve edebiyatı eğitimi için düzenlemeler getirilmiş, komisyonlar oluşturulmuş ve uygun öğretim programları hazırlanmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında dersin kapsamı "dil ve sanat eğitimi" iken daha sonraki yıllarda "edebiyat tarihi eğitimi" olmuştur. (Ulaş, 2020, s. 8-9)

Türk Dili ve edebiyatı eğitiminde diğer bir bahis ise dil bilgisidir. Dil bilgisinin öğretimindeki amaç hem dilin doğru kullanımını sağlamak hem de dilin işleyiş sistemini öğrencilere anlatmaktır. Bunun için Türk dili ve edebiyatı öğretmenleri, öğrencilere öncelikle dil bilgisi kurallarını öğretmektedir. Dil bilgisini öğretmekteki amaç dil becerilerinin (okuma, yazma, konuşma, dinleme) gelişebilmesinin iyi bir dil bilgisine dayanmasıdır. (Gerçek, 2017, s. 657-665)

2.2. Türk Dili ve Edebiyatı Eğitiminin Amaçları

Kantemir, Türk dili ve edebiyatı dersini alan öğrencide olması gereken davranışları şöyle açıklamıştır: Öğrenci okuma, anlama ve eleştiri zevki kazanmalı, düşüncelerine yön verip yorum gücünü geliştirmeli, zihinsel ve ruhsal uyarılar kazanmalı, hayal gücünü geliştirmeli, edebiyat ve bilim arasında bağ kurmalı, Atatürk ilke ve inkılapları ile yetişip milli dil anlayışını benimsemeli, milli kültürüne önem verip onun tanınmasını sağlamalı, milli kültürü yabancı etkilerden korumalı, kültür seviyesini yükseltmeli, edebi kişilikleri tanımalı, güzel konuşabilmeli, yazma yeteneğini geliştirmeli, sanat ve toplum arasındaki bağlantıyı kavramalı, insanlık, sevgi ve saygı kavramlarını öğrenmeli, ahlaki eserler okuyup bunları kendi hayatına yansıtmalı, güven ve kişilik kazanmalı, Türk ulusundan olmanın gururunu yaşamalı, yaratıcılık kazanmalı, metinlerden hareketle yazarlar hakkında düşünce belirtebilmeli ve eleştiri becerisi kazanmalıdır. (Kantemir, 1994)

Türk dili ve edebiyatı dersleri öğrencilere estetik zevk kazandırmakta, çok yönlü düşüncelerini sağlamakta, milli bir bilinç oluşturmaktadır. Ayrıca bu ders aracılığıyla öğrenciler toplum içinde kendilerini daha güzel ve doğru ifade edebilmektedir.

Türk Dili ve edebiyatı dersleri, yükseköğretime geçişte bir aşama olarak görülmemelidir. Öğrenciler kendi dilinin sınırlıklarını edebiyat aracılığıyla kavrayabilir. Birey kendisini edebiyat sayesinde tanıyabilir. Kendi benliğini ve ulusal değerini edebiyatla bulabilir. (Ulaş, 2020, s. 10)

Abdurrahman Güzel, edebiyat eğitimindeki amaçları ve bu amaçları gerçekleştirmede uygulanacak yöntem ve teknikleri şöyle açıklamıştır:

1-Edebiyat, öğrencilerin bakış açılarının gelişmesini sağlamalı ve onlara farklı bakış açıları kazandırmalıdır. Edebiyatın özünde bulunan estetik değer, öğrencilerin estetik duygularını şekillendirmeli ve onların hayallerini yönlendirmelidir. Güzel olanı görebilmelerini sağlamalıdır. Bunun için Türk dili ve edebiyatı öğretmeni farklı edebi türleri karşılaştırarak vermelidir. Romanı okutturulan bir eserin daha sonra tiyatrosu gösterilebilir. Başka bir yöntem ise farklı dönemlerden alınan aynı konuya sahip eserlerin gösterilmesidir. Böylece metinler arası bir çalışma da yapılmış olur.

2-Edebiyat ile çeşitli bilgi, düşünce ve hayaller bakımından kazanımlar sağlanmalıdır. Her yanıyla hayatı ve insanı işleyen edebiyat, öğrencilere çeşitli insanların hayatlarını yansıtır. Bu sayede empati kurulmakta ve yeni hayallere ulaşılmaktadır. Hayat daha iyi bir şekilde anlaşılmaktadır. Bir roman tiyatroya uyarlanıp drama yöntemiyle öğrencilere roller verilebilir. Bu sayede öğrenci canlandırdığı şahsın yerine kendisini koymakta ve kahramanların tecrübe ettikleri duyguları hissetmektedirler.

3- Edebiyat sayesinde öğrencilerin yaratıcı güçleri ortaya çıkarılmalı ve problem çözme becerileri geliştirilmelidir. Bunun için çeşitli edebi eserleri onlara gösterip bu modellere benzer eserler oluşturmaları konusunda teşvikte bulunulmalıdır. Zamanla daha özgün olmaları sağlanmalıdır.

4- Öğrencilerin duygu ve ruhsal zekâlarının gelişmesi sağlanabilir. Edebiyat eğitimi merhamet, sevgi, hoşgörü ve iyilik gibi insani duyguları birer değer olarak kazandırmalı bu sayede de duygusal zekâlarına katkıda bulunulmalıdır.

5-Edebiyat öğrencilerin kişiliklerinin gelişmesine yardımcı olabilir. Edebiyat eğitimi sayesinde öğrenciler, eserlerdeki karakterleri tanımakta, onların yaşamlarını

görmekte ve kişiler arası ilişkileri tanımaktadır. Bunlar birer model olarak öğrencilerin karşılıklarına çıkmakta ve onların kişilik gelişimlerine yardımcı olmaktadır.

6- Edebiyat, öğrencilerin topluma uyum göstermesini sağlamalıdır. Konusu insan olan edebiyat, toplumsallaşma ve bilinçli bir yurttaş olma yolunda katkılarda bulunur. Bunun için özellikle tartışma yöntemi kullanılabilir.

7- Edebiyat, öğrencilerin kültürel değerleri kazanmasını sağlamalıdır. Edebiyat eğitimi sayesinde millete has kültür birikimi yeni nesle aktarılmış olacaktır. Kültür sürekliliği sağlanacaktır.

8-Edebiyat, öğrencilerin milli bilinç düzeyini geliştirmeli, Atatürk ilke ve inkılaplarına uygun şekilde yetişmelerini sağlamalıdır. Edebi eserler onlarda aidiyet duygusunu ortaya çıkarabilmekte, bir milletin mensubu olma konusunda onları bilinçli hale getirebilmektedir.

9- Edebiyat, tarih bilincini pekiştirmelidir. Bunun için Mehmet Akif'in Bursa'nın işgali üzerine yazdığı "Bülbül" şiiri okutulup üzerinde yorumlar yapılabilir.

10- Edebiyat eğitimi evrensel değerlerin mukayesesinin yapılmasını sağlamalıdır. Öğrenciler milli değerler yanında insanlığın ortak mirasını da kazanmalıdır. Hem dünya edebiyatından hem de Türk edebiyatından önemli örnekler okutulup bu örneklerdeki değerler karşılaştırılmalıdır.

11- Edebiyat eğitimi öğrencilerin edebi bilgileri öğrenmesini ve uygulamasını sağlamalıdır.

12- Edebiyat eğitimi öğrencilere kitap okuma alışkanlığını aşılamalıdır. Bunun için sesli okuma, sessiz okuma, notlar çıkararak okuma, işaretleyerek okuma ve hızlı okuma gibi tekniklerden yararlanılabilir.

13-Edebiyat eğitimi anlama becerisi sağlamalıdır. Öğrencilere metin-içi, metin-dışı ve metinler-arası çalışmalar yaptırılıp okuduklarını anlamalarını sağlamak gerekir. Onlar etkin bir okur olarak yetiştirilmelidir.

14- Edebiyat eğitimi dinleme disiplini ve anlatım becerisi kazandırmalıdır. Eleştirel dinleme becerileri geliştirilmelidir. Okudukları, düşündükleri, hayal ettikleri şeyleri doğru, akıcı ve etkileyici şekilde anlatmaları sağlanmalıdır.

15- Edebiyat eğitimi Türkçeyi sevdirmeli, Türkçenin kurallarını öğreterek daha doğru bir şekilde kullanımını sağlamalıdır.

16- Edebiyat eğitimi öğrencilerin söz varlığını zenginleştirmelidir.

17- Edebiyat eğitimi kütüphane alışkanlığının aşılmasını sağlamalı, kütüphaneleri sevdirmelidir. Bunun yanında öğrencilere süreli yayınları takip etme konusunda önyak olunabilir. (Güzel, 2006)

BÖLÜM III: YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi bölümü 2458 numarada kayıtlı bulunan Ali bin Ömer Arabi'nin Baytarname (vr. 1b-45a) adlı eseri üzerinden Türk dili ve edebiyatı eğitime katkısının literatür (eser) taraması yapılarak tespiti amaçlanmaktadır.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu çalışma Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi bölümü 2458 numarada kayıtlı bulunan Ali bin Ömer Arabi'nin Baytarname (vr. 1b-45a) adlı eseri üzerinde yapılacaktır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veriler doküman analizi ve literatür taraması ile elde edilecektir.

3.4. Verilerin Toplanması

Alan odaklı olarak yapılan bu araştırmada veriler, literatür taraması ve doküman analizi ile toplanacaktır.

3.5. Verilerin Çözümlemesi

Veri çözümlemesinde içerik analizi yöntemi kullanılacaktır. Herhangi bir istatistiki analiz çalışması yapılmayacak olup çalışmanın sonuç bölümünde genel ifadelere yer verilecektir. Literatür taraması ile toplanan verilerin çözümlemesi yapılacaktır.

BÖLÜM IV: BULGULAR VE YORUM

4.1. GİRİŞ

4.1.1. Atlar ve Türk Kültüründeki Yeri

Atlar tarihin her safhasında istifa edilmiş, yağmur, çamur demeden yolları aşan, savaş alanlarında adeta bir tank görevi gören, ulaşım ve haberleşmede ulak olan, çağlar boyu krallara, prenslere ve asilzadelere prestij kaynağı olan ve büyük cihan imparatorluklarının kurulmasını sağlayan çok değerli varlıklardır. (Naskali, 2017, s. 5-16)

Tarih boyunca atlarla birlikte yaşayan ve onları benimseyen yegâne millet Türklerdir denebilir. Türkler ata sevgi ve saygı ile yaklaşmış, onları adeta ev halkından biri gibi görmüştür. Divanu Lügati't-Türk'te "Kuş kanatın er atın." ve Dede Korkut'ta "Yayan erün umudı olmaz." Sözleri Türklerin ata verdiği değeri göstermektedir. (Şen, 1995, s. 177) Hatta II. Osman'ın ölen atı Süslü kamir için bir mezar ve mezar taşı kitabesi yaptırılmıştır. (Naskali, 2017, s. 207-211) İşte bu durumlar da Türklerin atlarla ne kadar haşır neşir olduğunu gözler önüne sermektedir.

4.1.2. Baytarnameler ve Tarihsel Gelişimi

Baytarname İslam medeniyetinde evcil hayvanların hastalıklarından ve tedavilerinden bahseden tıp kitaplarıdır. Ancak baytarnamelerde genellikle atçılık ve binicilik üzerine konulara değinildiği görülür. Diğer hayvanlara daha az temas edilmiştir. Baytarnameler veterinerlik tarihine olduğu kadar folklor ve filolojiye de kaynak teşkil etmektedir. Baytar kelimesinin kökenine dair bir görüş, kelimenin Eski Yunancada at hekimi manasına gelen "hippiatros" kelimesinden geldiğidir. Diğer bir görüşse Arapça "yarmak, çatlamak, yarılmak" manasına gelen "batr" kökünden geldiğidir.

Türkler at yetiştirme ve binicilik konusunda dünyanın önde gelen milletlerindendir. Türkler atı benimsemiş ve onu kutsal kabul etmişlerdir. Türklerin İslamiyet'ten önce

baytarlıkla ilgilendiklerine dair bir bilgi yoktur. Bu yüzden kaynaklar Arapça olan tercüme ve telif eserlere dayanmaktadır.

4. yüzyıldan itibaren Batı medeniyeti ilmi olarak zayıflarken; İslam medeniyetinde bunun aksine bir gelişme görülür. Eski Yunandaki önemli eserler bu dönemde Arapçaya çevrilir. İşte böyle bir dönemde Huneyn b. İshak Bizanslı hekim Theomnestos'un yazmış olduğu bir eseri *Kitâbü'l-baytara* adıyla Arapçaya çevirmiştir. Bu dönemde Aristo'ya ait olan baytarnameler çevrilmiştir. Bu baytarnamelerin Türkçeye çevrilen nüshaları da bulunmaktadır. Bu durum Baytarnamelerin nasıl anonimleştiğini göstermektedir.

8. yüzyılda Arap filolog Asmaî'nin at üzerine *Kitâbü'l-hayl*, deve üzerine *Kitâbü'l-ibil*, vahşi hayvanlar üzerine *Kitâbü'l-vuhûş*, koyunlar üzerine *Kitâbü's-şâ'* ve insanlar üzerine yazdığı *Kitâbü'l-insân* adlı eserler ilk telif eserler olarak kabul edilmektedir. Yine Câhiz'in *Kitâbü'l-hayavân*'ı ilk telif eserlerdendir. Bu eser biyolojik bilgilerin yanında folklorik bilgiler içermektedir. Baytarlık üzerine verilen ilk telif eser ise Nâsırüddin Muhammed b. Ya'kub b. İshak b. Ahî Hizam el-Huttelî'nin *Kitâbü'l-hayl ve'l-baytara*'sıdır. Eser Mahmud b. Muhammed b. Hasan el-Ezheri tarafından *Kitâbu Baytar-name* adıyla Eski Türkiye Türkçesine çevrilmiştir. Esere atın insanlardan sonra en şerefli mahlûk olduğu bilgisi verilerek başlanır. 30 bapтан oluşan eser 3 ana bölüme ayrılmıştır. Atın dişleri, iyi huyları, hastalıklar ve tedaviler gibi pek çok konu işlenmiştir. Hizam'ın bu eser dışında atçılık, binicilik, silahşorluk üzerine başka eserleri de bulunmaktadır. Bunlardan biri *Kitâbü'l-fürûsiyye ve'l-baytara*'dır. Hizam'ın diğer bir eseriye *Kitâbu ma'rifeti'r-remy bi'n-nüşşâb ve âlâti'l-harb ve envâ' vugûhi'r-remy ve keyfiyet şürûtihi ve ahvâlih*'tir. Bu eser *Kitâbu Munyeti'l-guzat* adıyla Kıpçak Türkçesine çevrilmiştir.

10. yüzyılda Ahmed b. Muhammed b. Ebû Kutayre, *Kitâbü'l-hayl ve sıfatühâ ve elvânühâ ve şiyâtühâ ve izmaruhâ ve i'lâlühâ ve 'ilâcâtühâ* adlı eseri yazmıştır. Eserde atın cinslerinden, donlarından, beneklerinden, hastalık ve ilaçlarından bahsedilmektedir.

11. yüzyıla gelindiğinde İbn Sîde *Kitâbü'l-muhassas fi'l-luga* adlı sözlüğü kaleme almıştır. Bu eserde hayvan hastalıklarına da değinilmiştir.

12. yüzyılda Ebu Zekeriyâ Yahyâ İbn Muhammed İbn Ahmed el-Avvâm, *Kitâbü'l-felâha* adlı ziraat kitabını yazmıştır. 34 bapтан oluşan eserin ilk 30 bapında ziraatle ilgili konular, kalan 4 bapında ise evcil hayvanların yetiştirilmesi anlatılmıştır.

13. yüzyılda baytarlık üzerine verilen eserlerden biri Ahmed b. el-Hasan b. el-Ahnef'in *Muhtasaru Kitâbi'l-baytâra*'dır. 30 baptan oluşan eserin Ali b. Hasan b. Hibetullah tarafından istinsah edilen bir nüshası bulunmaktadır. Bu eserin diğer bir Arapça nüshası Abdülkerim b. Ali el-Halebî tarafından istinsah edilmiştir.

Yemen Resûli devleti hükümdarlarından Melikü'l-esref er-Resûlî'nin *Kitabü'l-mugnî fi'l-baytâra* adlı eseri ve yine bu devletin beşinci hükümdarı olan Melikü'l-mücâhid Ali b. Davud er-Resûlî'nin *Kitâbü'l-tezkireti fî ma'fireti'l-baytara bi'l-akvâli'l-kâfiye ve'l-füsûli's-safiye* adlı eseri bu dönemdeki diğer eserlerdendir.

Özellikle atların faziletlerinden söz eden, Abdulmu'min ed-Dimyâtî'nin *Kitâbu fazli'l-hayl* eseri bu dönemdeki diğer eserlerdendir. Eser 8 baptan oluşmaktadır. Yine bu yüzyılda Emir Bedrüddin b. Bektût, *Kitabü'l-fürûsiyye ve mu'âleceti'l-hayl* adlı eseri kaleme almıştır.

14. yüzyıla gelindiğinde Memlûk devletinde baytarlık üzerine en iyi eserler verilmiştir. Bu dönemde es-Sâhib Tâcüddin Ebû Abdullah Muhammed b. Muhammed b. Ali iki ciltten oluşan *Kitâbü'l-baytara* adlı eseri kaleme almıştır.

14. yüzyılda İslam dünyasının ve Orta Çağın en büyük veteriner hekimi kabul edilen Ebû Bekr İbn Bedrüddîn İbn el-Münzir el-Baytâr, *Kâmilü's-sina'ateyni'l-baytâra ve'z-zartaka* adlı eseri yazmıştır. Bu eser Orta çağda baytarlık üzerine yazılan en mükemmel eserdir. Bu eser IV. Mehmet döneminde *Baytâr-nâme-i Cedîd* adıyla Hacı Mustafa el-Bağdâdî tarafından Osmanlı Türkçesine çevrilmiştir. Ayrıca bu eser aynı dönemde Muhammed b. Çerkes tarafından da *Kitâb-ı Baytâr-nâme* adıyla Osmanlı Türkçesine çevrilmiştir.

Yine bu dönemde Şemsüddin b. Eyyûb b. Kayyîm el-cevziye, *Kitâbü'l-fürûsiyye el-Muhammediyye bî-fünûni'l-kitâl* adlı eseri, Rıdvân İbn Arkâm ise *Kitâbü'l-ihţifâl fî istifâ tasnif mâ li'l -hayl* adlı eseri kaleme almıştır.

İbn Hüzeyl el-fezârî el-Endelüsî ise genellikle hipoloji konulu üç eser kaleme almıştır. Bu eserler "*Kitâbü'l-fevâidi'l-musattara fî İlmi'l-baytâra*" , "*Tuhfetü'l-enfüs ve şî'âr sükkân el-Endelüs*" ve "*Hilyetü'l-fürsân ve şî'âri'l şüc'ân*" dır.

İbn Hüzeyl'in öğrencisi İbn Cüzaî ise atçılık ve binicilik ile ilgili *Kitâbu matlî El-Yümn ve'l-ikbâl fî intika' kitabü'l-ihfâl ve istidrâk mâ fatahu min el-Makal* adlı eseri kaleme almıştır.

1372 yılında Kemalüddin Muhammed b. Mûsâ ed-Demirî ise zooloji alanında *Hayâtü'l-hayâvan* adlı eseri kaleme almıştır. Bu eser bine yakın hayvanı anlatmakla beraber folklorik öğeler bakımından zengindir.

1395-1400 yılları arasında Memlük Kıpçakçasına çevrilen iki baytarname vardır. Bu baytarnamelerden biri olan *Baytâratü'l-vâzih*'in müellifi ve mütercimi bilinmemektedir. İki bölümden oluşan eserde hipolojiden ve at hastalıkları ve onların tedavisinden bahsedilmektedir. Diğer bir eser ise *Kitâbu fî Riyâzati'l-hayl*'dir. Müellifi ve mütercimi belli olmayan bu eser Farsçadan Memlük Kıpçakçasına çevrilmiştir. İki ana bölümden oluşan eserde atın nitelikleri, at hastalıkları, sakatlıkları, tedavileri ve at terbiyesi konularına değinilmiştir. Hem *Baytâratü'l-vâzih* hem de *Kitâbu fî Riyâzati'l-hayl* eserleri Oğuz-Kıpçak karması bir sahaya aittir.

1479 yılında müellifi belli olmayan Arapça bir eser, Hibetullah b. Mahmud b. Mevdûd el-Hanefî tarafından *Kitâbu Baytâr-nâme* adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir. 4 baptan oluşan eserde cihat, at ve diğer hayvanların kusurları, at hastalıkları ve bunların tedavilerine değinilmiştir.

1488 yılına gelindiğinde Muhammed ed-Demûşî, *'Avnü Ehli'l-cihâd* adlı eseri istinsah etmiştir. Yine bu yılda Muhammed b. Muhammed es-Suheyli, *Kitâbu fî İlmi'l-baytârât ve Ahvâli'l-hayl ve mu'âcelâtihi* adlı eseri istinsah etmiştir. İki eserin de müellifi belli değildir.

16. Yüzyılda bu alanda eser verenlerden biri de Ali bin Ömer Arabî'dir. Ali bin Ömer Arabî'nin *Gazâname* ve *Baytarname* adlı eseri tezimizin konusu olduğu için ayrı bir bölümde anlatılacaktır.

1567 yılına gelindiğinde Ankaralı Kaysûnîzâde Mehmed Nidâî Efendi 60 baptan oluşan *Menâfiu'n-nâs* adlı eseri kaleme almıştır. Yazarın ayrıca hekimlik ve baytarlık

üzerine yazdığı *Tababet-i Beşeriyye ve Baytariyye* eseri ve *Baytarname* adlı manzum eseri vardır.

17. Yüzyıla gelindiğinde bir Emir Hâcib, Âşık Timur 'un *Umdetü'l-mülûk* adlı eseri *Tuhfetü'l-mülûk ve's-selâtin* adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir. Eserin mütercimi belli değildir.

Yine bu yüzyılda Belgradlı Kenan Efendi tarafından *Baytarname* adlı eser kaleme alınmıştır. 13 baptan oluşan eser, diğer baytarnameler gibi ampirik bilgileri sunmaktadır.

Bu yüzyıldaki diğer bir eser Şeyh Muhammed Kâdızâde tarafından yazılıp II. Osman'a sunulan *Kitab-ı Makbûl der Hâl-i Huyûl*'dur. Bu eser bir mukaddime, bir hatime ve dört baptan oluşmaktadır. Bu baplarda binicilik, atların iyisi ve kötüsünün alametleri, at bakımı ve atların yaşları ve dişlerinden bahsedilmektedir.

1857'de Tayyârzâde Ahmet Atâ Bey, aslı Arapça olan eseri *Tuhfetü'l- Fârisîn fî Ahvâli Huyûli'l-Mücâhidîn* adıyla Türkçe'ye çevirmiştir. 54 baptan oluşan eserde atların hastalıkları, vasıfları, alametleri ve tedavi uygulamaları gibi pek çok konu işlenmiştir.

1860'larda bu alanda eser verenlerden biri olan M. Şevki Bey, dört telif eser kaleme almıştır. Bunlar *Ahkâm-ı Emrâz-ı Hâricî*, *Hayvan Hastalıkları*, *Hayvanât-ı Mûnise Emrâzı Beyânında* ve *İlm-i Hıfzu's-sıhha*'dır¹. (Şen, Türk kültüründe At ve Çağdaş Atçılık, 1995, s. 177-190)

4.1.3. “Baytarname” Adlı Eser ve Müellifi Hakkında Bilgi

Gazâ-nâme ve *Baytâr-nâme* adlı eserin müellifi Arnavutluk'ta Arapça müderrisliği yapan Ali b. Ömer Arabi'dir. 1568 yılında yazılan eserin birinci bölümü olan *Gazâ-nâme* 8 baptan oluşmaktadır. Altıncı bap at beslenmenin faziletinden bahsederken diğer yedi bap şehitlik, cihat ve gaza konularına ayrılmıştır. Bizim ele alacağımız

¹ Baytarlığın tarihi gelişimi açıklanırken Prof. Dr. Mesut Şen'in “Baytarnameler” adlı makalesinden geniş ölçüde yararlanılmıştır. Bk. Mesut Şen, “Baytarnameler”, *Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atçılık*, (hızl. Emine Gürsoy Naskali), Türkiye Jokey Kulübü, 1995, s.177-190

bölüm olan *Baytâr-nâme* ise 5 baptan oluşmaktadır. Bu baplarda hipoloji, atların dişleri ve yaşları, atların içinde ve dışında zuhur eden hastalıklar ve ilaçları, atları tımar etme ve atların tedbir ve faydalarına değinilmiştir. (Şen, 1995, s. 187)

4.2. Dil İncelemesi

4.2.1. Yazım Özellikleri

Metnimizde Eski Türkiye Türkçesi yazım özellikleri ve ses olayları görülmektedir. Fakat metinde düzenli ve kurallı bir yazım yoktur. Tespit edebildiğimiz yazım özellikleri ve ses olayları şöyledir:

4.2.1.1. Harekeleme

Metnimizde tam bir harekeleme mevcut değildir. Genellikle Arapça kelimelerin doğru okunması için kullanılmıştır. Harekelemenin bazen Türkçe kelimelerde de kullanıldığı görülmektedir. Harekelemenin örnekleri şu şekildedir:

Üstün: (َ), üzerinde bulunduğu harf kalın sıradansa “a”, ince sıradansa “e” sesiyle okutur. Metnimizde üstünün kullanıldığı örnekler şunlardır:

şalavât صَلَوَات (01b/12), depegen دَپَگَن (07a/03), gevşek كَوْشَكَ (10a/02), şala şala صَلَه صَلَه (12a/04)

Esre: (ِ), altında bulunduğu harf kalın sıradansa “ı”, ince sıradansa “i” sesiyle okutur. Metnimizde esrenin kullanıldığı örnekler şunlardır:

arık أَرَق (12b/08), şığır صِغَر (12b/08), kığırdı قِغَرْدِي (02a/04), cızı حَزِي (13b/13), cins جِنْس (01b/04)

Ötre: (ُ), üzerinde bulunduğu harf kalın sıradansa “u”, ince sıradansa “ü” sesiyle okutur. Arap alfabesinde “o” ve “ö” sesleri olmadığı için Eski Türkiye Türkçesi ve Osmanlıcadaki “o” ve “ö” sesleri ötreyle karşılanır. Metnimizde ötre çoğunlukla Arapça kelimelerin doğru okunması için kullanılmıştır. Metnimizde ötrenin kullanıldığı örnekler şunlar:

mübeyyen مُبَيِّن (04a/11), öküz أَكُوز (11a/06), tolu طَلُو (14a/01), Nu‘aym نُعَيْم (17a/12)

Tenvin: (َ), Nunlama, nunlandırma daha doğrusu n’leştirme manasına gelen tenvin, kelimenin sonuna sakın bir nun getirmektir. Metnimizde sadece bir Arapça kelime tenvin görülmektedir. Metnimizde tenvinin kullanıldığı tek örnek şudur:

icmālen اجمالاً (18b/07)

Cezim: (ِ), harflerin üzerine konan cezim, üzerinde bulunduğu harfi sakın okutur. İki harfi birbirine tutturmak ve birlikte okutmak için kullanılır. Metnimizde cezmin kullanıldığı örnekler şunlardır:

gevrek كُورَك (13b/11), zafre ظَفْرُه (39a/07), şadme صَدْمَه (42a/02), mühür مُهْر (24a/13)

4.2.1.2. Şeddenin Kullanımı

(ْ) işareti ile gösterilen şedde, içinde çift ünsüz barındıran kelimelerde kullanılır. Şedde sadece Arapça kelimelerde değil Türkçe kelimelerde de kullanılmıştır. Metnimizdeki şedde örnekleri şunlardır:

müdevver مدَوْر (10a/03), yaşşı يَاصِى (09b/11), müşekkel مُشْكَل (21b/13), illā اِلَّا (22b/11)

4.2.1.3. Ünlülerin Yazılışı

4.2.1.3.1. a ünlüsünün yazılışı

Ön seslerde

Ön seslerde a ünlüsünü karşılamak için elif (ا) ve medli elif (آ) kullanıldığı görülmektedir. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

atuñ اَتْكَ (22b/06), aşl اصل (22b/02), ablağ ابلق (23a/07), anası أَنَه سى (24a/01), anı اَنِى (08a/09)

İç seslerde

İç seslerde a ünlüsünü karşılamak için elif (ا) ve he (ه) kullanıldığı görülmektedir.

Metnimizdeki örnekler şunlardır:

yukaru يوقارو (25a/01), oyan اويان (25a/01), koyalar قويه لر (26b/11), kararup قاره روب (25a/05)

Son seslerde

Son seslerde a ünlüsünü karşılamak için he (ه) ve elif (ا) harfinin kullanıldığı görülmektedir. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

olunca اولنجه (34a/05), aña اكا (34b/09), olmaya اولميه (12b/06), buña بوکا (18a/10)

4.2.1.3.2. e ünlüsünün yazılışı

Ön seslerde

Ön seslerde e ünlüsünü karşılamak için elif (ا) kullanıldığı görülmektedir. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

eyü ابو (15a/11), evvel اَوّل (04b/02), elli اللى (15a/10), elinden النّدى (03b/05)

İç seslerde

İç seslerde e ünlüsünü karşılamak için he (ه) kullanıldığı görülmektedir. Bunun yanında harfsiz kullanımlar da vardır. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

nereye نره به (14b/04), göreler كوره لر (14b/10), kesseler كسسه لر ((20b/13), ideler ايدeler لر (26a/08), gerek كرك (14a/05)

Eski Türkiye Türkçesine özgü olmak üzere iç seslerde e ünlüsünü karşılamak için elif (ا) harfinin de kullanıldığı görülmektedir. Bunun metnimizde iki örneği bulunmaktadır: sürmelü سورمالو (10a/13), yelisi ياليسى (19b/02)

Son seslerde

Son seslerde e ünlüsünü karşılamak için he (ه) kullanıldığı görülmektedir. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

ne نه (27a/01), eyleye ايليه (07b/06), bilmede بلمده (08b/03), içmeğe اجمكه (09b/02)

4.2.1.3.3. ı, i ünlülerinin yazılışı

Ön seslerde

Ön seslerde ı, i ünlülerini karşılamak için (ى) harfleri ve sadece elif (ا) kullanıldığı görülmektedir. Bazen de bu sesler için hiç harf kullanılmamıştır. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

ile ايله (37a/04), iken ايكن (42b/10), igneye اكنيه (39b/04), iki اكى (43a/02), ırak ايراق (43b/01)

İç seslerde

İç seslerde ı, i ünlülerini karşılamak için y (ى) harfinin kullanıldığı

görülmektedir. Bazen de bu sesler için hiç harf kullanılmamıştır. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

diş ديش (45a/01), şiş شيش (41b/05), kızıl قزل (23b/11), aşırı اشري (29a/10)

Son seslerde

Son seslerde ı, i ünlülerini karşılamak için y (ى) harfinin kullanıldığı görülmektedir. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

kemükleri كموكلرى (13b/02), iri ايرى (11b/07), dahı دخى (15b/01), boynı بويني (11a/01)

4.2.1.3.4. o, ö, u, ü ünlülerin yazılışı

Ön seslerde

Ön seslerde bu ünlülerini karşılamak için (و) harflerinin kullanıldığı görülmektedir. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

olur اولور (13a/02), öñ اوڭ (24b/10), uzadup اوزدوب (09a/12), ürkse اوركسه (22a/11)

İç seslerde

İç seslerde bu ünlülerini karşılamak için vav (و) harfinin kullanıldığı görülmektedir. Bazen de bu sesler için hiç harf kullanılmamıştır. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

olurdu اولوردى (15a/09), boynuzını بوينوزنى (32b/10), yemlenürken يملنوركن (45a/05)

Son seslerde

Son seslerde bu ünlüleri karşılamak için vav (و) harfinin kullanıldığı görülmektedir. Bazen de bu sesler için hiç harf kullanılmamıştır.

Metnimizdeki örnekler şunlardır:

binüp بنوب (28a/05), döğüp دوکوب (31a/4) şokup صوقوب (43b/04) , anlaruñ انلرك (04a/03)

4.2.1.4. Ünsüzlerin Yazılışı

ç ünsüzünün yazılışı

Metnimizde ç ünsüzü cim (چ) harfiyle gösterilmiştir. Bazı kelimelerde bu ünsüz için çim (چ) harfinin kullanıldığı da görülür. Metindeki el yazısının çok anlaşılır olmaması sebebiyle bazı harfler net seçilememektedir. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

çok جوق (29b/02), çomak جوماق (42a/03), üç اوج (40b/09), küçücüğünü کججوکونی (26b/06)

p ünsüzünün yazılışı

Metnimizde p ünsüzü pe (پ) harfiyle gösterilmiştir. Metnimizdeki örnekler şunlardır: depegen دپگن (07a/03), yaprağı پیراگی (09b/03), kirpikleri کرپکلی (10a/11), döğüp دوگوب (36b/05), koyup قویوب (26b/01)

g, k ve ñ ünsüzlerinin yazılışı

Metnimizde ince sıradan kelimelerde g ve k ünsüzleri için kef (ک) harfi kullanılmıştır. Bu ünsüzlerin hangisinin g, hangisinin k olduğunu belirtecek herhangi bir işaret konulmamıştır. Ñ ünsüzü de kef (ک) harfi ile karşılanmıştır. Metnin sadece bir yerinde (09b/12) üç noktalı kef (ک) ile genizsi n harfi belirtilmiştir. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

gördüm گوردم (06b/09), gerek کرک (10a/10), kemügi کموگی (12b/12), berk برک (18b/12), öñine اوکنه (12a/02), atuñ اتوک (11a/04), kimsenüñ کمسنک (08a/03)

ğ, ƣ ünsüzlerinin yazılışı

Metnimizde kalın sıradan kelimelerde ğ ünsüzü için gayın (غ) harfi, ƣ ünsüzü için ise kaf (ق) harfi kullanılmıştır. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

ğāyet غایت (10b/08), tağlayalar طغلیه لر (36b/01), kısrak قسرق (07a/01), ƣaldılar قالدلر (03a/09)

h, ħ, h ünsüzlerinin yazılışı

Metnimizde h ünsüzü ha (ح) ile , ħ ünsüzü ise hı (خ) ile karşılanmıştır. Bu harfler özellikle Arapça ve Farsça kelimelerin yazımında kullanılmıştır. Arapça ve Farsça kelimeler orijinal biçimleriyle yazılmıştır. H içinse he (ه) harfi kullanılmıştır. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

hayvāncuqlar حیوانجقار (41a/11), hāliyā حالیا (23b/02), ħuṣūsā خصوصاً (44a/04), ħamūrı خموری (35a/11), havānda هوانده (32b/10), hemān همان (37a/04)

d ve t ünsüzlerinin yazılışı

Metnimizde kalın ve ince sıradan d ünsüzü için dal (د) harfi kullanılmıştır.

Metnimizdeki örnekler şunlardır:

dahı دخی (36b/09), bundan بوندن (38a/06), kaynadalar قینده لر (43b/12), karındaş قرنداش (42a/10), demür دمور (03b/09)

t ünsüzü ince sıradan kelimelerde te (ت) harfiyle, kalın sıradan kelimelerde ise ön seslerde tı (ط) ve te (ت) harfiyle yazılmıştır. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

teke تکه (13b/04), tüyleri تویلری (21a/07), Türkçe ترکجه (19a/09), tuta طوته (15b/07), tavşan طوشن (13a/08), tuz طوز (43b/12)

Ön seslerde tı (ط) ile yazılan bazı kelimelerin dal (د) harfi ile de yazıldığı görülmektedir:

dolu دلو (18a/01), tolu طولو (16b/08), doxinmadıysa دوقمندیسه (38a/09), tokinduğı طوقندوگی (34b/11)

İç ve son seslerde ise t ünsüzü, kalın ve ince sıradan kelimelerin hepsinde te (ت) harfi ile karşılanmıştır. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

üstünden اوستندن (39b/10), katarlar قته لر (42a/09), atun آتک (41a/03), illet علت (34b/08), otı اوتی (31a/02), bite بته (34a/07), rāst راست (29a/05)

s ünsüzünün yazılışı

Metnimizde s ünsüzünü karşılamak için ince sıradan kelimelerde sin (س) harfi, kalın sıradan kelimelerde ise sad (ص) harfi kullanılmıştır. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

sen سن (09a/06), seyrek سيرك (11b/11), nesnedür نسنه در (13a/02), sonra صوكره (02a/08), şordı ki صوردیکه (08b/05), şuyı صوی (07b/08), yaşşı یصی (10a/05)

Bazen kalın sıradan kelimelerin sin (س) harfi ile yazıldığı da görülmektedir. Kalın sıradan olan hastalık isimleri bu örnekte sin ile yazılmıştır:

sağağı سقاغو (30a/12), sağırağı سقره غو (30a/12)

Hatta bu durum aynı kelimelerde bile görülmektedir:

ķısrakdan قسرقن (06a/08), ķısrak قسرق (26a/03), sarımsağı سرمساغى (32a/01), şarımsağı صرمساغى (33b/11)

4.2.1.5. Bazı Ek ve Şekillerin Yazılışı

Edatların Yazılışı

Metnimizde için edatı çoğunlukla müstakil olarak yazılmıştır. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

koğmak için قوغمق اچون (15b/05), olduğu için اولدوغى اچون (18b/03), tenāsül için تناسل اچون (06b/02),

İçün edatının kendinden önceki kelimeyle ekleşip bitişik yazıldığı örnekler de vardır: olduğu-çün اولدوغىچون (19b/10), etmek-çün اتمکچون (44a/07), zātuñ-çün زاتکچون (05b/07), haķķı-çün حقیچون (05b/08)

Metnimizde çün edatı müstakil şekilde yazılmıştır. Örnekleri şunlardır: çün چون (26a/01), (02a/08)

Çün edatı ile ki bağlama edatının birleşmesinden oluşan “çünkü” kelimesi metnimizde iki yerde geçmektedir: çünkü (05b/07) , çün-kim (05b/08)

Metnimizde ile edatının hem ayrı hem de kendinden önceki kelimeye bitişik olarak yazıldığı görülmektedir. Örnekleri şunlardır:

kimse ile كيمسه ايله (29b/05), masura ile ماسوره ايله (30b/11), ustura ile استره ايله (33b/10), çul ile چول ايله (37a/04), anuñ-ıla انوكله (07b/06), kolaylıg-ıla قولايغله (28b/01) , cānvarları-y-ıla جانورلريله (03a/08)

Metnimizde ki bağlama edatları hem ayrı hem de kelimeye bitişik olarak yazılmıştır. Örnekleri şunlardır:

mādām ki مادام كه (38a/01), budur ki بودرکه (41b/01), şöyle ki شويله كه (39a/08), gördi-ki كوردিকে (03b/04), virdi-ki ويردিকে (06b/09)

Metnimizde kim bağlama edatı hem ayrı hem de kelimeye bitişik olarak yazılmıştır.

Örnekleri şunlardır:

at kim ات کیم (21b/01), at-kim اتکیم (23a/03)

Metnimizde da/de bağlama edatının daima kelimedenden ayrı olarak yazıldığı görülmektedir. Örnekleri şunlardır:

atuñ da اتوك ده (08b/11), döğüp de دوکوب ده (36b/07)

Metnimizde dağı bağlama edatının daima kelimedenden ayrı olarak yazıldığı görülmektedir. Örnekleri şunlardır:

nişān dağı نشان دخی (41a/05), bunuñ-ıla dağı بونکله دخی (41b/06), қатуп dağı қатоб دخі (44b/12)

Metnimizde ile bağlama edatının yanında birle ve bile de kullanılmıştır. Örnekleri şunlardır:

yağı birle یاغی برله (33b/11), tuz birle طوز برله (43a/03), şırā bile شرا بله (41b/04), ikisi bile اکیسی بله (13a/09)

4.2.1.6. Metnimize Özgü Yazım (imla) Özellikleri

Metnimizde diğer Eski Türkiye Türkçesi ile yazılmış eserlerde olduğu gibi tam ve kurallı bir yazım bulunmamaktadır. Bir kelime hem düz hem de yuvarlak şekliyle yazılabilmektedir. Bunun dışında ünsüz değişimleri de tam ve kurallı değildir. Aynı kelimenin yazımında bazen ötümlü ünsüz bulunurken bazen ötümsüz ünsüz bulunmaktadır. Metnimize özgü yazım özellikleri şunlardır:

1. Metnimizde bazı kelimelerin ünlülerinin hem düz hem de yuvarlak olarak yazıldığı görülmektedir:

gendi گندی (05a/13), gendü گندو (04a/04), qorqıdan قورقیدن (43a/10), qorkudan قورقودن (02b/05), qurı قوری (44b/03), qurudup قورودپ (38a/12), şarı صاری (41a/04), şaru صارو (33a/08), torı طوری (23b/08), toru طورو (18b/09), toğrı طوغری (22a/13), toğru طوغرو (22a/08), yumrı یومری (10a/10), yumru یومرو (10a/08), yürekli یورکلی (17b/12), yürekli یورکلو (21a/02)

2. Metnin bir yerinde rāst kelimesi Arapça orijinal imlasının dışında sad (ص) harfi ile yazılmıştır: rāšt راصت (29a/05)

3. Metnimizde hem tepe hem de depe kelimeleri kullanılmıştır: tepe تپه (08b/10), depeye دپه په (29a/12)

4. Metnimizde hem kanad hem de kanat kelimeleri kullanılmıştır: kanadları قنادلري (30b/05), kanatları قناتلري (40b/06)

4.2.2 Ses Bilgisi

4.2.2.1 Ünlüler

Eski Türkiye Türkçesinde ünlüler günümüz Türkçesi ile aynıdır. Metnimizde a, e, ı, i, o, ö, u, ü ünlüleri kullanılmıştır.

4.2.2.1.1 Ünlü Değişimleri

Metnimizde tespit edebildiğimiz başlıca ünlü değişimleri şunlardır:

4.2.2.1.1.1 e > i, i > e değişmesi

Eski Türkçedeki kök hece e'si Eski Türkiye Türkçesine gelindiğinde çoğunlukla i biçiminde karşımıza çıkar. (Şen, Türk Dilinin Dünü ve Bugünü, 2016, s. 178) Eski Türkçede e ile yazılan ve metnimizde e ile yazılan kelimelere örnekler şunlardır:

er- > i- “olmak, imek” kalmışlar idi (03b/01), emdi > imdi “şimdi” imdi (26a/02)

Metnimizdeki bazı kelimelerde Eski Türkçedeki kök hece e sesinin korunduğu da görülmektedir. Örnekler şunlardır:

egri “eğri” egri (26b/08), edgü > eyü “iyi” eyü (29a/05), ellig > elli “elli” elli (40b/07)

Eski Türkçede i olup metnimizde e ile yazılan kelimeler de bulunmaktadır:
yiti > yedi “yedi” yedinci (25b/03)

Metnimizde hem “e” hem de “i” ünlüsü ile yazılan kelimeler de bulunmaktadır:

itmek (28b/04), etmek (29a/13), dimek (02b/11), dedikleri (40a/05)

4.2.2.1.1.2. o > u ve ö > ü değişmesi

Eski Türkiye Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinde o, ö, u, ü ünlülerini ayırt ettirecek bir işaret kullanılmamıştır. Dört ünlü de aynı harf (و) ile gösterildiği için okumada sorunlar

çıkabilmektedir. (Develi, 2015, s. 43) Okumalarda bazen okuyucunun tercihi de önemli bir ölçüt olmaktadır. Metnimizdeki o > u, ö > ü değişimlerinin örnekleri şunlardır:

güzel “güzel, hoş” (16b/04)

4.2.2.1.1.3. ı > u ve i > ü değişmesi

Metnimizde ı > u ve i > ü değişimine örnek gösterilebilecek kelimeler şunlardır:

atlıg > atlu “atlı” atlu (22a/07) kiçig > küçük küçüklüğü (24a/10)

Metnimizde hem ı/i hem de u/ü yazılmış kelimeler de bulunmaktadır:

şarıg > şaru şaru (33a/08), şarı (41a/04)

4.2.2.1.1.4. u > ı ve ü > i değişmesi

Metnimizde hem yuvarlak hem de düz ünlü ile yazılmış örnekler bulunmaktadır.

Bunlar şöyledir:

yumru > yumrı yumru (10a/08), yumrı (12a/06)

gendü > gendi gendüye (08a/04), gendi (05a/13)

4.2.2.1.1.5. u > a ve ü > e değişmesi

Metnimizde u > a değişimine örnekler şunlardır:

boğuz > boğaz “boğaz” boğazına (43b/03), tokın > dokın “doğun-” dokınsa (42a/03)

ortu > orta “orta” (10b/05)

Metnimizde ü > e değişimine örnek bulunamamaktadır.

4.2.2.1.1.6. ı > a değişmesi

Metnimizde ı > a değişimine örnekler şunlardır:

ıgaç > ağaç “ağaç” ağaçdan (27b/08)

4.2.2.1.2. Ünlü Uyumu

Kelimedeki ünlülerin farklı şekillerde birbirleriyle oluşturduğu uyum durumudur.

Türkçede bu uyum kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık olmak üzere iki türdür.

(Ergin, 2013, s. 70)

4.2.2.1.2.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

Kalınlık-incecik uyumu, bir kelimedeki ünlülerin kalın-ince olarak birbirine gösterdiği uyumdur. Dilimizde bir kelimedeki ünlülerin ya tamamı kalın sıradan ya da tamamı ince sıradan olur. Aynı kelimedede hem kalın hem ince ünlü bulunmaz. Kalınlık-incecik uyumu Türkçede eski devrelerden beri var olan bir kuraldır. (Ergin, 2013, s. 70-71) Metnimizde Türkçe kelimelerde kalınlık-incecik uyumunun tam olduğu görülmektedir. Buna örnek olarak verilebilecek kelimeler şunlardır: şalmaya (15b/02), olurdı (15a/09), yürüyüp (24a/11)

Metnimizde, -ki aitlik eki ile -ken zarf-fiil eki kalınlık-incecik uyumunu bozmaktadır. Uyumu bozan eklere sahip bazı kelimeler şunlardır:

otlarken (40a/10), otururken (16a/10), şığıruñki (17a/06), yuğaruki (39a/07), zamāndaki (04b/03)

4.2.2.1.2.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Küçük ünlü uyumu olarak da bilinen düzlük-yuvarlaklık uyumu, seslerin çıkışında dudakların biçiminin göz önüne alındığı uyumdur. Düz ünlülerin ardından düz ünlüler ve yuvarlak ünlülerin ardından düz geniş ve dar yuvarlak ünlüler gelebilmektedir. (Karaağaç, 2019, s. 149) Metnimizde düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyulmayan kısımlar bulunmaktadır. Bunlar ile ilgili örnekler şunlardır:

demüri (36b/02), gerilür (41a/06), geçüreler (37a/13), ısıdup (42a/01)

4.2.2.1.2.2.1. Kelimelerde Uyumsuzluk

ğ ve g ünlülerinin düşmesine bağlı olarak yuvarlaklaşma

Eski Türkçede kelime sonlarındaki -g ve -ğ ünsüzlerinin düşmesi kelimelerin yuvarlaklaşmasına yol açmıştır. Metnimizde bu olaya örnekler şunlardır:

kapığ > kapu “kapı” kapudan (16a/08), şarığ > şaru “sarı” (33a/08)

Dudak ünsüzlerinin etkisiyle yuvarlaklaşma

Metnimizde b, p, m ve v ünsüzlerinin etkisiyle yuvarlaklaşan örnekler vardır:

kapığ > kapu “kapı” kapudan (16a/08), temir > demür “demir” demür (03b/02), semiz > semüz “şişman” semüz (12a/07)

Eski Türkçeden ve Eski Türkiye Türkçesinden gelen yuvarlak ünlülü kelimeler

Eski Türkçeden beri yuvarlak ünlülü olan ve metnimizde yer alan kelimeler şunlardır:

altuna (14b/08), eyü (14a/10), girü (14b/01), içerüsine (44a/07), ilerü (14a/13)

4.2.2.1.2.2. Eklerde Uyumsuzluk

Yuvarlak Ünlülü Ekler

Eski Türkiye Türkçesinin karakteristik özelliklerine bağlı olarak metnimizde yuvarlak ünlülü ek alan kelimeler şunlardır:

1. -sun/-sün teklik 3. şahıs emir eki: içsün içmesün (08a/07), olmasun (15b/02)
2. -ur/-ür fiilden fiil yapma eki: baturalar (32b/03), geçirüp (39b/07), getirüp (37a/13), içürmemek (43a/10)
3. -dur/-dür fiilden fiil yapma eki: akduralar (44b/03), başduralar (27a/03), değışdüreler (36b/05), karışduralar (42a/11), oğuşdursalar (37b/04), şundurmağa (42b/04), yedürdiler (40b/01)
4. -up/-üp zarf-fiil eki: ezüp (41b/04), döğüp (35a/05), ölçüp (14b/10), yoklayup (12b/03)
5. -aru/-erü yön gösterme eki: içerüsine (44a/07), ilerü (14a/13), yukarusı (13a/10)
6. -duğ/-dük sıfat-fiil eki: bağıduğı (09b/11), didükleri (40a/05), içdükleri (09a/09), olduğı (08b/13), segirtdüğı (08b/13)
7. -duğça/-dükçe zarf-fiil eki: çekildükçe (10a/04), gitdükçe (10b/03), gördükçe (29b/09), kesildükçe (42a/01)
8. -lu/-lü isimden isim yapma eki: 'akıllu (29a/02), bağılu (36a/09), bellü (09a/10), şekillü (10b/04), taşlu (29b/01)
9. -ur/-ür geniş zaman eki: aşınur (25a/10), gerilür (25b/05), kalur (27a/02), öğrenür (28a/13), yemlenürken (40b/07)
10. -cuğ, -cük isimden isim yapma eki: ademcük (06a/13), bār-gircükler (24a/08), kışacuc (10b/01), küçücük (09b/10)

Düz Ünlülü Ekler

Eski Türkiye Türkçesinde düz olup metnimizde de düz şekilde yazılan ekler şunlardır:

1. -(y)ı/-(y)i, -nı/-ni yükleme hâli eki: burnı (44b/02), otını (34b/05), şuyunu (44b/06), ucı (25b/07)
2. -cı/-ci isimden isim yapma eki: atcı (08b/03), yırtıcılar (02b/08), yolıcıdan (19a/03)
3. -ncı/-nci isimden isim yapma eki: dördüncü (25b/02), ikinci (13a/10), üçüncü (16b/12), yedinci (25b/04)
4. -dı/-di, -dılar/-diler 3. şahıs görülen geçmiş zaman eki: aldılar (23b/01), didiler (14b/09), düşdi (02b/13), oldu (42a/13)
5. -mış/-miş öğrenilen geçmiş zaman eki: olunmamışdır (07a/05), bulmuşlardır (21a/13)
6. -ı/-i, -sı/-si teklik 3.şahıs iyelik eki: ucını (39b/07), gendüsi (41a/13), eyüsi (45a/02)

4.2.2.1.3. Ünlü Türemesi

Metnimizde ünlü türemesinin örneği bulunmamaktadır.

4.2.2.1.4. Ünlü Düşmesi

Metnimizde ünlü düşmesinin örneklerine rastlanmaktadır. Bunlar şöyledir: ağzı (03b/08), gönline (29b/Ek4), boynı (42b/05)

4.2.2.2. Ünsüzler

Metnimiz, ünsüzlerin yazımı bakımından Eski Türkiye Türkçesi imla özelliklerini göstermektedir. Eski Türkçe ve Eski Türkiye Türkçesinde görülen ñ (damaksı n) de görülmektedir.

1.2.2.2.1. Ünsüz Değişmeleri

Metnimizdeki başlıca ses değişimleri şunlardır:

b > p değişmesi

Eski Türkçede kelime başındaki bazı b- ünsüzleri p'ye dönüşmüştür. Örnek olarak verilecek kelime şudur:

berk > pek pek (07a/02)

b > v değişmesi

Eski Türkçedeki kelime başı “b” seslerinin çoğu Eski Türkiye Türkçesine gelindiğinde “v” sesine çevrildiği görülmektedir. (Şen, Türk Dilinin Dünü ve Bugünü, 2016, s. 179) Örnek olarak verilecek kelimeler şunlardır:

bar- > var- vardılar (09a/10), bar > var vardır (12b/01), bir- > vir- virer (30b/04)

Eski Türkçenin Köktürk kısmında iç ve son seslerdeki b- ünsüzü Eski Uygur Türkçesi döneminden itibaren v’ye dönüşmektedir. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

tabar > tavar tavar (21a/08), tebe > teve > deve deve (11b/10), yabız > yavuz yavuzlanır (18a/04)

t > d değişmesi

Eski Türkçedeki kelime başı “t” seslerinin bazıları Eski Türkiye Türkçesinde gelindiğinde “d” sesine çevrildiği görülmektedir. (Şen, Türk Dilinin Dünü ve Bugünü, 2016, s. 179) Metnimizdeki örnekler şunlardır:

tebe > deve (11b/10), tegme > degme (07a/03), tegirmi > degirmi (13b/08), tepegen > depegen (07a/03), telük > delük (11b/02), tek > dek (07a/09), teri > deri (12a/08), ti- > di- didiler (14b/09), töpü > depe (29a/12) , takı > dağı (03a/03)

Kelime başı t- ünsüzünün korunduğu da görülmektedir. Örnekler şunlardır:

taşzıralar (32a/06), tular (31a/12), tayanınca (36b/03), taşla (38a/11)

ķ > ğ , k > g değişmesi

Eski Türkçeden günümüz Türkçesine kadar kelime başı ķ ünsüzünün korunduğu görülmektedir. Bu değişim ağızlarımızda ve Azerbaycan şivesinde görülmektedir.

Eski Türkçedeki kelime başı “k” seslerinin Eski Türkiye Türkçesine gelindiğinde “g” sesine çevrildiği görülmektedir. (Şen, Türk Dilinin Dünü ve Bugünü, 2016, s. 179)

k > g değişimine verilebilecek örnekler şunlardır:

keçür- > geçür- geçüreler (31a/10), kergek > gerek gerek (08a/07), kiñ > giñ giñ (11a/05), keltür- > getür- getürdiler (09a/01)

ķ > ħ değişmesi

Türkçe kelimelerin başında ħ ünsüzü bulunmaz. ħ ünsüzünün bulunduğu kelimeler Arapça ve Farsça kökenlidir. Türkçe kelimelerde ise iç seslerde ķ > ħ değişmesi yaşanmaktadır. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

okça- > oĥřa- oĥřaya (28a/13), aĥřām (28b/04), taķı > daĥı ķan daĥı gider (33a/09)

ğ / g > v değişmesi

Metnimizdeki örnekler şunlardır:

şoğık > şovuk şovukda (18b/12)

Metnimizde kelime sonunda ģ- ünsüzünün korunduğu da görölmektedir:

ķoğduęum (06b/11)

d > y değişmesi

Metnimizdeki örnekler şunlardır:

adaķ > ayak ayaklarından (13a/06), edģü > eyü eyüdü (20a/12), ķod- > ķoy- ķoyalar (26b/11)

g > y değişmesi

Metnimizde buna örnek olan tek kelime şudur:

tü > tüg > tüy tüysüz (17a/02)

4.2.2.2.2. Ünsüz Benzeşmesi

Bir kelimedede bulunan seslerin birbirlerini etkileyip o sesi kendisine benzettiği olaya benzeşme adı verilir. (Ergin, 2013, s. 52) Bu uyum ünsüzlerin ötümlölük-ötümsüzlük durumlarının oluşturduğu uyumdur. (Karaağaç, 2019, s. 150)

Metnimizde belli ekler Osmanlı imlasına bağlı kalarak hep tonlu şekilde yazılmıştır. Bunun örnekleri şunlardır:

uĥdılar (02b/06), seğırtđügi (15a/12), olunmışdur (18b/08), oğuşdurup (27a/05), ĥıķduķdan (26a/13), řudaķda (35b/08)

Metnimizde kalın sıran ķ ünsüzü ile biten kelimelere ünlü ile başlayan ek getirildiğinde tonlulaşıp ģ ünsüzüne dönüşür. Örnekleri şunlardır:

tıdağında (34a/09), ıpapağı (34b/09), bağlanmağa (35a/03), barmağı (37b/01), akmaya (42a/06), tımağı (42b/11)

Metnimizde -t- > -d- , -p- > -b- tonlulaşmasına da örnekler vardır. Bu örnekler şunlardır:

kınat- > kınad kınadalar (43b/12), ıslat- > ıslad- ısladup (44b/04), ılıt- > ılıd- ılıdup (44b/06), it- > id- idüp (03a/04), uzat- > uzad- uzadup (09a/12), segirt- > segird- segirdüp (24a/13), dip > dib dibinden (35a/01), kipi > gibi gibi (28a/13)

4.2.2.2.3. Ünsüz Türemesi

Metnimizdeki ünsüz türemelerinin örnekleri şunlardır:

-y- türemesi

eski-y-üp (31a/01), gendü-y-e (09b/07), gendü-y-i (40b/02), başla-y-ınca (42a/07), eczā-y-ı (42a/09)

Hemzenin y ünsüzüne dönüşmesi

Bünyesinde çift ünlü ihtiva eden Arapça kelimelerde de Türkçe okuyuşa göre -y- türemesi görülür. Örnekleri şunlardır:

Ar. t̄ā'ife > t̄āyife t̄āyifesi (09b/12), Ar. s̄ā'ir > s̄āyir s̄āyir (41a/10), Ar. d̄ā'ire > d̄āyire d̄āyire (11a/08), Ar. d̄ā'imā > d̄āyimā d̄āyimā (36a/13), Ar. f̄ā'ide > f̄āyide f̄āyidelü (06a/01), Ar. k̄ā'im > k̄āyim k̄āyim (44a/13), Ar. k̄ā'ināt > k̄āyināt k̄āyināt (02a/01), Ar. Cebrā'il > Cebrāyil Cebrāyil (03a/03), Ar. m̄ā'il > m̄āyil (08b/02), Ar. z̄ā'il > z̄āyil (36a/11)

-n- türemesi

Metnimizde ünlü ile biten kelimelere gelen üçüncü şahıs iyelik eklerinden sonra zamir n'si türemektedir. Zamir n'sinin türediği örnekler şunlardır:

başı-n-dan (45a/04), rāyihāsı-n-dan (43b/09), 'ilācı-n-da (39a/07), altı-n-da (37b/10)

4.2.2.2.4. Ünsüz Düşmesi

4.2.2.2.4.1. b düşmesi

Eski Türkçedeki kelime başı b- sesinin Eski Anadolu Türkçesine gelindiğinde düştüğü iki örnek vardır: bol > ol , birle > ile. (Şen, Türk Dilinin Dünü ve Bugünü, 2016, s. 179) Bu kelimelere metnimizde de rastlanmaktadır:

bol- > ol- ola (38a/02)

Bir kelimedeyse kelime sonu –b ünsüzü düşmüştür: sub > suv > su deñiz şuyı (38b/05)

4.2.2.2.4.2. ğ, g düşmesi

Metnimizdeki örnekler şunlardır:

ķapıĝ > ķapu ķapu (16a/08), atlıĝ > atlu atlular (22a/06), baĝlıĝ > baĝlu baĝlu (36a/09)

Hece ve ek başlarında bulunan ğ / g ünsüzlerinde de düşme görülmektedir.

Metnimizdeki örnekleri şunlardır:

edĝü > eyü eyü (39b/03), kergek > gerek gerekdir (42a/08), ķulĝaķ > ķulaķ ķulaķlarını (45a/06), yapırĝaķ > yapraķ yapraĝına (09b/13)

Eski Türkçede -ĝa/-ge yönelme hali ekindeki g ünsüzü ilerleyen dönemlerde düşmüştür. Ek –a/-e şeklini almıştır. Bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır:

ķoynaķlarına (27a/09), şaĝına (29b/03)

Eski Türkçede yön gösterme eki olan –garu/-gerü ilerleyen dönemlerde g ünsüzünü kaybedip –aru/-erü biçimine gelmiştir. Bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır:

yuķaruya (31a/10), ilerü (14a/13)

Eski Türkçedeki –ĝan/-gen sıfat-fiil ekindeki g ünsüzü ilerleyen dönemlerde düşmüş ve ek –an/en biçimine gelmiştir. Bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır:

ĝören (14b/05), olan (16b/04)

Eski Türkçedeki –ğınça/-ginçe ekindeki g ünsüzü ilerleyen dönemlerde düşmüş ve ek -ınca/ince biçimine gelmiştir. Bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır:

varınca (25a/09), tayanınca (36b/03), çıkınca (26a/09), pişinceye (44a/10)

4.2.2.2.4.3. r düşmesi

r düşmesinin metnimizdeki örnekleri şunlardır:

berk > pek pek (07a/02), er- > i- var idi (08b/03),

4.2.2.2.4.4. l düşmesi

l düşmesinin metnimizdeki örneği şudur:

keltür > getür- getürmek (07b/06)

4.2.2.2.4.5. k düşmesi

Bu olayın metnimizdeki tek örneği şudur: kılakcuk > kılacuk kılacuklarını (26b/06)

4.2.2.2.4.6. Ünsüz İkizlenmesi

Metnimizde ünsüz ikizlenmesi örneği yoktur.

4.2.2.2.4.7. Göçüşme (Metatez)

Metnimizde sadece bir göçüşme örneği bulunmaktadır:

perhiz > pehriz (10b/13)

4.2.2.2.4.8. Hece Düşmesi (Haploloji)

tur-ur > -dur > -dır/-dir, -dur/-dür makbul degildir (13b/08), taşıq- > çık- çıkmış (14a/07), yapırğağ > yapraq yaprağına (09b/13)

4.2.3. Şekil Bilgisi

4.2.3.1. İsim

4.2.3.1.1. Çokluk Eki

İsimleri çokluk şekillerine getirmeye yarayan çekim ekine çokluk eki denir. Bu ek Türkçenin eski devirlerinden beri –lar/-ler'dir. (Karaağaç, 2019, s. 325)

Metnimizde çokluk, günümüz Türkçesinde olduğu gibi kalın sıradan kelimelere –lar, ince sıradan kelimelere ise –ler getirerek yapılır. Çokluk ekinin metnimizdeki örnekleri şunlardır:

ba‘zılar (14b/03), atlar (15b/07)

4.2.3.1.2. İyelik Ekleri

İyelik ekleri herhangi bir nesnenin bir kişiye ya da bir nesneye ait olduğunu belirten ve ismin sonuna eklenen eklerdir. (Ergin, 2013, s. 221-222) Eski Türkiye Türkçesinde iyelik eklerinin günümüz Türkçesinden farkı iyelik eklerindeki yardımcı seslerin 1. ve 2. şahısta yuvarlak olarak gelmesi ve 3. şahsın iyelik ekinin daima düz olmasıdır. (Öztürk, 2018, s. 62-63) Metnimizde de bu kurallar geçerlidir. Metnimizdeki iyelik eklerinin örnekleri şunlardır:

Teklik 1. Şahıs : -m

bahtum (04b/11), t̄ālī‘üm (04b/10), ağzumda (05b/03), koğduğum (06b/10)

Teklik 2. Şahıs : -ñ , -(ı/i) ñ

evliyāñ (05b/08), enbiyāñ (05b/08)

Teklik 3. Şahıs : -ı/-i, -u/-ü, -sı/-si

başını (45a/07), cümlesinden (06a/12), rāyihasın (06b/12), terāzūsında (07b/07), boynınıñ (30b/08), boynuzını (32b/10)

Çokluk 1. Şahıs : -(ı) mız / -(i) miz

anamız (12b/04), didüğimiz (15a/02)

Çokluk 2. Şahıs : -ñiz / -ñız

Çokluk 2. Şahsa metnimizde örnek bulunamamıştır.

Çokluk 3. Şahıs : -ları / -leri

bilekleri (16b/08), vaşfları (17b/02)

4.2.3.1.3. İsimlerde Tamlama

Metnimizde Türkçe isim tamlamaları üç şekilde görülmektedir: Belirtili isim tamlaması, belirtisiz isim tamlaması ve zincirleme isim tamlaması. Bunların dışında Arapça ve Farsça yapıları tamlamalarda bulunmaktadır.

4.2.3.1.3.1. Belirtili İsim Tamlamaları

Belirtili İsim tamlaması iki ismin yan yana getirilip tamlayana ilgi ekinin, tamlanana ise üçüncü tekil şahıs iyelik ekinin eklenmesiyle oluşturulan kelime grubudur. (Korkmaz, 2009, s. 271) Metnimizdeki belirtili isim tamlamaları örnekleri şunlardır: atun hıyasında (21b/03), atun toynağı (22b/01), atun dişleri (26a/01)

4.2.3.1.3.2. Belirtisiz İsim Tamlamaları

Belirtisiz İsim tamlamasında tamlayandaki isme herhangi bir ek gelmezken tamlanana üçüncü tekil şahıs iyelik eki getirilir. (Korkmaz, 2009, s. 272) şehadet barmağı (37b/01), hardal tohumı (38b/13), göz bıñarından (39a/10)

4.2.3.1.3.3. Zincirleme İsim Tamlamaları

atun burnı kanadını (37b/09), atun burnı üzerinde (35b/02), şığıruñ böbreği yağı-y-ıla (36b/07)

4.2.3.1.3.4. Arapça İsim Tamlamaları

Metnimizdeki Arapça isim tamlamalarının örnekleri şunlardır: münasebetü'l-‘azā (21b/13), şāfinātü'l-ciyād (23a/10), tamāmü'l-halk (24a/06), dıyku'n-nefs (44a/01)

4.2.3.1.3.5. Farsça İsim Tamlamaları

Metnimizdeki Farsça isim tamlamalarının örnekleri şunlardır: aşhāb-ı tecrübet (14b/09), ehl-i başirete (27a/06), ehl-i hıbrete (33a/03), tiryak-i erba'a (40b/09), merhem-i Rūmī (40a/05), şamg-i 'arabī (42a/09), seg-i vefādār (02b/12)

4.2.3.1.4. Hal Ekleri

İsimleri çeşitli ilişkiler için farklı durumlara getiren ekler hal ekleri denir. (Ergin, 2013, s. 226) Türkçede ismin halleri ve ekleri şunlardır: Yalın (nominatif) hali, ilgi

(genitif) hali, yönelme (datif) hali, yükleme (akkuzatif) hali, bulunma (lokatif) hali, ayrılma(ablatif) hali, eşitlik (ekvatif) hali, yön gösterme (direktif) hali ve vasıta (instrumental) hali.

4.2.3.1.4.1. Yalın (nominatif) hal : Eksiz

İsmi çekim eki almadığı haldir. Fonksiyonları şunlardır:

1.Yalın haldeki isimler, metnimizde genellikle belirtisiz isim tamlamalarının tamlayanı görevinde kullanılmıştır.

defne yaprağı (31b/01), bezir yağını (32a/13), yumurda şarusı-y-ıla (35a/12)

2.Sıfat tamlamalarında tamlanan görevinde de sıklıkla kullanılmıştır.

şol kimse (08a/01), bu ‘itibârla (14b/13), güzel şüretlü (16b/01), üç günden (28b/05)

4.2.3.1.4.2. İlgi (Genitif) Hal : -uñ/-üñ, -nuñ/-nüñ

Eklendiği isimler arasında ilgi kuran duruma genitif (ilgi) hâli denir. Eski Türkçede -ıñ,-iñ,-uñ,-üñ,-nıñ,-niñ,-nuñ,-nüñ şeklinde olan ek Eski Anadolu Türkçesinde sadece yuvarlak halleriyle, -uñ,-üñ,-nuñ,-nüñ şeklinde gelmiştir. (Ergin, 2013, s. 230) saķırağunuñ nişanı (31b/11), saķağunuñ nişanı (30b/02), medħinüñ biñinde (05b/05), anuñ kokuşu (32a/11), tañrınıñ düşmeni (06a/09)

4.2.3.1.4.3. Yönelme (Datif) Hali : -a/-e

Kelimelere ve cümlelere yönelim, yaklaşım anlamı veren hale datif (yönelme) hali denir. Eski Türkçede -ga/-ge biçiminde görülen bu ek daha sonraki dönemlerde -a/-e şeklini almıştır. (Ergin, 2013, s. 233-234)

erkege (06a/07), ırmağa (08a/06), yaprağına (09b/13)

4.2.3.1.4.4. Yükleme (Akkuzatif) Hali : -ı/-i, -nı, -n

Akuzatif halindeki isimler fiil ile doğrudan bir ilişki içerisindedir. Eski Türkçede -g/-g, zamirlerden sonra gelen -n ve -nı/-ni olmak üzere üç türlü akuzatif eki vardır. Eski Anadolu Türkçesine gelindiğinde -g/-g eklerindeki g sesi düşmüş ve bundan mütevellit olan -ı,-i,-u,-ü ortaya çıkmıştır. -n akuzatifi bu dönemde de kullanılmaya devam etmiştir. (Ergin, 2013, s. 231-232)

kırsrağı (06b/04), atlarını (09b/07), ahvâlin bilmede (08b/03), boynın uzadup (09a/12)

4.2.3.1.4.5. Bulunma (Lokatif) Hali : -da/-de

Fildeki oluş ve hareketin yerini bildiren hale lokatif (bulunma) hâli denir. Eski Türkçede lokatif eki -da,-de,-ta , -te biçiminde iken Eski Anadolu Türkçesine geldiğinde bu ekin yalnızca -da/-de şekilleri kullanılagelmiştir. (Ergin, 2013, s. 234-235) Bulunma hali eki metnimizde hep –da/-de biçimindedir. Örnekler şunlardır:

huşuşda (09a/08), omuzunda (10b/12), ortasında (11a/01), altında (12b/12)

4.2.3.1.4.6. Ayrılma (Ablatif) Hali : -dan/-den

İsme ayrılma, çıkma veya uzaklaşma manası yükleyen hale ablatif (ayrılma) hâli denir. Eski Türkçede -dın/-din,-tın/-tin şeklinde sadece dar haliyle eklenen bu ek Eski Anadolu Türkçesinden itibaren -dan,-den,-tan,-ten biçiminde gelmeye başlamıştır. (Ergin, 2013, s. 235-236)

birbirinden (12a/10), yerden (16a/10), andan (15a/04), katırdan (16b/02)

4.2.3.1.4.7. Eşitlik (Ekvatif) Hali : -ca/-ce,-ça/-çe

İsme karşılaştırma veya eşitlik, denklik anlamı yükleyen hale ekvatif denir. Muharrem Ergin bu eki gibilik, benzerlik anlamı taşıdığı için benzerlik ekleri olarak da adlandırmıştır. Eşitlik hâli eki Eski Türkçede -ça/-çe biçimindedir. Bu ekin Eski Anadolu Türkçesinden itibaren -ca/-ce’ li örneklerine de rastlanmaya başlanmıştır. (Ergin, 2013, s. 239-240)

düzce (15a/12), berâberce (15b/04), dümdüzce (20a/05), tezce (32b/02), irünlüce (33a/08)

4.2.3.1.4.8. Vasıta (Instrumental) Hali : -ıla/-ile, -n, ile

İsme aracılık ve birliktelik anlamı yükleyen hale instrumental (vasıta) hâli denir. Günümüz Türkçesinde instrumental (vasıta) eki n'dir. Ek, Eski Türkçede uyuma girerken; Eski Türkiye Türkçesinde sadece düz şekilde gelmiştir. Bu ek zamanla

işlerliğini yitirmiştir. Artık instrumental eki yerine ile edatı kullanılmaktadır. (Ergin, 2013, s. 237-238)

tuz-ıla (37b/03), anuñ-ıla (07b/06) , fi'li-y-ile (02a/03) , vaktın (44b/05) , panbuk ile (33b/08), çul ile (37a/04),

4.2.3.1.4.9. Yön Gösterme (Direktif) Hali :

İş, oluş ve hareketin yönünü belirten hale direktif (yön gösterme hali) denir. Eski Türkçede bu hal eki –garu/-gerü, -ru/-rü, -ra/-re biçimindeyken Eski Anadolu Türkçesinde –aru/-erü biçimindedir. (Ergin, 2013, s. 241-242)

ilerü (14a/13), girü (14b/01), yukaru (13a/12), aşağıya (15b/02), taşraya (20b/13), beriye (39b/07), soñra (04b/06)

4.2.3.1.5. Sayı İsimleri

Metnimizdeki sayı isimleri şunlardır:

bir (05b/12), iki (08a/05), üç (16b/02), dört (19a/04), beş (25a/10), altı (32b/11), yedi (05b/04), sekiz (25b/06), toköz (25b/08), on (34a/01), on iki (14b/10), yigirmi (34a/01), otuz (34a/02), kırk (15a/05), elli (40b/07), altmış (15a/08), yüz (40b/10), iki yüz (31a/04), biñ (05b/05), yüz biñ (05b/03)

4.2.3.1.6. İsim Yapım Ekleri

4.2.3.1.6.1. İsimden İsim Yapım Ekleri

-acuk: Küçültme eki olan bu ekin örnekleri şunlardır: azacuk (35b/04)

-ak: Eski Türkçedeki +GEk ekinin devamıdır. Benzetme göreviyle kullanılan ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: kısrak (03a/13), yañak (11a/07),

-ar/-er, -şar/-şer: Üleştirme isimleri türetir. Metnimizdeki örnekleri şunlardır: beşer dirhem (36a/11), birer dirhem (39b/12), ikişer (24b/04)

-ca/-ce : Metnimizde görülen örnekler şunlardır: yolunca (29a/09), karaca (33a/06), Farsca (34a/13), açca (37b/12), ‘Arabca (38b/10), taşluca (41a/09), āsānca (44b/10), yolca (12a/03)

-cak/-cek, -çak/-çek: Küçültme ve saygı anlamı verir. Metnimizdeki örnekler şunlardır: ılıcağ (44b/01)

-cı/-ci: Bu ekin metnimizde görülen örnekleri şunlardır: yırtıcı (02b/08), atcı (08b/03), kesecilik (22a/03)

-cuğ/-cük, -çuğ/-çük: Küçültme görevinde kullanılan bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: küçücük (24a/08), bār-gīrcük (24a/08), oğlancuqlaruñ (25a/13), hayvāncuqlar (41a/11),

-düz/-düz: İşlek olmayan bu ekin tek örneği şudur: gündüz (18b/13)

-ka/-ge: Bu ek kalıplaşmış özge ve başka kelimelerinde görülmektedir. Başka kelimesine metnimizde rastlanmaktadır: başka (23b/01)

-ın/-in: İsimlerden zarf türeten bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: yanın yanın (15a/13), añsızın (40b/02)

-l: Genellikle renk isimlerinde kullanılan ve işlek olmayan bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: kızıl (23b/11), yeşil (33a/05)

-layın/-leyin: Eski Türkçede –layu/-leyü biçiminde olan ve Eski Anadolu Türkçesine –layın/-leyin biçiminde ulaşan ek de eşitlik halini bildirmek için kullanılır. (Öztürk, 2018, s. 66) Bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: ancılayın (40a/05), buncalayın (42b/08)

-lık/-lik, -luğ/-lük: Bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: gölgelik (02a/13), āşinālık (02b/13), pādīşāhlık (04a/02), gānīlik (08a/09), geñişlik (08b/11), yorgalık (19b/07), iplik (37a/13), eyülük (07a/08), ululuk (05a/13), kulavuzluk (06b/13), küçücük (13a/02), günlük (39b/12), uzunluk (17a/11)

-lu/-lü: Bu ek isimlerden sıfatlar yapmaktadır. Metnimizde bu yuvarlak şekilde yer almaktadır. Örnekleri şunlardır: ‘akıllu (16a/07), kuvvetlü (17b/10), şüretlü (16b/04), endāmlu (16b/05), çapaķlu (17a/03), şekllü (17a/05), dürlü (18a/08), ğurrelü (18b/05), hünörlü (19b/07), yürekli (21a/02)

-k/-ķ: Fazla işlek olmayan bu ekin metnimizde iki örneği bulunmaktadır: topuķları (16b/08)

-kek: Fazla işlek olmayan bu ekin metnimizde tek örneği bulunmaktadır: erkek (07a/13)

-ıncı/-inci: Bu ek asıl sayılardan sıra sayıları yapmaktadır. Bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: üçüncisi (16b/07), ikinci (13a/10), yedinci (25b/03)

-rak/-rek: Bu ek isme karşılaştırma anlamı verir. Metnimizdeki örnekler şunlardır: kıızılrak (18b/02), yumrırak (34a/10), yegrek (22b/13)

-suz,-süz: Yoksunluk ifade eden bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: sebebsüz (40b/02), hünörsüz (10b/06), endāmsuz (12b/09), na‘lsuz (13b/09), kuvvetsüz (14a/02), ta‘lîmsüz (19b/07), sırçasuz (36a/11), cānsuz (02b/13), atsuz (04b/04), tüysüz (17a/02), şuşuzluğa (20b/04)

4.2.3.1.6.2. Fılden İsim Yapım Ekleri

-a/-e: Fazla işlek olmayan bu ekin metnimizdeki tek örneği şudur: ege ile (39a/06, çevresinde (03b/02)

-aķ/-ek: İşlek olan bu ek fiillerden isim ve sıfatlar türetir. Bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: uvaķ (11b/10), yumuşaķ (13b/12) bataķ (18b/12), tudak (45a/02) gevşek (10a/02), seyrek (11b/11), ürkek (28b/04), yedeklige (20a/04), ķapaęını (38b/11),

-anaķ/-enek: İşlek olmayan ekin metnimizde tek örneği bulunmaktadır:

degenek> degnek degnek (31a/09)

ğın/-gin, -ğun/-gün: İşlek olan bu ek aşırılık ifade eder. Metnimizdeki örnekleri şunlardır: yorgun (11a/04), azgın (06a/13) , başgınlığında (06b/03)

-ı/-i, -u/-ü: Eski Türkçedeki –ğ/-g fiilden isim yapım ekinin düşüp yardımcı sesin eklenmesi ile oluşmuştur. (Ergin, 2013, s. 192) Metnimizdeki örnekler şunlardır: kokuşu (32a/11), kesi (36b/10)

-ıcı/-ici: Devamlılık anlamı veren ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: yırtıcılar (02b/08), ta‘līm idiciler (19b/07)

-(ı)k/-(i)k, -(u)k/- (ü)k: İşlek olarak kullanılan bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: açık (12a/01), arık (12b/08), delükleri (11b/02),

-(ı)m/- (i)m, -(u)m/- (ü)m: Oldukça işlek olan bu ek fiille ilgili durumları bildirir. Bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: kırk adım (15a/05), alımlu (21b/12), kaçımlu (22a/06)

-(ı)n/- (i)n, -(u)n/- (ü)n: Fazla işlek olamayan bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: uzun (10b/01), bütün (28b/04), tütün (31b/08)

-(ı)ş/- (i)ş, -(u)ş/- (ü)ş: Bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: yürüyüşini (15b/13)

-ma/-me: İşlek olan bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: boyama (19b/10), çıkarması (43b/06), yaradılmasını (02b/13)

-mak/-mek: İşlek olan bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: idinmekden (06a/10), segirtmekden (06b/12), getürmek /07b/06), olmamak (08b/11), komamak (11b/05), olmak (17a/13)

-sı/-si, -su/-sü: Fazla işlek olmayan bu ekin metnimizdeki tek örneği şudur:
yaşşılığı (13b/07)

-z: Fazla işlek olamayan bu ekin metnimizdeki tek örneği şudur:
boğazına (31a/09)

4.2.3.2. Zamir

Nesnelerin yerini tutan isimlere zamir adı verilir. (Ergin, 2013, s. 262-263) Zamirler, şahıs zamirleri, işaret zamirleri, soru zamirleri, bağlama zamirleri, belirsizlik zamirleri ve dönüşlülük zamirleri olmak üzere altıya ayrılır.

4.2.3.2.1. Şahıs Zamirleri

Metnimizdeki şahıs zamirleri şunlardır:

Teklik 1. Şahıs Zamiri

benim (04b/10), baña (06b/13)

Teklik 2. Şahıs Zamiri

sen (09a/06), seni (22a/05), senüñle (02b/12), saña (22a/06)

Teklik 3. Şahıs Zamiri

Metnimizde teklik 3. Şahıs zamiri için o, ol ve an kelimeleri kullanılmıştır.

ol (02b/04), aña (02a/11), anı (05a/13), andan (08a/07), anda (13b/04), anuñ (08a/07)

Çokluk 1. Şahıs Zamiri

Metnimizde çokluk 1. Şahıs zamiri tespit edilememiştir.

Çokluk 2. Şahıs Zamiri

Metnimizde çokluk 2. Şahıs zamiri tespit edilememiştir.

Çokluk 3. Şahıs Zamiri

anlaruñ (04a/03), anları (14a/03), anlara (24b/13)

4.2.3.2.2. İşaret Zamirleri

İşaret ederek ve göstererek nesnelerin yerini tutan kelimelere işaret zamirleri adı verilir. (Ergin, 2013, s. 273) Metnimizdeki işaret zamirleri şunlardır:

bu: bu (02a/09), bunuñ (19b/12), buña (18a/10), bundan (33b/09)

bunlar: bunlar (24b/10), bunları (33b/07), bunlardan (21b/07), bunlara (24b/03), bunların (24b/04)

şol: şol (08a/01)

o: o (03b/11)

4.2.3.2.3. Dönüştülük Zamirleri

Şahıs zamirlerine göre daha güçlü bir ifadeye sahip olan ve şahısların özlerini, asıllarını ifade eden kelimelere dönüştülük zamiri adı verilir. (Ergin, 2013, s. 272)

Metnimizdeki dönüştülük zamiri olan kendi ve kendinin türevleri şunlardır:

gendi (05a/13), gendü (26b/02), gendüye (09b/07), gendüyi (40b/02), gendünde (43a/10), gendüni (43b/01), gendünden (34a/13) , gendözini (27b/09)

4.2.3.2.4. Belirsizlik Zamirleri

Metnimizdeki belirsizlik zamirleri şunlardır:

degme birinden (45a/09), biri (05b/05), ba‘zılar (14b/01), ba‘zısınıñ (13a/07), ba‘zılar (14b/03), her birinden (31a/03), herkese (04a/04), kimesne (14b/05), kim (17b/08)

4.2.3.2.5. Soru Zamirleri

Metnimizdeki soru zamirleri şunlardır:

nereye (22b/11), ne dirsene (09a/06)

4.2.3.2.6. Bağlama Zamirleri

Metnimizdeki bağlama zamirleri şunlardır:

dirler ki (16b/01), at kim (21b/01)

4.2.3.3. Sıfat

İsimlerin önüne gelerek onları niteleyen kelimelere sıfat adı verilir. (Korkmaz, 2009, s. 333) Sıfatlar niteleme ve belirtme sıfatları olmak üzere iki biçimdedir:

4.2.3.3.1. Niteleme Sıfatları

müdevver şekl (11b/01), beyāz noktalar (14a/09)

Niteleme sıfatları, karşılaştırma sıfatları, pekiştirme (berkitme) sıfatları, küçültme sıfatları olarak üç biçimdedir.

4.2.3.3.1.1. Karşılaştırma Sıfatları

Metnimizde karşılaştırma yapmak amacıyla gibi, kadar, dek, deñlü edatları; en zarfı, -dan ayrılma hali eki ve pek sözleri kullanılmıştır. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

gözi kapağı gibi laţif (17a/02), altmış adım kadar (15a/08), eñ evvel (04b/02), atdan yegdür (06b/10)

4.2.3.3.1.2. Pekiştirme (Berkitme) Sıfatları

Metnimizde pekiştirme işlevi ikilemelerle sağlanmıştır. Örnekler şunlardır:

yap yap deri (39b/09), yanın yanın (15a/13), egri bügri (11a/12), gevşek gevşek (15a/13)

4.2.3.3.1.3. Küçültme Sıfatları

Metnimizde nitelik sıfatlarına gelen -cak/-cek, -cık/-cik,-cuk/-cük,-sı/-si, -tırak ekleriyle küçültme anlamı verilmiştir. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

azacuk (35b/04), ılıcak (44b/05), eksicek (14b/12), küçücük (19b/02)

4.2.3.3.2. Belirtme Sıfatları

Belirtme sıfatları, işaret sıfatları, sayı sıfatları, belirsizlik sıfatları ve soru sıfatları olmak üzere dörde ayrılır.

4.2.3.3.2.1. İşaret Sıfatları

İsimleri gösterme yolu ile işaret eden kelimelerdir. (Korkmaz, 2009, s. 385)

Metnimizdeki işaret sıfatları şunlardır:

bu vaşiflardan (19b/04), bu maķüle (19b/11), şol atdur ki (23b/07), ol zamānda (22b/11), ol aşl at (24a/06), ol kara perdesi (25a/13)

4.2.3.3.2.2. Sayı Sıfatları

İsimleri belirten ve sıfat görevi yüklenen sayılardır. (Korkmaz, 2009, s. 387)

4.2.3.3.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları

Metnimizdeki asıl sayı sıfatları şunlardır:

bir gün (28a/01), iki yanından (30b/09), iki dirhem (32a/05), toköz yaşına (25b/08), on dirhem (34a/01)

4.2.3.3.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları

Metnimizdeki sıra sayı sıfatları şunlardır:

üçüncü yaşına (25a/06), dördüncü yaşından (25b/02)

4.2.3.3.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları

Sayıları bölüştürüp belirten sıfatlara üleştirme sıfatları denir. Sayılara –ar/-er, -şar/-şer ekleri getirilmesiyle yapılır. Metnimizdeki üleştirme sayı sıfatları şunlardır:

birer dirhem (33a/10), birer mıkđâr (45a/09), ikişer dirhem (31a/03)

4.2.3.3.2.2.4. Kesir Sayı Sıfatları

Tek kelime olarak değil bir kelime grubu şeklinde bulunan ve nesnelerin parçalarını, bölümlerini belirten sayı sıfatlarına kesir sayı sıfatları adı verilir. (Ergin, 2013, s. 252)

Metnimizdeki kesir sayı sıfatları şunlardır:

nışfına (12a/10)

4.2.3.3.2.2.5. Topluluk Sayı Sıfatları

Asıl sayılara –ız/-iz, -uz/-üz ekleri getirilip oluşturulan topluluk sayı sıfatlarına metnimizde örnek bulunamamıştır.

4.2.3.3.2.3. Belirsizlik Sıfatları

Nesnelerin sayılarını, özelliklerini vb. durumlarını belirsiz olarak belirten sıfatlara belirsizlik sıfatları adı verilir. (Ergin, 2013, s. 254) Metnimizdeki belirsizlik sıfatları şunlardır:

bir dürlü (23a/01), birkaç hâl (17b/13), bir zamân (23a/10), her kişiye (34a/09), birkaç at (03a/12), her gün (33b/08)

4.2.3.3.2.4. Soru Sıfatları

Nesneleri soru yolu ile belirten sıfatlara soru sıfatı adı verilir. (Ergin, 2013, s. 252)

Metnimizdeki soru sıfatları şunlardır:

kaḅkī cānibinden (37a/13), ne kaḅar iri (14a/05)

4.2.3.4. Zarf

Cümlede mekân, zaman, durum, miktar vb. özellikleri belirten isimlere zarf denir.

(Ergin, 2013, s. 258) Zarflar zaman zarfları, yer zarfları, miktar zarfları, tarz(suret)

zarfları ve soru zarfları olmak üzere beşe ayrılır.

4.2.3.4.1. Zaman Zarfları

Fiilin zamanını belirten kelimelere zaman zarfı adı verilir. Eski Anadolu Türkçesinde

kaḅan, ilerü, öḅ, soḅ ve imdi gibi zaman zarfları sıklıkla kullanılmıştır. (Ergin, 2013,

s. 260-261) Metnimizdeki zaman zarfları şunlardır:

ḥāliyā (04b/07), hemān (22a/13), soḅra (25b/05), evvel (37a/03), eḅ evvel (04b/01),

evvelā (16b/09), imdi (26a/02), andan soḅra (24b/01), gūndüzün (28b/13), kaḅan

(22a/05), öḅce (34a/04), şimden girü (05b/11), tiz (06b/11)

4.2.3.4.2. Yer Zarfları

Fiilin yönünü belirten kelimelere yer yön zarfı adı verilir. (Ergin, 2013, s. 259)

Metnimizdeki yer zarfları şunlardır:

ilerü (14a/13), girü (14b/01), aḅaḅaya (15b/02), aḅaḅadan (24b/02), aḅaḅa (30b/04),

taḅra (14a/07), altında (36a/12), içine (31b/04), beriye (39b/07), yuḅaruya (41a/05)

4.2.3.4.3. Miktar Zarfları

Fiilin miktarını bildiren kelimelere azlık-çokluk veya miktar zarfları adı verilir.

(Ergin, 2013, s. 262) Metnimizdeki miktar zarfları şunlardır:

çok (41a/13), ḡāyet (42a/02), ziyāde (09a/08)

4.2.3.4.4. Tarz (Suret) Zarfları

Fiilin durumunu belirten kelimelere durum zarfları veya hal / nasıllık-nicelik zarfları

adı verilir. (Ergin, 2013, s. 261) Metnimizdeki tarz (suret) tarzları şunlardır:

artucaḅ (26b/04), āsānca (44b/10), ḅarāfet-ile (26b/12), yürür gibi (22b/08), tezce

(32b/02), tizcek (39a/12)

4.2.3.4.5. Soru Zarfları

niçün (06b/08), ne kadar (22a/02), nice (08b/06)

4.2.3.5. Edat

Edatlar, tek başlarına bir anlamı olmayan, beraber kullanıldıkları kelimelerin ifadelerine yardımcı olan kelimelerdir. (Ergin, 2013, s. 348) Edatlar, ünlem edatları, bağlama edatları ve son çekim edatları olmak üzere üç türdür.

4.2.3.5.1. Ünlem Edatları

Ünlem edatları ünlemler, hitap (çağırma, seslenme) edatları, gösterme (işaret) edatları, sorma edatları ve cevap edatları olmak üzere beş türdür.

4.2.3.5.1.1. Ünlemler

Metnimizde ünlemlerin örneği yoktur.

4.2.3.5.1.2. Hitap (Çağırma, Seslenme) Edatları

Metnimizdeki hitap edatlarının tek örneği şudur:
yâ ilahî (05b/07)

4.2.3.5.1.3. Gösterme (İşaret) Edatları

Metnimizde gösterme edatlarının örneği yoktur.

4.2.3.5.1.4. Soru Edatları

Metnimizde soru edatlarının örneği yoktur.

4.2.3.5.1.5. Cevap Edatları

Metnimizde cevap edatlarının örneği yoktur.

4.2.3.5.2. Bağlama Edatları

4.2.3.5.2.1. Sıralama Edatları

ile (10b/ek4), ve (11a/05), dağı (12a/05)

4.2.3.5.2.2. Denkleştirme Edatları

ve yâhūd (14b/11), veyā (15b/09), yā (28a/01), yâhūd (27b/ek1)

4.2.3.5.2.3. *Karşılaştırma Edatları*

hem...hem (03b/10), ne...ne (09b/10)

4.2.3.5.2.4. *Cümle Başı Edatları*

4.2.3.5.2.4.1. *Fakat Anlamı Taşıyanlar*

ammā (26b/03), fakat (05a/13), ve lākīn (24a/09)

4.2.3.5.2.4.2. *Eğer İfadesini Taşıyanlar*

eger (27b/03), eğerçi (20b/04), ger (44a/13)

4.2.3.5.2.4.3. *Gerçi İfadesini Taşıyanlar*

Metnimizde örneği yoktur.

4.2.3.5.2.4.4. *Çünkü İfadesini Taşıyanlar*

zīrā (37b/12), çün (02a/08), çünkü (05b/07), çün kim (05b/08)

4.2.3.5.2.4.5. *Benzerlik Bildirenler*

Metnimizde örneği yoktur.

4.2.3.5.2.4.6. *Netice ve Açıklama Bildirenler*

bārī (44b/06), hattā (06b/07), imdi (26a/02), meger kim (25b/12), meger (10b/13), meger ki (21b/12)

4.2.3.5.2.4.7. *Şart ve Derece Bildirenler*

illā (22b/11)

4.2.3.5.2.4.8. *Kuvvetlendirme Bildirenler*

dağı (26b/02), de (10a/01), ki (27b/07), kim (31b/05)

4.2.3.5.3. *Son Çekim Edatları*

Benzerlik Bildirenler

gibi (34b/06), üzere (25a/13)

Sebep Bildirenler

ötürü (43a/10), için (02a/06)

Vasıta ve Beraberlik Bildirenler

-ıla (43a/12), -ile (03b/11), ile (30b/11), berāber (10b/02)

Yer ve Yön Bildirenler

-e dek (26b/11), -a doğru (22a/13)

Başkalık Bildirenler

ğayrı (38a/08)

Miktar Bildirenler

ğadar (13b/07), mertebeye (35b/08), mıkḁār (41b/04)

Zaman Bildirenler

öñce (34a/04) , evvel (37a/03), şoñra (36a/02)

Karşılaştırma Bildirenler

göre (15a/02)

4.2.3.6. Fiil

4.2.3.6.1. Fiil Yapım Ekleri

4.2.3.6.1.1. İsimden Fiil Yapım Ekleri

-a/-e-: Fazla kullanılmayan bu ek hem geçişli hem de geçişsiz fiiller yapar. kana- (44b/07), beñze- (27b/13), oyna- (24a/13)

-ar/-er-: Genellikle renk isimlerinden fiil yapar. ağar- (38b/07), karar- (25a/05)

-da-, -de-: İşlek olmayan bir ektir. Genellikle ses taklidi olan isimlerden fiil türetir. iste- (27b/07)

-kür/-kür-: Genellikle ses taklidi isimlerden fiil türetir. tükür- (02b/13), tüşkür- (31b/12), püfkir- (38b/06)

-la/-le-: Oldukça işlek olan ek Eski Türkçeden beri kullanılmaktadır. Geçişli ve geçişsiz fiiller türettiği görülür. çabala- (37a/03), ışlat- (44b/04), şula- (43b/13)

-r-: Çok işlek olamayan bu ek ses taklidi kelimelerden fiiller türetir. çağır-(02a/05)

4.2.3.6.1.1. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

-a/-e-: Çok fazla kullanılmayan bir ektir. tıka- (35a/08)

-dur/-dür-: İşlek olarak kullanılan bu ek ettirgenlik ekidir. karışdur- (34b/05), şındur- (40b/03), yedür- (40b/01), kullandur- (02a/12), kıvratdur- (10b/06), bindür- (16a/05), öldür- (23a/13), döndür- (26b/01), yapışdur- (27a/08), gezdür- (36b/13), şındur- (42b/04), buldur- (05b/08)

-ı/-i-, -u/-ü-: Fazla işlek olamayan bir ektir. Örnekleri şunlardır: kesi (36b/10)

-n-, -(ı)n-/(i)n-: İşlek bir ektir. delin- (43a/03), idin- (06a/11)

-(ı)l-/(i)l-, -(u)l-/(ü)l-: İşlek bir ektir. Genellikle pasiflik ve meçhullük yapar. dökül- (32b/03), kesil- (33a/02)

-(a)r-/(e)r-, -(u)r-/(ü)r-: Bu ek Eski Türkçeden beri kullanılmaktadır. Fazla işlek olamayan bir ektir. çıkar- (35b/10), geçir- (39b/05), geçür- (38b/13), gider- (45a/13), içir- (44a/01), yetür- (20b/11)

-ş-: İşlek olan bu ek fiilin ortaklaşa yapıldığını bildirir. alış- (27b/11), bulaş- (31b/07), iriş- (35a/09), buruş- (12a/08), şaşır- (09a/13)

-t-: Eski Türkçeden beri kullanılan işlek bir ektir. Ettirgen fiiller türetir. ürküt- (27b/10), yürüt- (29a/12), kurut- (40b/ek3), korkut- (06a/11)

-y-: Eski Türkçede –d- olan bu ek günümüz Türkçesinde –y- olmuştur. Fazla işlek bir ek değildir. koy- (34b/03)

4.2.3.6.2. Fiillerde Olumsuzluk

Fiillerde olumsuzluk –ma/-me fiilden fiil yapma eki ile yapılır. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

yörümeye (15a/13), olmayup (20a/05), egmeye (15b/01), kıyımdanmayasun (22b/10)

Geniş zamanın olumsuzu ise –maz/-mez eki ile yapılır. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

bindürmez (16a/05), çıkmaz (20b/13)

4.2.3.6.3. Fiil Çekimi

4.2.3.6.3.1. Şahıs Ekleri

İş, oluş veya hareketin hangi kişi veya kişiler tarafından yapıldığını bildiren eklere şahıs eki denir. (Korkmaz, 2009, s. 26) Çekimli fiillerde şahıs ekleri, I. Tip şahıs ekleri (zamir kökenli), II. Tip şahıs ekleri (iyelik kökenli) ve emir kipindeki şahıs ekleri olmak üzere üç türdür.

4.2.3.6.3.1.1. I. Tip (Zamir kökenli) Şahıs Ekleri

Şahıs zamirlerinin ekleşmesi sonucu ortaya çıkan şahıs ekleridir. Duyulan geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman, istek ve gereklilik kipleri çekimlenirken zamir kökenli şahıs ekleri kullanılır. (Ergin, 2013, s. 283) Eski Anadolu Türkçesinde bu eklerin 1. Şahıslarda çeşitli varyantları bulunmaktadır. – am/-em, -van/-ven, -vanın/-venin, -ın/-in biçimleri mevcuttur. (Öztürk, 2018, s. 81) Metnimizdeki I. Tip şahıs ekleri şunlardır:

Teklik 1. Şahıs: -am/-em , -ım/-im

Metnimizde bu eke örnek bulunamamıştır.

Teklik 2. Şahıs: -sın/-sin

ih̄tiyār idersin (06b/08), kırtulasın (22b/09), kımıldanmayasın (22b/07)

Teklik 3. Şahıs: eksiz

eylemiştir (04a/07), binmemiştir (06b/07)

Çokluk 1. Şahıs: -ız/-iz,-uz/-üz

mukāvēmet idemeziz (40b/01)

Çokluk 2. Şahıs: -sınız/-siñiz

Metnimizde bu eke örnek bulunamamıştır.

Çokluk 3. Şahıs: -lar/-ler

tuşlarlar (37b/11), tutarlar (26b/08)

4.2.3.6.3.1.2. II. Tip (İyelik kökenli) Şahıs Ekleri

Metnimizdeki II. Tip şahıs ekleri şunlardır:

Teklik 1. Şahıs: -m

eyledüm (06b/09), ısmarlardum (22b/12), gördüm (06b/09)

Teklik 2. Şahıs: -ñ

Metnimizde bu eke örnek bulunamamıştır.

Teklik 3. Şahıs: eksiz

gönderdi (22a/03), oldı (22b/13)

Çokluk 1. Şahıs: -k

geldik (26a/02)

Çokluk 2. Şahıs: -nız/-niz

Metnimizde bu eke örnek bulunamamıştır.

Çokluk 3. Şahıs: -lar/-ler

tağıldılar (02b/06), aldılar (23b/01), urdılar (02b/08)

4.2.3.6.3.1.3. Emir Kipindeki Şahıs Ekleri

Emir kipi bölümünde ayrıntılarıyla değinilecektir.

4.2.3.6.3.2. Şekil ve Zaman Ekleri

Dilimizde dokuz çekim kalıbı vardır. Bunlar haber (bildirme) ve dilek (tasarlama) kipleri olarak ikiye ayrılır.

4.2.3.6.3.2.1. Haber (Bildirme) Kipleri

4.2.3.6.3.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman

Görülen geçmiş zaman eki Eski Anadolu Türkçesinde –dı/-di,–du/-dü biçimindedir. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

didiler (14b/09), eylediler (17b/04), olurdu (15a/09), şordu (08b/05)

Görülen geçmiş zamanın olumsuzu –ma/-me ile yapılır. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

görmedi (05a/11)

4.2.3.6.3.2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Metnimizdeki örnekler şunlardır:

olmuşdur (07b/12), imiş (02b/13), bulmuşlardur (21a/13), eylemişdür (04a/07), olunmuşdur (04a/13)

Öğrenilen geçmiş zamanın olumsuzu –ma/-me ile yapılmaktadır. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

olunmamışdur (07a/05), olmamış (18b/09)

4.2.3.6.3.2.1.3. Gelecek Zaman

Eski Anadolu Türkçesinde gelecek zaman anlamı –acak/-ecek sıfat-fiil eki ve geniş zaman ekiyle verilmiştir. Metnimizde gelecek zaman kipine örnek bulunmamaktadır.

4.2.3.6.3.2.1.4. *Geniş Zaman*

Metnimizdeki örnekler şunlardır:

ider (15b/10), tersler (16a/02), dirler (18b/02), gerilür (25b/05), gider (31b/06), söker (32b/03)

Geniş zamanın olumsuzu –maz/-mez ile yapılmaktadır. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

getürmezler (16a/13), yemez (32b/07), eylemez (38a/05)

4.2.3.6.3.2.1.5. *Şimdiki Zaman*

Eski Anadolu Türkçesinde şimdiki zaman eki bulunmamaktadır. Şimdiki zamanın yerini geniş zaman ve birleşik fiiller almaktadır. Metnimizde şimdiki zaman kipine örnek bulunmamaktadır.

4.2.3.6.3.2.2. *Tasarlama Kipleri*

4.2.3.6.3.2.2.1. *Emir Kipi*

Emir ekleri şunlardır:

Teklik 1. Şahıs: -ayım/-eyim

Metnimizde bu eke örnek bulunamamıştır.

Teklik 2. Şahıs: eksiz

Metnimizde bu eke örnek bulunamamıştır.

Teklik 3. Şahıs: -sun/-sün

olsun (02a/01), içsün (08a/07), olmasun (15b/02)

Çokluk 1. Şahıs: -alım/-elim, -alum/-elüm

başlayalım (05b/11), kılalım (05b/13), isteyelim (05b/11)

Çokluk 2. Şahıs: -ın/-in, -uñ/-üñ, -ñuz/-ñüz, -uñuz/-üñüz

getürüñ (09a/09)

Çokluk 3. Şahıs: -sunlar/-sünler

Metnimizde bu eke örnek bulunamamıştır.

Emir kipinin olumsuzu –ma/-me ekiyle yapılmaktadır. Örneğimiz şudur:

olmasun (15b/02)

4.2.3.6.3.2.2.2. *İstek Kipi*

Metnimizde sadece 3. Şahsın çekimi bulunmaktadır:
unutmaya (08a/10), ola (10b/08), baka (12a/02)

4.2.3.6.3.2.2.3. *Şart Kipi*

Metnimizde şart kipinin üçüncü şahıslarla çekimlendiği görülmektedir.
Metnimizdeki örnekler şunlardır:

yapışsa (43a/06), dokınsa (42a/03), başlasa (42b/05), olsa (05b/04), oğuşdursalar (37b/04), koşalar (37b/07), başalar (39b/04)

2. Tekil şahısla çekimlenen örnekleri de vardır. Metnimizdeki örnekler şunlardır:
olsañ (22a/09), kaçsañ (22b/11)

Şart kipinin olumsuzu –ma/-me ekiyle yapılmaktadır. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

almasa (44a/01), olmasa (08a/08)

4.2.3.6.3.2.2.4. *Gereklilik Kipi*

Metnimizde –malı/-meli eki kullanılmamıştır. Gereklilik anlamı gerek ve lazım kelimeleri ile ifade edilmiştir. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

eyü öğretmek gerek (29a/05), beyān olsa gerekdür (30a/09), ‘ilāc etmek gerek (35b/12), zahmet çekmemek gerek (38a/05), kan almak gerek (42b/05), ‘alā olmak lāzım gelür (17b/06)

4.2.3.6.4. *Ek-Fiil (Cevheri fiil) ve Bildirme Ekleri*

Geniş zamanın teklik 2. Şahıs ve teklik 3. Şahıs çekimi:

Zeydü’l-ḥaylsın (09b/06), mücerrebdür (31a/13), vardır (32b/05), evlādur (25b/05)

Görülen geçmiş zamanın teklik 3. Şahıs çekimi:

mestür idi (04b/11), māyil idi (08b/02), pehlivān idi (08b/04), bu idi (22a/05),

Öğrenilen geçmiş zamanın teklik 3. Şahıs çekimi

bu imiş (02b/13), var imiş (23b/05)

Şart kipinin teklik 3. Şahıs çekimi

kara ise (10a/13), yerde ise (33a/12)

i- ek-fiilinin olumsuzu “degül” ile yapılmıştır:

lâyık degüldür (20a/13), mu‘teber degüldür (21b/08), kâbil degülse (35a/03)

4.2.3.6.5. Birleşik kipler

4.2.3.6.5.1 Hikâye Birleşik Çekimi

Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

kalmışlar idi (03b/01)

4.2.3.6.5.2 Rivayet Birleşik Çekimi

Örnek bulunamamaktadır.

4.2.3.6.5.3. Şart Birleşik Çekimi

Geniş Zamanın Şartı:

bî-ħuzûr olursa (28a/09), bulunursa (45a/09), sayılursa (12b/02),

Görülen Geçmiş Zamanın Şartı:

dokınmadıysa (38a/09)

4.2.3.6.6. Fiillerde Soru

Soru anlamı –mı/-mi soru eki ile belirtilmektedir. Eski Anadolu Türkçesinde soru ekinin daima düz geldiği görülür. (Öztürk, 2018, s. 83) Metnimizde soru ekine rastlanmamıştır.

4.2.3.6.7. Birleşik Fiiller

Birleşik fiiller, isimlerden yardımcı fiillerle yapılan birleşik fiiller ve tasvir fiilleri olmak üzere iki türdür. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

4.2.3.6.7.1. İsimlerden Yardımcı Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiller

İsimlerden yardımcı fiillerle yapılan birleşik fiillere metnimizde bulduğumuz örnekler şunlardır:

al- fiili ile yapılanlar: ağzına al- (11b/12), çulın al- (36b/13), altuna al- (14b/08), kan al- (42b/05)

bağla- fiili ile yapılanlar: nâşûr bağla- (35b/08), ülfet bağla- (02b/06), at bağla- (06a/09), tavar bağla- (26a/05)

bas- fiili ile yapılanlar: atı bas- (39b/04), girü bas- (14b/01)

bul- fiili ile yapılanlar: şifâ bul- (40a/01), nihâyet bul- (05a/13), istilâ bul- (06a/09), nuşret bul- (23a/05)

buyur- fiili ile yapılanlar: terğîb buyur- (02a/06)

çek- fiili ile yapılanlar: zaḥmet çek- (38a/05), kan çek- (41b/ek), ‘asker çek- (40b/01), yük çek- (44a/04)

et- fiili ile yapılanlar: : ihtirâz et- (43a/10), ref’ et- (44a/07), iḥbâr et- (04b/02), izhâr et- (08a/02), ‘ilâc et- (35b/12), musaḥḥar et- (02a/11), ihmâl et- (26a/05), tevkif et- (26a/13),

eyle- fiili ile yapılanlar: cem’ eyle- (40b/01), misâfir eyle- (40b/01), helâk eyle- (40b/01), katl eyle- (02b/03), mükerrerem eyle- (01b/05), nefret eyle- (02b/03), ḥavf eyle- (02b/09), sübût eyle- (02b/06), ‘inâd eyle- (03a/06), musaḥḥar eyle- (03a/12), ihtilâl eyle- (03a/08), vâz’ eyle- (03b/12), peydâ eyle- (03b/13), mürekkeb eyle- (04a/07), te’lif eyle- (04b/05), emr eyle- (04b/05), tekmîl eyle- (04b/07), tekâ’üd eyle- (04b/07), taṣnîf eyle- (04b/09), taḳdîr eyle- (05b/02), ‘ayân eyle- (05b/02), mezîd eyle- (05b/10), delâlet eyle- (06a/06), rivâyet eyle- (06b/05), su’âl eyle- (06b/07), tecrûbet eyle- (06b/09), ḥabs eyle- (07b/05), ğazâ eyle- (07a/13), feth eyle- (08b/05), ahd eyle- (08b/05), ihtiyâr eyle- (09a/04), tercîḥ eyle- (09a/05), teslîm eyle- (09b/08), ḥilk eyle- (12b/04), zikr eyle- (17a/11), ittifâk eyle- (17b/04), ḥaṭâ eyle- (19a/13), naṣîḥat eyle- (22a/04), ta’lîm eyle- (22b/12), taleb eyle- (23a/05), beyân eyle- (23a/11), işbâ’ eyle- (23b/02), tamâm eyle- (26a/03), yardım eyle- (26a/11), ta’rruż eyle- (27b/06), teklif eyle- (28a/13), cehd eyle- (29b/13), ğalebe eyle- (33a/05), fâyide eyle- (38a/05) muşâḥabet eyle- (29b/06)

gel- fiili ile yapılanlar: kan gel- (42b/01), şuyı gel- (43a/10), şûrete gel- (04b/12), râst gel- (14b/05), lâzım gel- (17b/06), burnundan gel- (32b/09),

getür- fiili ile yapılanlar: şürete getür- (03a/08), ziyān getür- (08a/13), imān getür- (07b/06), yük getür- (09a/08), rāciḥ getür- (19b/12)

it- fiili ile yapılanlar tefahḥuş it- (44a/07), mu‘āmele it- (28b/04), itā‘at it- (28b/04), teklif et- (29a/13), iltifat et- (29b/03), kifāyet it- (45a/09), fāyide it- (45a/09) mu‘āvenet it- (02b/02), zabt it- (03b/03), mürāca‘at it- (04b/07), zikr it- (05b/13), zuhūr it- (05b/10), tercīḥ it- (06a/13), kuduz it- (06a/13), ihtiyār it- (06a/13), teşḥīş it- (08b/13), taşvīr it- (15a/09), raġbet it- (19b/11), şabr it- (20b/04), kaşd it- (28a/07), vaż‘ it- (28a/11), idrāk it- (28a/13), lecc et- (28a/13), itā‘at it- (28b/04), ḥavf it- (29b/08), taḥammül it- (29b/08), fark it- (30a/13), vaşiyet it- (36b/13), iktifā it- (37b/12), kehl it- (39a/05), kör it- (39a/13), uvaḳ it- (39a/06)

ḳal- fiili ile yapılanlar: vaḥşī ḳal- (03a/09), ‘āciz ḳal- (03b/05), yalıñuz ḳal- (32a/05)

ḳıl- fiili ile yapılanlar: ‘itimād ḳıl- (05b/13)

ol- fiili ile yapılanlar: cem‘ ol- (02b/06), āşinā ol- (02b/e11), muḥtāc ol- (03a/11), bīzār ol- (03b/06), te‘lif ol- (04a/13), ḥāşıl ol- (07a/11), vārid ol- (02a/03), tenāsül ol- (03a/13), peydā ol- (03b/09), ‘ārız ol- (04b/04), sebep ol- (04b/13)

olın- fiili ile yapılanlar: zabt olın- (03b/10), ıtlāk olın- (05a/13), ḳatıl olın- (07a/05), su‘āl olın- (07a/13), zikr olın- (30a/08), tımar olın- (39a/12)

tut- fiili ile yapılanlar: aşāġa tut- (30b/04), yuḳaruya tut- (30b/13), yuḳaru tut- (42a/12), egri tut- (13a/02)

ur- fiili ile yapılanlar: mahmūz ur- (29b/13), yere ur- (40b/02), şüret ur- (02b/08)

vir- fiili ile yapılanlar: endām vir- (27a/01), ıztırāb vir- (28b/07), selām vir- (29b/06), şu vir- (36b/11), zaḥmet vir- (40a/05), cevāb vir- (06b/09), yem vir- (07b/09), ḳuvvet vir- (17b/11)

4.2.3.6.7.2. Tasvir Fiilleri

4.2.3.6.7.2.1. Yeterlik Fiilleri

Metnimizde yeterlik fiilinin yalnız olumsuz örnekleri bulunmaktadır. Yeterlik fiillerine örnekler şunlardır:

segirdemez (22b/07), taḥammül idemez (29b/08), muḳāvemmet idemeziz (40b/01)

4.2.3.6.7.2.2. Sürerlik Fiilleri

bağlayı koyalar (36a/07), göme koyalar (39a/02), şara koyalar (27a/13), kavrayı gör- (03a/01), ala kor (21a/11), bağlayı koyalar (21a/09)

4.2.3.6.7.2.3. Tezlik Fiilleri

Metnimizde tezlik fiili vir- yardımcı fiili ile yapılmıştır. Örnekler şunlardır: koyı vir- (43b/01), şalı-vir- (15a/09)

4.2.3.6.7.2.4. Yaklaşma Fiilleri

Yaklaşma fiilleri günümüz Türkçesinde yaz- yardımcı fiili ile yapılır. Fakat metnimizde bu fiile örnek bulunmamaktadır.

4.2.3.6.7.2.5. Uzaklaşma Fiilleri

Uzaklaşma fiilleri günümüz Türkçesinde git- yardımcı fiili ile yapılır. Metnimizdeki örnekler şunlardır:

şala gide (12a/04), aka git- (41b/03), bite gide (34a/07), düşe gide (35a/13)

4.2.3.6.8. Sıfat-fiiller (Partisipler)

İsim cinsinden kelimeler arasına giren partişipler, nesnelerin hareket özelliklerini karşılayan fiil şekilleridir. (Ergin, 2013, s. 252) Metnimizdeki partisip örnekleri şunlardır:

-an/-en: akan (42a/08), olan (44a/06), gören (05a/13), beslenen (08a/11)

-ar/-er/-ur/-ür: gözi açılır kapanur ola (38a/02) devam et buraya

-acak/-ecek: artacak olsa (14b/11), dögecek (29a/08), yanaşacak âdemler (16a/04), idecek (44a/09), kişneyecek (06b/13)

-duk/-dük: didükleri (19b/13), girdükden (25a/06), başdukdan (25b/05), düşdükden (35a/01), oldukları (04a/03)

-maz/-mez: yaramaz olmaz (11a/08), yaramaz huy (29a/06), yayılmaz olur (25b/04)

-mış/-miş: erimiş kuyruk yağını (36a/10), kızmış demüri (36b/02), od görmemiş balla (36b/08), sağılmış inek südüni (40b/13)

4.2.3.6.9. Zarf-fiiller (Gerundiumlar)

Gerindiumlar hareket durumu ifade eden fiil şekilleridir. Fiil çekimleri gibi hareket ve partisipler gibi nesne ifade etmezler. (Ergin, 2013, s. 338) Metnimizdeki gerundium örnekleri şunlardır:

-ı/-i, -u/-ü: koyı virmeyeler (42a/13), şalı-virmişken (15a/09)

-arak/-erek: giderek (29b/11), çekerek (26a/10)

-ınca/-ince, -unca/-ünce: başlayınca (42a/07), akınca (43a/04), kurtulunca (44b/03), gelince (14a/03), olunca (26b/11)

-dıkça/-dikçe, -dukdı/-dükçe: alışdıkça (28b/12), çekildikçe (10a/04), kurudukça (36a/11), gördükçe (29b/09)

-dukdı/-dükde: eyledükde (02/09)

-up/-üp: bakup (29b/02), dögüp (30b/10), ılıdup (31a/09), idüp (35b/12)

-ıcak/-icek: geçicek (32a/12), yiyecek (41a/11)



METİN

[01b] (1) Bi'smi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm. Minke'l-'avnü yā kerīm. (2) Ḥamd-i bī-ḥad ve ibtidā ve minnet-hā-yı bī-evvel ve mūntehā. (3) Ḥazret-i ma'būd-ı bī'l-ḥaḥ ve cenāb-ı feyyāz-ı muṭlaḥ ḥaḥḫına (4) seza-vār ve ālī-ḫadr ki cins-i ḥayvāndan nev'-i insānı (5) mufaẓẓal ve mu'azzam ve şınıf-ı ḥaylī mübeccel ve mükerrrem eyledi. (6) كما قال جل و عَلي في (8) من نطفة فازا هو خصيم مبين والانعام خلقها (7) كتابه المكنون خلق الانسان الي بلد لم تكونوا بالغيه الا (10) جمال حين تريحون وحين تسرحون وتحمل اثقالكم (9) تاكلون ولكم فيها و يخلق مالا تعلمون² (12) الروف رحيم و الخيلي والبغال والحمير لتركبوها و ذينة³ (11) بشقالاتفس ان ربكم ve şılāt-ı şalavāt-ı vāşılāt (13) ve tesnīmāt-ı teslīmāt-ı sāmīyāt evvel-i mefḥar-ı mevcūdāt [02a] (1) ve mihter-i kāyinat seyyidinā Muḥammedü'l-Mustafā üzerine olsun ki (2) ḥaḥ-ı cihānı zulmet-i cehāletden nūr-ı hidāyete çıkardı (3) ve ḥayl şüccā'nı ḫavl ve fi'li-y-ile cihād fī-sebīli'llah (4) yolına kığırdı ve ehl-i sa'ādet-i iḫbālī derekāt-ı (5) hāviyeden derecāt-ı 'āliyeye çağırdı ve ğazā (6) ve cāh için at beslemege terġīb buyurdu: كما قال عليه الصلاة (7) Ammā ba'd çün ḥaḥ (9) subḥānehu ve te'ālā ādemi bu şekl-i 'acīb ve üslūb-ı ğarīb (10) birle yaratdı ve ekşer mükevvinātı ve aġleb-i mevcūdātı (11) aña müsahḥar etdi ve Ḥazret-i ebū'l-beşer Ādem peygāmbere 'a.m (12) götüri ḥayvānātı kullandururdu ve cem'ī cānvarlara (13) ḥükmi geçerdi ve kuşlar aña gölgelik iderlerdi ve ğayrı rivāyetde şöyle vārid olmuştur ki: الخيل معقود بنواصيها الخير الي يوم القيامة⁴ ikisinin me'ālī birdür. Ya'nī ḥayr ve eyülük atların alınına bağludur. Kıyāmet gününe dek ve bu ma'nā zāhir ve müşāhiddür. Zīrā ki at şāhibi devletlü olur ve anuñ sebebi-y-ile esbine çok ḥayrlar ḥāşıl ve vāşıl olur [02b] (1) ve vuḥuş anuñ aġladuġına mütāba'at ve en'ām (2) aña dünyā zaḥmetinden mu'āvenet iderlerdi. Tā ol (3) zamān ki Ḳābīl ḫarındaşı Hābīl'i ḫatı

² “İnsanı nutfeden (bir damla sudan) yarattı. Böyle iken bakarsın ki o, Rabbine açık bir hasım kesilmiştir. Hayvanları da yarattı. Onlarda sizin için bir ısınma ve birçok faydalar vardır. Hem de onlardan yersiniz. Onları akşamleyin getirirken, sabahleyin salıverirken de sizin için bir güzellik (ve zevk) vardır. Onlar ağırlıklarınızı, sizin ancak zorlukla varabileceğiniz beldelelere taşırlar. Şüphesiz Rabbiniz çok esirgeyicidir, çok merhametlidir. Hem binersiniz diye, hem de süs olarak atları, katırları ve merkepleri de yarattı. Bilemeyeceğiniz daha nice şeyleri de yaratır.”. Nahl suresi/4-8. ayetler. (Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara,2011,s.287).

³ Hadis-i Şerif: “Kıyamet gününe kadar atların alınlarına hayır düğümlenmiştir.”. (Mehmet Yılmaz, *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler*, Kesit Yayınları, İstanbul,2013,s.211).

⁴ Hadis-i Şerif: “Kıyamete kadar, atların alınlarına hayır ve bereket yazılmıştır.”. (Mehmet Yılmaz, *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler*, Kesit Yayınları, İstanbul,2013,s.209).

eyledi. (4) Hayvânât anuñ ol fi'linden haşiyet ve ol (5) korkudan nefret eylediler. Zîrâ gördiler ki karındaşına⁵ kıydı. Anlar dağı andan korkdılar ve âdem üzerinden (6) tağıldılar. Ya'nî Hâzret-i Âdem peygâmbere 'a.m yere sübût eyledi. Sâyir hayvânât anuñ üzerine cem' oldılar ve gendüsi-y-ile üns ve ülfet bağladı. Kuşlar zıvâya uçdılar ve balıklar suya (7) batdılar ve haşerât yer içine girdiler ve girü kalan (8) vuḥuş sahrâya şüret urdılar. Şoñra yırtıcılar (9) Âdem 'a.m üzerine eyledükde ziyâde havf eyledi. Hattâ dirler ki çaḳallar gece ile cem' olup uludukları ol zamândan ḳalmışdur (10) ve Hâḳ Te'âlâ cānibine rû-yı niyâz tutdı. Nâ-gâh aña (11) vahy geldi ki içlerinden seg-i vefâ-dâr ve kelb-i şâfi. Ve dirler ki: Vuḥuş arasından kelbden cerî ve bahadır ve ḳavî yokdur ve henüz bu hâle gendüsi müşâhiddür. Hattâ birine cānvara şalınsa varur, belki arslana ve ḳaplana bile talaşur ve havf eylemez ve Hâzret-i Âdem 'a.m andan ziyâde korkdı. Şoñra âşinâ oldı ve bu hâl hem Âdem'de hem kelbde ḳaldı ve demek isterler ki kelbde şâlihîn huylarından kırk huy vardur. (12) Nihâd ve şâlihîn girdâr ezelden senüñ-ile nev'-i ta'alluḳ (13) ve irtibât ve fi'l-cümle âşinâlık ve ihtilâfı vardur ve ta'alluḳ ve ihtilâf budur ki: Hâzret-i Âdem 'a.m yaratılmasınun hikâyetinde beyan olınmışdur ki Âdem'ün tıyneti cennet ḳapusunda kırk gün cānsuz yatdı ve şeyṭân ḳalıbı görüp andan ta'accüb iderdi ve bir gün anuñ üzerine tükürdi ve bu tükürük göbeğin yerine düşdi. Şoñra Hâḳ Te'âlâ feriştahe emr eyledi: Evvel tükürüğü yeri-y-ile ḳazdılar ve andan kelbi yarattı ve ol yercügez Âdem teninde ḳukur ḳaldı ve kelb âdem-ile üns ve ülfet bağladuğun hikmeti bu imiş. Vallahu 'âlem bi's-şavâb. [03a] (1) Hemân korkmadın anı ḳavrayı gör ve boynına râbıta (2) ihtisâşı ur. Ol saña fi'l-hâl olur. Ve tâbi' muṭî' sâmi' (3) girü kalan vuḥuş talaşur ve bir rivâyetde dağı Cebrâyl 'a.m Hâzret-i İsmâ'îl'e cennetden bir aygır-ıla bir kısraḳ getürdi ve cemi' atlar anlarun neslindendür. Öyle olunca (4) Âdem 'a.m iḳdām idüp kelbi fevrî bağladı ve kelb (5) dağı Hâzret-i Âdem'e huḫû' ve inḳıyâd gösterdi ve terk, (6) şiddet ve 'inâd eyledi ve 'adâveti eyleyüp ülfet (7) ve sükûn bağladı, döndi. Sâyir mevzî hayvânları (8) üzerinden tağıtdı ve ba'zı rivâyetde ol zamânda vahşî ḳulan 'Arab atlarıdur. Fe emmâ bâr-gîr kısmı var idi. Hâḳ elinde binilürdi ve yük yükletürlerdi ve bir rivâyetde Pervîz nām pâdişahuñ bir gâyet aşıl aygırı ḳaçdı ve sahrâda yabân cānvarları-y-ıla ülfet bağladı ve ḳulan⁶ didükleri hayvâna himârü'l-vahş dirler, ihtilâf eyledi ve 'Arab atları andan hâşıl oldular. Şoñra 'Arab devesi ḳaḫṭânî didükleri anları avladı ve bu şürete getürdi ve bir huy vardur 'Arab atında: Elbette tenhâ ḳalsa ḳaçmayınca olmaz ve ol zamândan atlar sâyir (9) hayvânât gibi vahşî ḳaldılar. Tâ ol zamân ki Hâzret-i (10) İsmâ'îl Peygâmbere 'a.m Mekke-i Müşerreffe'de neşv ü nemâ buldı (11) ve sefere ve ḡazâyâ

⁵ Metinde قرداشني yazılıdır.

⁶ Metinde قولاك şeklinde yazılmıştır.

muhtâc oldu. Hâk Subhānehu ve Te‘ālā (12) aña ferîşteler, bir kaç at musahhar eyledi. Kimi aygır (13) ve kimi kısrağ ve andan tevālūd ve tenāsül oldu ve ‘āleme yayıldı. **[03b]** (1) Fe emmā atunı zabtından ‘ācız ve fūrū-mānde qalmışlar idi (2) ve anuñ ağızlığı çevresinde demür halkalar ve ‘acīb (3) ignelü demürler taqup anuñ-ıla zabt iderlerdi. Tā (4) Hâzret-i Loqmān Hekīm, zamānında bir gün bir atı gördi ki (5) şāhibi anuñ elinden ‘ācız qalmış ve kullandurmasından (6) bızār olmuş ve ol aşl demür-ile bağlayup gāhī (7) şu yanına çeker ve gāhī bu yanına döndürür ve atunı yüzi (8) gözi oñar ve ağız burnı sıyrılmış kanı aqar (9) ve ol sebebeden ‘Arabca game hikmet dirler. Zīrā hikmet-ile peydā oldu ve hekīmden öğrenildi. Hekīm birez anda te’emmül etdi ve eyitdi: Eger bu demür atunı (10) ağızında taqılsa idi hem yeg zabt olunurdu hem bu (11) deñlü incitmezdi. Böyle dınecek vāridler oyanı bu vech-ile (12) vaz‘ eylediler. Ba‘dehu Cemşīd didükleri pādīşāh egeri (13) peydā eyledi ve at rahtını bu hāle getürdi ve bi’l-cümle **[04a]** (1) atdan insāna enfa‘ālāt ve esbābda esbden erfa‘ (2) yokdur. Hattā dirler ki: ‘Ālemün kıvāmı ve intizāmı pādīşāhlıg-ıladur ve pādīşāhlık māl-ıla ve māl memleket-ile ve memleket ‘asker-ile ve ‘asker at-ıladur. Öyleyse ‘ālemün bereketi at üzere mebnīdir. Huşūşā erbāb-ı mülk-i devlet ve aşhāb-ı cāh (3) ve haşmet ki anlarunı en ehem muhtâc oldukları hayldür (4) ve herkese lazımdur ki gendü nefsinün aḥvālını ve tedbīrāt (5) ve ef‘ālını gözetdügi gibi atınunı daḥı levāzımını bilüp (6) öylesine tuta. Zīrā ki Hâk subhānehu ve Te‘ālā bu beden-i (7) cismānı ve qālīb-ı insānı rūḥa mürekkeb eylemişdür. Tā ki (8) anuñ üzerinde sefer-i dünya-yı fānī ve seyr-i ‘ālem-i cismānī (9) eyleye. Kezalik cism-i za‘īfe atı mürekkeb eyledi. Tā ki (10) anuñ üzerinde taḥşīl-i muṭāleb ve rāḥat-ı ‘anī’ il-meşāk (11) ve’l-mütā’ib bula. Qānūn nām kitābdur ki bu[nı] ‘Alī Sīnā te’lif eylemişdür ve beden-i insānunı aḥvālını mübeyyen (12) ve emrāz ve ‘ilācātını mutazammın nice Qānūn, Kāmil (13) Mūcez, Şāmil te’lif olınmışdur ki tıb kitāblarıdur ve Kāmilü el-Şīnāe daḥı bir ‘acīb kitābdur ki bir mecūsī te’lif eylemişdür ve Mūcez ve Şāmil daḥı nām kitāblardur tıb kitāblarından. **[04b]** (1) Fe emmā atlarunı evşāfını izhār ve emrāz ve ‘ilācātı (2) aḥvālını iḥbār etmek eñ evvel Āristātālīs’den şādr (3) oldu. Ol zamāndaki İskender’ün ‘askerinde ata bir marāz (4) ‘arız oldu ve ekşer ‘asker atsuz qaldı. Hâzret-i İskender (5) Arisṭātālīs’e emr eyledi. Bir risāle te’lif eyledi. (6) Şoñra ba‘zı ehl-i faẓl ü kemāl aña ziyādeler qatup (7) tekmīl eylediler ve mezkūr Arisṭātālīs müte’āḥḥirīn kısmındandur ki Hâzret-i İskender bin Filḳos Rūmī’nün hem ḥācesi ve hem vezīri ve Yunān daḥı vezīri idi. Ammā Arisṭātālīs andan muḳaddem idi ve ziyāde ehl-i ‘ilm ve feylesof idi. Şoñra tekā’üd eyledi. İskender mihmānda aña mūrāca‘at iderdi ve re’yinden istimdād iderdi. Nitekim mezkūr risālelerde. Ve ḥālīyā bu risāle-i zībā ve esb-nāme-i ğarrā (8) bu faḳīr-i ḥaḳīrūñ tercümesindendür ki sābıqā Fārisī risālelerden (9) ve ‘Arabī bayṭārnāmelerden cem‘ idüp taşnīf eylemişdüm. (10) Fe emmā

müsveddât arasında benüm tâli‘üm gibi hufte ve mehcür (11) ve bahtum yıldızı gibi gamâm-ı ğumûmda mütevârî ve mestûr idi (12) ve hâliyâ bu şürete gelmesine sebep-i müfzî ve bu hulle ile (13) cîlvesine bâ‘iş ve muḳtezâ himmet-i vâlâ ve ‘inâyet. Sebeb-i müfzî ḳarîb ma‘nâsındadır. Meşelâ oğul vücûdına ata sebep olduğu gibi deve daḥı sebebdür. Fe emmâ deve sebep-i ba‘iddür ve ata sebep ḳarîb ve sebep-i müfzî dirler.

[05a]

(1) بي حتي حضرت صاحب اللوآ الرفع الليث

(2) الهمام الا شجع المرابط المجاهد في سبيل الله الغازي

(3) الحاكم القايم بامر الله⁷ Nazm

(Fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün)

(4) A‘nî kim ḥazret-i vezîr-i nişân

Kâr-sâz-ı müşîr-i ‘âli-şân

(5) Ol kim ululuğına yokdur ḥad

Lâyık-ı medḥ bîkr-i bî-pâyân

(6) İftihâr-ı mülûk-ı âsaf-fer

Şâhib-i fikrû re’y ve tîğ ü sinân

(7) ‘Umdetü’l-mülk zübtedü’l-ümerâ

Faḥr-ı eyyâm u ferr-i kevn ü mekân

(8) Ser-i luṭf ü seḥâ ‘ayn-ı kerem

⁷ Gazi olan Allah'ın adıyla cihad eden ve cihada teşvik eden, en cesur ve gayretli olan Allah'ın emriyle hükmeden.

Dest-i in‘ām u sâ‘id-i ihsân

(9) Lafzıdur faẓl u cūd u ol ma‘nā

Ten-durur ‘adl ve şefkat ve ol cān

(10) Nazarı kāfi-i meşālih-i halk

Himmeti kāfil-i umūr-ı cihān

(11) Hüküm ü tedbîr ü nîk-nāmîde

Görmedi mişlini zemîn ü zamān

(12) Zâtı sāmî ve himmeti a‘lā

İremez vaşfına kıyās u gümān

(13) Esb-i devletde anı gören dir

Rüstem-i dāstān kendi hemān

Mu‘ammā: Meşelā ululuk ‘Arabîde mecd olsa gerekdür ve ululuğa had olmamağdan murād budur ki lafz-ı mecdüñ āhîr harfî ki dāldur. Sākıı olur ve yine tekrār istiḥdām tarîkı-y-ile nokta had hazfina delālet ider. Öyleyse medh⁸ olur ve nokta medḥ-i bî-pāyān olunca med(?) olur. Öyleyse sultānumuñ ism-i şerîfleri ḥāşıl olur ve eger beg daḥı bî-pāyān olmak mu‘teber olsa beg olur. Hümām hā’nuñ zammî-y-ile kimseye dirler ki ‘ālî himmet ola.

Zîrā ki noktaya daḥı had ıtlāk olunur. Nitekim ‘ilm-i hendesede dirler ki: Cism-i saṭḥda nihāyet bulur ve saṭḥ-ı ḥaṭda ve ḥaṭ noktada nihāyet bulur. Öyleyse nokta daḥı ḥaṭtuñ ḥaddi olur ve bu taḳdîrce ḥadden iki nesne fehmi olunur. Biri dāldır ve biri noktadır.

Beş arslan ve bahadır ma‘nāsına

[05b]

(1) Cūdı yanında zerredür ma‘den

⁸ Metinde مح şeklinde yazılmıştır.

- Lütfi katında kaṭredür ‘ummān
 (2) Ḥaḳ Te‘ālā ne eylese taḳdūr
 Ḥüsn-i tedbīri eyler anı ‘ıyān
 (3) Nūriyā yüz biñ olsa ağzum da
 Her birisinde yüz biñ olsa lisan
 (4) Yedi deryā midād ü cümle nebāt
 Kalem ü kātib olsa ḥaḳ-ı cihān
 (5) Medḥinüñ biñde biri yazılmaz
 Hīç şayılur mı kaṭre-i bārān
 (6) Eyle olsa hemān bu yegdūr kim
 Döndürem cānib-i du‘āya ‘inān
 (7) Yā ilahī ‘azīz-i zātuñ-çün
 Ki müberrādur ez-zamān u mekān
 (8) Enbiyāñ evliyāñ ḥaḳḳı-çün
 Kim bulardur güzīde-i insān
 (9) Şaḳla ol mīr-i nām-dārı kim
 Oldı hem-nām-ı seyyidü’l-ekvān
 (10) ‘Ömrin ü devletin mezīd eyle
 Cümle maḳşūdını vir ey sübhān

Bāb-ı evvel: Atlaruñ faẓlı şanı beyanındadır.

Bāb-ı şānī : Atlaruñ yaşları ve beslemesinüñ işleri beyanındadır.

Bāb-ı şālīs : Atlaruñ taşrasında zuhūr iden maraẓlaruñ ‘ilācātındadır.

Bāb-ı rābi ‘: Atlaruñ iṣerüsinde peydā olan zaḥmetlerüñ dermānlarındadır.

Bāb-ı ḥāmis: Veşāyā-yı nāfi‘a ve tedbīrāt-ı cāmi’a beyānındadır.

(11) Ve şimden girü maḳşūd-ı bi’l-zāta başlayalum. Himmet-i (12) ‘azīzāndan meded isteyelüm ve risālede bir kaç (13) bāb zıkr idelüm ve Ḥaḳ Subḥānehu ve Te‘ālāya ‘itimād kılalum ve andan murād Ḥazret-i Muḥammed Muştafā seyyidü’l-ekvān ve faḥr-ı dü-cihān. [06a] (1) **Bāb-ı evvel: (2) Atlaruñ faẓlı ve şanı ve eyüsinüñ ve yatlusinuñ (3) nişānı beyānındadır.** Ve faẓiletine maṭla‘ ehl-i şinās ve ḥikmetine vāḳıf olan şāḥib-i fehmi ve kıyās-ı cemī‘ aḥvālına icmālen vāḳıf olur. Ḥaḳ Subḥānehu ve Te‘ālā ve Tevātür (4) Faẓlihi ve Tevālī, kelām-ı ḳadīmde ve

fermān-ı hākīmde atlarıñ (5) fazīletine işāret ve beslemesinüñ hīkmetine ‘ibāret (6) buyurup ve “و من رباط الخيل ترهبون به عدو الله”⁹ (7) fermanı-y-ıla cemī‘ icmāline delālet eylemişdür. Ribāt bağ ve bağlamak ve şol mekāndur ki anda ġāziler hāzır olup cem‘ olalar. Dirnek ve hişār dañı ma‘nāsına ve bu maḥalde andan murād lāzimidir. Ya‘nī at idinüp bırakılmañ ma‘nāsına ve bu āyet-i kerīme sūre-i enfāldedir ve bunuñ-ıla Müslümānlar emr olunmışdı. Ol zamānda şoñra ḥarb ve ġazā ehline ve dāfi‘-i a‘dā-yı mevlā ḥazīne-i ‘āmm oldı. Nitekim sāyir evāmir aldı. Ve ḥayl (8) ism-i cinsdür. Kālile ve keşire şāmildür. Ve erkege ve dişiye (9) mütenāvildür ve fazīleti budur ki: Kelime-i ḥaḳ anuñ üzerinde isti‘lā ve dīn-i İslām anuñ sebebi-y-ile isti‘lā buldı ve ḥaḳ düşmenlerinüñ za‘af ve ḥavflarına sebebdür ve hīkmeti devām-ı devlet ve intizām-ı meşāliḥ-i iktidār. Ya‘nī azdan çokdan ayğırdan kısrakdan (10) at beslemek ile at bağlayup idinmekden Tañrınıñ düşmenini (11) korkudursız ve düşmen korkutmañ bir kaç vech-ile olur. Bir budur ki: Gendinüñ şāhibi yegin olur ve düşmen andan korkar ve bu ma‘nā lafzuñ zāhir ‘ibāretidür ve bir dañı budur ki at şāhibi ġanī olur ve düşmeni andan maḥhūr olur ve bu sebebden şahābe, ‘izām hem aygır hem kısrak beslerlerdi. Ġazā için ve fāyide için. Ve şahābe, ‘izām güzeşteġān-ı kirām, (12) at beslemege māyıl ve ḥayl idinmege ḥaylī māyillerdi. (13) Ḥattā şaġına ehl-i iḳdām olan bahadırlar yavuz ve ādemcük ve anuñ gibi azġın ayğırlar ihtiyār iderlerdi ve ba‘zıları nesneler yedürürlerdi. Aygırı kuduz iderlerdi ve şıgır ki aña binerlerdi. Tā ki at dañı talaşa yardım ide ve çıbanrak gönüllü olanlar ḥarbde kısrak ihtiyār iderler. Tā ki kaçup kurtulmaġa yaġın ola ve kimi aygırı cümlesinden tercīḥ iderlerdi kütlu olduġı-çün. **[06b]** (1) Ve kimi kısrakı tercīḥ iderlerdi. Fāyidelü olduġı-çün (2) Fe emmā ‘arifler tevālüd ve tenāsül için kısrakı tercīḥ (3) iderler ve busıda ve gece başġınlıġında inek igdişleri (4) ve kısrakı ihtiyār iderlerdi. Vaşf ve muḳābeledde (5) aygırı begenürlerdi ve rāviler şöyle rivāyet eylediler ki: (6) Ḥazret-i Ḥālīd bin El-Velīd raḫıyallahū ‘anhū ‘omrinde kısrakdan (7) ġayrısına binmemişdür. Ḥattā gendüye su‘āl eylediler ki: (8) Niçün atuñ dişisini ihtiyār idersin? Ol dañı (9) cevāb virdi ki: Tecrūbet eyledüm, gördüm ki kısrak (10) sāyir atdan yegdür. Zīrā busıda tıyulmaz ve düşmen (11) koġduġum vaġtın tīz yetişürüm ve düşmen eger aygır üstinde (12) olacañ olursa kısrak rāyihāsın alur ve segirtmekden (13) kalur ve eger kişneyecek olursa bana kulavuzluñ ider. Bir budur ki kişnemez ve düşmana tıyulmaz ve bir dañı budur ki yola devir ve ılıġara taḥammül ider ve kısrak igdişden ve bu

⁹ “Beslenen atlar hazırlayın, onunla Allah'ın düşmanını korkutursunuz.”.-Enfal suresi/60. ayet, (Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara,2011,s.200).

ma'nadan yegdür. Zîrâ efşânı habs olmaz. Fe emmâ igdiş ziyâde segirtince efşânı tutar ve eger râhatı tırmayacak olursa kaşanmaz. Ammâ kısrak fi'l-hâl kaşanur ve şâhibi eglenmez [07a] (1) ve eger kaçacak olursam kelle[yi] kurtarurum. Zîrâ kısrak (2) pek kaçar ve efşânda eglenmez ve dahı şâhibine ülfet (3) bağlar. Degme hâl-ile koyup kaçmaz ve depen ve ısırgan (4) olmaz. Hattâ mübâlağa yüzinden dirler ki: Hiç kimse (5) kısrak üstinde katl olunmamışdır. **Hadis:** (6) 'Urvet Bâraķî rivâyet eyledi ki: Hâzret-i Resûl 'Aleyhi's-selâm (7) buyurdi ki: الخيل معقود بنواصيها الخير الي يوم (8)¹⁰ القامه الاجروالمغم ya'nî hayr ve eyülük atlaruñ alnına (9) bağludur. Kıyâmet günine dek ve şevâb ve ğanîmet, zîrâ (10) dünyâda ğanîmet bulmasına sebep ve âhîretde şevâb (11) hâşıl olmasına vâsıtağır.¹¹ وغلبا الاجروالمغم (12) buyurduğı hayra tefsîrdür. Kānehu atlaruñ hayr nicesine (13) bağludur deyü su'al olındı ve anuñ cevâbında buyuruldı ve Hâzret-i Hâlid gendüsi yüz kerreden ziyâde ğazâ eylemişdür ve on beş kez ser-'asker olmuşdur ve cemî'sinde sağığ-ıla çıkmışdır ve ba'zı kimseler eyidürler ki: Kısrak binmenüñ fâyidesidür ve hâliyâ Şâm vilâyetinde dahı öte Hicâz cānibinde olan 'Arablar bu üslûb üzere kısrak kullandururlar. Fe emmâ Mısr ve Mağrib 'Arabları ve Türk tâyifesi kısrğa binmeyi 'ayb görürler ve dirler ki erkege erkek gerek. [07b] (1) **Hadis:** Ebû Hureyre r.ż rivâyet eyledi ki: (2) **Hâzret-i Resul 'a.m** buyurdi ki: (3) من احتبس فرساً في سبيل الله ايمانا بالله و تصديقا بوعده فإن (4) شبعه وريته في ميزانه يوم القيامة ya'nî her kim ki (5) at habs eylemeye ya'nî at idine ve yanında hâzır bağlaya (6) ki anuñ-ıla haķ yolında ğazâ eyleye. Allah'a imân getürmek (7) yönünden ve haķ va'desine inanmaķ yüzinden ol sebep-ile (8) taḥķīķ ki ol atuñ yimi ve şuyı ol kişinüñ terâzüsünde (9) olur ve bundan murâd budur ki at besleyen kimsenüñ niyeti ğazâ ve cihâd fi-sebîli'llah olmak gerek ki ziyâde şevâb bula. Fe emmâ üzerinde ğazâ idüp etmemek lâzım degüldür. Zîrâ Haķ Te'âlâ'nuñ taķdîrine ve taḥrîkine mevķüfdur. Fe emmâ niyet aña müteveccih olmaķ kifâyet ider. Nitekim vârid olmuşdur niyete el-mü'min. Ya'nî ol ata yem virdügi vaķtın aña şevâb (10) yazılır ve kıyâmetde ḥasenâtı terâzüsünde bulur. Ya'nî at idinmek üç kısımdır. Şâhibine göre ve niyeti ḥasebi-y-ile. Ve keزالik (11) şuya baķduğınca aña şevâb olur ve dahı (12) bir rivâyetde vârid olmuşdur ki: At beslemek bir kişiyeye (13) şevâbdur ve bir kişiyeye perdedür ve bir kişiyeye vebâldür. [08a] (1) Ve'l-hâşıl haķ yol niyetine

¹⁰ Hadis-i şerif: "Atın alnına kıyamete kadar hayır bağlanmışdır: Bu hayır, sevap ve ganimettir". (İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte*, Akçağ Yayınları, Ankara 1986, C.VII, s. 161).

¹¹ Sevap ve ganimettir.

¹² Hadis-i Şerif: "Kim Allah yolunda O'na iman ederek ve dini tasdik ederek bir at beslerse, onun tokluğu, su içmesi, bevlî ve tersi kıyamet gününde onun mizanında iyilikler olur.". (İbn Nehhas, *Cihad*, C. 1, s.325).

beslenen at ne hāl-ile olursa olsun andan şāhibine şevāb vāşıl olur ve mezkūr olan darb-ı meşellerden murād şevāb mübālağa olduğın ‘ilām eylemekdür. Nitekim āyet-i kerīmede dahı vārid olur ¹³ كمثل حبة انبتت سبع سنابل gibi. Ammā şevāb olduğı şol kimse içündür ki anı haq yolına (2) bağlamış olsa ve şāhibü’l şerh emrini izhār etmek (3) niyetine tuta. Ol kimsenüñ atı çayırda olsa otladukça (4) gendüye hasenāt yazılır ve eger köstegin kırup (5) bir iki meydan dahı segirtse dükeli ayakları nişanlarınca (6) girü sāhibine haseneler virülür ve eger bir ırmağa uğrasa (7) gerek andan içsün gerek içmesün anuñ aqışınca şāhibine (8) şevāblar yazılır ve bu ‘ibādetden fehm olunur ki atda zekat vācib ola. Eger ğazā için olmasa lücce(?) fāyide için olsa nitekim Ebū Hānife r.ż mezhebidür ve fehm olındığı şundandır ki arkasında olan haqdan murāddur. Anı ğazā veya tātına bine ve boynında olan haqdan murād budur ki: Kıymetin hesāb eyleye ve andan zekat çıkara ve ammā yerde olduğı şol kimse içündür ki (9) anı ğanīlik yüzinden tutmuş ola ve Haq Te‘ālā’nuñ (10) haqqını eger arkasında ve eger boynında unutmaya. Ol vech-ile (11) beslenen at şāhibine perde olur ve bu kelimāt hep hażret-i risālet-penāhdan ‘a.m bu vech üzerine şādr olmışdur ve andan ğayrısın ümmetine ziyāde terciḥ¹⁴ ve terġibdür ve ammā vebāl olduğı (12) ol kimse içündür ki Müslümānlığa zarar degürmege ve ehl-i (13) imāna ziyān getürmek niyetine tutup bağlamış olsa. **[08b] (1) Atlaruñ eyüsi beyānındadır:** Hażret-i ‘Ömer r.ż at beslemege (2) ğāyet māyil idi ve ol zamānda Zeydū’l-ḥayl nām kimse (3) var idi ki ziyāde atçı ve at aḥvālın bilmede māhir (4) ve pehlivān idi ve ‘Amrū bin El-‘Āş dahı at aḥvālın (5) bilürdi ve mezkūr ‘Amrū bin El-‘Āş şāḥābenüñ ulularından idi. Şoñra Mu‘āviye’ye zahīr ve naşīr oldu ve Mışr’ı feth eyledükleri zamānda ser-‘asker idi ve ḥaylī zamān Mışr beglerbegi oldu ve Mu‘āviye’den şoñra ḥilāfeti umardı. Ammā Mu‘āviye oğlu Yezīd’i velīahd eyledi. Bir gün Hażret-i ‘Ömer mezkūr Zeydū’l-ḥayle şordı ki: (6) atıñ eyüsi nice olur. Zeyd eyitdi: Eyü atıñ evşāfı (7) çokdur. Ammā kā‘ide-i külliyesi budur ki: Tazıda her ne (8) olursa atda öyle olmak gerek. ‘Amrū bin El-‘Āş (9) eyitdi: Kā‘ide muṭṭarid degüldür. Zīrā atıñ karnı (10) büyük olmak gerek. Fe emmā tazınuñ böyle olmaz ve tazı ma‘rūfdur ve aşl Fārisīde tazı ‘Arab dimekdür. Ġālībā ‘Arab diyārından geldügi-çün böyle dirler ve rāvīler şöyle rivāyet eylerler ki: Yemen vilāyetinde yavuz köpekler vardur ki heyecān eyledügi zamānda bir tepede gezer ve kurdlar-ıla ihtilāt ider ve tazı andan ḥāşıl olur.

¹³ “Yedi başak bitiren bir tohum gibidir.”-Bakara suresi / 261. ayet, (Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, *Kur’an-ı Kerim Mealı*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara,2011,s.52-53).

¹⁴ Metinde ترضیح şeklinde yazılmıştır.

Zeyd eyitdi: (11) Atuñ da karnı büyük olmamak gerek. Ya'nī 'Arab atı iñen qarınlu olmaz. Hattā dirler ki: Kısrağ gebe olduğı vaktın gögsinde götürür veledini. Ammā gögsi genişlik ve igüleri şişik olmak (12) gerek. Hāşılı bahş ve niza' olduğdan soñra Hāzret-i 'Ömer (13) eyitdi: İki at getürelüm. Görelüm nice teşhış idersiz? Zīrā ki gögsi giñ olunca segirtüğü vaktın yüregi tarlanmaz ve şoluğın murādca alur ve eger tar olsa 'aksi olur. **[09a]** (1) Andan soñra getürdiler. Biri cins 'Arab atdur (2) ve biri bār-gīr kısmındandır. Ammā bār-gīr bir vech-ile güzel (3) ve müşkil ve a'zāsı münāsibdür ki 'Amrū bin El-'Āş (4) anı ihtiyār eyledi ve sāyir hāzır olanlar anı begendiler (5) ve ol birisinden terciḥ eylediler. Hāzret-i 'Ömer r.ż Zeyd'e (6) eyitdi: Ya sen ne dirsən? Zeyd eyitdi: Ol birisi (7) atdur. Ādem binmege lāyıkdur ve bu didükleri bār-gīrdür. (8) Yük getürmege yarar. 'Amrū ya'nī 'Amrū bin El-'Āş, bu ḥuşuşda ziyāde nizā' (9) eyledi. Zeyd eyitdi: Şu kabın getürüñ. İçdükleri zamānda (10) bellü olur. Vardılar kaş'a ile şu getürdiler. Kaş'aya Türkçe kersen dirler. Ya'nī ağaç çanagıdır ki yaşşı olur ve 'Arablar ta'āmı anuñ-ıla yerler ve mezkūr (11) atları şuya yaqdılar. Ol 'Arabī at iki öñ ayağın (12) dümdüzce eyledi ve boynın uzadup şu içdi. (13) Tā toynca iki öñ ayağın şaşırmadı ve vaż'ın bozmadı **[09b]** (1) ve ol birisi daḥı iki öñ ayağın düzüp boynın (2) uzadup içmege başladugınlayın bir ayağın бүkdі. (3) Bir daḥı oñatça turgurdılar. Yine içmege başladugınlayın (4) bir ayağın бүkdі. Zeyd Hāzret-i 'Ömer'e gösterdi ve eyitdi:(5) 'Arabī at-ıla bār-gīr bundan ma'lūm olur. Hāzret-i 'Ömer r.ż (6) anı begendi ve eyitdi: Sen Zeydü'l-haylsın ve ol kişinüñ adı Zeyd idi. Hāzret-i 'Ömer razıyallahu'anhü aña böyle diyince Zeydü'l-hayl deyü lakab qodılar ve adı böyle qaldı. Hayl aḥvālını ziyāde bildügi-çün (7) Anı gendüye emīr-i āḥūr eyledi ve cemī' atlarını aña (8) teslīm eyledi. Ve bi'l-cümle atuñ eyüsi oldur ki : Ḥūb (9) şüret ve bülend kāmēt ve ḥılkatı gökçek ve a'zāsı (10) mütēnāsib ola ve başı ne qatı büyük ve ne qatı küçücük (11) ola. Ba'zı atuñ qulaqları uçları sivri ve çengāl şekillü olur. Şöyle ki at qulaqların çatup öñine baqduğı vaktın ikisinüñ aralığı dāyire gibi görünür. Ol aşl qulağa 'Arablar ecnef dirler. Ġāyet maqbūl ve aşıl atlarda olur. Hattā mübālağa ile dirler ki: At qulağınuñ eñ eyüsi qatır qulağına müşābih ola ve qulaqları uzun ve yaşşı ola ve uçları (12) sivri olup birez öñine māyil olalar. Hāşılı mersīn (13) yaprağına müşābih ola. Mersin ma'rūf ağacdur ki aña 'Arablar ās dirler ve Türk tāyifesi aña qamış yaprağı dirler **[10a]** (1) ve iki qulağınuñ arası giñ ola. Fe emmā böyle iken de araları (2) gevşek olmamak gerek ve ikisi daḥı berāber olmak gerek. (3) Ya'nī ba'zı qulaqlar vardır ki aralığı giñdür. Fe emmā qulağın dibi gevşek olduğundan biri bir yanına ve biri bir yanına şarkılur ve bu

maḳūle tavar kem olmaz. Ammā başı kulaḳları çirkin görünür ve kulaḳların eyüsi oldur ki: Dibi müdevver ince maḳbūb belî (4) gibi mevzūn ola ve yukarı çekildükçe yoğun ola ve delügi (5) mevzun ve andan yukarı kulaḳ yapraḡı yaṣṣı olup gide. (6) İki şülüṣ mıḳdārına varınca ve andan yukarı sivrilenüp (7) hilālî şekl ola ve yapraḡı yufḳa ola ve üzerinde iri (8) bitmiş olmaya ve atun daḡı yumru şekl (9) olmak gerek. Fe emmā tar ve egri olmamak gerek ve göz (10) daḡı yumru olmak gerek. Fe emmā kimi alaca kimi ḳara (11) olur ve şol at ki bir gözi ḳara ve biri gök veya alaca ola. İnen maḳbūl degüldür. Belki el-iyāzu bi'llah şāhibine şūm olur. Nitekim Ādemde daḡı ḥāl böyledür ve ḳoyun gözlü cümlesinden rāciḥdür ve buña Türk t̄āyifesi şıḡır gözlü dirler ve kirpikleri (12) mevzūn ve ince olmak gerek ve ba'zısında ḳıl bitmez (13) ve bu cümlesinden a'lādur. Eger sürmelü şekl ḳara ise **[10b]** (1) ve boyun daḡı mevzūn ve uzun olmak gerek ve ba'zı boyunlar vardır ki: Ḳıṣacuḳ ve yaṣṣı olur. Ol daḡı maḳbūl olur ve ol aṣl tavar ḳatı, berk olur (2) ve arḳası-y-la berāber olmak gerek. Ya'nī boyun-ıla berāber olmak gerekdür. Veyā sehl andan aṣaḡa şarḳılmış ola. Fe emmā ḳatı uzun olsa bār-gīr olur. Huṣūṣā ki ḳılı iri ola. Ya'nī omuz yeri (3) bellü olmaya ve boyun yukarı gitdükçe yüksek ola (4) ve kemer şekillü ola. Ammā ḳatı kemer gibi olmak ve yāḥūd (5) boynın orta yerinde çıḳmış yer olmak inen maḳbūl (6) degüldür. Ya'nī ba'zī atlar vardır ki: Boyunı ile arḳası arasında çıḳmış yer olur depe gibi ve ol aṣl at degme ḥāl-ile eyü olmaz. Omuzlu olur. Ḥattā mübalaḡa tarīḳi-y-ile dirler ki: Şol atun ki boynı ḳatı kemer şekillü olup orta yerinde depe gibi çıḳmış yer ola. Ḳatı muḥanneṣ ve hünersüz ve şāhibini yabānda ḳıvratdurur. Egerçi şekilde güzel olur ve boyun arḳadan alçaḳ olmak ve yāḥūd orta (7) yeri çökmüş olmak eyü degüldür ve ba'zı atun boynı üsti ḳatı yoğun ḳalıñ olur ve bu alçaḳdur. Fe emmā ḳatırda ve merkebde mu'teber olur ve şol at ki (8) boynı arḳasından uzun ola. Ġāyet maḳbūl (9) ve ḳalīlū'l-vücūd olur ve daḡı yelisi bitdügi yer (10) ince ve yufḳa ola. Ḳıl düzce bitmiş ola (11) ve ḳarış muruş olmaya. ve saḡ yanına şarḳılmış (12) ola ve omuzunda veyā arḳasında bitmiş ḳıl olmaya ve ehl-i tecrūbet şöyle dirler ki: Atun omuzunda ve yāḥūd eger yerinde ḳıl bitmiş olsa eyü degüldür ve ol aṣl tavar degme ḥāl-ile keferde (?) yaramaz (13) ve belî ḳatı uzun olmamak gerek. Ya'nī ḳıl uzun olmaya. Zīrā bār-gīrūñ 'alametidür ve diken ve mühmelat(?) aña düşünce şarmaşur, ḳalır. Ve ata pehrīz¹⁵ olur. Ḳatı meger ḳatı ince ola **[11a]** (1) ve şol at ki boynı ortasında yoğun yer ola. (2) Veyā boynı ḳatı kemer olup yürüdügi vaktin başını (3)

¹⁵ Metinde پهریز şeklinde yazılmıştır.

aşağı tuta. Egerçi ba‘zısı göze hūb görünür. (4) Fe emmā katı kehel ve tīz yorgun olur ve atuñ alnı (5) giñ ve düzce olmak gerek ve orta yerinde çökmüş (6) yer olmaya ve ba‘zı atuñ alnı yaşşı olup öküz gibi (7) görünür ki Türk tayifesi aña öküz başlu dirler. (8) Degmede yaramaz. Olmaz ve orta yerinde dāyire olmak (9) ‘aybdur. Ya‘nī ba‘zı yerde kıl degirmi bitmiş olur ve orta yerinde merkez gibi yer görünür. Aña şemse ve devvāme ve devvāre dahı dirler. Fe emmā yukarısında olsa ve yāhūd bir (10) yanında olsa eyüdü. Ya‘nī iki çeñesi arası aşağı cānibinden ki oluk şeklindedür ve ‘Arab t̄ayifesi aña lezme dirler ve yañaqları ya‘nī çeñesinüñ (11) iki yanı hem uzun ve hem mevzūn olmak gerek (12) ve egri bügri veyā şişmiş olmamak gerek ve eti (13) yufka ve kılı ince gerek ve oluğı düzce ve tar gerek **[11b]** (1) ve atuñ ağızlığı ve efsār yeri müdevver şekl ve ince (2) gerek. Fe emmā burunı birez şişmiş olmak gerek ve delükleri (3) büyük olmak gerek ve eti yumuşak ve üzerinde iñen (4) kıl bitmemiş olmamak gerek ve eger toñuz kılları iri (5) kılları olsa kayırmaz. Fe emmā üzerinde komamak gerek. (6) Her zamānda yolmak gerek. Ağız yırtığı büyük ve giñ (7) olmak gerek ve ağız büyük olmasının k̄ā‘idesi budur ki: Segirttüğü vaktin şolugını tīz tīz murād üzere alur ve illā tarlanur ve zebūn olur ve segirtmekden kalur ve burun dahı büyük olmak gerek ve tudaqları iri ve berk olmak (8) gerek. Fe emmā mevzūn olmak şartı-y-ıla ve aşağıdaki (9) tudağı yukarukisinden büyük ve şarkılmış olmak (10) gerek ve dişleri uvağ ve şık ve beyāz ola. Deve (11) dişi gibi arı veyā seyrek olmaya ve oyan ağzında (12) iken gemini göstere ve gem göstermek gāyet-ile maqbūldür ve ol aşı at katı aşıl olur. Fe emmā eger halka[yı] ağzına alur. Veyā gemi bir yanına geçürüp veya dişine tutar ola. İñen maqbūl olmaz ve bu huy atda çirkin huydur ve dili mevzūn ola ve ağzından (13) çıkarup şarkıtmaya veyā bir yanından dilini çıkarur olmaya **[12a]** (1) ve dahı şöyle gerekdür ki: Gözi açık ola ve başın (2) kaldurup önüne bakduğı vaktin keskin keskin bağa (3) ve nazarını ırağa şala ve yolca yörürken başını (4) şala şala gide ve kulaqların çatup yolını gözede (5) ve dahı gögsi bol ve sinesi açık olmak gerek (6) ve döşin yerinde iki yumrı yer balık gibi pullu olmak (7) gerek ve mezkūr balıklar ne kadar yaşşı ve semüz olsa dahı pek mu‘teber olur. Zīrā sīne açık olur ve göğüs aña göre bol olur ve eti şarkılmış olmamak gerek ve koltuğı altında (8) derisi buruşmuş olmaya. Zīrā ol yerüñ derisi buruşup veyā şarkılmış olsa yürüdükçe sıyrılır ve yara olur. Şoñra önlemesi güç olur. Belki önlenmez. Dāyima kanı akar, yörür ve andan ata za‘if gelür ve yörüyişi egri bügri olur. Kulak¹⁶ yeri ince

¹⁶ Metinde قولاك şeklinde yazılmıştır.

(9) ve bellü ola ve eger ince olacaq olursa kolañ sürter¹⁷ olur ve bu aşl ata çäre olmaz. Elbette egeri gerüye atar ve igüleri kılın olup nisbet üzerine (10) birbirinden vâsi‘ ve büyük ola. Tā nişfina varınca (11) andan soñra birbirinden küçürek ve tar ola. Tā boş bögrine (12) varınca ve iki cānibi düz olup yanları birbirine (13) uya. Veyā ğarnı inlü ve etlü ola ve boş bögrü çukur olmaya **[12b]** (1) ve ba‘zı atlar vardır ki: Şol igüleri eksik olur (2) sağından. Ya‘nī sağ igüleri sayılursa bir dāne (3) artık çıkar şolından. Ve bunu istikrā ve tettebbu‘ ile bilürler ve deri üstinden el-ile yoqlayup şayarlar. Andan ma‘lūm olur. Ol aşl at ğāyet aşıl (4) ve mu‘teber, ziyāde yügrük, ıssına mübarek olur. Zīrā bu huşuşda ādeme uyar ve ādemüñ eyüsünde ve merdüm-i evvelinde böylesine olur. Zīrā Hāq Te‘ālā Ādem ‘Aleyhi’s-selāmı yaratduğı vaktın dişisi yoğ-ıdı. Hāq Te‘ālā anuñ bir igüsini sol yanından çıkardı ve andan Havvā anamızı halk eyledi (5) ve dahı atıñ arkası düz ve kısa olmak gerek ve eger (6) yeri çukur gibi çökmüş¹⁸ olmaya ve balık arkası gibi (7) yumruluğa māyıl ola ve bundan murād çiçek cānibinden olan başıdır ve ba‘zılar balık başına teşbih iderler ve sağrısı mevzūn olup (8) hıyār başı gibi ola ve arık olmaya ve şıgır sağrısı (9) gibi yaşşı ve endāmsuz ve iki yanında elmacukları (10) çıkık olmaya ve ba‘zı baytārnāmelerde dimişler ki: İki elmacuğın biri büyük ve biri küçücük olsa ol at ziyāde kıymetlü ve mu‘teber ve çabuk şāhib-i hüner olur. Fe emmā bu söz maqbūl degüldür ve olduğı taķdīrde çirkin görünür ve kıyruk bitdüğü yer çökük, şu şıgırı (11) gibi endāmsuz olmaya ve kıyruğın iki yanı açık olup (12) dibi altında yumruk şıgar ola ve kıyruk kemüğü kısa (13) ve toğrı ola ve dimek isterler ki: Atıñ kıyruğı kemüğü ne kadar kısa olup ve boynı ne kadar uzun olsa ol kadar maqbūl ve eyü olur ve ucu birez yoğun ola ve egri olmaya **[13a]** (1) ve ba‘zı atlar vardır ki kıyruğı ya sağ yanına veya (2) şol yanına egri olur ve ğāyetinde kabīh nesnedür ve kıyruğın egriligi küçücüklikden olur. Ya toğduğı vaktın bir yanına düşer ve kemüğü egilür kalur. Ve yāhūd yemlenürken¹⁹ böyle olur ve kimi ‘ādet idinür. Yörüdüğü vaktın kıyruğunu bir yanına egri tutar ve buña ‘ilāc olsa olur. Ammā ol birilerine çäre yokdur (3) ve kıyruk kılları ince ve mevzūn olmak gerek ve ne kadar (4) uzun olsa dahı ziyāde mu‘teber olur. Ya‘nī kıyruk kılları kemüğü degüldür. Zīrā kemük kısa gerek. Nitekim zıkr olındı ve dört (5) ayağı berāber olmak gerek ve ba‘zı atlar vardır ki öñ (6) ayakları kıç ayaklarından uzun olup zūrafa (7) gibi olur ve zūrafa didükleri ma‘rūf hayvāndur ki

¹⁷ Metinde سورر şeklinde yazılmıştır.

¹⁸ Metinde چوقمش şeklinde yazılmıştır.

¹⁹ Metinde يولنوركن şeklinde yazılmıştır.

Türkçe aña zurnaba dirler ve ol ayakları ziyāde uzun ve kıç ayakları kışa olur ve ba‘zısınuñ ‘aksi olur. Ya‘nī kıç (8) ayakları uzun ve ön ayakları kışa olup tavşan (9) gibi olur ve ikisi bile maqbūl degüldür. Fe emmā evvelkisi (10) inişde ve ikinci yokuşda binmege yakışur. Hattā dirler ki eyüsi oldur ki: Öñinden dizi görünmese belki yukarusı ile aşağısı berāber düzce ola ve dizi iki yanından bellü olur. Ve‘l-hāşıl (11) atıñ ön ayakları şöyle gerekdür: Dirsekleri (12) bellü olmaya. Dizinden yukaru yoğun ve kışa ola (13) ve dizinden aşağıa anuñ ‘aksi ola ve dizi düzce ola **[13b]** (1) ve ba‘zı baytār-nāmelerde dimişler ki: Atıñ ön ayakları (2) burma olmak gerek. Ya‘nī kemükleri yoğun olup (3) berk olduğundan burulmuş gibi görünür ve dahı (4) enārları yumrı ola ve enārlardan murād şol yumrı yerler ki köstegi yerinde olurlar ki ‘Arabca aña rumān dirler. Enāra müşābih olduğu-çün. Hattā dirler ki: Eyüsi oldur ki enār gibi yumrı ve kesek ola. Degül ki söbi ve uzun ve yaşşı ola. Anda teke şakalı gibi kıl (5) bitmiş olmaya ve köstegi yeri yoğun ola. Fe emmā (6) ne katı uzun ve ne katı kışa ola. Tahmīnā dört barmağ (7) yaşşılığı kadar ola ve toynağı inlü ve uzunluğa (8) birez māyıl ola ve degirmi olmak iñen maqbūl degüldür. (9) Meger yufka olmaya ve ekşer degirmi tabanlı olan at toygün çalgın(?) olur ve dahı çatlağan olur. Şöyle ki na‘lsiz elbette toynağı çatlasa gerekdür ve kuruluşın ve nem-ile olur ve eñ eyüsi oldur ki Hindüstān (10) kozı şeklinde ola ve tırnağı siyāh ola ve ökçesi (11) açık deve tabanı gibi olmaya ve berk olup gevrek (12) ve yumuşak olmaya ve kıl-ıla örtülmüş olmaya ve kıl-ıla tırnağ (13) mābeyni olan cızı iñen bellü veya kopmuş gibi olmaya **[14a]** (1) ve kıç ayakları şöyle gerekdür ki: Uyluğı tolu etlü (2) ve yumrı şekl ola ve eger uyluğı arık olsa ve yāhūd şıgır uyluğı gibi yaşşı veya çukur gibi olsa ‘aybdur ve eger uylukları yukarudan yumrı olup aşağıadan ince veya eti az olsa ‘ayblu ve kuvvetsüz olur ve kıyruğı altından hāya yerine (3) gelince tar olmak gerek ki kıyruğ anları örte ve andan (4) aşağısı giñ olmak gerek ve kirişleri mevzūn ve berk (5) olmak gerek ve baldırları ne kadar iri ve yoğun olsa (6) ziyāde mu‘teberdür ve hāyası katı şarkılmış olmamak (7) gerek ve dübri berk olup elma şekl taşra çıkmış (8) ve siyāh olmak gerek ve eger çukur gibi veya gevşek (9) ve yāhūd üzerinde baras gibi beyāz noktalar olsa (10) ‘aybdur ve dahı eyü at şöyle gerekdür ki: Yörüdüğü (11) vaktın ön ayağını kaldırıp öñine ata. Sürükler (12) gibi olmaya ve ön ayağı nereye başarsa kıç ayağı (13) andan ilerü başa ve ön ayağı başduğı yerden **[14b]** (1) kıç ayağı girü basup veya berāber olsa ol (2) aşl at ‘acıız veya ziyāde yoğun olur ve mesellerde ve mantık kitāblarında t̤abıku‘l-na‘l-bi‘l-na‘l didükleri andan ahz olunmuşdur. Ya‘nī atıñ ön na‘lı nişanına kıç na‘lı muṭābık oldı. (3) Ve ba‘zılar dirler ki: Bir cins at vardır ki ön

(4) ayağı nereye başarsa kış ayağı çāk oraya (5) rāst gelür. Hattā anuñ izini gören kimesne (6) şanur ki bir ayakdur. Anuñ gibi at hem aşı (7) ve hem mu‘teber olur ve ‘Arab begleri ol aşı atı (8) torbası tolusu-y-ıla altuna alurlar ve erbāb-ı (9) hıbet ve aşhāb-ı tecrūbet şöyle didiler ki: Atuñ (10) adımını ölçüp göreler. Ya‘nī atuñ bir ayağını gözedeler. Ya sağ cānibinden veya şol cānibinden nereden nereye kaldurursa iki nişānı arasını doğruca taban-ıla ayak ayak şara ve ardı ölçeler. Eger ādem taban-ıla on iki (11) ayak ve yahūd artucağ olsa gāyet hūnerlü ve bahadır (12) ve çabuk olur ve eger altı ayak veya andan eksücek (13) olacağ olursa ‘ācız ve muħanneş olur ve bu ‘itibār-ıla **[15a]** (1) mezkūr iki mıkḍaruñ mābeyni azlığına ve çokluğuna (2) göre atuñ kuvveti ve ‘ācızlığı olur ve bu didüğimiz (3) şol vaktın olur ki at katı üzere yol (4) yürüyüşü-y-ile yürüye. Fe emmā segirdüğü vaktın andan (5) ziyāde olur. Belki at vardır ki otuz kırk adım (6) şıçrar ve dağı artık atuñ ‘azmine ve kuvvetine ve boyına (7) göre. Ya‘nī on iki kademeden altıya varınca ve tevārīhde dirler ki: Hāzret-i ‘Alī’nüñ Meymūn (8) nām atı var idi ki. Hāṭvesi altmış adım kadar (9) olurdu ve mezkūr Meymūn meşhūr atdur. Hattā bu zamānda kāğıdlarda anuñ şeklini taşvīr iderler ve bir rivāyetde deñizden avlamışlardır ve bir rivāyetde gelmişdür ki: Bir ‘Arabuñ aşı kışrağı var idi. Bir gün deñiz kenārında eglenüp kışrağı otlatmağa şalıvirmişken deñizden aygır çıktı ve ol kışrağa çekdi ve Meymūn andan hāşıl oldu ve ‘Amrū Ma‘dī-Kerib’üñ Seleheb nām kışrağı (10) var idi ki. Elli kulaç hāndağı şıçramışdur (11) ve dağı eyü at şöyle gerekdür ki: Yörüdüğü vaktın (12) veya segirdüğü vaktın düzce mevzūn yürüye. (13) Gevşek gevşek ve yāhūd yanın yanın yürümeye **[15b]** (1) ve dağı kuyruğın bir yanına egmeye ve yāhūd gāh yukarıya (2) ve gāh aşağıya şalmaya ve ba‘zı ‘Arab atları şöyle ‘ādet idinür: Gerek sekil olsun gerek olmasun hemān kuyruğunu yelpāze gibi sağına şolına şalar, burur. Ve yāhūd tura çevirür gibi (3) çevirmeye. Bu huyar hep ‘aybdur. Fe emmā şöyle gerekdür (4) ki: Berāberce gāh sağına ve gāh şolına şala. (5) Sinek koğmak için ve dağı şöyle gerekdür ki: (6) Kaşandığı vaktın kış ayaklarını birez seyrek (7) tuta ve belini katı bükmeye ve ba‘zı atlar kaşanınca (8) ön ayağını kaldurur, yere urur ve bu ‘ādet ‘Arab (9) katında maḳbūl degüldür. Belki marāza veyā zebūnlığa (10) delālet ider. Fe emmā ekşer baytār-nāmelerde eyü getirürler (11) ve dağı gerekdür ki tersledüğü vaktin belürtmeye (12) ve ba‘zısı tersledüğü vaktın yaturur. Ve yāhūd (13) yürüyüşini eksik ider ve bu ‘ādet gāyet kabīhdir **[16a]** (1) ve Hayātü’l-hayvān nām kitābda eyidür: Ba‘zı atlar vardır ki: (2) Şāhibi üstine binüp ininceye dek ne tersler (3) ve ne kaşanur ve bu aşı ata pādişāhlar ve vezīrlar (4) ve pādişāha yanaşacağ ādemler

binerler ve bu zamānlarda ol aṣl at bulunmaz. Ḥattā pādīṣāh ve vezīr ve anuñ gibi ḥalkā manzūr olacak aña bir maḥfil ve cem‘iyetle bindügi vaḳtın, anuñ bindügi atı aç kıorlar. Tā ki üstinde iken terslemeye ve bī-ḥuzūrluğa ve tesvīyesine bā‘iṣ olmaya ve ba‘zı atlar (5) vardur ki: Şāhibini bilür ve ğayrı kimse bindürmez (6) ve ba‘zısı daḥı sāyesini bilür ve ğayrı kimse yanına (7) getürtmez ve anuñ gibi at ğāyet ‘aḳıllu ve hūner-mend olur (8) ve daḥı at şöyle gerekdür ki: Qāpu veya işikden (9) geçdügi vaḳtın veya şuya girdügi vaḳtın veya fi‘l-ḥamle (10) şınur yerden. Veyā tūrurken yörümege başladügi vaḳtın (11) sağ ayağı-y-ıla ibtidā eyleye ki hem mübārek olur ve hem (12) şak yörür. Fe emmā eger şol ayağı-y-ıla başlarsa aña (13) şolak dirler. İnēn maḳbūl getürmezler ve yörüyişi muḥālif olur ve ḥükemā eyidürler ki: Cem‘ ḥayvānuñ sağ yanı şol yanından kuvvetlü ve berk olur. Anuñ-çün ādem oğlanları ekşer işleri sağ eli-y-ile işler. Fe emmā ba‘zısı şolak olur ve ekşer işlerini şol eli-y-ile işler. Bu maḳūle-şāz gibi muḥālif olur. Kezalik ḥayvān ve at bu kıyās üzerine olur.

[16b] (1) Ve ba‘zı baytār-nāmelerde dirler ki: Eyü atda ādemden (2) üç nişān ve kıatırdan daḥı üç nişān ve (3) şığırdan üç nişān ve deveden üç nişān (4) gerekdür. Ammā ādemden olan ol budur ki: Güzel şüretlü, (5) müşekkel ādem gibi ḥūb şüretlü ve laṭif endāmlu (6) ve güler yüzlü ola. İkincisi budur ki: Saçı ve perçemi (7) ince ve uzun ve yek-renk ola. Üçüncisi budur ki: (8) Bilekleri ve topuqları tolu ve mevzūn ola (9) ve kıatırdan olan evvelā kıulağı ya‘nī kıatır kıulağı (10) gibi büyük ve uzun ve yaşı ola. İkinci kıuyruğı (11) ya‘nī kıatır kıuyruğı gibi mevzūn ve kıılları az ve ince (12) ola. Üçünci toynağı ya‘nī kıatır toynağı gibi (13) yumrı ve siyāh ve berk ve uzunluğa birez māyil ola ve toynağ kıtırnağ dimekdür. Fe emmā ādemde olunca aña kıtırnağ ve ḥayvānda olunca toynağ dirler ki ‘Arabça aña ḥāfir ve Fārisīde sem dirler.

[17a] (1) Ve şığırdan olan evvelkisi gözi kıapağı ya‘nī şığıruñ (2) gözi kıapağı gibi laṭif tüysüz ve pāk ola (3) ve yaşı aḳar veya çapaḳlu ve çirkin olmaya. İkincisi (4) igüleri ya‘nī şığır igüleri gibi şışko ve birbirine (5) yakın ve dāyire şekillü ola. Üçüncüsü ḥurdeleri (6) ve dizleri ve buḳağı yerleri ve ağızı burnı şığıruñki (7) gibi laṭif ve pāk ve mevzūn ola ve deveden olan (8) evvelkisi kırpikleri ya‘nī deve kırpikleri gibi mevzūn (9) ve düzce ola. İkincisi siñirleri ya‘nī kııç ayağı (10) kıirişleri devenüñ kııçı siñirleri gibi berk ve muḥkem (11) ve kıiriş ucı birez yoğun ola ve ma‘lūm ola ki at boynı deve boynına müşābih olduğı uzunluğda ve zıkr eyledüğüümüz ḥuşuşlardandur. Yoksa egriligde veyā üsti yaşı olmakda degüldür. Nitekim fehmi selīme ve ṭab‘-ı müstaḳīme ma‘lūm ve mefhūmdur. Üçüncüsü boynı (12) ya‘nī Temīm develeriniñ boynı gibi uzun ve yaşı (13) ve göğsinden yaña altı düzce ve berk olmak

gerek. Ya'nī devenūñ boynı alnı düzdür. Şıgır boynı gibi derisi şarkılmış degüldür. At boynı dañı öylesine olmak gerek ve ba'zı derisi şıgır gibi şarkılmışdur. İñen maķbūl degüldür ve Temīm t̄ayifesi 'Arabdan bir kavim, ķabīledür ki develeri iri olur ve boyunları yaşı olur. Veyā başları-y-ıla berāber olur ve tudaķları şarkılmış ġāyet şekl ve laṭīf olur. Bu t̄ayife Şām ve 'Irak ve Hicāz memleketleri ilerisinde olurlar ve kış zamānında Hicāz cānibine düşerler ve yaz zamanına 'Irak'a ve bahār zamānına Şām'a gelürler. **[17b] (1) Atlaruñ renkleri ve t̄üy ve gömlekleri beyānındadır:** (2) 'Arab 'arifleri ve at aḥvālmunñ vaşfları (3) şöyle icmā' ve ıṭbāk ve bu vech-ile ıṣṭılāḥ (4) ve ittifaķ eylediler ki. Atlaruñ ekvāsı ve renklerinüñ (5) a'lāsı siyāh atdur ki nitekim 'Acem eyidür: **Mıṣra'** (6) ²⁰ **بالا تر از سیاہی رنگ دیگر نابد** Ya'nī kara üstinde renk yokdur. Zīrā ki siyāhdur. Ğayrı renkler birbirine döner. Meşelā aķ sarı olur, sarı kırmızı olur ve kırmızı mor olur ve mor siyāh olur. Fe emmā siyāh ķābil degüldür ki ġayrı renge döne. Öyleyse siyāh cümlesinden 'alā olmak lāzım gelür (7) ve dañı emşāl-i 'Arabiyete de gelmişdür ki: **الادهم يوم الحرب يندم** (8) ²¹ **من لم يركب** ya'nī her kim ki siyāh (9) ata binmeye. Cenk güninde peşimān olur. Zīrā ki (10) siyāh at ekşer kuvvetlü ve çābuk ve yavuz ve yügrük (11) olur ve anuñ gibi at cenkde şāḥibine kuvvet virür (12) ve yürekli olmasına sebep olur. Ve bi'l-cümle siyāh (13) atdan eyü at olmaz. Eger birkaç ḥālden ḥālī olsa. **[18a]** (1) Bir budur ki başı berk olur ve bir dañı budur ki delü (2) ve depegen olur ve mizācı ıtar ve ıtırğan olur ve her ne (3) görürse andan ürker ve birez ġavġā veya ķarġaşa (4) olsa yavuzlanur ve ne eyledüġin bilmez olur ve bu mezkūr (5) aḥvāl her siyāh atda olmaz. Ammā ekşerinde bulunur (6) ve eger bu aşl ḥuylardan ḥālī olsa anuñ gibi (7) olmaz ve anuñ üstinde at bulunmaz ve siyāh bir (8) kaç dürlü olur. Biri budur ki ķuzġun gibi (9) simsiyāh olur ve bir yerinde beyāz yeri olmaz. Edhem oldur ki: T̄üy hep siyāh ola. Edġam oldur ki hem t̄üylü hem derisi ve hem toynaġı ve bi'l-cümle her yeri siyāh ola (10) ve rengi şeffāf olur ve şeffāf oldur ki: Berrāk olur. Ya'nī yalabır ve muşayķal āyīne gibi olur ve buña edhem ve dañı edġam (11) dirler ve bu aşl at ekşer muḥanneş ve ķorķaķ olur. (12) Ḥuṣūşā ki eger gözleri gök olsa hem za'īf (13) ve hem nā-mübārek olur dirler ve eger gözleri kara olsa eyü olur **[18b]** (1) ve bir dürlüsi budur ki: Gözleri çevresi ve aġızlıġı (2) ve eṭrāfı kızılraķ olur ve eṭrāfdan murād el, ayak ve boyun ve ķulaķ ve bi'l-cümle gevdenüñ uçlarıdır ve buña miskī dirler. (3) Seng rengine müşābih olduġı için. Ve bu maķūle (4) at ekşer eyü olur ve bir dürlü dañı vardır ki: (5) Ğurrelü veyā muḥaccel

²⁰ Siyah renkli olandan daha yüce başka bir şey yoktur.

²¹ Savaş gününde Edhem atı binmeyen pişman olur.

olur ve ğurrelü birkaç dürlü (6) olur ve muḥaccel daḥı birkaç dürlü olur. Ğurrelü sefer dedükleridür. Muḥaccel sekil dedükleridür. Nite (7) kim risālenüñ evvelinde icmālen bir mıkḍār beyan (8) olinmışdur ve daḥı aṣāgada inṣā'llāh te'ālā (9) 'ale't-tafṣīl beyān olsa gerekdür ve Türk şā'irleri bu beyti dimişlerdür. Bu ḥuṣūṣda peṣīmān olmamış. Hergiz ṭoru ata binen kimse ḥuṣūṣā kim eger kıçı sekil ḥurmāyī renk olsa ve ṭoru (10) at cümlesinden gökçek ve mübārekdür ve Türk tāyifesi buña ṭoru siyāh dirler ve şūreti (11) güzeldür ve yola ve yüke ve zahmete döyegen olur (12) ve kıṣda ve balçıḳda ve sovuḳda ve bataḳda berk (13) ve ḳavī olur ve gündüzün yegni²² ve çābuk olur **[19a]** (1) ve gice ğāyet-ile şak yürür ve gözi çok görür (2) ve yolda izde her ne öñine rāst gelürse (3) cānvardan veya ādemden veya yolcudan ne ise tīz (4) ṭuyar ve eger dört ayakları ve ṭoynaḳları ve kirpikleri (5) ve yelisi ve ḳuyruḳı ve uyluḳları arası (6) ve eñegi altı siyāh olsa ki aña ṭoru ḥurmāyī (7) dirler. Ğāyet gökçek olur ve göze şīrīn (8) görünür. Ḥuṣūṣā ki eger yelisi ve ḳuyruḳı uzun (9) ola ve eger alında beyāz olsa ki aña Türkçe sığır (10) dirler. Ğāyet eyü ve mübārek olur ve eger bu cümle (11) birle sekil olursa ḥuṣūṣā ki iki kıç ayakları (12) ve yāḥūd bir yanından iki ayaḳı sekil olsa ğāyet (13) maḳbūl ve hüner-mend olur ve aṣlā ḥaṭā eylemez **[19b]** (1) ve al at laṭīf ve gökçek olur ve al ata 'Arabca verd dirler ve fī'l-ḥaḳīḳa aşkar ḳısmındandır. Ḥuṣūṣā ki eger (2) başı küçücük ve yelisi ve ḳuyruḳı uzun (3) ola ve kişnedüḳi vaḳtın āvāzı keskin keskin (4) ola ve eger bu vaṣflardan ğayrı iki kıçı sekil (5) ve yāḥūd yalıñuz bir ayaḳı sekil olursa (6) ğāyet bī-naẓīr olur ve ekṣer yüḡrük ve eşkin (7) olur ve ba'zısı yorga olur ve dimek isterler ki: Al at gendü gendünden yorgalıḳ öḡrenür. Ta'līmsiz ḥikmet Allah'ıñ sāyir ecnāsından yorgalıḳ, buña maḥṣūṣdur. Ḥattā ta'līm idiciler bu maḳūle atı iḥtiyār iderler. Tīz öḡrendüḳi-çün. Ve ğāyet hünerlü (8) çıkar ve kır at ekṣer iri olur ve inenmege cümle (9) envā'dan aḳbeldür ve beyāz şekli aṣl elvān (10) olduḳi-çün. Ya'nī cemī' renkleriñ aṣlı aḳdur. Soñra boyama ile ğayrı renge döner. Ekṣer mülük ve selāṭīn belki 'ulemā (11) ve meṣāyih-i şāliḥīn bu maḳūle ata raḡbet iderler (12) ve sāyirinden rāciḥ getirürler ve bunuñ eṣnāfı (13) çokdur ve cümlesinden demür boz didükleri **[20a]** (1) rāciḥ olur. Ḥuṣūṣā ki ḳarası aḥından ziyāde olsa (2) ve eger bu vaṣfdan ğayrı yelisi ve ḳuyruḳı daḥı (3) uzun ve boynı yaṣşı olursa ğāyet eşkīn (4) ve ḳatı yorga olur ve berk ve döyegen olur ve eger saḡrısında ve uyluḳlarında ve boynında ve ekṣer yerlerinde balıḳ pulları gibi benek benek olsa ğāyet mu'teber ve iri olur ve binmege yaḳışur.

²² Metinde بيني şeklinde yazılmıştır.

Egerçi pula ve zahmete ol kadar döyemez. Ammā egere ve yedeklige gāyet yakışur ve ekşer mevālī bu maḳūle ata rağbet iderler. Zīrā gāyet şöhetlü olur ve eger (5) boynı kemer olmayup dümdüzce olursa ziyāde (6) yügrük ve hünerrlü olur ve yolda ve izde katı şak (7) olur ve gice ile yolu muhkem seçer ve uğraduğı (8) yerleri gāyet bilgen olur ve eger bu maḳūle atun (9) boynı yumrı ve yoğun ola. Elbette ziyāde eşkin (10) ve yügrük olur. Belki yorga çıkar ve ba‘zısı birez (11) ādem gözinde ħor ve ħaḳīr görünür. Ammā nefsinde eyü (12) ve menfa‘atlü olur ve kullanmak ħaḳḳında eyüdür (13) ve yüke ve yola eyüdür. Egerçi eger-ile binmege lāyık degüldür. **[20b]** (1) ve boz at eger yelisi ve kıyruğı ve ağızlığı ve (2) kirpikleri ve ħāyası ve dübri kara olsa (3) gāyet eyü olur ve ısıcağa döyegen olur ve hem (4) şuşuzluğa cümlesinden artucaḳ şabr ider. Egerçi (5) sovuḳda ve balçıkda ol kadar döyemez. Fe emmā şekli (6) maḳbūl ve endāmı meṭbū‘ olur ve eyüsi gāyet (7) bahālu olur ve eşkin ve yügrük ve yorga olur (8) ve eger yelisi ve kıyruğı ve kirpikleri ve toynaḳları (9) aḳ olsa ħiçe sayılır. Bu daḳı kır maḳūlesindendür. Fe emmā bunun gömlegi hep aḳdur ve buña ‘Arabca eşheb ve fırtāsī dirler. Beyāz kāgıda müşābih olduğı-çün. Ve yedügi arpaya degmez (10) ve gāyet kehel olur ve yolda ve izde kalur ve (11) şāhibini menzile yetürmez ve gice şeb-gīr²³ olur ve şeb-gīr didükleri budur ki: Gice olduğunlayın gözleri görmez olur ki ‘Arabca aña aḳşī dirler ve echer anuñ ‘aksidür ki gice görür ammā gündüzün görmez yarasa gibi. İkinin bile yaramazdur (12) ve balçıkda kalur ve kar yağduğı vaktin aḣlā (13) āḣürdan taşraya çıkmaz başını kesseler de. **[21a]** (1) Ve kırt kavile didükleri at eger yelisi ve kıyruğı (2) kara olursa eşkin ve yorga ve berk ve yürekli (3) olur ve dimek isterler ki bu toplu atun yügrüğüne (4) ħiç at yetmez ve eger bu maḳūle atun arkasında (5) kılan arkası gibi siyāh ħaṭ olsa ki yelisinden (6) kıyruğına dek çekilmiş ola ve kılan didükleri yabān eşegidür ki ‘Arabca ħimāru’l-ħiṣān dirler ve bu mezkūr ħaṭtı anda bulunur ve ba‘zı merkeblerde ve kıtırlarda daḳı olur ve ba‘zısının omuzlarına bile inmiş ve kıltuğına dek çekilmiş bulunur. Ĥuşūşā ki saçları (7) ve dizlerinden aşığa tüyleri siyāh ola. Gāyet (8) eyü olur ve gözi aḳık ve yürekli ve hünerrlü tavar (9) olur ve bu maḳūle ata çaḳal daḳı dirler ve ekābir kıatında ziyāde mergūb ve gāyet-ile maṭlūbdur ve cümle enva‘dan bu renk azdur. Degme yerde bulunmaz ve Hindüstān pādīşāhları bunu aḳırınca mālā alurlar ve ba‘zı ekābir yanlarında bulunmak içün çaḳal diyü bağlayı kırlar. Fe emmā inen rağbet idecek tavar degüldür ve eger mezkūr yerleri aḳ veya şarı olsa (10) katı kāhil ve hünerrsüz

²³ Metinde شب کور şeklinde yazılmıştır.

olur ve yolda şāhibini yoldaşdan (11) ala kor ve bu maḳūle at atır gibi g rin r. Belki (12) e ekden alak olur ve degirmenden  ayrısına h  (13) l yık deg ld r. A   b-ı tecr bet b yle bulmı lardur **[21b]** (1) ve il at kim yelisi ve uyru ı uzun ola (2) ve  oyna ları ara ola.   yet e kin ve y  r k (3) ve h ner-mend olur ve bu maḳ le atlar g zel   retl  ve la if ve end mlu olmak, ba‘ d ve n dir ‘l-vu  ‘ olur ve eger bu maḳ le atun  h yasında (4) a a a a benekler olursa   yet ey  olur ve a  a (5) her ne bah  olursa ucuz olur ve bu mezk r (6) olan renkler atlarun  a‘l sı ve a ıllu evlasıdur (7) ve bunlardan m ‘d  o  d rl  renkler m te‘addid (8) env ‘ ve sınıflar vardır. Amm  maḳb l ve mu‘teber deg ld r ve mezk r at i ti  ar  zere  ikr olunmı dur. Fe emm  her birisinin  d rl  d rl  e n fı ve birbirine mu  alif ev  fı olur. Belki  dem o lanları gibi her birinin    reti ba  a ve  il ati ayru olup birbirine be zemed  i gibi atlar da ı b -nih yed r. Fe emm  ‘ rif olan kimse temyiz ve te  i  id p her birisine maḳ le rengden oldu unı bil r. Tatv l-i kel ma ihtiya  yokdur. (9) Me el   ıan t yl  ve maym n rengl  ve da ı bu  a (10) be zer nice nice maḳ leler vardır. C mlesi va ‘mdan (11) h ric ve at  sl bından ba‘ d ve  ayr-ı mum zeced r. (12) İ nen ra bet itmel  ve end n alımlu deg ld r. Megerki (13)   yet m  ekkel ve   r n ve m n sebet ‘l-‘a   ve yegin ola. **[22a]** (1) Vey   ar r  olup n   ar ola. Ol va tın (2) bu maḳ le at almak atırdan ve e ekden yeg d r ne adar ise. (3) **H k yet:** Bir ‘Arab o lun  kesecil  e g nderdi (4) ve a  a bir a  fend   retti ve na   atlar eyledi (5) ve c mle na   atdan biri bu idi ki : O ul a an seni (6) atlular o up a ımlu olursa , eger sa  a siy  h (7) atlu iri  rse s r lmı  topra ı yumu ak (8) tarlalara  o ru a . Z r  siy  h at ol a l (9) yerde segirtmez ve eger  dir olsa  a t nu n  p re (10) pare id p birer birer yolına at. Z r  anları g r p (11)  rkse gerekd r. Umarum ki bu vech-ile a layasın. (12) Sa  a iri meye ve eger seni a  ar atlu ko arsa (13) hem n  a a  o rı a  ve  a lu ayalu yerlere ap. Ve a  ar ol ata dirler ve da ı  ol  oru ata dirler ki: ızıl a ı ola ve yelisi ve uyru ı  arı olana da ı dirler. **[22b]** (1) Z r  a  ar atun   oyna ı ek er yumu ak olur (2) ve ol a l  arp,  a lu yerde segirdince  ırna ları (3) ıpransa gerekd r ve bu vech-ile segirtmekden alur (4) ve sa  a iri mez ve eger seni ır atlu ko arsa (5)  ulu bal ı lu yerlere ve ayırlara a . Z r  ır (6) atun  ek eri bata  yerlerde zeb n olur ve ayakları (7) ince olma an amurda segirdemez. Bu a ıda (8) y r r gibi olur ve t z alur. Umarum ki bu bah ne (9) ile andan urtulasın. Fe emm  eger seni  oru atlu (10) ko arsa evvel sı budur ki: Yer nden ımıldanmayasın (11) ve ill  nereye a sa  sa  a gel r, yeti  r. Ol zam nda (12) o ul, seni Allah’a i marladum ve ba‘ z  r v iler dediler ki: Mezk r ‘Arab beyan itdi

ve ayak üzerine muhkem segirtürdi. Anuñ-çün babası gendüye böyle ta'lim eyledi ve ba'zılar dirler ki: Atlu idi. Fe emmā bindügi at toru idi. Anuñ-çün ba'zı rivāyetde dimiş ki: Eger saña toru atlu seçilürse nereye kaçarsañ kaç dimişdür ve bu hikāyetden ma'lūm (13) oldı ki: Toru at cümlesinden yügrük ve yegrek ola. [23a] (1) **Beyt** Nitekim 'Arab şā'iri eyidür: **Tetimme:** فيها خطوط من سواد و بَلَق كانه في الجدد توليع ابهق. Ma'lūm ola ki bir dürlü at vardır ki (2) aña ablağ dirler ve ablağ alaca dimekdür. Ya'nī şol (3) at kim iki renkten mürekkeb ola. Ve hadīs-i şerīfde (4) gelmişdür ki: Hāzret-i Resūl 'Aleyhi's-selām, Allah (5) ba'zı gāzālarda Hāğ Te'ālā'dan nuşret taleb eyledi ve mezkūr gāzā Bedr gāzāsı idi ki Hāğ Te'ālā beş biñ ferişte gönderdi ki alaca atlar üzerinde binerlerdi ve tolgalarında birer til taşınmışlardı ve atları boyunlarında yükden birer pāre 'aşā komışlardı ve ādem başında sorguç²⁴ ve at boynunda hotāş taşmak andan ahz olındı. Hattā ba'zı gāzālarda ki şoñra vākī olmuşdur. Hāzret-i Resūl 'a.m gāzālere buyurdi ki: Başlar ve gözler ve atlu ve göz boynında nişān koñuz ki feriştelere müşābih olasız ve nuşret bulasız (6) ve Hāğ Te'ālā anuñ nuşretine feriştelere gönderdi ki (7) ablağ atlar üzerine geldiler ve mezkūr ablağ atlar gāyet (8) maqbūl ve mu'teber ve mübārek müstebşir cinsdür (9) ve Hāzret-i Süleymān Peygāmber 'Aleyhi's-selām kışşasında (10) mezkūr olan şāfinātü'l-ciyyād vaşında. Ekşer müfessirler (11) beyān eylediler ki: Ablağ renk eydeler ve dahı bir zamān (12) mağrib cānibinden bir 'azīm pādīşāh kopup Mısr'ı (13) ablağ atlar-ıla feth eyledi ve ol gedük yerini ki ve bir rivāyetde mezkūr feriştelere ādem gibi gāzā idüp kāfirleri öldürürlerdi ve anlaruñ nişānı bu[dur ki] : Urduqları kāfiruñ gevdesi o[da] yanmış gibi kara olurdi ve Müslüma[nlaruñ] urduqları bayağı yara gibi görünürdi ve bir rivāyetde feriştelere urmazlardı. Kāfirler gözine görünürlerdi. Müslümān (...) Fe emmā kāfirleri uran müslümānlar ölürlerdi. Mısrı [23b] (1) andan aldılar. Şoñra ta'mīr idüp kışa şekillü başka (2) maħalle eylediler ve anuñ adına Bulak kodılar ve bulak ablağ cem'idür. Aşlı bulğ idi. Şoñra bānuñ dammesini işba' eylediler. Andan vāv mütevellid oldı ve lāma fethā virdiler. Bulak oldı ve hāliyyā (3) Mısr şehrinden taşra Ebū Eyyūb Enşārī Yafa (4) kaşabası gibi Mısrıñ iskelesidür. Ya'nī İstanbul'da Ebū Eyyūb El-Enşārī kaşabası vaz'ında ve iraklıgındadır ve Mısrıñ garb canibinde Nīl kenārında vākī' olmuşdur. Mısrı gelen kişileruñ ekşeri anda çıkar andan şalınur. Ve'l-hāşıl (5) ablağ atlar meşhūr ve ma'rūf ve mezkūr ve mevşūfdur ve demek isterler ki: Zamān-ı sābıkda bu maqūle atlaruñ kanatları var imiş

²⁴ Metinde سُرُج şeklinde yazılmıştır.

ve gevdesinden yelekleri bitermiş ve anuñ-ıla uçarlarmış. Şoñra Hâzret-i Süleymân peygâmbere anlarıñ neslini kesmişdür ve bu nişânlar andan kalmışdur. (6) Fe emmâ tefsirinde ihtilâk vâkı' oldu ve ba'zı (7) kimseler dirler ki: Ablak şol atdur ki ba'zı yeri ak (8) ve ba'zı yeri siyâh veyâ torıdır ki Türk tayıfesi (9) ahlac ve kimi ahrac dirler ve diyâr-ı Şâm ve Haleb'de ihtiyâr âdemler ve koca 'Arablar bu ma'küle ata ziyâde rağbet iderler ve dirler ki Süleymân Peygâmbere'ün atları neslindendür ve sâyir eşnâfdan tercîh iderler ve degme hâl-ile şatmazlar ve ba'zı kimseler dirler ki: (10) Ablak şol kır şarımış atdur ki bu boynında ve gevdesinde (11) benek benek siyâh veya kızıl alacalar ola. Veyâ ikisinden (12) bile qarışık ola ve bu söz akreb ve evlâdur. Zîrâ (13) çok 'Arablardan ve ehl-i ma'rifetlerden istimâ' olınmışdur. **[24a] (1) Bâb-ı şânî (2) Atların dişleri ve yaşları ve beslemesine (3) mütea'llik olan işler beyânındadır:** Ve atın yaşı dışından ma'lûm olur. Anuñ-çün on yıla varınca erbâb-ı hibret ne kadar yaşadığın²⁵ bilürler ve andan geçince degme kimseye ma'lûm olmaz. Ma'lûm (4) ola ki ana rahminde iken aña haml dirler ve ba'zı (5) kısrak vardır ki bir yıl tamâm hâmile olur. Andan (6) şoñra toğurur ve ol aşl at tamâmü'l-halk ve (7) münâsebetü'l-'azâ ve gevdesi berk ve siñirleri (8) kavî ve her nesnesi tamâm yerinde olur ve ba'zı küçücük bâr-gircükler olur ki babası ve anası büyük iken ol kadar endâmda olur. Sebebi budur ki: Ana rahminde çok tırmaz ve 'azası nâ-tamâm iken toğar ve kimi on (9) ayda toğurur. Veyâ andan artık ve aña göre olur ve bir yıldan ziyâde olmaz ve ba'zı kimseler dirler ki: Kimi de iki yıla dek hâmile olur ve ba'zılar dirler ki dört yıla dek olur ve bu söz ba'iddür. Fe emmâ Hâk Te'âlâ'nuñ kudretine mâni' olmaz ve lâkin 'ârife muhâlifdür. (10) Büyüklüğü küçüklüğü toğduğu zamânda aña faşîl (11) dirler ve ba'zı hükemâ eyidürler ki: Sâyir hayvânât büyüklüğüne ve küçüklüğüne göre hâmile olur. Evvelki âdem kadar ve gevdesi âdem gevdesine yakındır. Tokuz ay mıkdarı hâmile olur ve andan küçük olan altı ay ve andan büyük olan bir yıl ve girü kalan buña göre. Hattâ köpek iki ay ve kedi kırk gün hâmile olur ve fil iki yıl va'llahü 'âlem. Ve ayak üstüne yörüyüp anası ardınca (12) gezmeğe başladığı vaktin aña filev dirler (13) ve segirdüp oynamaya başladığı vaktin aña mühr dirler. **[24b] (1)** Andan şoñra dişleri bitmeğe başlar. Evvelâ dört diş (2) biter. İkisi aşağıdan ve ikisi yukarıdan ve bu dişler (3) kara olurlar ve bunlara ibtidâ'iyât dirler. Zîrâ ibtidâen bitmişleri, evveliyat ma'nâsına. (4) Şoñra bunların yanlarında ikişer dağı toğar (5) ve bunlara vâsiât dirler. İkisi yukarı (6) ve ikisi aşağı

²⁵ Metinde ياشردوكن şeklinde yazılmıştır.

olurlar. Zîrâ mezkûr ibtidâiyat ile rebâ'iyât arasında bitmişlerdür orta ma'nâsına. Andan soñra ikişer (7) dahı biter. İki aşğa ve iki yukaru ve bunlara (8) rubâ'ıyyât dirler ve bu dişler anadan doğdukdan soñra biterler ve ba'zı atlarda ana karnında iken biter. Bitirilince toğar ve bu mezkûr at on iki (9) dişdür. Altısı aşğa ve altısı yukaruda (10) ve bunlar öñ dişleridür. Soñra yan dişleri (11) biter. Aşğalu ve yukarulu. Ve kâh yukarukiler öñinde biter. Kâh aşğakiler ve kâh dördi bir yerden biter ve öñ dişleri-y-ile (12) yan dişleri-y-ile arasında azu dişleri biter (13) ki anlara 'Arab t̄ayifesi enyāb dirler ve bu dişlere Türk t̄ayifesi kulun dişleri dirler ve ba'zılar karın dişleri dirler. **[25a]** (1) Vech-ile aşğa yukaru öñ ve yan dişleri (2) tamām kırk iki diş olurlar. On ikisi (3) öñ dişleri ve dördi azu dişleridür (4) ve kalanı yan dişleridür ve ba'zı atlar vardur ki: Otuz sekiz dişi olur. Cümle nitekim âdem oğlanınıñ ba'zısınıñ dişi otuz iki olur ki aña kevsenec gayrı dirler ve ba'zısınıñ ancak yigirmi sekiz dişi olur ve buña kevsenec dirler. Kezalik at böylesinedür ve âdemde mezkûr dört diş akıl dişleri dirler ki yigirmi beş yaşına veya otuz yaşına girdükden soñra biter ve mezkûr dişler (5) bitdükden soñra kararup hālî üzerine bir (6) iki yıl kalur. Üçünci yaşına girdükden soñra (7) kulun didükleri dişinüñ perdesi açılıp (8) soyulmağa başlar ve kat kat dökülür. Tā (9) dört yaşına varınca. Bu hāl üzerine olur (10) ve beş yaşına girince mezkûr diş aşınur. (11) Ve yāhūd dibelik kopar ve yerine dahı dibi (12) kalıñ diş peydā olur ve düşmeyen dişi (13) soyulur ve ol kara perdesi üstinden gider. Nitekim âdem oğlanı küçücük iken öñce biten dişlerini degişdirür ve ba'zı oğlancukların götüri dişleri çıkar ve yerine yeñiden berk dişler biter. Bu dahı ancılayın olur ve zābıtası yokdur. Fe emmā elbette birkaçını degişdürünce olmaz. At dahı bu üslûb üzeredir ve tabī'atları muhtelifdür. Kimi tîz olur ve kimi giç olur **[25b]** (1) ve dibi yoğun ve muhkem olur ve bu didüğimiz (2) dördünci yaşından altıncı yaşına varınca atun (3) bir yanında olur ve andan yedinci yaşına varınca (4) ol bir yanında dahı böylesine olur ve yedinci (5) yaşına başdukdan soñra azu dişi gerilür (6) ve içi karaca olur ve sekiz yaşına girince (7) mezkûr dişlerinüñ ucu degirmi sağrak gibi (8) olur ve tokuz yaşına girince gedügi büyük (9) olup çukur gibi olur ve on yaşına girince (10) mezkûr gedük nā-bedīd olur ve diş dümdüz (11) olur ve bu zıkr olınan 'alāmetler şol atda olur ki: Dişleri uvağ ola. Fe emmā ba'zı at vardur ki dişi katı iri olur ki aña deve dişlü dirler. Ol aşl atun yaşı dişinden degme hāl-ile ma'lûm olmaz. Zîrâ didüğümüz 'alāmetler anda zāhir olmaz ve andan soñra mezkûr hāl üzerine (12) kalur ve degme kimseye ma'lûm olmaz. Meger kim ziyāde (13) hāzık kimse ola ki renginden ve cirminden istidlāl ide ve bu

hüküm ekşerîdür. Ya'nî ekşer atlarda böylesine bulunur. Zîrâ erbâb-ı hîbret aşhâb-ı tecrübet nice nice deñeyüp nişanlamışlar ve gözetmişler. Bunı böyle bulmuşlar. Fe emmâ ba'zî atlarda dağa evvel olur ve ba'zısında dağa soñra olur. Atuñ tabî'atına ve mizâcına göredür. **[26a]** (1) Ve çün atuñ dişleri ve yaşları ma'lûm oldu. (2) Geldük şimden girü beslemesine. İmdi şöyle (3) ma'lûm ola ki: Kısrak hamlî müddetini tamâm eyleyüp (4) toğurmalı olduğu vaktin gözedeler ve anı (5) yalıñuz kıomayalar. Ya'nî şâhibi anı her zamân yoklaya. Yalıñuz kıoyup ihmâl itmeye. Tâ ki toğurduğu vaktin yardım eyleye ve yanında ğayrı tavar bağlamayalar. Va'llahü cāyiz ki: Ol tavar kısrakı içinde ve yāhūd tayıcuğazını başa, şakat eyleye (6) ve toğurmağa başladığı vaktin müsā'ade (7) eyleyeler ve hayāsını şābūn-ıla sūsam yaprağını (8) şuya ısladup anuñ köpügi-y-ile yumuşak ideler (9) ve veled görinüp ön ayakları-y-ıla başı çıkınca (10) rıfk ve te'ennî birle iki el-ile tutup çekerek (11) yardım eyleyeler ve altında yumuşak toprak veya (12) elenmiş kepek veya fuşkı döşeyüp üstine (13) birağalar ve eger arkurı turup çıkmağa imkân olmazsa hemân tevkif itmeden paralamak gerek. Va'llahü anasına küllî zarar olur ve tamâm toğup çıkduktan soñra **[26b]** (1) anası önüne kıoyup veya anasını döndürüp (2) yaladalar. Ol dağı gendü gendünden dönüp (3) yalasa gerekdür. Ammâ ol zamānda tamâm şakınmak (4) gerekdür ki üzerine başmaya ve yāhūd artucağ (5) yaladup zebun atmaya. Ve üstindeki kabuğunu (6) şoyup küçüğünü keseler ve kıulacuklarını (7) birez çekişdireler ve başcuğazını şağalar. Endām (8) vireler ve ol zamānda tayıcuğazuñ gevdesi yumuşak ve 'azāsı bal mūmı gibi mülāyim olur. Nice endām virürlerse ol şekl üzerine kıalır ve eger muhālif olursa 'ayblu çıkar ve kıuyruğını dağı yoklayalar. Egri kıomayalar ve kıuyruk egriligi ekşer ol zamānda peydā olur. Yā egeri tutarlar veya bir yanı üzerine çok yatur. Ve yāhūd kıımıldanup çabalayurken bir hāl²⁶ olur öyle kıalır (9) ve siñirlerini dağı şığalar. Belki dizleri üzerine (10) ve köstegi yerlerine yaşşı biz veya çūha pāresin (11) şarup birkaç güne dek berk olunca kıoyalar (12) ve burunu delüceklerine barmağ şokup zarāfet-ile (13) genişledeler. Ve'l-hāşıl ol zamānda sāyir bir a'zāsına **[27a]** (1) her ne endām virürlerse ol şekl üzerine (2) kıalır ve omuzını iki el-ile şokup bir mıkḍār (3) başduralar. Tâ ki omuzlu olmaya ve gögsini (4) ve kıulağ yerini ve kııçları arasını dağı nice (5) gerekse oğuşdurup endām vireler ve bu (6) mezkūr at ehl-i başirete ma'lûm ve erbâb-ı hîbret (7) ve tecrübet mübîn ve mefhūmdur ve 'Arab diyārında, huşūşā Yemen ve Hicāz ilinde muhkem ihtirāz iderler ve bu huşūşā 'ārif ādemler ve şalāhor

²⁶ Metinde چال şeklinde yazılmıştır.

kimseler vardır ki mücerred bundan ötürü ta'yîn olunmuşlardır ve ğayrı yerde ve hergele içinde olan nice gerekse olur. Anuñ-çün ekseri endâmsuz veya şakat olur ve bir kaç günden (8) sonra yelisine hamûr veya balçık yapışdurup (9) sağ yanına şarkıdalar ve toynağlarına bezir veyâ (10) şırlağan yağını süreler. Ve yâhûd yabânda (11) çalı ve çimen arasında bulunan yeşil kurbaga (12) döğüp merhem gibi idüp gece yaraları üstüne (13) yayup toynağlarına şara koyalar. Tâ ki berk çıka. **[27b]** (1) Ve evlâsı budur ki: İki yaşına varınca arkasına (2) başmayalar ve üstüne binmeyeler ve nesne yükletmeyeler. Va'llâhü eger küçücükden üzerine binüp ve yâhûd yöñ yöñeldürlerse hemân şakat olur. Ve yâhûd arkası çukur olur. Veyâ gevşek gevşek yürüyen olur. Ve'l-hâşıl ne kadar nâ-hayr olunursa ol kadar berk olup binmege ve yüke döyegen olur (3) ve eger gevdesi büyük ve ayakları kalıñ ve siñirleri (4) berk olacak olursa iki buçuk yaşından sonra (5) öğretseler câyizdür. Va'llâhü't-tamâm üç yaşına (6) veya dört yaşına varmayınca hiç ta'arruz eylemeyeler. (7) Tâ ki kuvvet bağlaya ve kaçan ki öğretmek isterler. (8) Gerekdür ki ağaçdan oyan idüp ağzına (9) koyalar. Ya'nî bir karışdan eksücek iki ağacı keseler ve iki uçlarını iki yanından bağlayalar ve aña dizgin ideler ve bunu boğazına gem yerine geçüreler ve burnı taşrada halka yerine koyalar. Rûm ili oyanı üslûbınca. Tâ ki anuñ-ıla ögrene ve gem ağzına takıldığı vaktin çabalayup gendözini incitmeye ve oyandan ürkmeye. Andan sonra yap yap bitmedin şöyle (10) yürüdeler ve ba'zı kimseler mezkûr vech-ile egerleyüp oyanı ağzına takarlar ve dizginini eger katına geçirürler ve gendüyi gendüye koyarlar. İstedügi yerde yürüye. Yâhûd yola koyup bir atı öñine bir atı ardına binüp ikisinin arasında bu vech-ile yürüyeler. Tez öğrenür. Şoñra ürkütmeden üstüne egeri yalıñuz (11) bağlayup anuñ-ıla birez yürüdeler. Tâ alışınca andan (12) sonra hegbe ile dört beş okka mıkdarı buğday (13) veyâ kum veya aña beñzer nesne eger üstüne **[28a]** (1) yükledüp anuñ-ıla bir gün yâ birkaç sâ'at (2) yürüdeler. Şoñra bir ol kadar dahı arturup anuñ-ıla (3) yürüdeler. Şoñra bir oğlancuğı üstüne bindürüp (4) üç ok adım mıkdar yeri yürüdeler. Şoñra büyük (5) âdem üstüne binüp şaşırtmadan yap yap (6) yol üstünde yürüde ve kaçan tırmağa ve yâhûd (7) yoldan şapmağa kaşd ide. Kamçı ile işâret idüp (8) komaya. Fe emmâ karnı üzerine depmeye ve eger tarlanup (9) ziyâde bî-huzûr olursa tîz üstünden inmek (10) gerek. Bir zamân dahı binüp evvelki üslûb üzere (11) eyleye ve eger katı tayanup veya muhâlif vaz' iderse (12) bir iki kamçı ura, komaya. Şoñra bir iki yelisini (13) şıgayup ohşaya. Yine evvelki gibi teklîf eyleye. Zîrâ at ğâyet akıllu, zîrek olur ve gendiden her ne dilenürse idrâk ider. Fe emmâ lecc itmegi sevmez. Te'ennî ve rıfk ile yap yap öğrenür. **[28b]**

(1) Bu vech-ile yap yap kolaylıg-ıla öğrenür ve eger (2) at hergeleden gelüp dahı henüz binilmemiş olsa. (3) Tarīki budur ki: Üç güne dek aña eger uralar. (4) Bütün gün üstinde tura ve aḥṣām alalar ve üç gün olmak taḥmīnen, va'llāhü ba'zı at vardır ki bir günde alışur ve itā'at ider ve ba'zı at vardır ki ziyāde ürkek ve temerrüd olur. Hemān kolayını gözedüp ol semtden mu'āmele itmek gerek. Yoksa at hārūn olur ve maḡbūn olur. (5) Üç günden sonra egerleyüp bir ok adım mıkḍār (6) yere dek bineler. Ammā şöyle gerekdür ki bir vech-ile (7) yörüdeler ki yıldırmayalar ve ıztırāb virmeyeler. (8) Hemān atı kolayına kavī vireler ki istedüğince (9) yörüye ve bu eṣnāda uğurlayın uğurlayın (10) yola getüre ve irte iki ol kadar menzil yörüde (11) ve bu kıyās üzerine günden güne artura. Tā (12) alışınca ve alışdukça menzilini artura. Eger ğayrı (13) at yanınca isterse dahı yegdür. Va'llāhü yalñuz yörüye. **[29a]**

(1) **Tenbih:** At eger ḥām ve eger öğrenmiş (2) her ne ise ğāyet akıllu olur ve şāhibinüñ (3) mizacını, tavır ve huyını alır ve her ne öğrenürse (4) anuñ üzerine kalur. Zīrā sāyir ḥayvān cinsinde, ādemden sonra andan zīrek ḥayvān olmaz. Ḥayvān dili yokdur söylemege. Yoksa ba'zısı çok ādemden idrāklüdür. Eyle olsa atı gendü ḥāline komak fāyidelüdür. Meger vaṣī'dan ḥāric iş işleye ki ol vaktın ḥāline komak gerek. Öyle olsa ibtidāsından (5) eyü öğretmek gerek. Tā ki sonra anuñ-ıla rāst olına. (6) Va'llāhü günden güne, kem olur ve kimi yaramaz huy (7) öğrenür ve ekṣer ilk binenden ve sāyisden (8) Ḥuṣūṣā eger nā-ḥaḳ yere dögecek olursa ve yāḥūd (9) yolunca giderken şu yana bu yana yörüde. Ve yāḥūd (10) ḥadden aşırı kāmçı veyā mahmūz ura. Dibelik (11) delü olur, gider. Öyleyse binen kimse gerekdür. Qatı (12) şarp ve muḥālif ve taşlu yerlerde yörütmeye ve depeye (13) çıkmāga teklif itmeye ve qatı çukur ve engebe yerde yörütmeye. Ya'nī eger düz yerde yörümeye mümkün olursa bu aṣl yeri koyup şarp yerde yörütmeye. Ne kadar ırak veya şaya yer ise orayı ihtiyār etmek gerek. Zīrā at ol aṣl kolay yeri gözedür ve anda yörümek ister ve şāhibi anı koyup yakınlık için veya bir maṣlaḥat için ḥarbe uğradursa bī-ḥuzūr olur. Belki 'inād ider ve yaramaz huy öğrenür **[29b]** (1) ve taşlu yerde qatı sürmeye ve üstinde iken (2) çok söylemeye ve irilmeye ve girüsüne bakup (3) sağına ve solına çok iltifāt etmeye ve gāhī (4) yörüdüp ve gāhī tırmaya ve ağaçdan yemiş (5) alup veyā çiçek dirmeye ve buluşduğı kimse ile (6) muṣāḥabet eylemeye. Ḥattā didiler ki at üstinde iken yolda ādemlere selām virmen. Ata zararlıdır. Zīrā bī-ḥuzūr olur ve şāhibinüñ kımıldanmasından incinür. Hemān zarūret mıkḍārınca (7) söyleye ve mümkün olduğu kadar ebsem olur. (8) Sükūn üzerine ola ki at ol āvāzdan ürüp ḥavf ide. Veyā

gendüyi azarlar. Veyā dögmek ister. Saña²⁷ ve andan göñline korku düşer. Zīrā atun mizācī katı nāz-gīrdür²⁸, ol aşl nesneye taḥammül idemez. Yoksa aña mu‘tād (9) olup şecere uğradukça tırur ve ādem gördükçe (10) ol aşl nesneyi şāhibinden gözedür olur. Zīrā şāhibi üstinde bir kez her ne iderse ol aşl yere uğrayup yā evvelki mekânına geldükçe şanur ki ancılayın ider. Yatura varur veya anı gözedür. Yaramaz olur. (11) Giderek yaramaz huy öğrenür ve dahı gerekdür ki (12) üstinde iken ellerin çok şallamaya ve ayakların (13) iñen debretmeye. Ve’l-ḥāşıl cehd eyleye ki bir dürlü ola Va’llāhü şanur ki gendüyi döger. Veyā mahmüz urur. Yā añsızın şıçar. Ve yāḥūd yolını gözedürken şaşırtura varur. Hep eyü degüldür **[30a]** (1) ve semt üzerine yörüye ve bu vech-ile ata binüp (2) mezkūr üslüb üzerine kullanduran kimesne (3) inşā’llah te‘ālā menzilden kalmaz ve üstine zarar (4) getürmez ve at günden güne eyü olur, gider. **(5) Bāb-ı sālīs (6) Atlarun taşrasında zuhūr iden (7) maražlarun ‘alāmātı ve tedābir ve ‘ilacātındadır.** (8) Ve bu bābda birkaç faşl zıkr olınsa gerekdür. **(9) Faşl-ı evvel atun başında olan rençler beyanındadır** ve bu mezkūrāt egerçi cündilige müte‘allıkdur. Fe emmā at beslemesine lāzım olduğı-çün münasebet-ile istiṭrāden zıkr olındı. Ve inşā’llah te‘ālā bāb-ı ḥāmisde tafşıl üzere zıkr olunup veşâyāda beyān olınsa gerekdür. Va’llāhü’l-müste‘ān. **(10) Zükkām:** Bu bir ‘illetdür ki fi’l-ḥaḳīka ādem oğlanında (11) nāzile gibi olur ve bu zahmet iki dürlüdür: Birine (12) Türkçe **sağağ** ve birine **sakırağ** dirler ve ikisi (13) şundan olur ki: Atı derlemişken şuya yakarlar ve kâh olur ki ısıcağa toḳınmaḳdan olur ve ‘ārif olan kimse biri birinden fark ider. Zīrā eger şovuk zamānda olursa ma‘lūm olur ki şovukdan ve eger ısıcaḳda ise ısıcakdan olur. **[30b]** (1) Veyā şovuk yerde bağlayı qorlar. Ve bu sebebdan ‘ārif olan kimseler kış zamānında menzile varduḳları vaktin atun üstine çul urarlar ve başına torba aşarlar. Zīrā şovuk ağzından veya burnından geçer ve muḳayyed olmazlar. (2) Andan ḥāşıl olur ve sağağunun nişānı (3) budur ki: Atun burnından iriñ gibi mādde akar (4) ve başını aşığa tutar ve burnını dīvāra virür, (5) sürer ve burnunun delükleri şişmiş ve kanadları (6) gerilür ve tırduğı yerde hır hır hırıldar. Belki (7) gāhī aksırur ve ‘ilacı budur ki: Eger ibtidāsında (8) olup birkaç gün üzerine geçmediyse boynunun (9) iki yanından kan alalar. Ve yāḥūd bir mıḳdār (10) kāfūr-ıla za‘ferān berāberce muḳkem döğüp aḥşām (11) vaktında masura ile burnına üfüreler. Veyā (12) bir mıḳdār gül şuyı-y-ıla ezüp burnına tāmzıralar. Ya’nī mezkūr kāfūr-ıla za‘ferānı yakur(?) ile burnına uralar. Veyā gül şuyı-y-ıla ezüp tāmzıralar ve

²⁷ Metinde صانه şeklinde yazılmıştır.

²⁸ Metinde نازكر şeklinde yazılmıştır.

eger bunuñ ardınca biraz benefşe yağın ıamzırurlarsa gāyet müfīd olur (13) ve bir zamān başını yukarıya tıtalar. Müfīd ola inşā'llah. **[31a]** (1) Ve eger mezkūr zahmet birez eskiyüp zamanı uzamış (2) olsa çörek otı, zencebıl, oğlan aşı, kara (3) kaşnı her birinden ikişer dirhem za'ferān bir dirhem. (4) Bu mezkūrātı muhkem döğüp iki yüz dirhem şāfı (5) şarāb-ıla kaynadalar. Tā cümleñüñ üç bahşından bir (6) bahş kıala. Ba'dehu mezkūr şuyı süzeler ve aña (7) bir dirhem mıkđarı neft yağın kıatalar. Andan soñra (8) üç bahş ideler ve üç güne dek her gün bir (9) bahşını ılıdup atıñ boğazına arkırı degnek (10) geçüreler ve yukarıya tıutup mezkūr ılımış şı (11) bahşını boğazına akıdalar. Birez şöyle yukarı (12) tıtalar. İrte dağı ırte dağı inşā'llahü'r-rahman (13) birinden veya ikisinden gide. Üçünciden gitmek hod mücerrebdür. **[31b]** (1) Ve eger mezkūrāt-ıla gitmezse yarpuz, defne yaprağı, (2) rāziyāne, kereviz, şaman tozı, güyegü otı her (3) birinden birer mıkđar hamur-ıla kaynadup bişdükden (4) soñra torba içine kıoyalar ve fi'l-hāl atıñ (5) başına geçüreler. Tā kim buğı burnına geçe. Hemān (6) Allah'ıñ 'avni-y-ile sümük-ile akar, gider ve bir dağı āsān (7) 'ilāc budur ki: 'Avratıñ hayz kanı-y-ıla bulaşmış (8) bizini ura yakup atıñ burnını anıñ tütünü (9) üzerine tıtalar. Ba'dehu üzerine binüp kıatı kıatı (10) yörüdeler. Kıızınca mezkūr 'illet burnından akar gider (11) ve sakırağunuñ nişānı budur ki: Burnından şarı (12) şı akar ve tız tız tüşkürür ve burnını yere ve ayağına (13) sürer ve gāhı sümük gibi bir galız nesne akar. **[32a]** (1) 'İlacı budur ki: Ak soğan-ıla sarımsağı muhkem (2) döğüp ikisini bir mıkđar hamur-ıla kaynadalar. Bişdükden (3) soñra süzeler ve aña susam yağını veya zeyt yağını (4) bir ol kıadar kıatalar. Tekrār kaynadalar. Tā ki şı gide (5) ve yağ yalıñuz kıala. Ba'dehu ol yağı iki dirhem neft (6) kıatalar. Birkaç kez atıñ burnına ıamzırılar def ' ola. (7) Ve yāhūd leblāb didükleri ot ki Türkçe aña kıuhle (8) dirler ve ağaclar üstine ve bağlar kenārlarında şarmasur. (9) Ol otıñ yaprağını ve urgānını alalar, toğrayalar (10) ve atıñ torbasına kıoya ve başına çekeler. Çok (11) zamān başından gidermeyeler. Anıñ kıokusu at burnına (12) muhkem geçicek mezkūr zahmetden kıurtulur ve bir āsān (13) 'ilāc dağı budur ki: Bir tavaya birez şı-y-ıla bezir yağını **[32b]** (1) kıoyalar, kaynadalar ve ıssıcağı-ıla atıñ torbasına kıoyup (2) tezce atıñ başına çekeler. Buğı burnına geçe. Ne kıadar (3) 'illet varsa söker. Ve yāhūd eger torba içinde kıurmasa torbayı aña ıkladalar. Ve fevrı atıñ başına çekeler ve bağı kesildükçe bir dağı baturalar. Başına çekeler ve 'icāz ola. Üstinde kıura, kıaynaya. Birkaç kez böyle ideler. Nāfi'. Ve burnından dökülür gider (4) ve bu 'ilāc mezkūr iki 'illete gāyet şahıh mücerrebdür ve mezkūr iki 'illet ādemdeki zükkām ile nāzile gibi. Zıra zükkām buruna yakın yerde olur ve nāzile

geñze yakın yerde olur. Egerçi ki ikisi bile dimāğ içinde olur. Bu daḥı ancılayın olur (5) ve bir dürlü daḥı vardır ki deriñ yerde olur (6) ve nişānı budur ki: At yerinden kıınıldamaz ve yem daḥı (7) yemez ve burnı tıutulur. Andan nefes çıkmaz. Hemān (8) şoluḡını ağızından alır ve gözleri şapşarı (9) olur ve yedüḡi yem ve içdüḡi şu burnından gelür. (10) ‘İlācı budur ki: Keçi boynuzını havānda döḡüp (11) şay²⁹ yağı-y-ıla karışduralar ve günde beş altı (12) loḡma atıñ boğazına atalar ve yaş yonca vireler (13) ve eger yaş bulunmazsa kırıısını şu-y-ıla ısladalar, vireler [33a] (1) ve at mezkūr ‘illetlerden kurtulduḡı vaktın aḡrar (2) ve mezkūr ‘alāmetler kesilür ve burnından mādde (3) kesilür ve ehl-i ḥibrete ḥafı degıldür. **Bevāsır:** (4) Bu bir zaḥmetdür ki atıñ burnında olur ve mezkūr bevāsır fi’l-ḥaḡīka māyāsıl didükleri zaḥmetdür. Ādemde aşıḡa ma’ḡadında olur ve atda burnında olur ve sebebi budur ki: (5) Suda ḡalebe eylemiş ola ve güz zamānında yeşil ot (6) otlamaḡdan ve ba’zı arpa arasında karaca dāneler (7) olur. Anı yemekden ve nişānı budur ki: Atıñ (8) burnından iriñlüce şaru nesne aḡar ve ḡāhı (9) kan daḥı gider. ‘İlācı budur ki: Jengār ve kara zırñıḡ, (10) ve belūt ḡülü her birinden birer dirhem kireç şu-y-ıla (11) yoḡuralar. Merhem gibi ola ve eger bevāsır görinür (12) yerde ise mezkūr merhemi üstine barmaḡ-ıla süreler (13) ve eger görinmezse bir aḡaca panbuḡ şarup atıñ üstine [33b] (1) mezkūr merhemi süreler ve atıñ burnına şoḡalar. (2) Tā ki bevāsıre doḡına ve ‘ilācı üç güne dek (3) böyle ideler. Üç günden soñra tere yaḡını (4) dürteler. Tā ki bevāsır mīḡı kopa. Andan soñra (5) bu merhemi üzerine süreler ki. Zift ve neft ve çam (6) şaḡızı ve bal mūmı ve bezır yağı her birinden birer (7) mıḡdār. Bunları bir yerde kaynadalar. Merhem ola. Soñra (8) her gün iki kez panbuḡ ile bevāsır yerine dürteler ve bu soñraki merhem azdurmamak içün. Zırā mezkūr bevāsır bir murdār ‘illetdür ki yerinden koptuḡdan soñra bir daḥı azar ve girü yerine biter evvelki gibi (9) ve eger mezkūr bevāsır görinür yerde ise bundan (10) eyü olmaya ki ustura ile keseler. Kesdükdən soñra (11) şarımsaḡı acı say³⁰ yağı birle döḡeler. Merhem gibi ola (12) ve kesilen yere uralar. Bir zamān tıutalar. Tā ki bevāsırüñ (13) kökünü yaḡa ve andan soñra yerine bu merhemi süreler. [34a] (1) Sülüḡen yigirmi dirhem mürdeseng on dirhem avşak³¹ (2) on dirhem zeyt yağı otuz dirhem sirke yigirmi dirhem. (3) Mezkūr otları başka başka havānda döḡüp (4) öñce avşakı³² sirkeye

²⁹ Metinde صه şeklinde yazılmıştır.

³⁰ Metinde صه şeklinde yazılmıştır.

³¹ Metinde وشق şeklinde yazılmıştır.

³² Metinde وشقي şeklinde yazılmıştır.

katolar. Andan sonra kalanları (5) bir yere koyup karışduralar. Merhem olunca ve günde (6) iki kez eski panbuğ-ıla bevāsīr yerine süreler ve bu (7) hāl üzerine günde iki kez uralar. Bite, gide. İnşā'llah te'ālā. (8) **sa'hil**: Buña Türkçe sigil dirler. Gāhī (9) atun burnı üstinde ve gāhī tudağında ve gāhī (10) eñegi altında ve gāhī gayrı yerde olur ve her kişiye ma'lūmdur. (11) 'İlāc budur ki: Patlıcan kabuğunu alalar. Yaş-ıla (12) dögeler. Merhem gibi ola. Anuñ-ıla mezkūr sigili oğalar. (13) Birkaç kez böyle olunca kurur. Gendü gendünden gider ve bezencān dahı dirler ve Farsça bātengān dirler ma'rūf nesnedür ve anuñ kabuğı bitdügi yerde zarf gibi yeşil nesne olur. Gonca zarfı gibi. Ve eger yeşil bulunmazsa kurusını şu-y-ıla dögeler ve batlıcān dahı olur.

[34b] (1) Ve eger eskiden olacak olursa yā atun gendü (2) kuyruğundan kıl-ıla veyā bir til ibrişim-ile bağlayı (3) koyalar. Birkaç günden sonra kurur, düşer (4) ve bir 'ilāc dahı budur ki: İki çekirdek mıkdarı (5) şıçan otını bal-ıla karışdurup üzerine yakı (6) gibi uralar. İki üç günde düşer gider. (7) Şonra gül yağı-y-ıla yağlayalar. Nā-bedīd olur, gider. (8) **Tūşe**: Bu 'illet gözi köşesinde (9) veyā kapağı üstinde veyā aña yakīn yerde olur. (10) Tut dānesi gibi yumrarak olur. Ve tavn 'Arabca tut dimekdür. Ya'nī şol ma'rūf yemiş ki yenür. Mezkūr 'illet şüretde tut dānesine beñzer. Anuñ-çün bu adı aña qorlar. Ve gāh gāh (11) kanı akar ve bir nesneye tokındığı vaktin (12) ıztırāb virür. 'İlāc budur ki: Eger deprenürse (13) sigil gibi yā gendü kılı-ıla veyā ibrişim-ile berk **[35a]** (1) bağlayalar. Dibinden kopar, düşer ve düşdükden sonra (2) gül yağını süreler ve eger berk olup debrenmezse (3) ve bağlanmağa kâbil degülse şaru zırnīh, kireç (4) nişāzır her birinden birer dirhem şıçan otı buçuğ (5) dirhem bu eczāyı dögüp bal-ıla karışduralar. (6) Üzerine uralar ve eger göze yakīn olsa (7) gerekdür ki bu otı tütaye sürdükleri vaktin (8) atun gözine sünger veya panbuğ tıkalır. (9) Tā ki aña girmeye. Yoksa gözine zarar irişür (10) ve mezkūr ot üzerine bir gün tırup ırte (11) gidereler ve yerine murdār ilig-ile ekşi hamūrı (12) dögeler. Merhem gibi ola. Andan sonra yumurda şarusı-y-ıla (13) karışdurup günde iki kez dürteler. Düşe, gide.

[35b] (1) **Demregü**: Bu 'illet aşıl ve 'Arabī atlarda çok (2) olur. Buña 'Arabca kūbā ve hezār dirler ve bu 'illet ādemde olur. Fe emmā hayvānda ekşer buzağularda ve dilküde dağa çok olur ve deve küçüklerinde ziyāde çıkar ve atun burnı üzerinde ve üst (3) tudağında ve gözleri etrafında olağandır (4) ve gāh olur kim azacuk ve yayılmaz olur. (5) Ol maqūleye hīç degmemek evlādur ve gāh olur (6) ki derin olur ve etrafına yayılır ve eger timār (7) olunmazsa göze girer ve ba'zısı gözde veyā (8)

tudağda³³ veya burunda nāşūr bağlar ve bu mertebeye (9) varduğdan soñra ‘ilāca kâbil olmaz. Hattâ ‘Arab tâyifesi artam dirler. Şol ata ki yuğaruki tudağında bu aşl beyāz yercügez ola ve ziyāde ragbet iderler ve dirler ki: Bu maķûle at hîç kem olmaz. Fe emmā mevzûn ve az olmağ gerek. Ve ammā egri olsa veya hâdden hâric olsa çirkin görünür. Fe emmā dibelik yaramaz olmaz. Meger kim (10) yerini oyalar. Köki-y-ile ve nāşûr-ı-ıla bile çıkaralar. (11) Fe emmā havf ve haţar üzerinedir hemân ögerdiden (?) (12) tedârik idüp ‘ilâc etmek gerek ve ‘ilâcı budur ki: (13) Rākī şābûn-ıla veya deñiz şuyı-y-ıla muhkem yuyup [36a] (1) iri pelâs-ıla süreler. Tâ ki rengi gidüp (2) yeri kıpkızıl olsa andan soñra bu merhemi (3) üzerine süreler ki kara zırnîh ve şaru zırnîh (4) ve nūşâzır ve belût gülî ve kireç. Bu cümleyi (5) muhkem döğüp şābûn şuyı-y-ıla yuğalar ve ol yere (6) kına gibi yağalar ve üzerine pazı yaprağı şarup (7) bağlayı koyalar ve eger güne yakın yerde ise sâbıkâ (8) didüğümüz gibi şakınalar. Güne girmeye ve bir gün bir gice (9) üzerinde bağlu tura. Andan soñra giderüp yerine (10) gül yağını veya erimiş kıyruk yağını süreler. (11) Zâyil ola, gide. Ve bir ‘ilâc dahı budur ki: Kırşunı eridüp sırçasuz çanağa dökeler ve erimiş iken kilim pâresi-y-ile tezce tezce karışduralar. Bir an içinde un gibi olur. Bundan yigirmi dirhem ve râsulh taşından ve isfizâc onar dirhem ve sülügen ve yadâ senginden beşer dirhem. Bu mezkûr otı havâna koyup kırk dirhem zeyt yağı-y-ıla dögeler ve kurudukça şarup sirkeden üzerine az az tamzıralar. Merhem gibi olunca ve andan günde iki kez demregü üzerine süreler. Ba‘dehu ılıcağ şu-y-ıla yuyalar. Pâk olup gider. **Nāşûr:** Bu ‘illet atun eñegi (12) altında olur ve kâh olur kim dübrinde ve hâyasında ve yağır yerinde dahı olur. Ammā ekşer zamânda mezkûr yerde olur ve ‘alâmeti budur ki: Yara gibi olur (13) ve içinden dâyimâ irin ve şaru su akar, yörür. [36b] (1) ‘İlâcı budur ki: Anun yerini demür-ile tağlayalar ve eger (2) delügi varsa kızmış demüri delük içine (3) şokalar. Tâ sağ yerine varup tayanınca nāşûr (4) yeri tağlanduğdan soñra murdâr iligi merhem gibi (5) döğüp üzerine uralar ve her gün değışdüreler. (6) Tâ mîhı kopunca. Andan soñra Trablus şābûnunu (7) şığıruñ böbregi yağı-y-ıla havânda döğüp de (8) od görmemiş bal-ıla karışduralar ve bir mıkdar (9) çam şakızın dahı katalar ve günde iki kez eski panbuk-ıla (10) uralar. Şifâ bula. Bi’izni’llahi te’âlâ. **Gözünde Kesi:** (11) Bu marazuñ sebebi budur ki: Yorulmuşken şu vireler (12) ve şovukda turgururlar. Ve yâhûd derlemişken (13) egerin veya çulın alurlar. Ol sebebdan vaşiyet iderler ki: At ırak yerden veya koşıdan veya seyrândan geldügi

³³ Metinde طوطده şeklinde yazılmıştır.

vaqtın bir mıkḍār gezdüreler ve tez egerin almayalar. Yoksa el-tyāzu bi'llah mezkūr belaya uğrar. Huṣūṣā kış zamānında ve gice vaqtinde. Veyā su virürler. Veyā **[37a]** (1) bir murdār ot otlamaḡdan. Ve 'ulemā-yı māẓiyīn ve ḥükemā-yı müteḡaddimīn şöyle ifāde eylediler ki: Ḥaḡ Te'ālā yerde üç biñ dürlü ot yaratdı. Biñini ādem oğlanları yerler ve biñini ḥayvānāt yerler ve biñini cin ṭāyifesi yerler ve ol cine maḡṣūṣ olan otlardan biri ḥayvān 'alafı arasında olsa andan marāz ve zaḡmet 'arız olur ve ādem daḡı yese keزالik. Fe emmā dirler ki: Deve cinden ḡarışıkḡdur. Anuñ-çün hiç otları yer ve gendüye zarar eylemez ve niṣānı budur ki: At (2) ziyāde bī-ḡuzūr olur. Ve gāḡ yatur. Ve gāḡ ḡalkar (3) ve ardına baḡar, çabalar ve 'ilācı budur ki: evvel tıyulacak (4) olursa āsān vech-ile zāyil olur. Hemān çul ile (5) başını ṣarup ısıcaḡ yerde veya ḡamāmda veya ḡızmış (6) fiṣḡı içinde tırguralar. Ve'l-ḡāṣıl ısıcaḡ (7) tıtmaḡ-ıla tız ḡurtulur. Ve yāḡūd ḡarlanḡuç terisinden (8) buçuk dirhem veyā bir dirhem mıkḍārını döğeler. Masura (9) ile iki gözine üfüreler. Veyā atı yatırdup gözine (10) küḡl gibi ekeler ve eger yaṣ bulunacaḡ olursa mīli anuñ içinde baturalar ve atuñ gözine çekeler. Ġāyet mücerredür. İnṣā'llah tez gider. Ve eger zamān (11) geçüp geç tıyulacak olursa atı baṣup (12) gözi biñarınuñ içindeki dericüḡi igne ile (13) delüp iplik geçüreler ve kāḡ ṣaḡ gözinden alurlar ve kāḡ ṣolından ve kāḡ ikisinden. Fe emmā evvelā budur ki: At ḡanḡı cānibinden ardına baḡārsa ol cānibdeki gözinden alalar ve eger iki yanına baḡārsa ikisinden ve ipligüñ iki ucını bir yere geṭürüp **[37b]** (1) ṣehādet barmaḡı üstünde tıutup gereler. Ve barmaḡ (2) üstünde iken ustura ile tız yaralar (3) ve yara içine birez tız ḡoyalar ve eger tız-ıla birez (4) oḡuşdursalar daḡı yegdür. Ba'dehu atı ḡoyı (5) vireler ve başını ve boynını çul-ıla örte ḡoyalar (6) ve eger cemī' gevdesine keçe ile veya pelās-ıla (7) ṣarup ol gün ṣovukḡdan ṣaḡlayu ḡosalar (8) daḡı evlādur ve ekṣer bayṭārlar mezkūr 'ilācı (9) atuñ burnında iderler. Ya'nī atuñ burnı ḡanadını (10) yarup deri altında baḡla gibi nesne kesüp yabāna (11) atalar ve bayaḡı gibi tızlarlar ve ba'zılar burnı içinden (12) alurlar ve bu vech-ile almak yegdür ve ba'zı kimseler yalıñuz barmaḡ ile iktifā iderler ve ba'zılar anuñ içinde aḡça nesne bulurlar. Biz gibi anı kesüp yabāna atarlar. Fe emmā ḡaḡ budur ki yalıñuz yarup ṭamzırlamaḡ kifāyet ider ve ba'zı bār-ḡırlar vardır ki: Burnını iki yanından yırtarlar ve bu ṭarīḡ-ile mezkūr zaḡmetüñ māddesi kesilür. Ve min ba'd ol ṭavara gözündeki zaḡmeti 'arız olmaz. Fe emmā ṣüretde çirkin olur ve göze ḡor, ḡaḡır ḡorinür. Nitekim eger Ṭatar ve Rus bār-ḡırlerinde bellü müṣāḡiddür. Zīrā gözinden bir iki (13) kez almaḡ-ıla göze zāif gelür ve baṣarı eksik olur. **[38a]** (1) Ve mādām ki atuñ ḡulaḡı yumuṣaḡ ve nefesi ısıcaḡ (2) ve gözi açılur ḡapanur ola. Bu marāza

dermān var (3) ve ‘ilāca kābil olur. Fe emmā el-‘iyāzu bi’llah, eger kulağı (4) kaşkatı ve nefesi şovuk ve gözi tonuk olsa (5) ‘ilāc fāyide eylemez. Hemān zahmet çekmemek gerek olsa Allahu’l ‘alem. Ve bir ‘ilāc dahı meşhurdur ki çaçal ödini kurudup şaklayalar. Ol aşl hāl vāfi olunca arpa mıkḍārını kaşık içinde hamur-ıla veyā şu-y-ıla ezüp atun burnına tamzıralar. Şifā bula. İnşā’allah te’ālā. (6) **Tarfe:** Bu zahmet bundan olur ki: Atun (7) gözine gaflat üzerine bir nesne tokınur. Ağaç (8) veyā diken veyā kaya veyā gayrı nesne gibi. Zīrā bu ‘illet evvel başına urur ve mezkūr ‘ilācāt-ıla def’ olur ve eglendükçe aşağısına urur. Hemān beline yetişüp andan aşağı geçince ölür gider ve eger muhkem (9) dokınmadıysa veya kapanmış iken rāst gelürse (10) ‘alāmeti budur ki: Gāh kapanur ve gāh açılır ve andan (11) yaş tamlā tamlā akar, yörür. Fe emmā kan görünmez (12) ve bunun ‘ilācı budur ki: Şoğanı soyup havān (13) içinde birez tuz-ıla döğeler. Merhem gibi ola. Andan sonra [38b] (1) bezir yağı-y-ıla birez kaynadup ısıcağ-ıla atun gözi (2) üzerine uralar ve üstinde kirbās veya keçe (3) pāresini şarup bağlayı koyalar. Bir zamān üzerinde (4) tura. Ba’dehu gözini açup iki kapağını barmağ-ıla tutalar (5) ve ağızdan şovuk şu içine püfküreler ve eger deñiz suyu (6) olacak olursa dahı yegdür. Açılır gider ve eger bir kimse deñiz suyunı ağzına alup tükürdüğünden sonra ağzı yaralı at gözine püfkirse eyü olur ve eger muhkem (7) tokınmış olsa, ya’nī eger tokınan nesne muhkem tokındıysa ‘alāmeti budur ki: Göz içinde kan toñar. Göz kıpkızıl olur. Ve yāhūd perde gibi bir ak nesne gözi kaplamış olur ve bu mezkūr beyāz bir günde veya iki üç günde olunca mezkūr ‘ilāc-ıla gider. Fe emmā ba’zı beyāz vardur ki şu inmek-ile ve yāhūd yağ gibi nesne gözde peydā olur. Anun ‘ilācı başka olur. Nitekim zıkr olınsa gerekdür. Ve göz kan-ıla tolmuş veyā ağarmış (8) olsa ‘ilācı budur ki: Ādem başının kafasını (9) ki çürümüş ola döğüp yumuşak ideler (10) ve mīl-ile sürme gibi atun gözine çekeler. Ya’nī kellenün kemügi ki dimāğ anun içinde olur ve ‘Arabca aña cimcime dirler. Ve yāhūd (11) iki kapağını barmağ-ıla açup içine ekeler. Eyü ola. (12) Ve eger mezkūr perde kalın olsa bir dirhem karanfil (13) bir dirhem hardal tohumu ikisini döğüp elekden geçüreler. [39a] (1) Soñra beş dirhem mıkḍarı arpa unını hamūr idüp (2) mezkūr otları ol hamūr içine göme koyalar ve furūn (3) içine birağalar. Şöyle ki hamūr yine kömür gibi ola. (4) Andan sonra çıkarup içindeki-y-ile bile bir yerden (5) havān içinde döğeler. Kühl ideler. Ve atun gözine (6) ekeler. Veyā masura ile üfüreler. Nāfi’ ola ve bir ‘ilāc dahı Bukrat Hekīm’den nakl olınmışdır ki: Toğan tersini alalar ki ak ola. Şāfi üç dirhem ve yanmış bakır berrādesinden iki dirhem, ve bunun tarīkı budur ki: Bakırı ege ile uvağ ideler ve oda nice birağalar. Yanup kül ola

ve za‘ferāndan bir dirhem. Bu üç nesne başka başka dögeler. Şoñra cümlesini ince vālādan eleyeler ve atuñ gözine ekeler. Ve yāhūd mīl ile çekeler ve ol eṣnāda atı şaķınalar ki alnına şı doķınmaya. Az zamāna saēala gide ve bir ‘ilāc daķı dimişler ki: Rāsuḥ taşı, aķ tuz, bora-i ermeni, deñiz köpüēi, aķ biber, doñuz dişinüñ küli. Her birinden birer dirhem cümlesini yumuşaķ dögüp her gün buçuķ dirhem mıkđarını masura ile at gözine üfüreler, mücerrebdür. (7) **Zufre:** Bu ‘illet yukaruki turfeden peydā (8) olur ve buña Fārisice nāhune dirler. Zīrā nāhn tırnaķdur ve mezkūr zaḥmet tırnaēa beñzer. Ol sebebden adını böyle ķodılar. Şöyle ki ‘ilācında ihmāl olına ve yāhūd (9) andan ēaflet olına. Giderek bu mertebeye varur. (10) Ve yāhūd ibtidādan, göz bınarından bir aķça nesne (11) yaē yarası gibi peydā olur ve andan göze yayılır (12) ve eger tīzcek tımār olınmazsa gözi örter (13) ve el-‘iyāzu bi’llah , atı kör ider ve bunuñ ‘ilācı budur ki: **[39b]** (1) Eger henüz ibtidāsında ise ḥoros kanını (2) ısıcaē-ıla gözine tāmzırurlarsa nāfi‘ ola. Eger kara ḥoros ele girerse ēāyet eyüdü ve eger ele girmezse bārī kart eski ola ve eger atı başup ḥorosı çaķ gözi üzerinde boēazlayup kanını göz içine aķıdurlarsa ēāyet eyü olur. Ve eger (3) bunuñ-ıla gitmezse kesmekden ēayrı eyü ‘ilācı olmaz (4) ve tārīķi budur ki: Atı başalar. İēneye ādem saçından (5) veyā katı ince ibrişimden bir til geēürüp igneyi mezkūr (6) zufre ucından geēüreler. Geēdükden şoñra tilüñ iki (7) ucını beriye cem‘ idüp yukaru ķalduralar (8) ve eger bu deñlü çekmek-ile ķoparsa kolay va’llāhü (9) ustura veya keskin bıçaķ ucı-y-ıla yap yap deri (10) şoyar gibi göz üstinden şoyalar. Kıpar, gider. Ammā şöyle gerekdür ki igne mezkūr atuñ üzerinden şaplana ve göze batmaya. Va’llāhü el-iyāzu bi’llah başa. Eger deriñ başup igne göz cirmine batarsa ihtimāldür ki göz diş-ile ve dibelik ḥarāb ola. Fe emmā ehl-i başiret olan bu deñlüce idrāk ider ve mezkūr zufre şoñradan ‘arız olmuş atdur. Āsānlıē-ıla şoyulur. (11) Andan şoñra göze bu otı çekeler ki aķ anzerūt (12) ve şabır ve günlük her birinden birer dirhem havānda (13) muḥkem dögeler ve ince elekden veya vālādan eleyeler **[40a]** (1) ve keēi ödi-y-ile ezeler ve mīl-ile göze çekeler. Şifā bula. Ve daķı kesmedin mezkūr otı artucaķ artucaķ gözine çekseler. Veyā içine tāmzırsalar. Birķaē günde eridür. Nā-bedīd ider. (2) **Ķabarcuķ:** Bu ‘illet göz ķapaēında olur (3) ve nişānı bellü ve zāhir olur ve ēāhī gözün (4) iç yanında olur ve ķapaēını ķaldurup döndürünce (5) görünür. Nitekim ādem gözinde arpacıķ didükleri peyda olur ve ziyāde ıztırāb virer. Bu daķı ancılayın atuñ gözi ķapaēından çıkar ve ata tamām zaḥmet virür ve ‘ilācı budur ki: Merhem-i rūmī dedikleri (6) ki cerrāḥlar yanında olur. Mezkūr ķabarcuķ üzerine (7) süreler. Eyü ola ve bir ‘ilāc daķı budur ki: ‘Aşfur (8) ve zerge-r-māyī her birinden birer dirhem dögüp

atuñ (9) gözine ekeler. Eyü ola ve ‘aşfūr didükleri otdur ve zerger-māyī bir otdur. Kimnūn gibi. Ve evvelki ‘ilāc taşrada münāsibdür ve ikinci ‘ilāc iç yüzinde olana muvāfiğdur. **Verem:** Şiş dimekdür (10) ve bunuñ sebebi budur ki: At otlarken ve yāhūd (11) başını dīvāra veya ağaca sürerken bir zehrlü (12) cānvār şokar. Yılan ve çıban ve ‘akreb ve zenbūr (13) gibi. Ve yāhūd düşmenler atuñ helākine kaşd iderler. **[40b]** (1) Ağulu otlar yedürürler. Karaca ot gibi ve bambıl kurdı ve diflā gibi ve dahı nice bu aşl zehrlü otlar vardır ki ehline ma‘lūmdur ve hikāyet iderler ki: Bir pādīşāh var idi ki hāzīnesi az ve ‘askeri za‘īf idi ve bir düşmeni var idi ki māl-dār ve ‘askeri çoğ-ıdı. İttifāken³⁴, ol kütlu pādīşāh ‘asker çeküp anuñ üzerine vardı ve anuñ bir ‘ākıl vezīri vardı. Eyitdi: Biz bunlara mukāvemet idemeziz. Ammā bir hīle idelüm. Anuñ-ıla kahr idelüm. Vardı harzehre didükleri otdan vāfir, o nesne[yi] cem‘ eyledi ve anuñ-ıla iki üç biñ müd arpa bişürtdi ve kurutdı ve anı azık gibi bilesince götürtdi ve ol gün ki buluşup mişāfir eylediler. Birez cenk idüp şınmak tarīki-y-ile kaçdılar ve ordularını çadırlarını bırağup gitdiler ve ol büyük ‘asker gelüp anı yağaladılar ve hāzır arpa buldılar. Kendü azıkların şaklayup bunı atlarına yedürdiler. Her at ki andan yemlendi. Ol gice geberdi ve anlaruñ çaşıtları gendüye³⁵ haber eylediler. Bir oğradan hücüm idüp āsān vech-ile helāk eylediler ve bu reng-ile gālib oldılar ve ‘alāmeti budur ki: At (2) sebebsüz ańsızın gendüyi yere urur. Dik dik (3) şıçar. Ve bī-hūd gibi olur ve başı sındırur (4) ve dir dir ditrer ve gözleri yaş-ıla tolar (5) ve nefesi ıssı olur. ve şoluğını tiz tiz virür, (6) alır ve burnunuñ kanatları gāh şişer ve gāh yatur (7) ve serhoş gibi olur ve bu sebebdendirler ki: Atuñ yemini kimseye ısmarlamamak gerek ve at yemlenürken kimse yanına getürtmemek gerek. Ve’l-hāşıl huşūşda gendünden ve ‘itimād etdüğü kimseden ğayrıya ‘itimād cāyiz degüldür. ‘İlācı budur ki: Elli dirhem (8) eski şay³⁶ yağı ki şāfi şıgır yağı ola ve yigirmi (9) dirhem zeyt yağı ve üç dirhem tiryāk-i erba‘a. (10) Bu cümle havānda koyup muhkem dögeler. Ba‘dehu yüz dirhem (11) eski şarāb katarlar ve atuñ başını yukarıya (12) bağlayup burnunuñ iki delüğine tamzıralar. Birezden (13) eger ayılmazsa tāze fi’l-hāl sağılmış inek südini **[41a]** (1) içürelər. Birkaç kez böyle ideler, kurtula inşā’llāh te‘ālā. Ve ba‘zı at vardır ki: Şuyı gendü gendünden içər. Va’llāhu başını yukarıya aşup ağızına degnek arķurı geçürelər ve şuyı boğazına dökeler. Bu vech-ile içər, gider (2) ve gāh olur ki zehrlü cānvār ısırmış olur. Kertenkeler gibi ve kuduz hayvān gibi ve ba‘zı keler vardır ki:

³⁴ Metinde اتفاق şeklinde yazılmıştır.

³⁵ Metinde گندوله şeklinde yazılmıştır.

³⁶ Metinde صه şeklinde yazılmıştır.

Ġāyet çirkin olur. Belki yılandan dağı murdār olur. Zīrā ısırduğı vaktın dişleri içinde kalur ve dişleri egri çengāl gibi olur ve at içinde ilişecek artık kıoyamaz. Hemān ağız açduğınlayın dişleri ısırduğı yerde kalur (3) ve ‘alāmeti budur ki: Atuñ başı şişer ve burnından (4) ve ağızından şarı şu akar ve başı kaskatı (5) olur. Yukarıya kaldıramaz ve nişan dağı (6) budur ki: Atuñ tudağları gerilür ve ağız (7) apaçık kalur ve dişleri görünür ve bir ot (8) vardır ki ‘Arabca aña bīş ve Fārsça pīç dirler (9) ve anuñ yaprağı kavağ yaprağı gibi olur. Taşluca (10) ve kır yerlerde biter ve kıyun ve şıgır ve sāyir ot (11) otlayacak hayvāncuğlar yiyecek helāk olurlar (12) ve ekşer Hindüstān vilāyetinde ve Kızılbaş memleketinde (13) ve bıldırcın çok olan yerlerde bitgen olur. Ve fi’l-ħaķīķa mezkūr ot cedvār didükleri otuñ yaprağıdır ve cedvār anuñ kökidür ve ba’zılar eyidürler ki: Cedvār gendüsi degüldür. Fe emmā cedvār anuñ yanında biter ve andan ĥiddet kesb ider. Ĥattā cedvārdaki kuvvet ki müşāhiddür. Ne mertebe pīçden ĥāşıl olmuşdur ve pīç anuñ yanında bitmek-ile za’if olur ve zehri kesilür. Va’llāhü pīç yalıñuz olsa kıokusu bile helāk ider ve böyle iken de bıldırcın anı yer. Hiç gendüye nesne olmaz. Belki sāyir anlar gibi gendüye ġazā olur. **[41b]** (1) ve bunuñ ‘ilācı budur ki: Atuñ tudağlarını yukarıda (2) ve aşağıda beş on yerde çıkaralar ki ol zehr (3) kıan-ıla aķa, gide ve eger şişe veya boynuz ile ĥacāmat tārīķi-y-ile atuñ üst tudağından ve alt tudağından kıan çekseler dağı eyüdü. Ba’dehu tiryāk-i erba’adan beş dirhemi (4) otuz dirhem mıkđarı şırā bile ezüp başına (5) ve şiş olan yerlerine dürteler ve bu üslüb-ıla (6) birkaç kez ideler. Şifā bula. Ve eger bunuñ-ıla dağı (7) olmazsa bu ‘ilācı ideler ki: Ayva çekirdegi ve (8) papadya çiçeği ve yarpuz ve ĥatmī ve egir ve üzerlik (9) ve şarmaşık şapı ve defne yaprağı ve tere yaprağı (10) ve eski şaman tozu. Bu cümle şāfi şarāb-ıla (11) kıaynadup atuñ başını anuñ buğına tutup (12) fe emmā başını bir vech-ile şaralar ki buğ yabāna gitmeye (13) ve atuñ burnından damağına gireler ve başına yapıla **[42a]** (1) ve buğ kesildükçe bir dağı ısıdup yine evvelki (2) gibi ideler. Ġāyet nāfi’, mücerrebdür. Ve Buķrat Ĥekīm’den bir ‘ilāc dağı nakl olunmuşdur ki: Şarımsağı acı şay yağı-y-ıla döğeler ve bir mıkđār defne yağını aña kıatalar. Şoñra mezkūrı şıgır ve tavuğ tersi-y-ile kıarışduralar. Tā ki yoğrulmuş kıına gibi ola. Andan şoñra atuñ başına ve ol şiş yerlerine kıına yaķar gibi yaķalar ve üzerine keçe şaralar. Bir gün bir gece şöyle tura. Şoñra giderüp rāziyāne, deñiz şu-y-ıla kıaynadalar ve ol şu-y-ıla atuñ başını yuyalar. Şifā bula. **Şadme:** (3) Ya’nī eger atuñ başına çomak veya taş doķınsa (4) ve yāĥūd segirdürken dīvāra ve ağaca doķınsa (5) burnından kıan aķsa, eger aķan kıan kıara ise (6) tutmayalar. Hemān ĥāline kıoyalar. Aķa, gide. Tā kıızıl aķmağa (7) başlayınca andan şoñra tıutalar ve eger

kara degülse (8) gerekdür ki ol akan kanından birez alalar. Kap içine (9) koyalar ve aña bu eczâyı katalar ki anzerût şamğ-i ‘arabî (10) egir iki qarındaş kanı. Cümlesinden birer mıkđār (11) alup havân içinde dögeler ve mezkûr kan-ıla karışduralar (12) ve birez ılıdup atun başını yukaru tutup burnına (13) tamzıralar. Sehl zamân koyı virmeyeler. Şifâ bula. İnşâ’llâh . Ve iki qarındaş kanı didükleri ‘Arabca demmü’l-aḥaveyn dirler. Bir taşdur ki sünger gibi delük delük görünür. Kānehu tolmış kan gibidür. Ve ‘avām dirler ki: Ezel zamānda bir zālīm pādīşāh iki peygāmberi boğazlardı ki ikisi bile qarındaşları ve mezkûr taşın anlarun kanından peydā oldı [42b] (1) ve eger kan gelmezse burnına birez benefşe yağın (2) veyā tatlu bādem yağın şāfī tamzıralar. Ve yāḥūd (3) aña birez za‘ferān ve maştakī katalar. Ğāyet eyüdür. (4) Ve eger gözine kan inerse ve başını şundurmağa (5) başlasa boynı tamarlarından kan almak gerek. Zīrā ihtimāldür ki kan içinde kala ve gözine zarar ola ve eger darb bir yanında ise ol cānibden kan alalar ve eger iki cānibde veya orta yerde ise iki yanından almak gerek. (6) **‘Kullā’** : Bu bir ‘illetdür ki atun ağzında olur. (7) Nitekim ādemün dilinde ve tamağında ve ağzı içinde (8) kabarcuqlar olur. Kezalik atun ağzında buncalayın (9) bir zaḥmet peydā olur ve nişānı budur ki: At (10) şapasag iken yemin yemez ve gāh gāh ağzın açar (11) ve dilin çıkarur ve tamağı yumurlanup şişer. (12) Ve ‘ilācı budur ki: Atun ağzına arkurı ağaç (13) şokalar ve başını birez yukaruya tutalar [43a] (1) ve çuvaldız-ıla ve yāḥūd bir süri berk ağaç-ıla (2) tamağını bir iki yerde deleler ki kan çıka. Ba‘dehu (3) ol delinen yere tuz dürteler ve el-ile tuz birle (4) katı katı şıgalar. Bir mıkđār kanı akınca şifā bula. İnşâ’llah te‘ālā. (5) **‘Alaḥ**: Ya‘nī sülük. Eger at şu içerken tamağına (6) sülük yapışsa. Nişānı budur ki: Dilini çok çok (7) çıkarur ve yalanur ve başını şu yana bu yana şalar (8) ve tīz tīz aşaga tutar ve gāh gāh ağzından kan (9) akar. Giderek hır hır hırıldamağa başlar. Fe emmā yemini (10) yer. Ve sāyir sağık nişānları gendünde vardır ve bu korkıdan ötüri ata şu virmekde ihtirāz itmek gerek. Bilmedügi bñardan veya kuyudan veyā şuyı azacuk akar dereden şuyı yoklayınca içürmemek gerek. Zīrā sülük kaşd-ıla gelür. Tavarun ağzına girer ve şuya gelince rāyīhasın alur ve şu arasından yeler gider. Ba‘zı şular vardır ki: Sülük-ile meşhūrdur. Fe emmā büyük arqlarda ve açık dere ve bñarlarda degme olmaz. Hemān balçıklı ve şazlu şularda ve şızındı yerlerde çok olur. (11) ‘İlācı budur ki: Atun ağzını açalar, yoklayalar. Eger (12) sülük yakın yerde ise barmağ-ıla yapışup, koyalar (13) ve eger barmağ ile komazsa üstüne tuz sürteler. [43b] (1) Fi’l-hāl gendüni koyı virür ve eger ırak ve deriñ (2) yerde ise bir ağaca panbuk şaralar ve tuzlu (3) şuya ziyāde ısladup boğazına birkaç kez (4) şokup

karışduralar. Kopard, düşer. Ve tuzlu şu budur ki: Vāfir tuzı şu-y-ıla ısladalar ve eger aña bir mıkḍār şeb-i yemānī, bora karışdururlarsa daḥı yegdūr ve ba‘zı yerde (5) anuñ çıkarmasına çengāl gibi bir ālet düzerler. (6) Anuñ-ıla çıkarması āsān vech-ile olur. Ve bir (7) ‘ilāc daḥı budur ki: Bezir yağına birez bādām yağın (8) kıtup içine vāfir tuz koyalar ve atuñ boğazına (9) aḳdarup ġargara eyleyeler. Sülük anuñ rāyiḥasından (10) ölür, düşer. Ve bir ‘ilāc daḥı budur ki: Sezāb (11) ve kıara başlu, ve buña tıb kitāblarında ıstıḥoruş dirler. Ma‘rūf ve meşhūr otdur ve ayva çekirdegi. Bu cümle döġüp keskin şarāb-ıla (12) kıaynadalar ve içine tuz koyup atuñ boğazına koyalar (13) ve atuñ boğazını tıtalar. Ya‘nī mezkūrı atuñ boğazına dökdükden soñra tıtaḳlarını ve ağızını muḥkem tıtalar ki aḳup çıkmaya ve at şuladukça yukaru aşığa gider. Süñüğe toḳınur. Fi‘l-hāl düşer, gider. **[44a] (1) Dıyḳu’n-nefs :** Ya‘nī at şoluğın güç-ile almasa, (2) ve boğazında bir nesne tıturur gibi kıatı kıatı şolunsa ve bu maḳūle tıvaruñ ağızı ve burnı tıtar olur ve segirdürken esnedükçe nefes alamaz. Anuñ-çün dirler ki: Atuñ ağızı büyük ve burnı şişik gerek ki mezkūr zaḥmetden biri olmaya. (3) Sebebi budur ki: Yā ḥadden ziyāde segirtmiş (4) veyā kıatı ağır yük çekmiş ola. Ḥuşūşā ıssı (5) zamānda andan öykeni veya tıalakı havalanmış (6) ola. Ol ḥalāḳ-ı tıabī‘at zāyid olan havāyı (7) def etmek-çün bu ḥāle uğrar. Fe emmā yemini tamām yer ve şuyını ‘ādetçe içir ve her nesnesi yerindedür. Hemān nefesini zaḥmet-ile alır, virür. Va’llāhü eger ḥunāḳ ‘alāmeti varsa andan olur. Veyā sülük ‘alāmeti varsa andandur ve ba‘zı sülük yutmış at olur ki sülük deriñ yerde olur ve kıanı içerüsine aḳar şanurlar ki dıyḳ’un-nefsi vardur. Ve ḥālbuki boğazında sülük vardur. Ol aşı olunca oñat tefahḥuş itmek gerek. Ve ‘ilācı budur ki: (8) Tıoruk otı, kimnün, kepek birir avuç kifāyet (9) idecek mıkḍār şu-y-ıla kıaynadalar ve içine beş on (10) dāne encır bırağalar. Encır bişinceye dek kıaynadukdan (11) soñra şuyını süzüp on dirhem çam şakızın (12) döġüp içine şalalar. Ba‘dehu elli dirhem şığıruñ iç yağın (13) ve on dirhem bezır yağın mezkūr şuya kıatalar ve mezkūr iç yağı evvelden şızırılmış ḥāzır olmak gerek ve ger bulunmazsa şızırılmış kıuyruk yağı ve eger bulunmazsa eski şay yağı anuñ maḳāmına kıāyım ola **[44b] (1)** ve ılıcaḳ iken atuñ başını yukaruya tıutup (2) bir mıkḍārını burnına dökeler. Ya‘nī atuñ başını yukaruya kıaldurup burnı içine dökeler ve birez yukaruda tıutup kıoyı virmeyeler tā alışınca ve kıalanını boğazına (3) aḳduralar ve tā bu zaḥmetden kıurtulunca yemini kıurı (4) virmeyeler. ısladup vireler ve şu virdükleri (5) vaktın kıatı şovuk virmeyeler. Yā ılıcaḳ bınar (6) şuyını vireler. Veyā bārī bir mıkḍār ılıdup (7) vireler ve kim vaktı derlemişken, kıızmışken şovuk şu içmekden mezkūr zaḥmet ḥāşıl olur. Öyleyse şu virmekden ihtirāz üzere olup bī-

tekellüf bir uğradan tavar başını şuya koyı virmemek gerek. Huşûsâ şovuk şuda ve eger nâ-çâr olursa dahı kıanamadın başını çekmek gerek. Veyâ bârî yap yap vireler. Bir mıkđâr içe. Andan başını çekeler. Bir mıkđâr dahı içe. Andan çekeler. Bu üslûb üzerine olunca inşâ'llâh zarar görmeye ve eger ata ol müddetde yeşil yonca (8) veyâ dahı başaqlanmamış kıaşıl virseler ğâyet (9) eyüdüdür ve tez şağalır ve bir dahı tizce ve (10) âsânca 'ilâc budur ki: Henüz şağılmış inek (11) südini birez kıaynadup buçuq dirhem mıkđârı (12) za'ferânı içine kıatup dahı ılıcaq iken (13) mezkûr vech üzerine atun burnına tıamzıralar. Nâfi'. Bi'zni'llâhi te'âlâ. **[45a] (1) Diş Ağrısı:** Sebebi budur ki: Yem arasında taş (2) kıalmış ola. Yemlenürken dişine tıokınur. Ol sebebdan lâzımdur ki atun yemini oñat görüp ğalburlandıqdan sonra bir dahı irtileyüp taşdan ve ğarîb nesneden pâk etmek gerek ve anun eyüsi yemini tıudaqları-y-ıla yer. Bunun ğibi hâle uğramaz. Ve yâhüd (3) ayva veya ekşi yemiş yer, dişleri kıamaşur (4) ve ğâhî başından bir mādde azu³⁷ dişlerine dökülür. Nitekim âdemde nâzile maddesi kimide dışa dökülür. Kezalı atda böyledür. (5) Ve 'alâmeti budur ki: Yemin ğeç yer ve yemlenürken tıurur. (6) Dıklenür. Ve kıulaqlarını iki yanına bırağur ve ğözinden (7) yaş akar ve başını kıatı aşāa tıutar ve 'ilâc (8) budur ki: İt üzümi, bu it üzümine tııb kıitâblarında ve 'attâr ıştılâhında mevîzec dırler ve 'üd-ı kıarlı ve zencebîl (9) ve bıber ve ak hıardal. Ve bu mezkûr otların her bıri diş ağrısına fâyide ider. Eger cümlesi bulunursa fe-bihâ. Va'llâhü ba'zısı ola. Fe emmâ mevîzec yalıñuz ğâyet nâfi'dür. Yalıñuz kıfâyet ider. Her bırinden bırer mıkđâr döğüp (10) bal şerbeti-y-ile kıaynadalar ve atun ağzın açup (11) bı ağaç üstine bıız veya panbuq şarup mezkûr (12) devâya ışladalar ve atun dişlerine aşāa yukaru (13) degüreler. Ağrısın ğidereler. İnşâ'llâh te'âlâ.

³⁷ Metinde ایز şeklinde yazılmıştır.





DİZİN

A

ablaḳ (< Ar. eblāḳ) Siyahlı beyazlı at.

a. 23a/02, 23a/02, 23a/07, 23a/07, 23a/11, 23a/13, 23b/02, 23b/05, 23b/07, 23b/10

[=10]

‘Acem Ar. İranlı, İran ülkesinden olan

a. 17b/05

[=1]

acı Tadı ağızda yakıcı bir etki bırakan, dille alınan duygulardan tatlının karşıtı olan.

a. 33b/11

a. say.yağı 42a/02

[=2]

‘ācız (< Ar. ‘acz) Güçsüz, kudretsiz, zayıf.

a. 14b/02

a. ḳal- 3b/05

a. ve fūrūmānde ḳal- 3b/01

a. ve muḥanneṣ ol- 14b/13

[=4]

‘ācızlık Ar. Aciz olma durumu, güçsüzlük, beceriksizlik, zavallılık, aciz.

a.+ı (acızlığı) 15a/02

[=1]

‘acīb (< Ar. ‘aceb) Çok acayip, tuhaf, garip, şaşırtıcı.

a. 3b/02, 4a/13

a. (şekl-i acīb) 2a/09

[=3]

aç Yemek yeme isteğı ve ihtiyacı duyan.

a. ko- 16a/04

[=1]

aç- Kapalı, örtülü, kilitli veya bağı durumdan çıkarmak.

a.-alar 43a/11

a.-ar 42b/10

a.-duğınlayın 41a/02

a.-up 38b/04, 38b/11, 45a/10

[=6]

ağzını aç- 43a/11

gözünü aç- 38b/04

[=2]

açık Kapalı, örtülü, bağı, katlı veya kilitli durumda olmayan, açılmış.

a. 13b/11, 21a/08, 43a/10

a. (gözi açık ol-) 12a/01

a. ol- 12a/05, 12a/07, 12b/11

[=7]

açıl- Kapalı, örtülü, kilitli, bağı, toplu veya katlı durumdan çıkarılmak, açık hale getirilmek.

a.-up 25a/07

a.-ur 38a/02, 38a/10, 38b/06

[=4]

ad Varlıkları birbirinden ayırmaya, tek tek veya cins cins karşılamaya yarayan kelime, isim

a.+ı 9b/06, 9b/06, 34b/10

a.+ma 23b/02

a.+ını 39a/08

[=5]

a'dā (< Ar. 'aduvv) Düşmanlar.**a.+yı (vāfi-i a'dā-yı müvellî)**

6a/07

[=1]

'adāvet (< Ar. 'adāvet) Düşmanlık, hasımlık, husumet.**a.+i** 3a/06

[=1]

Ādem 1. İlk yaratılan insan ve ilk peygamber.**a.** 2a/11, 2b/13, 2b/05**a. aleyhisselam** 2b/09, 3a/04, 12b/04**a. (hazret-i adem)** 2b/06**a. (hazret-i adem aleyhisselam)** 2b/11, 2b/13**a.+e (hazret-i adem)** 3a/05**a.+i** 2a/09**a.+de** 2b/11**a.+üñ** 2b/13**a.-ile** 2b/13

2. İnsan, beşer.

a. 9a/07, 14b/10, 20a/11, 23a/05, 24a/11, 28a/05, 29b/09, 37a/01, 38b/08, 39b/04, 40a/05**a.+de** 10a/11, 16b/13, 25a/04, 33a/04, 35b/02, 45a/04**a.+deki** 32b/04**a.+den** 16b/01, 16b/04, 19a/03, 29a/04**a.+den sonra** 29a/04**a.+e** 12b/04**a. gibi** 16b/05, 23a/13**a. kadar** 24a/11**a.+ler** 16a/04, 23b/09, 27a/07**a.+lere** 29b/06**a.+üñ** 12b/04, 42b/07

[=47]

ādemcük Küçük erkek çocuğu.**a.** 6a/13

[=1]

ādemoğlanı İnsan oğlu, insan nesli, insanlar.**a.** 25a/13**a.+ları (ādemoğlanları)** 16a/13, 37a/01**a.+ları gibi (ādemoğlanları gibi)** 21b/08**a.+nda** 30a/10**a.+nuñ** 25a/04

[=6]

'ādet Ar. Herkes tarafından uyulan hal, olagelmiş, alışılmış şey, usûl, görenek**'a.** 15b/08, 15b/13**'a.+çe** 44a/07**'a. idin-** 13a/02, 15b/02

[=5]

adım Bir ayağın kaldırılıp az ileride yere basılmasından ibâret olan yürüme hareketi, hatve, kadem.**a. (altmış adım kadar)** 15a/08**a. (bir ok adım mıkḍār)** 28b/05**a. (otuz kırk adım)** 15a/05**a. (üç ok adım mıkḍār)** 28a/04**a. +ını** 14b/10

[=5]

‘adl Ar. Adâlet, hakkâniyet, doğruluk, tarafsızlık

a. 5a/09

[=1]

ağaç Kökü toprak altında kalan, gövdesi yukarıya doğru yükselen ve gittikçe incelerek dallara ayrılan, kereste veya odun olmaya elverişli uzun ömürlü bitki.

a. 9a/10, 38a/07, 42b/12, 45a/11

a.+a (ağaca) 33a/13, 42a/04,

43b/02, 40a/11

a.+dan 27b/08, 29b/04

a.+dur 9b/13

a.+ı (ağacı) 27b/09

a.+ıla 43a/01

a.+lar 32a/08

[=14]

ağar- Ak olmak, beyazlaşmak.

a.-miş 38b/07

[=1]

ağır Tartıda çok gelen, yerinden kaldırılması, taşınması güç olan.

a. 44a/04

a.+mca 21a/09

[=2]

ağız Hayvan ve insanda yüzün ön aşağı kısmında yer alan, yemeye, içmeye, nefes alıp vermeye, ses çıkarmaya, konuşmaya yarayan ve sindirim borusunun giriş deliği olan boşluk.

a. 11b/06, 11b/07, 41a/02

a.+dan 38b/05

a.+ı (ağız) 3b/08, 17a/06, 38b/06, 41a/06, 42b/07, 44a/02, 44a/02

a.+ın (ağzın) 42b/10, 45a/10

a.+ına (ağzına) 11b/12, 27b/08, 27b/09, 27b/10, 38b/06, 41a/01, 42b/12, 43a/10

a.+ında 42b/08

a.+ında (ağzında) 3b/10, 11b/11, 42b/06

a.+ından (ağzından) 11b/12, 30b/01, 32b/08, 41a/04, 43a/08

a.+ını (ağzını) 43a/11, 43b/13

a.+um (ağzum) 5b/03

[=33]

ağızlık Gemin atın ağzına giren demir kısmı.

a.+ı (ağızlığı) 3b/02, 11b/01, 18b/01, 20b/01

[=4]

ağla- Acı, keder, pişmanlık ve bazen de sevinçten göz yaşları dökmek

a.-duğma 2b/01

[=1]

ağleb (< Ar. galebe) Çok üstün, çok kuvvetli.

a.+i mevcudât 2a/10

[=1]

ağrı Vücudun herhangi bir yerinde derinden ve yaygın bir şekilde hissedilen sürekli acı ve ızdırıp, sızı, veca.

a.+sı 45a/01

a.+sın 45a/13

a.+sına 45a/09

[=3]

ağşı Gece olduğu zaman atın gözlerinin görmemesi durumunun Arapçadaki ismi

- a.** 20b/11
[=1]
ağulu Zehirli.
a. 40b/01
[=1]
āh Ar. Beddua.
a.+ından 20a/01
[=1]
āhir Ar. Son, sonunda, nihayet.
a. 5a/13
[=1]
āhîret Ar. Ölümden sonra gidilecek olan âlem, öbür dünya, beka âlemi
a.+de 7a/10
[=1]
aḥlec Ar. Türklerin kimilerinin ablak atlar için kullandıkları isimlerden biri.
a. 23b/09
[=1]
aḥrac Ar. Türklerin kimilerinin ablak atlar için kullandıkları isimlerden biri.
a. 23b/09
[=1]
aḥşām Güneşin batma zamânı, günün sonu.
a. 28b/04, 30b/10
[=2]
āḥūr Far. Büyükbaş hayvanları barındırmaya yarayan üstü kapalı yer, hayvan damı, tavla
a.+dan 20b/13
[=1]
aḥvāl Ar. Haller, durumlar.
a. 18a/05
- a.+ın** 8b/03, 8b/04
a.+ına 6a/03
a.+ını 4a/04, 4a/11, 4b/02, 9b/06
a.+ınuñ 17b/02
[=9]
aḥz Ar. Alma, alış.
a. olın- 14b/02, 23a/05
[=2]
aḳ Kar renginde olan rengin adı, beyaz.
a. 17b/06, 23b/07, 32a/01
a. (bir aḳ nesne) 38b/07
a. anzerut 39b/11
a. biber 39a/06
a.+ça 37b/12
a.+dur 19b/10, 20b/09
a. ḥardal 45a/09
a. ol- 20b/09, 39a/06
a. tuz 39a/06
a. veya şarı ol- 21a/09
[=14]
aḳ- Bulunduğu yerden daha alçak bir yere doğru gitmek, yukarıdan aşağıya doğru düşmek
a.-a 41b/03, 42a/06
a.-an 42a/05, 42a/08
a.-ar 3b/08, 12a/08, 17a/03, 30b/03, 31b/06, 31b/10, 31b/12, 31b/13, 33a/08, 34b/11, 36a/13, 38a/11, 41a/04, 43a/09, 43a/10, 44a/07, 45a/07
a.-ınca 43a/04
a.-ışınca 8a/07
a.-mağa 42a/06
a.-sa 42a/05
a.-up 43b/13

[=26]

gözinden yaş ak- 45a/07**kan ak-** 42a/05, 43a/09**kanı ak-** 12a/08, 34b/11**mādde ak-** 30b/03**taṃla taṃla ak-** 38a/11

[=7]

aḳbel Ar. En çok beğenilen, gözde olan.**a.+dür** 19b/09

[=1]

aḳça**a. (aḳça aḳça)** 21b/04**a. (bir aḳça nesne)** 39a/10

[=2]

aḳdar- Bir şeyi bir yerden bir yere, bir

kaptan bir kaba geçirmek, dökmek,

taşımak, nakletmek.

a.-up 43b/09

[=1]

aḳdur- Akıtmak.**a.-alar** 44b/03

[=1]

‘aḳıl Azı dişlerinden biri olan ve yirmi yaş diş olarak da adlandırılan diş grubu.**a. dişleri** 25a/04

[=1]

‘aḳıllu**a.** 16a/07, 28a/13**a. ol-** 29a/02

[=3]

aḳıt- Sulu veya ufak taneli maddelerin bulunduğu yerden başka bir yere doğru gitmesini, akmasını sağlamak.**a.-alar (aḳıdalar)** 31a/11**a.-urlarsa (aḳıdurlarsa)** 39b/02

[=2]

‘aḳıl (< Ar. ‘aḳl) Akıllı kimse.**a.** 40b/01

[=1]

aḳrar (< Ar. ḳarar) Kabul etme, tasdik etme.**a.** 33a/01

[=1]

‘aḳreb Ar. Örümcekgillerden, kuyruğunun kıvrık ve kalkık ucunda zehirli bir iğnesi bulunan ve soktuğu zaman bu zehiri vücûda bırakan tehlikeli küçük hayvan**a.** 40a/12

[=1]

aḳreb (< Ar. ḳurb) Çok yakın.**a.** 23b/12

[=1]

‘aks Ar. Bir şeyin zıddı, karşıtı, tersi.**‘a.+i** 13a/07, 13a/13**‘a.+idür** 20b/11

[=3]

aḳsır- Nefesi ağız ve burundan hızlı, gürültülü bir şekilde dışarıya atmak, boşaltmak; hapşırarak**a.-ur** 30b/07

[=1]

‘aksī Ar. Huysuz, hırçın, ters, geçimsiz.**a.ol-** 8b/13

[=1]

al Pembeye kaçan parlak kırmızı renk.**a.at** 19b/01, 19b/01, 19b/07

[=3]

al- Herhangi bir şeyi tutup yerinden ayırarak elinde veya yanında bulundurmak.

a.+a ço- 21a/11

a.-alar 28b/04, 30b/09, 32a/09, 34a/11, 37a/13, 39a/06, 42a/08, 42b/05

a.-amaz 44a/02

a.-dı 6a/07

a.-dılar 23b/01

a.-mağ-ıla 37b/13

a.-mak 22a/02, 37b/12, 42b/05, 42b/05

a.-masa 44a/01

a.-mayalar 36b/13

a.-up 29b/05, 38b/06, 42a/11

a.-ur 6b/12, 8b/13, 11b/07, 11b/12, 29a/03, 32b/08, 40b/06, 43a/10, 44a/07

a.-urlar 14b/08, 21a/09, 36b/13, 37a/13, 37b/12

[=36]

ağzına al- 11b/12

kan al- 30b/09, 42b/05, 42b/05

nefes al- 44a/02

rāyihāsın al- 6b/12

[=6]

ala Karışık renkli, alaca, benekli.

a. 5a/12

a.+dur 10a/13

a. ol- 17b/06

a.+sı 17b/05, 21b/06

[=5]

alaca Karışık renkli, ala, açıkly koyulu.

a. 10a/10, 23a/02, 23a/05

a.+lar 23b/11

a. ol- 10a/11

[=5]

‘alaf Ar. Hayvan yemi.

‘a.+ı 37a/01

[=1]

‘alak Ar. Sülük.

‘a. 43a/05

[=1]

‘alāmāt (< Ar. ‘alāmet) Alâmetler, nişanlar, izler.

‘a.+ı 30a/07

[=1]

‘alāmet Ar. İşâret, belirti, nişan, emâre, alem, araz.

a.+i 36a/12, 38a/10, 38b/07, 40b/01, 41a/03, 44a/07, 44a/07, 45a/05

a.+idür 10b/13

a.+ler 25b/11, 25b/11, 33a/02

[=12]

alçak Yerden mesâfesi az, yere yakın, basık.

a.+dur 10b/07

a. ol- 10b/06, 21a/12

[=3]

‘âlem Ar. Yerde ve gökte yaratılmış olan şeylerin bütünü, kâinat, evren.

‘a.+e 3a/13

‘a.+i (seyr-i ‘âlem-i cismânî)

4a/08

‘a.+üñ 4a/02, 4a/02

[=4]

ālet Ar. Bir işi yapmak için kullanılan nesne, araç, makine, aygıt.

a. 43b/05

[=1]

‘ale’t-tafşıl Ar. Mufassal olan, uzun uzadıya.

‘a. 18b/09

[=1]

‘aleyhi’s-selām Ar. Selam onun üzerine olsun.

‘a. 2a/11, 2b/06, 2b/09, 8a/11, 23a/09

‘a. (Ādem ‘aleyhi’s-selām) 3a/04

‘a. (Cebrāyil ‘aleyhi’s-selām) 3a/03

‘a. (Ḥazret-i Ādem ‘aleyhi’s-selām) 2b/11, 2b/13

‘a. (Ḥazret-i Resūl ‘aleyhi’s-selām) 7a/06, 7b/02, 23a/04, 23a/05

‘a. (peygāmbere ‘aleyhi’s-selām) 3a/10

‘a.+ı 12b/04

[=15]

alımlı Çekici, güzel, cazibeli.

a. 21b/12

[=1]

alın Yüzün, kaşların üstünden saçlara kadar olan ve şakaklar arasında kalan kısmı, nasiye.

a.+ı (alını) 11a/04, 11a/06, 17a/13

a.+ına (alınına) 2a/13, 7a/08, 39a/06

a.+ında (alınında) 19a/09

[=7]

alış- Bağlanmak, ısınmak, ünsiyet peyda etmek.

a.-duḳça 28b/12

a.-ınca 27b/11, 28b/12, 44b/02

a.-ur 28b/04

[=5]

‘Alī İlk müslümanlardan, Hz.

Peygamber’in damadı ve Dört Halife’nin sonuncusu.

‘a. 5a/13

‘a.+nüñ (Ḥazret-i ‘Alī) 15a/07

[=2]

‘Alī Sīnā İbn Sina, Ortaçağ tıbbının önde gelen temsilcisi.

‘a. 4a/11

[=1]

‘ālī-ḳadr Ar. Yüksek değer sahibi, çok takdir edilen.

‘a. 1b/04

[=1]

‘ālī-şān Ar. Şan ve şerefi yüksek olan.

‘a. (kār-sāz-ı müşīr-i ‘ālī-şān) 5a/04

[=1]

‘āliye Ar. Yüksek, yüce. Şerif ve aziz olan.

a.+ye (dereḳāt-ı ‘āliye) 2a/05

[=1]

Allah Ar. Her şeyin yaratıcısı olan tek ve mutlak varlık, Tanrı, Huda.

a. 23a/04

a.+a 7b/06

a.+a işmarla- 22b/12

a.+uñ 19b/07, 31b/06

[=5]

Allāhu a‘lem Ar. Allah daha iyi bilir ya, gālība, zannederim ki.

a. 38a/05

[=1]

alt Bir şeyin yere bakan yüzü.

a. 41b/03

a.+ı 17a/13, 19a/06

a.+ında 12a/07, 12b/12, 26a/11, 34a/10, 36a/12, 37b/10

a.+ından 14a/02

[=10]

altı Beşten sonra, yediden önce gelen sayının adı.

a. (beş altı loğma) 32b/11

a. ay 24a/11

a. ayak 14b/12

a.+sı 24b/09, 24b/09

a.+ya 15a/07

[=6]

altıncı Altı sayısının sıra sıfatı, sırada yeri beşinciden sonra, yedinciden önce olan.

a. yaş 25b/02

[=1]

altmış Elli dokuzdan sonra, altmış birden önce gelen sayının adı.

a. adım kadar 15a/08

[=1]

altun Sarı kırmızı renkte, parlak ve ağır, kolayca işlenebilen, dış etkilere dayanıklı, paslanmayan, ziynet eşyası yapımında, elektrik ve ısıyı çok iyi ilettiğinden hassas ve kıymetli makine ve cihaz

yapımında kullanılan, yoğunluğu 19,26, erime derecesi 1063°C, atom ağırlığı 197,2, atom numarası 79, sembolü Au olan kıymetli element, zer.

a.+a 14b/08

[=1]

‘āmm (< Ar. ‘umūm) Herkese âit, umûma mahsus.

‘a. (hazîne-i ‘ām) 6a/07

[=1]

ammā Ar. Zıt ve aykırı hüküm ifade eden iki cümleyi birbirine bağlar; ancak, fakat, lâkin.

a. 4b/07, 6b/13, 8a/01, 8a/08, 8a/11, 8b/05, 8b/07, 8b/11, 9a/02, 10a/03, 10b/04, 13a/02, 16b/04, 18a/05, 20a/04, 20a/11, 20b/11, 21b/08, 26b/03, 28b/06, 35b/09, 36a/12, 39b/10, 40b/01

[=24]

ammā ba‘d Ar. Bundan sonra.

a. 2a/08

[=1]

‘Amrū Bk. ‘Amrū bin el-Āş

a. 9a/08

[=1]

‘Amrū bin el-Āş Meşhur sahâbî, Mısır fâtihî ve devlet adamı.

a. 8b/04, 8b/05, 8b/08, 9a/03, 9a/08

[=5]

‘Amrū Ma‘dikerib ‘Amrū bin Ma‘dikerib, Muhadramûn şairlerinden olan cengâver sahabe.

a.+üñ 15a/09

[=1]

ān Ar. Zamanın bölünemeyecek kadar kısa parçası, lahza, dem.

a. (bir an) 36a/11

[=1]

ana 1. İnsanın ve hayvanın yavru sahibi olan dişisi, anne, valide.

a. 24a/04, 24a/08, 24b/08

a.+dan 24b/08

a.+sı 24a/08, 24a/11, 26b/01

a.+sına 26a/13

a.+sını 26b/01

2. Dinî bakımdan hürmete layık, mübarek kadınlara verilen müminlerin annesi olma payesi.

a.+mızı 12b/4

[=10]

ancağ Yalnız, sadece.

a. 25a/04

[=1]

a'nī Ar. Arapça'da "demek istiyorum ki" anlamındaki kelime.

a. 5a/04

[=1]

añla- Bir şeyin ne olduğunu akıl yoluyla kavramak, akıl erdirmek.

a.-yasın 22a/11

[=1]

anzerūt Ar. Sıcak memleketlerde yetişen, aynı addaki ağaçtan çıkarılan ve yara tedavisinde kullanılan bir reçine.

a. 42a/09

a. (ağ anzerūt) 39b/11

[=2]

añsızın Beklenmedik bir zamanda, hatırdan yokken, birdenbire, ani, aniden, vehleten.

a. 29b/13, 40b/02

[=2]

apaçık İyice açık, büsbütün açılmış.

a. 41a/07

[=1]

ara 1. İki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, mesafe.

a.+sını 14b/10

2. Orta, beyn, mabeyn.

a.+ları 10a/01

a.+sı 10a/01, 11a/10, 19a/05

a.+sında 10b/06, 24b/06, 24b/12,

27b/10,

a.+sını 27a/04

3. İç, bir şeyin içi.

a.+sında 4b/10, 27a/11, 33a/06,

37a/01, 45a/01

a.+sından 2b/11, 43a/10

[=17]

'Arab Arap kavminden olan kimse.

'a. 3a/08, 3a/08, 3a/08, 3a/08,

8b/10, 8b/10, 8b/11, 9a/01, 11a/10,

14b/07, 15b/02, 15b/08, 17b/02, 22a/03,

22b/12, 23a/01, 24b/13, 27a/07, 35b/09

'a.+dan 17a/13

'a.+lar 7a/13, 9a/10, 9b/11, 9b/13,

23b/09

'a.+lardan 23b/13

'a.+ları 7a/13

'a.+uñ (bir 'arab) 15a/09

[=28]

‘**Arabca** Hami-Sami dil ailesinin Sami dalından, yapı bakımından bükümlü diller grubuna giren, Asya ve Afrika’da birçok halkın konuştuğu, bütün İslâm aleminin dinî lisanı haline gelmiş bulunan dil, Arap dili, Arabî.

a. 3b/09, 13b/04, 16b/13, 19b/01, 20b/09, 20b/11, 21a/06, 34b/10, 35b/02, 38b/10, 41a/08, 42a/13

[=12]

‘**Arabî** 1. Araplar’a, Arap kavmine ait.

a. 9a/11, 9b/05, 35b/01

2. Arapça, Arap dili.

a. 4b/09

a.+de 5a/13

[=5]

‘**Arabiye** Bk. ‘**Arabî**

a.+e (emsâl-i ‘Arabiye) 17b/07

[=1]

aralık Birbirine bitişmeyen iki şey arasında kalan mesâfe, iki şey arasındaki açıklık.

a.+ı (aralığı) 9b/11, 10a/03

[=2]

arı Temiz, tertemiz, pak, tahir.

a. 11b/11

[=1]

arık Zayıf, güçsüz, çelimsiz, lağar.

a. ol- 12b/08, 14a/02

[=2]

‘**arız** (< Ar. ‘arz) Sonradan ortaya çıkan.

a. ol- 4b/04, 37a/01, 37b/12,

39b/10

[=4]

‘**arîf** (< Ar. ‘irfân) Çok anlayışlı, hakkıyla bilen, gördüğünü uzun düşünmeye gerek kalmadan hemen kavrayacak yetenekte olan kimse, irfan sahibi, ehilidil.

a. 27a/07

a.+e 24a/09

a.+ler 6b/02

a.+leri 17b/02

a. ol- 21b/08, 30a/13, 30b/01

[=7]

Aristotalis İslâm felsefesi üzerinde önemli etkileri olan İlkçağ Yunan filozofu.

a. 4b/07, 4b/07

a.+den 4b/02

a.+e 4b/05

[=4]

arık Tarım alanlarını, tarla ve bostanları sulamak için açılan su yolu, kanal, cetvel.

a.+larda 43a/10

[=1]

arık Ön, sağ ve solun dışında dördüncü yön, görünmeyen taraf.

a.+dan 10b/06

a.+sı 10b/06, 12b/05, 27b/02

a.+sı (balık arkası gibi) 12b/06

a.+sı (kolan arkası gibi) 21a/05

a.+sı-y-ıla 10b/02

a.+sına 27b/01

a.+sında 8a/08, 8a/10, 10b/12,

21a/04

a.+sından 10b/08

[=13]

arķuri Yanlamasına, apraz, eğri.

a. 31a/09, 41a/01, 42b/12

a. **tur-** 26a/13

[=4]

arpa Buğdaygillerden, taneleri ekmek ve bira yapımında kullanılan, hayvanlara yem olarak verilen bir tahıl cinsi.

a. 33a/06, 39a/01, 40b/01, 40b/01

a. **mıķdārı** 38a/05

a.+**ya** 20b/09

[=6]

arpacuķ Göz kapağının kenarında çıkan arpa küçüklüğünde çıban, it dirseği.

a. 40a/05

[=1]

arslan Afrika ve Batı Asya'da yaşıyan, dört ayaklı, yırtıcı, çok kuvvetli, kedi cinsinden memeli hayvan.

a. (**beş arslan**) 5a/13

a.+**a** 2b/11

[=2]

art 1. Arka taraf, arka.

a.+**ı** (**ardı**) 14b/10

a.+**ına** (**ardına**) 37a/03, 37a/13

2.Peş.

a.+**ına** (**ardına**) 27b/10

a.+**ınca** (**ardınca**) 24a/11, 30b/12

[=6]

artam Ar. Demregü hastalığının Araplardaki karşıılığı.

a. 35b/09

[=1]

artıķ 1.Harcanandan geriye kalan veya fazla gelip artan kısım, artan şey, bakiye.

a. 12b/03, 15a/06, 41a/02

2. –den başka, gayri.

a. (**andan artıķ**) 24a/09

[=4]

artucaķ Fazlaca, ziyadece.

a. 20b/04, 26b/04

a. (**artucaķ artucaķ**) 40a/01,

40a/01

a. **ol-** 14b/11

[=5]

artur- Miktarını çoğaltmak, fazlalaştırmak.

a.-**a** 28b/11, 28b/12

a.-**up** 28a/02

[=3]

ās Ar. Mersin ağacına Arapların verdiği isim

a. 9b/13

[=1]

as- Bir şeyi yüksek bir yere iliştiriip sarkıtmak, talik etmek.

a.-**arlar** 30b/01

a.-**up** 41a/01

[=2]

‘aşā Ar. Uzun sopa, değnek, baston.

‘a. 23a/05

[=1]

aşaf Ar. Vezir

a. (**iftihār-ı-mlk-ı āşaf-fer**)

5a/06

[=1]

āsān Far. Kolay.

a. 31b/06, 32a/12, 37a/04, 40b/01,
43b/06

a.+ca 44b/10

[=6]

āsānlık Far. Kolaylık.

a. (āsānlık-ıla) 39b/10

[=1]

‘aşfūr (< Ar. ‘uṣfūr) Yalancı safran.

a. 40a/07, 40a/09

[=2]

aşhāb Ar. Bir şeyle ilgili olanlar, bir şeye
veya bir kimseye mensup bulunanlar.

a. ı cāh 4a/02

a. ı tecrūbet 14b/09, 21a/13,

25b/13

[=4]

aşıl (< Ar. aṣālet) Asalet sahibi, soylu
kimse, necip.

a. 3a/08, 9b/11, 12b/03, 14b/06,

15a/09, 35b/01

a. ol- 11b/12

[=7]

‘asker Ar. Ordunun her kademesinde
görevli subay, astsubay, çavuş, onbaşı ve
erlere verilen isim, leşker.

‘a. 4a/02, 4b/04, 40b/01

‘a. çek- 40b/01

‘a.+i 40b/01, 40b/01

‘a.+ile 4a/02

‘a.+inde 4b/03

[=8]

aşl Ar. Gerçek, hakikat.

a. 3b/06, 8b/10, 9b/11, 10b/01,

10b/06, 10b/12, 11b/12, 12a/09, 12b/03,

14b/02, 14b/07, 16a/03, 16a/04, 18a/06,
18a/11, 19b/09, 22a/08, 22b/02, 24a/06,
25b/11, 29a/13, 29a/13, 29b/08, 29b/10,
29b/10, 35b/09, 38a/05, 40b/01, 44a/07

a.+ı 19b/10, 23b/02

[=31]

aşlā (< Ar. aṣl) Hiçbir vakit, hiçbir
zaman, hiçbir şekilde, kesinlikle,
kat’iyen.

a. 19a/13, 20b/12

[=2]

asıllu Bir soyu, kökeni bulunan, kökenli.

a. 21b/06

[=1]

aşağa Bir şeyin yukarı kabul edilen
kısımına göre altta kalan tarafı veya bu
tarafıta bulunan kısmı.

a. 10b/02, 11a/10, 13a/13, 21a/07,
24b/06, 24b/07, 24b/09, 33a/04, 38a/08,
43a/08

a. (başını aşağı tut-) 11a/03

a. (yukarı aşağı) 43b/13

a.+da 18b/08, 41b/02

a.+dan 14a/02, 24b/02

a.+ki 11b/08

a.+kiler 24b/11

a.+sı 13a/10, 14a/04

a.+sına 38a/08

a. tut- 30b/04, 45a/07

a.+ya 15b/02

a.+yukarı 25a/01, 45a/12

[=26]

aşağalu yukarulu Hem aşağı hem yukarı
şekilde ilerleyen, genişleyen.

a. 24b/11
[=1]
aşın- Yıpranmak, eskimek.
a.-ur 25a/10
[=1]
aşırı Haddinden fazla, alışıldandan çok, ileri derecede, pek çok.
a. (hadden aşırı) 29a/10
[=1]
āşinā Far. Bildik, tanıdık kimse.
a. ol- 2b/11
[=1]
āşinālık Tanışıklık, yakınlık, ahabplık.
a. 2b/13
[=1]
aşkar Al renkli at.
a. 19b/01, 22a/12, 22a/13, 22b/01
[=4]
at Binme, yük çekme ve taşıma hizmetlerinde kullanılan, Orta Asya menşeli, tek tırnaklı, memeli hayvan.
a. 2a/13, 3b/13, 4a/02, 6a/11, 6a/13, 7b/05, 8a/01, 8a/11, 8b/03, 8b/04, 9a/11, 9b/11, 9b/11, 10a/11, 10b/06, 10b/07, 11a/01, 11b/12, 12b/03, 12b/10, 13b/09, 14a/10, 14b/02, 14b/03, 14b/06, 15a/03, 15a/05, 15a/11, 16a/04, 16a/07, 16a/08, 16a/13, 17a/11, 17a/13, 17b/02, 17b/10, 17b/11, 17b/13, 18a/07, 18a/11, 18b/04, 18b/10, 21a/01, 21a/04, 21a/11, 21b/08, 21b/11, 22a/02, 22a/08, 22b/12, 22b/13, 23a/01, 23a/03, 23a/05, 24a/06, 24b/08, 25a/04, 25a/13, 25b/11, 27a/06, 28a/13, 28b/02, 28b/04, 28b/04, 28b/04,

28b/13, 29a/01, 29a/13, 29b/06, 29b/08, 30a/04, 32a/11, 32b/06, 33a/01, 35b/09, 36b/13, 37a/01, 37a/13, 38b/06, 39a/06, 40a/10, 40b/01, 40b/07, 41a/01, 41a/02, 42b/09, 43a/05, 44a/01, 44a/07
a. (al at) 19b/01, 19b/07
a. (bir kaç at) 3a/12
a. (boz at) 20b/01
a. (çil at) 21b/01
a. (her at) 40b/01
a. (iki at) 8b/13
a. (kır at) 19b/08
a.+a 4b/03, 4b/13, 4b/13, 7b/09, 10b/13, 12a/08, 12a/09, 16a/03, 17b/09, 18b/09, 19b/11, 20a/04, 21a/09, 22a/13, 22a/13, 23b/09, 29b/06, 35b/09, 40a/05, 43a/10, 44b/07
a.+a (al at) 19b/01
a.+a bin- 30a/01
a. bağla- 6a/10
a. besle- 2a/06, 6a/10, 6a/12, 7b/09, 7b/12, 8b/01, 30a/09
a.+da 8a/08, 8b/08, 11b/12, 16b/01, 18a/05, 25b/11, 33a/04, 45a/04
a.+dan 4a/01, 6b/10, 17b/13
a.+dur 9a/01, 9a/07, 15a/09, 17b/05, 23b/07, 23b/10, 39b/10
a.+ı 3b/04, 4a/09, 8a/03, 8b/11, 14b/07, 15a/08, 16a/04, 19b/07, 28b/08, 29a/04, 30a/13, 37a/09, 37a/11, 37b/04, 39a/06, 39a/13, 39b/02, 39b/04
a.+ı (bir at) 27b/10, 27b/10
a.+ıla 9b/05
a.+ıladur 4a/02

a.+ında 3a/08
a.+ınuñ 4a/05
a. idin- 6a/07, 7b/05, 7b/10
a.+lar 3a/03, 3a/08, 10b/06,
 12b/01, 13a/01, 13a/05, 15b/07, 16a/01,
 16a/04, 21b/03, 21b/08, 23a/05, 23a/07,
 23a/07, 23b/05, 25a/04
a.+lar-ıla 23a/13
a.+larda 9b/11, 24b/08, 25b/13,
 25b/13, 35b/01
a.+ları 3a/08, 9a/11, 15b/02,
 23a/05, 23b/09
a.+larıdur 3a/08
a.+larına 40b/01
a.+larını 9b/07
a.+laruñ 2a/13, 4b/01, 5b/10,
 5b/10, 5b/10, 5b/10, 6a/02, 6a/04, 7a/08,
 7a/12, 8b/01, 17b/01, 17b/04, 21b/06,
 23b/05, 24a/02, 30a/06
a. sula- 43b/13
a.+uñ 3b/01, 3b/07, 3b/09, 6b/08,
 7b/08, 8b/06, 8b/06, 8b/09, 8b/11, 9b/08,
 9b/11, 10a/08, 10b/06, 10b/07, 10b/12,
 11a/04, 11a/06, 11b/01, 12b/05, 12b/13,
 13a/11, 13b/01, 14b/02, 14b/09, 14b/10,
 15a/02, 15a/06, 20a/08, 21a/03, 21a/04,
 21b/03, 22b/01, 24a/03, 25b/02, 25b/11,
 25b/13, 26a/01, 29b/08, 30a/09, 30b/01,
 30b/03, 31a/09, 31b/04, 31b/08, 32a/06,
 32a/10, 32b/01, 32b/02, 32b/03, 32b/12,
 33a/04, 33a/07, 33a/13, 33b/01, 34a/09,
 34b/01, 35a/08, 35b/02, 36a/11, 37a/10,
 37b/09, 37b/09, 38a/01, 38a/05, 38a/06,
 38b/01, 38b/10, 39a/05, 39a/06, 39b/10,

40a/05, 40a/08, 40a/13, 40b/07, 40b/11,
 41a/03, 41a/06, 41b/01, 41b/03, 41b/11,
 41b/13, 42a/02, 42a/02, 42a/03, 42a/12,
 42b/06, 42b/08, 42b/12, 43a/11, 43b/08,
 43b/12, 43b/13, 43b/13, 44a/02, 44b/01,
 44b/02, 44b/13, 45a/02, 45a/10, 45a/12

a.+uñ (kır at) 22b/06

[=322]

at- Bir şeyi bir hedefe veya bir tarafa doğru fırlatmak.

a.-22a/10

a.-a 14a/11

a.-alar 32b/12, 37b/11

a.-ar 12a/09

a.-arlar 37b/12

a.-maya 26b/05

[=7]

yabāna at- 37b/11, 37b/12

zebūn at- 26b/05

[=3]

atcı Cins at yetiştiren kimse.

a. 8b/03

[=1]

atlu Ata binmiş olan kimse, süvari.

a. 22a/07, 22a/12, 22b/04, 22b/09,
 22b/12, 23a/05

a. idi 22b/12

a.+lar 22a/06

[=8]

atsuz Ata sahip olmama durumu.

a. kal- 4b/04

[=1]

attār Baharat, ot, kök, ev ilaçları, iğne, iplik, tütün, kâğıt gibi ufak tefek şeyler satan kimse.

a. 45a/08

[=1]

‘avām Ar. Halk, umum, herkes.

‘a. 42a/13

[=1]

āvāz Ses, seda.

a.+dan 29b/08

a.+ı 19b/03

[=2]

avla- Bir av hayvanını ölü veya diri olarak ele geçirmek, yakalamak.

a.-dı 3a/08

a.-mıslardur 15a/09

[=2]

‘avn Yardım etme, yardım.

a.+i-y-ile 31b/06

[=1]

avrat Ar. Kadın.

a.+uñ 31b/07

[=1]

avşak Ar. İlkbaharda çiğdemle birlikte açan, kokusuz, menekşeye benzer bir çiçek.

a. 34a/01

a.+ı 34a/04

[=2]

avuç Elin iç kısmı.

a. (birer avuç) 44a/08

[=1]

ay Yılın ayrıldığı on iki bölümden her biri.

a. (altı ay) 24a/11

a. (iki ay) 24a/11

a. (toğuz ay mıkḏārı) 24a/11

a. da (on ay) 24a/09

[=4]

ayağ Vücudun, bacadan ayak bileğiyle ayrılan ve yere basıp durmayı, yürümeyi sağlayan kısmı, kadem.

a. 18b/02, 22b/12, 24a/11

a. (altı ayak) 14b/12

a. (on iki ayak) 14b/11

a. ayak 14b/10, 14b/10

a. dur 14b/06

a.+ı (ayağı) 13a/05, 14a/12, 14a/12, 14a/13, 14b/01, 14b/04, 14b/04, 17a/09, 19a/12, 19b/05

a.+ı (bir ayak) 19b/05

a.+ı (iki ayağı) 19a/12

a.+ı-y-ıla (ayağı-y-ıla) 16a/11, 16a/12

a.+ın (ayağın) 9a/11, 9a/13, 9b/01, 9b/02, 9b/04

a.+ına (ayağına) 31b/12

a.+ını (ayağını) 14a/11, 14b/10, 15b/08

a.+ları 8a/05, 13a/06, 13a/07, 13a/07, 13a/08, 13a/08, 13a/11, 13b/01, 14a/01, 19a/04, 22b/06, 27b/03

a.+ları (iki kıç ayakları) 19a/11

a.+ları-y-ıla 26a/09

a.+ların 29b/12

a.+larından 13a/06

a.+larını 15b/06

[=48]

‘ayb Ar. Utanılacak hal ve davranış.

‘a.+dur 11a/09, 14a/02, 14a/10, 15b/03

‘a. gör- 7a/13

[=5]

‘ayblu Kusurlu, hatalı, eksik.

‘a. 26b/08

‘a. ve kuvvetsüz ol- 14a/02

[=2]

āyet Ar. Kur’an-ı Kerim’deki sureleri meydana getiren kelime veya cümlelerden her biri.

a.+i kerīme 6a/07, 8a/01

[=2]

ayğır Damızlık erkek at.

a. 3a/12, 6a/11, 6b/11, 15a/09

a.+dan 6a/09

a.+ı 3a/08, 6a/13, 6a/13, 6b/05

a.+ıla (bir ayğır) 3a/03

a.+lar 6a/13

[=11]

ayıl- Baygınlıktan veya sarhoşluktan kurtulup kendine gelmek, ayıkmak.

a.-mazsa 40b/13

[=1]

āyīne Far. Ayna.

a. gibi 18a/10

[=1]

‘ayn Ar. Kaynak, pınar.

‘a.+ı kerem 5a/08

[=1]

ayru Farklı ve değişik, başka.

a. ol- 21b/08

[=1]

ayva İki çenekliler sınıfının gülgiller familyasından, kışın yapraklarını döken, iri pembe çiçekli, yapraklarının altı tüylü, taze filizleri, çekirdek ve tohumları çeşitli hassalar taşıyan küçük ağaç. Cydonia oblana.

a. 45a/03

a. çekirdegi 41b/07, 43b/11

[=3]

az Miktarı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün altında bulunan, çok olmayan.

a. 39a/06, 40b/01

a. (az az) 36a/11

a. (mevzūn ve az ol-) 35b/09

a.+dan 6a/09

a.+dur 21a/09

a. ol- 14a/02

a. ve ince ol- 16b/11

[=8]

az- İdare edilemez, zaptedilemez duruma gelmek, kudurmak.

a.-ar 33b/08

[=1]

‘azā (< Ar. ‘uẓv) Vücudu meydana getiren parçalar, organlar; organ.

‘a.+sı 9a/03, 9b/09, 24a/08,

26b/08

‘a.+sına (bir ‘azā) 26b/13

[=4]

azacuk Azıcık, biraz, birazcık.

a. 35b/04, 43a/10

[=2]

azarla- Hata ve kusurunu söyleyerek çıkışmak, paylamak, takdir etmek, tevbih etmek.

a.-r 29b/08

[=1]

azdur- Mikrop kapmasına, iltihaplanmasına sebep olmak.

a.-mamağ için 33b/08

[=1]

azgın Zaptedilmesi mümkün olmayan, sert, dik başlı, azılı hayvan.

a. 6a/13

[=1]

azık Yolculuk sırasında veya dışarıda çalışırken yenmek üzere hazırlanan yiyecek, kumanya, nevale.

a. gibi 40b/01

a.+ların 40b/01

[=2]

‘azīm (< Ar. ‘azāmet) Büyük, ulu, haşmetli.

‘a. (bir ‘azīm) 23a/12

[=1]

‘azīz (< Ar. ‘izzet) Yüce, kıymetli, değerli, mukaddes, muazzez.

‘a. i zāt 5b/07

[=1]

‘azīzān Ar. Azizler.

a.+dan (himmet-i ‘azīzān) 5b/12

[=1]

azlık Miktarı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün altında bulunma, çok olmama, az olma.

a.+ına (azlığına) 15a/01

[=1]

‘azm Bir işi yapmaya kesin karar verme, bir şeyi yapmak husûsunda büyük bir kararlılıkla gayret gösterme.

‘a.+ine 15a/06

[=1]

azu Azı dişi, öğütücü diş.

a. 24b/12, 25a/03, 25b/05, 45a/04

[=4]

B

bā Ar. Arap alfabesinin ikinci harfi.

b.+nuñ 23b/02

[=1]

bāb Ar. Bir kitabın bölümlerinden her biri.

b. (bir kaç bāb) 5b/13

b.+da 30a/08

b.+ı evvel 5b/10, 6a/01

b.+ı hāmīs 5b/10, 30a/09

b.+ı rābi‘ 5b/10

b.+ı şālīs 5b/10, 30a/05

b.+ı şānī 5b/10, 24a/01

[=11]

baba Bir çocuğun dünyaya gelmesine sebep olan erkek, çocuk sahibi adam, peder.

b.+sı 22b/12, 24a/08

[=2]

bādām Far. İki çenekliler sınıfının gülgiller familyasından, pembe ve beyaz çiçekler açan, 5 – 12 m. boyunda ağaç. *Amygdalus communis*.

b. yağı 42b/02, 43b/07

[=1]

ba‘dehu Ar. Ondan sonra, daha sonra.

b. 3b/12, 31a/06, 31b/09, 32a/05, 36a/11, 37b/04, 38b/04, 40b/10, 41b/03, 43a/02, 44a/12

[=11]

bāg Far. Üzüm kütükleri dikili olan ve üzüm yetiştirilen yer.

b. 6a/07

b.+ı 32b/03

b.+lar 32a/08

[=3]

bağla- İp, bağ veya başka bir araçla bir şeyi bir yere, diğer bir şeye veyâhut birkaç şeyi birbirine tutturmak, birleştirmek, raptetmek.

b.-dı 2b/06, 3a/04, 3a/07, 3a/08

b.-duğın 2b/13

b.-mağ 6a/07

b.-mayalar 26a/05

b.-mı 8a/02, 8a/13

b.-r 7a/03, 35b/08

b.-ya 7b/05, 27b/07

b.-yalar 27b/09, 35a/01

b. yu koy- 38b/03

b.-yup 3b/06, 6a/10, 27b/11, 40b/12

[=20]

at bağla- 6a/10

ins ve ‘ülfet bağla- 2b/06

nāşūr bağla- 35b/08

‘ülfet bağla- 3a/08, 7a/03

‘ülfet ve sükûn bağla-

3a/07

yahñuz bağla 27b/11

[=7]

bağlan- İp, bağ gibi bir vâsıta ile bir şeye, bir yere tutturulmuş olmak, bağlı bulunmak.

b.-mağa 35a/03

[=1]

bağlu İp veya başka bir araçla bir şeye, bir yere bağlanmış olan.

b. 36a/09

b.+dur 2a/13, 7a/09

b.+dur deyü 7a/13

[=4]

bahā (< Far. Behā) Değer, kıymet, fiyat.

b. 21b/05

[=1]

bahādır Far. Usta savaşçı, cengâver, yiğit, kahraman, cesur.

b. 2b/11, 5a/13, 14b/11

b.+lar 6a/13

[=4]

bahālu Fiyatı yüksek olan.

b. ol- 20b/07

[=1]

bahāne Far. Bir şeyin asıl sebebi yerine ileri sürülen sözde sebep, gerçeğe ilgisi olmayan sahte özür ve mazeret.

b.+ile 22b/08

[=1]

bahār Far. Kış ile yaz arasında 21 Mart'tan 22 Haziran'a kadar süren mevsim, ilkbahar.

b. 17a/13

[=1]

baḥṣ Ar. Karşılıklı konuşma, söz, sohbet, lakırdı.

b. ve nizā' ol- 8b/12

[=1]

baḥṣ Far. Kısım, cüz, parça.

b. (bir baḥṣ) 31a/06

b. (üç baḥṣ) 31a/08

b.+ından (üç baḥṣ) 31a/05

b.+ını 31a/11

b.+ını (bir baḥṣ) 31a/09

[=5]

baḥt Far. Allah tarafından ezelde belirlendiği kabul edilen kısmet ve nasip, uygun tâlih, ikbal, şans.

b.+um yıldızı gibi 4b/11

[=1]

ba'īd Ar. Uzak, ırak.

b. 21b/11

b.+dür 24a/09

b.+dür (sebeb-i baid) 4b/13

b. ve nādirü'l-vuḳū' ol- 21b/03

[=4]

bā'is Ar. Sebep olan şey, sebep.

b. 4b/13

b. ol- 16a/04

[=2]

baḳ- Gözleri bir şey üzerine çevirmek.

b.-a 12a/02

b.-ar 37a/03

b.-arsa 37a/13, 37a/13

b.-duḡı 9b/11, 12a/02

b.-duḡınca 7b/11

b.-up 29b/02

[=8]

baḳır Dövme, haddeleme ve döküm yoluyla kolayca işlenip levha, tel ve çeşitli şekiller verilebilen, kalay, çinko vb. mâdenlerle karıştırılıp tunç, pirinç haline getirilerek kap kakak yapımında ve elektriği çok iyi ilettiğinden elektrik sanayisinde kullanılan, atom numarası 29, sembolü Cu olan metal element.

b. berrādesi 39a/06

b.+ı 39a/06

[=2]

baḳla (< Ar. bāḳilā) İri taneleri kabuksuz olarak veya fasulye gibi yeşil kabuğu ile pişirilip yenen, yurdumuzda çok bol yetişen besleyici bitki. Vicia faba.

b. gibi 37b/10

[=1]

bal Arıların çiçeklerden topladıkları bal özü denen sıvı ile yaptıkları, rengi beyazdan esmere kadar değişen, koyu kıvamda tatlı madde, asel.

b.+ıla 34b/05, 35a/05, 36b/08

b. şerbeti 45a/10

[=4]

balçık Koyu kıvamda, özlü ve yapışkan çamur.

b. 27a/08

b.+da 18b/12, 20b/05, 20b/12

[=4]
balçıklı Balçığa sahip olan.
 b. 22b/05, 43a/10
 [=2]
baldır Bacağın diz kapağından ayak bileğine kadar olan kısmı.
 b.+ları 14a/05
 [=1]
balık Su içinde yaşayıp solungaçla nefes alan, çoğunlukla yumurtlama şeklinde üreyen omurgalı hayvanların ortak adı.
 b. 12b/07
 b. arçası gibi 12b/06
 b.+lar 2b/06, 12a/07
 b. gibi 12a/06
 b.+pulları gibi 20a/04
 [=6]
balmümü Arıların, karın halkalarının altında bulunan deri altı bezlerinden çıkardıkları ve bununla peteklerini yaptıkları yumuşak, sarımsı madde.
 b. 33b/06
 b. mümü gibi 26b/08
 [=2]
bambul Bitkilere zarar veren kara benekli küçük kırmızı böcek.
 b. kırdı 40b/01
 [=1]
bārān Far. Yağmur.
 b. (katre-i bārān) 5b/05
 [=1]
baraş Ar. Vücutta yer yer lekeler şeklinde görülen hastalık, abraşlık, alaca hastalığı.

b. gibi 14a/09
 [=1]
bār-gīr Far. Yük taşıyan ve araba çeken at.
 b. 3a/08, 9a/02, 9a/02, 9b/05, 10b/02
 b.+dür 9a/07
 b.+ler 37b/12
 b.+lerinde 37b/12
 b.+üñ 10b/13
 [=9]
bār-gīrcük Yavru beygirlere verilen isim.
 b.+ler 24a/08
 [=1]
bārī Far. Hiç olmazsa.
 b. 39b/02, 44b/06, 44b/07
 [=3]
barmağ İnsanın ve bâzı hayvanların el ve ayaklarının son bölümünü oluşturan eklemli uzantılardan her biri.
 b. 26b/12, 37b/01
 b. (dört barmağ) 13b/06
 b.+ı (barmağı) 37b/01
 b.+ı (şehadet barmağı) 37b/01
 b.+ıla 38b/04
 b.+ıla (barmağ-ıla) 33a/12, 38b/11, 43a/12
 b. ile 37b/12, 43a/13
 [=11]
baş- Ayağı, üzerine vücûdun veya bacağın ağırlığını verecek şekilde zemîne yâhut herhangi bir yere koymak.
 b.-a 14a/13, 26a/05, 39b/10

b.-alar 39b/04
b.-arsa 14a/12, 14b/04
b.-duğı 14a/13
b.-duğdan şöıra 25b/05
b.-maya 26b/04
b.-mayalar 27b/02
b.-up 14b/01, 37a/11, 39b/02,
 39b/10

[=14]

üzerine baş- 26b/04

[=1]

başar Ar. Görme, görme hassası.

b.+ı 37b/13

[=1]

başdur- Ayağını zemîne veya herhangi
 bir yere koydurmak, basmasını sağlamak.

b.-alar 27a/03

[=1]

başgınlık Düşmanı gafil avlayıp

beklemediği zamanda ani olarak üzerine
 saldırma, ansızın hücum etme.

b.+ında (başgınlığında) 6b/03

[=1]

başiret (< Ar. başar) Doğru ve ölçülü bir
 görüşün verdiği uyanıklık, ileriye görme,
 sağgörü, gönül gözü, kalp gözü.

b. (ehl-i başiret) 39b/10

b.+e (ehl-i başiret) 27a/06

[=2]

baş 1. İnsan vücûdunun göz, kulak, ağız,
 burun gibi duyu organlarının ve beyin
 bulunduğu en üst, hayvan vücûdunun en
 ön kısmı, kafa, ser.

b.+ı 9b/10, 10a/03, 18a/01,
 19b/02, 26a/09, 40b/03, 41a/03, 41a/04

b.+ı (hıyâr başı gibi) 12b/08

b.+ın kaldur- 12a/01

b.+ına 12b/07, 30b/01, 31b/05,
 32a/10, 32b/02, 32b/03, 32b/03, 41b/04,
 41b/13, 42a/02, 42a/03

b.+ına ur- 38a/08

b.+ında 23a/05, 30a/09

b.+ından 32a/11, 45a/04

b.+ını 12a/03, 20b/13, 30b/04,

30b/13, 37a/05, 37b/05, 40a/11, 40b/11,
 41a/01, 41b/11, 41b/12, 42a/02, 42a/12,
 42b/04, 42b/13, 43a/07, 44b/01, 44b/02,
 44b/07, 44b/07, 44b/07, 45a/07

b.+ını aşağı tut- 11a/02

b.+ınıñ 38b/08

b.+lar 23a/05

b.+ları-y-ıla 17a/13

2. İki uçtan her biri, taraf.

b.+ıdur 12b/07

[=53]

başaklan- Başak bağlamak, başak
 tutmak, başak peyda etmek.

b.-mamış 44b/08

[=1]

başcuğaz Yavru hayvanın vücudunun en
 üst kısmı.

b.+ını 26b/07

[=1]

başka Bilinenden gayri, diğer, sair.

b. 21b/08, 23b/01

b. (başka başka) 34a/03, 39a/06

b. ol- 38b/07

[=5]

başla- Bir işi yapmak üzere harekete geçmek, bir işe girişmek, şüru etmek.

b.-duğı 16a/10, 24a/12, 24a/13, 26a/06

b.-duğınlayın 9b/02, 9b/03

b.-r 24b/01, 25a/08, 43a/09

b.-rsa 16a/12

b.-sa 42b/05

b.-yalum 5b/11

b.-yınca 42a/07

[=13]

başlu Başı olan, çıkıntılı bir tepe kısmı bulunan.

b. 11a/07

[=1]

bat- 1. Bir sıvının veya yumuşak bir maddenin içine gömülmek, çökmek.

b.-dılar 2b/07

2. Bir yere saplanmak, girmek.

b.-arsa 39b/10

b.-maya 39b/10

[=3]

batağ Üzerine basıldığı zaman içine batılan cıvık çamur hâlindeki toprak, çok çamurlu yer.

b. 22b/06

b.+da 18b/12

[=2]

bātengān Patlıcanın Farsçadaki biçimi.

b. 34a/13

[=1]

baṭhcān Far. Patlıcangiller

familyasından, kalın saplı, uzunca

yapraklı, mor ve beyaz çiçekli, bir yıllık otsu bitki. *Solanum melongena*.

b. 34a/11, 34a/13

[=2]

batur- Sivri bir şey yumuşak bir şeyin içine sokulmak.

b.-alar 32b/03, 37a/10

[=2]

bayağı Değişik bir tarafı bulunmayan, farklı olmayan, sıradan.

b. 23a/13

b. gibi 37b/11

[=2]

baytār Ar. Mesleği hayvan hastalıklarını teşhis ve tedavi etmek olan kimse, hayvan hekimi, veteriner.

b.+lar 37b/08

[=1]

baytār-nāme Evcil hayvanların hastalık ve tedavileri üzerine İslam medeniyetlerinde yazılmış tıp kitaplarının genel adı.

b.+lerde 12b/10, 13b/01, 15b/10,

16b/01

b.+lerden 4b/09

[=5]

ba‘zı Ar. Hepsi olmayıp içlerinden birkaçı, kimi.

b. 3a/08, 4b/06, 7a/13, 9b/11,

10a/03, 10b/01, 10b/06, 10b/07, 11a/06,

11a/09, 12b/01, 12b/10, 13a/01, 13a/05,

13b/01, 15b/02, 15b/07, 16a/01, 16a/04,

16b/01, 17a/13, 21a/06, 21a/09, 22b/12,

22b/12, 23a/05, 23a/05, 23b/06, 23b/07,
23b/08, 23b/09, 24a/04, 24a/08, 24a/09,
24a/11, 24b/08, 25a/04, 25a/13, 25b/11,
25b/13, 27b/10, 28b/04, 28b/04, 33a/06,
37b/12, 37b/12, 38b/07, 41a/01, 41a/02,
43a/10, 43b/04, 44a/07

b.+lar 12b/07, 14b/03, 22b/12,
24a/09, 24b/13, 37b/11, 37b/12, 41a/13

b.+ları 6a/13

b.+sı 11a/03, 15b/12, 16a/06,
16a/13, 19b/07, 20a/10, 29a/04, 35b/07,
45a/09

b.+sında 10a/12, 25b/13

b.+sinuñ 13a/07, 21a/06, 25a/04,
25a/04

[=76]

beden Ar. Vücut, gövde.

b.+i cismānī 4a/06

b.+i insān 4a/11

[=2]

Bedir Hz. Peygamber ile Mekkeli
müşrikler arasındaki ilk savaş.

b. 23a/05

[=1]

beg Bir beyliğin, küçük bir devletin
başında bulunan kimse, emîr, prens.

b. 5a/13

b.+leri 14b/07

b. ol- 5a/13

[=3]

begen- İyi ve güzel bulmak, takdir etmek.

b.-di 9b/06

b.-diler 9a/04

b.-ürlerdi 6b/05

[=3]

beglerbegi Osmanlı Devleti'nde
eyaletlerin başında bulunan mülkî ve
askerî en büyük amir.

b. 8b/05

[=1]

bel Hayvanlarda omuzla sağrı arası.

b.+i 10b/13

b.+i (maḥbûb beli gibi) 10a/03

b.+ine 38a/08

b.+ini 15b/07

[=4]

belā Ar. İnsana büyük bir sıkıntı veren,
içinden çıkılması güç durum, badire, dert,
gam, keder.

b.+ya uğra- 36b/13

[=1]

belki Far. Olabilir, olabilir ki, bir
ihtimale göre, muhtemelen.

b. 2b/11, 10a/11, 12a/08, 13a/10,
15a/05, 15b/09, 19b/10, 20a/10, 21a/11,
21b/08, 26b/09, 29a/13, 30b/06, 41a/02,
41a/13

[=15]

bellü Anlaşılacak ve görülecek şekilde
açık olan, meydanda, aşikar, zahir.

b. 13b/13, 37b/12

b. (ince ve bellü ol-) 12a/09

b. ol- 9a/10, 13a/10, 13a/12

b. ve zāhir ol- 40a/03

[=7]

belûṭ güli Meşe ağacının meyvesi,
palamut, pelit.

b. 33a/10, 36a/04

[=2]

belürt- Belirli duruma koymak, açıklığa kavuşturmak, göstermek, tebarüz ettirmek.

b.-meye 15b/11

[=1]

ben Tekil birinci şahıs.

b. (baña) 6b/13

b.+üm 4b/10

[=2]

benefşe Far. Menekşegillerden, çiçekleri tek renkli, yaprakları yürek biçiminde olan, bir veya çok yıllık otsu süs bitkisi. Viola.

b. 30b/12

b. yağı 42b/01

[=2]

benek Ben gibi ufak nokta.

b.benek 20a/04, 23b/11

b.+ler 21b/04

[=3]

beñze- İki kimse veya şey arasında birbirine uygun ve ortak taraflar bulunmak.

b.-medügi gibi 21b/08

b.-r 34b/10, 39a/08

[=3]

beñzer Başka bir şeyle ortak nitelikleri bulunan, başka bir şeyi andıran, müşabih.

b. 21b/10, 27b/13

[=2]

berāber Far. Bir seviyede, bir hizada, bir ve eşit.

b. 13a/10

b.+ce 15b/04, 30b/10

b. ol- 10a/02, 10b/02, 10b/02, 13a/05, 14b/01, 17a/13

[=9]

bereket Ar. Allah'tan gelen hayrın bir nesnede görünmesi ve devam etmesi, artıp çoğalması, Tanrı ihsânı, nimet.

b.+i 4a/02

[=1]

beri İki uzaklıktan daha yakın olanı, yakın, daha yakın yer.

b.+ye 39b/07

[=1]

berk Sağlam, kuvvetli.

b. 16b/13, 17a/10, 24a/07, 25a/13, 27a/13, 34b/13, 43a/01

b. (düzce ve berk ol-) 17a/13

b. (iri ve berk ol-) 11b/07

b. (kuvvetlü ve berk ol-) 16a/13

b. (mevzün ve berk ol-) 14a/04

b. ol- 10b/01, 13b/03, 13b/11, 14a/07, 18a/01, 26b/11, 27b/02, 27b/04, 35a/02

b. ve döyegen ol- 20a/04

b. ve kavī ol- 18b/12

b. ve yürekli ol- 21a/02

[=23]

berrāde Ar. Metallerin tozu.

b.+sinden (bakır berrādesi) 39a/06

[=1]

berrāk Çok parlak, ışıklı, aydınlık.

b. ol- 18a/10

[=1]

besle- Yedirip içirmek, karnını doyurmak.

b.-mege 2a/06, 6a/12, 8b/01

b.-mek 7b/12

b.-mek-ile 6a/10

b.-mesine 24a/02, 26a/02, 30a/09

b.-mesinüñ 5b/10, 6a/05

b.-nen 8a/01, 8a/11

b.-rlerdi 6a/11

b.-yen 7b/09

[=14]

at besle- 7b/09, 8b/01, 30a/09
[=3]

beş Dörtten sonra, altıdan önce gelen sayının adı.

b. (dört beş okka mıkđarı) 27b/12

b. (on beş kez) 7a/13

b. (yigirmi beş yaş) 25a/04

b. altı loğma 32b/11

b. arslan 5a/13

b. biñ ferişte 23a/05

b. dirhem 41b/03

b. dirhem mıkđarı 39a/01

b. on dāne 44a/09

b. on yer 41b/02

b. yaş 25a/10

[=11]

beşer Beş sayısının her birine beş veya her defasında beş tane anlamına gelen üleştirme şekli.

b. dirhem 36a/11

[=1]

bevāšīr Ar. Atın burnunda ortaya çıkan bir hastalık.

b. 33a/03, 33a/04, 33a/11, 33b/04, 33b/08, 33b/08, 33b/09, 34a/06

b.+e 33b/02

b.+üñ 33b/12

[=10]

beyān Ar. Açıklama, anlatma, söyleme.

b. eyle- 23a/11

b.+ındadur 5b/10, 5b/10, 5b/10, 6a/03, 8b/01, 17b/01, 24a/03, 30a/09

b. it- 22b/12

b. ol- 18b/09

b. olın- 2b/13, 18b/07, 30a/09

[=14]

beyāz Ar. Kar renginde olan rengin adı, ak.

b. 14a/09, 18a/09, 19a/09, 19b/09, 20b/09, 35b/09, 38b/07, 38b/07

b. ol- 11b/10

[=9]

beyit Ar. Divan edebiyatında nazım birimi olarak kabul edilen iki mısradan ibaret nazım parçası.

b. 23a/01

b.+i 18b/09

[=2]

bezencān Far. Patlıcanın farklı bir söylenişi.

b. 34a/13

[=1]

bezir Ar. Keten tohumundan çıkan yağ.

b. 27a/09

b. yağı 32a/13, 33b/06,

38b/01, 43b/07, 44a/13

[=6]

bıçak Bir sap ve kesici bir madenî kısımdan meydana gelen kesme aleti.

b. 39b/09

[=1]

bıldırcın Tüyleri benekli, boz renkli, bacakları kısa, gövdesi etli, sonbahara yakın avlanan, eti çok lezzetli, kekliğe benzer küçük, göçücü bir av kuşu.

Coturnix.

b. 41a/13, 41a/13

[=2]

bıñar Bu suyun çıktığı yer, göze, memba.

b.+dan 43a/10

b.+ından (göz bıñarı) 39a/10

b.+ınuñ 37a/12

b.+larda 43a/10

b. şuyı 44b/05

[=5]

bırağ- 1.Tutmaktan vazgeçip tutmaz olmak.

b.-up (bırağup) 40b/01

2.Koymak.

b.-alar (bırağalar) 26a/13, 39a/03, 39a/06, 44a/10

b.-ur (bırağur) 45a/06

[=6]

bırağıl- Bırakmak işi yapılmak.

b.-mağ 6a/07

[=1]

biber Yun. Yurdumuzda bol yetişen, pathıcangillerden otsu bir bitki.

b. 45a/09

b. (ağ biber) 39a/06

[=2]

bī-evvel Ar. Öncesi olmayan, evvelsiz.

b. (minnethā-yı bī-evvel) 1b/02

[=1]

bi-ḥad Ar. Sınırsız, hadsiz.

b. (ḥamd-ı bī-ḥad) 1b/02

[=1]

bī-ḥūd Far. Kendinden geçmiş.

b. gibi 40b/03

[=1]

bī-ḥuzūr Far. Huzursuz, tedirgin, rahatsız.

b. ol- 28a/09, 29a/13, 29b/06, 37a/02

[=4]

bī-ḥuzūrluğ Far. Huzursuz olma durumu, rahatsızlık, tedirginlik.

b.+a (bī-ḥuzūrluğa) 16a/04

[=1]

bī-izni'llāhi te'ālā Ar. Yüce Allah'ın izniyle.

b. 36b/10, 44b/13

[=2]

bikr Bir şeyin hiç kimse tarafından dokunulmamış, bozulmamış olan ilk durumu.

b.+i bī-pāyān 5a/05

[=1]

bil- 1.Bir işin ehli olmak, o işi yapmaya alışmış bulunmak.

b.-dügi-çün 9b/06

b.-mede 8b/03

b.-mez 18a/04

b.-üp 4a/05
b.-ür 21b/08
b.-ürdi 8b/05
b.-ürler 12b/03, 24a/03
 2.Tanımak.
b.-medügi 43a/10
b.-ür 16a/05, 16a/06,
 [=11]
bi'l-cümle Ar. Bütün, hep.
b. 3b/13, 9b/08, 17b/12, 18a/09,
 18b/02
 [=5]
bile 1.Dahi, de.
b. 2b/11,13a/09, 20b/11, 21a/06,
 32b/04, 41a/13
 2. Birlikte, bir arada.
b. 23b/12,
b. (içindeki-y-ile bile) 39a/04
b. (ikisi bile) 42a/13
b. (nâşûrı-y-ıla bile) 35b/10
b. (şırâ bile) 41b/04
 [=11]
bilek Ayakla baldırım birleştiği yer.
b.+leri 16b/08
 [=1]
bilesince Beraberinde, yanında, birlikte.
b. 40b/01
 [=1]
bilgen Bir işin ehli olan, o işi yapmaya
 alışmış bulunan.
b. ol- 20a/08
 [=1]
bi'l-hak Ar. Hakkıyla.

b. (hazret-i ma'būd-ı bi'l-hak)
 1b/03
 [=1]
bi'l-zāt Ar. Bizzat, kendisi, kendi,
 şahsen.
b.+a (mağşūd-ı bi'l-zāt) 5b/11ve
 [=1]
bin- Bir şeyin veya bir hayvanın üzerine
 çıkıp ayakları sarkıtarak oturmak.
b.-dügi 16a/04, 16a/04, 22b/12
b.-e 8a/08
b.-eler 28b/06
b.-en 18b/09, 29a/11
b.-enden 29a/07
b.-erler 16a/04
b.-erlerdi 6a/13, 23a/05
b.-mege 9a/07, 13a/10, 20a/04,
 20a/13, 27b/02
b.-memişdür 6b/07
b.-menüñ 7a/13
b.-meye 17b/09
b.-meyeler 27b/02
b.-meyi 7a/13
b.-üp 16a/02, 27b/02, 27b/10,
 28a/05, 28a/10, 30a/01, 31b/09
 [=28]
ata bin- 30a/01
kısrağ bin- 7a/13
üstine bin- 16a/02,
 27b/02, 28a/05
üzerine bin- 31b/09
 [=6]
bī-naẓīr Far. Eşsiz, benzersiz.
b. ol- 19b/06

[=1]

bindür- Birini bir şey üzerine çıkarmak, çıkarıp oturtmak.

b.-mez 16a/05

b.-üp 28a/03

[=2]

üstine bindür- 28a/03

[=1]

bī-nihāye Far. Sonsuz.

b.+dür 21b/08

[=1]

biñ Dokuz yüz doksan dokuzdan sonra, bin birden önce gelen sayının adı.

b. (beş biñ ferişte) 23a/05

b. (iki üç biñ müd) 40b/01

b. (üç biñ dürlü) 37a/01

b. (yüz biñ) 5b/03, 5b/03

b.+de 5b/05

b.+ini 37a/01, 37a/01, 37a/01

[=9]

binil- Binmek işi yapılmak.

b.-memiş 28b/02

b.-ürdi 3a/08

[=2]

bī-pāyān Far. Sonsuz, nihayetsiz.

b. (bikr-i bī-pāyān) 5a/05

b. (medh-i bī-pāyān) 5a/13

b. ol- 5a/13

[=3]

bir 1. Sayıların ilki ve bu sayı kadar olan.

b. ayak 19b/05

b. aygır 3a/03

b. bahş 31a/05, 31a/08

b. dāne 12b/02

b. dirhem 31a/03, 38b/12, 38b/13, 39a/06

b. dirhem mıkḍārı 31a/07, 37a/08

b. gece 42a/02

b. gice 36a/08

b. göz 10a/11

b. gün 28b/04, 35a/10, 36a/08, 38b/07, 42a/02

b.+i 10a/11, 12b/10, 12b/10, 22a/05

b. igü 12b/04

b. iki 8a/05

b. iki kāmçı 28a/12

b. iki kez 37b/12

b. kaç saat 28a/01

b. kısrak 3a/03

b. til 34b/02

b. yıl 24a/05, 24a/09, 24a/11

2. Belirsiz sıfat veya zamir olarak herhangi bir şeyi, yeri veya bir kimseyi gösterir.

b. 3a/08, 3b/04, 4a/13, 4a/13, 6a/11, 6a/11, 6b/13, 6b/13, 7b/13, 8a/06, 9a/02, 9b/02, 9b/03, 9b/04, 14b/03, 14b/06, 14b/10, 18a/01, 18a/01, 22a/03, 28a/02, 31b/06, 31b/13, 32a/04, 32a/12, 32b/03, 33a/13, 33b/08, 40a/11, 42a/01, 42a/13 44b/07, 44b/09, 45a/02

b. ağaç 43b/02, 45a/11

b. ak nesne 38b/07

b. akça nesne 39a/10

- b. ‘ākīl vezīr** 40b/01
b. ālet 43b/05
b. ān 36a/11
b. ‘arab 15a/09
b. at 27b/10, 27b/10
b. a‘zā 26b/13
b. ‘aẓīm 23a/12
b. dürlü 18b/01, 18b/04, 23a/01, 29b/13, 32b/05
b. düşmen 40b/01
b. gün 2b/13, 3b/04, 8b/05, 15a/09, 28a/01
b. hāl 26b/08
b. hīle 40b/01
b. huy 3a/08
b.+i 5a/13, 5a/13, 5b/05, 9a/01, 9a/02, 10a/03, 10a/03, 18a/08, 30a/13, 37a/01, 44a/02
b.+i (her bir) 45a/09
b. iki 28a/12
b. iki yer 43a/02
b. ‘ilāc 34b/04, 36a/11, 38a/05, 39a/06, 39a/06, 40a/07, 42a/02, 43b/06, 43b/10
b. ‘illet 30a/10, 42b/06
b.+inden 30a/13, 31a/13
b.+inden (her bir) 31a/03, 39b/12, 45a/09
b.+ine 30a/12
b.+isi 9a/06, 9b/01
b.+isinden 9a/05
b.+inden (her bir) 33a/10
b.+ine 30a/11
b.+birinden 12a/10, 12a/11
- b.+birine** 12a/12, 17a/04, 17b/06, 21b/08, 21b/08
b. iki yıl 25a/05
b.+ilerine 13a/02
b.+inden 31b/03
b.+inden (bir biri) 12a/10, 12a/11
b.+inden (her bir) 33b/06, 39a/06, 40a/08
b.+inden (her birinden) 35a/04
b.+ine 2b/11
b.+ine (bir biri) 12a/12, 17a/04, 17b/06, 21b/08, 21b/08
b.+inüñ 21b/08
b.+isinde (her bir) 5b/03
b.+isine 21b/08
b.+isinüñ 21b/08
b. karış 27b/09
b. kez 29b/10
b. ok adım mıkdār 28b/05
b. kaç 6a/11, 17b/13, 18a/07, 18b/05, 18b/06, 22a/04, 25a/13
b. kaç at 3a/12
b. kaç bāb 5b/12
b. kaç faşl 30a/08
b. kaç gün 30b/08, 40a/01
b. kaç gündən şöñra 27a/07, 34b/03
b. kaç güne dek 26b/11
b. kaç kez 32a/06, 32b/03, 34a/13, 41a/01, 41b/06, 43b/03
b. kavim 17a/13
b. kimse 38b/06
b. kişi 7b/12, 7b/13

b. mādde 45a/04
b. maḥfil 16a/04
b. maraḥ 4b/03
b. maslaḥat için 29a/13
b. mıkḍār 18b/07, 27a/02, 30b/09, 30b/12, 32a/02, 36b/08, 36b/13, 42a/02, 43a/04, 43b/04, 44b/02, 44b/06, 44b/07, 44b/07
b. murdār ot 37a/01
b. nesne 34b/11, 38a/07, 44a/02
b. oğlancuḥ 28a/03
b. oğra 40b/01
b. ot 40a/09, 41a/07
b. pādīṣāh 40b/01
b. risāle 4b/05
b. rivāyet 3a/03, 3a/08, 7b/12, 15a/09, 15a/09, 23a/13, 23a/13
b. süri 43a/01
b. tava 32a/13
b. tepe 8b/10
b. til 39b/05
b. vech 41b/12
b. vech-ile 28b/06
b. yan 10a/03, 10a/03, 11a/09, 11b/12, 11b/13, 13a/02, 13a/02, 15b/01, 19a/12, 25b/03, 25b/04, 26b/08, 42b/05
b. yer 18a/09, 24b/11, 33b/07, 34a/05, 37a/13, 39a/04
b. zaḥmet 33a/04, 42b/09
b. ḡalim padiṣah 42a/13
b. zamān 23a/11, 28a/10, 30b/13, 33b/12, 38b/03
3. Ortak, müşterek.
b.+dür 2a/13

[=252]
birer Bir sayısının, her birine bir veya her defasında bir tâne anlamına gelen üleştirme şekli
b. avuç 44a/08
b. birer 22a/10
b. dirhem 33a/10, 35a/04, 39a/06, 39b/12, 40a/08
b. mıkḍār 31b/03, 33b/06, 42a/10, 45a/09
b. pāre 23a/05
b. til 23a/05
[=13]
birez Bir parça, azıcık.
b. 3b/09, 9b/12, 11b/02, 12b/13, 13b/08, 15b/06, 16b/13, 17a/11, 18a/03, 20a/10, 26b/07, 27b/11, 30b/12, 31a/01, 31a/11, 32a/13, 37b/03, 37b/03, 38a/13, 38b/01, 40b/01, 42a/08, 42a/12, 42b/01, 42b/03, 42b/13, 43b/07, 44b/02, 44b/11
b.+den 40b/12
[=30]
birle İle, birlikte, beraber.
b. 2a/10
b. (cümle birle) 19a/11
b. (rıfḥ ve te'ennī birle) 26a/10
b. (şay yağı birle) 33b/11
b. (tuz birle) 43a/03
[=5]
Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm Ar.
Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla.
b. 1b/01
[=1]

biş Ar. Farsçadaki karşılığı pīç olan ve hayvanlar yediğinde onların ölümüne sebep olan bir ot.

b. 41a/08

[=1]

biş- Isı etkisiyle çiğliği ve hamlığı giderek yenilebilir duruma gelmek.

b.-dükden şöñra 31b/03, 32a/02

b.-inceye dek 44a/10

[=3]

bişürt- Pişirmek işini başkasına yaptırmak.

b.-di 40b/01

[=1]

bit- 1. Sona ermek, tamamlanmak.

b.-dügi 10b/09, 12b/10, 34a/13

b.-e 34a/07

b. -medin 27b/09

2. Filizlenip topraktan dışarıya çıkmak, yeşermek, yetişmek, büyümek.

b.-er 41a/10, 41a/13

b.-gen 41a/13

b.-mek-ile 41a/13

3. Saç, tüy ve kıl için çıkmak, uzamak.

b.-dükden şöñra 25a/05

b.-en 25a/13

b.-er 24b/02, 24b/07, 24b/08, 24b/11, 24b/11, 24b/11, 24b/12, 25a/04, 25a/13, 33b/08,

b.-erler 24b/08

b.-ermiş 23b/05

b.-mege 24b/01

b.-memiş 11b/04

b.-mez 10a/12

b.-miş 10a/08, 10b/10, 10b/12, 10b/12, 11a/09, 13b/05

b.-mişlerdür 24b/06

b.-mişleri 24b/03

[=34]

dişleri bit- 24b/01, 24b/11

[=2]

bī-tekellūf Far. Teklifsiz.

b. 44b/07

[=1]

bitiril- Sona erdirilmek.

b.-ince 24b/08

[=1]

biz I. Çoğul birinci şahsı gösterir.

b. 40b/01

[=1]

biz II. Kumaş parçası, çaput.

b. 26b/10, 45a/11

b. gibi 37b/12

b.+ini 31b/08

[=4]

bī-zār Far. Bıkmış, usanmış, bezmiş.

b. ol- 3b/06

[=1]

boğaz Ağız boşluğundan sonra yiyeceklerin geçtiği, ağızla gırtlak arasındaki dar kısım.

b.+ına 27b/09, 31a/09, 31a/11, 32b/12, 41a/01, 43b/03, 43b/08, 43b/12, 43b/13, 44b/02

b.+ında 44a/02, 44a/07

b.+ını 43b/13

[=13]

boğazla- 1. Eti yenecek hayvanı boğazını keserek öldürmek.

b.-yup 39b/02

2. Haince, hunharca öldürmek.

b.-rdı 42a/13

[=2]

bol İçine girecek şeyin gerektirdiğinden daha geniş olan.

b. 12a/05

b. ol- 12a/07

[=2]

bora Boraks adıyla meşhur, beyaz toz halinde mâden, bûre.

b. 43b/04

b.+i ermeni 39a/06

[=2]

boş İçinde yahut üzerinde bir şey veya kimse bulunmayan.

b. 12a/11, 12a/13

[=2]

boy Bir şeyin yere değen veya yere en yakın olan kısmı ile en yüksek noktası arasındaki mesafe.

b.+ına göre 15a/06

[=1]

boya- Boyaya batırarak veya boya sürerek renk vermek.

b.-ma ile 19b/10

[=1]

boynuz Bazı hayvanların başında bulunan, saldırma ve korunma silahı olarak kullandıkları, tırnak gibi bir maddeden, sert, sivri, kıvrık, bazen da çatallı çıkıntı.

b. ile 41b/03

[=1]

boyun Vücudun omuzlarla baş arasında kalan ve başı bedene bağlayan kısmı.

b. 10b/01, 10b/06, 18b/02

b.+ı (boynı) 10b/06, 10b/07,

10b/08, 11a/01, 11a/02, 12b/13, 17a/11,

17a/11, 17a/12, 17a/13, 17a/13, 17a/13,

20a/03, 20a/05, 20a/09, 42b/05

b.+ı ile 10b/06

b.+ıla 10b/02

b.+ın (boynın) 9a/12, 9b/01,

10b/05

b.+ına (boynına) 3a/01, 17a/11

b.+ında (boynında) 8a/08, 8a/10,

20a/04, 23a/05, 23a/05, 23b/10

b.+ını (boynını) 37b/05

b.+ınuñ (boynınuñ) 30b/08

b.+lar 10b/01

b.+ları 17a/13

b.+larında 23a/05

[=37]

boz Açık toprak rengi, kül renginin adı.

b. 19b/13

b. at 20b/01

[=2]

boz- Geçersiz duruma getirmek, hükmünü ortadan kaldırmak, feshetmek, iptal etmek.

b.-madı 9a/13

[=1]

böbrek Kandaki zararlı maddeleri temizleyip süzen ve idrar olarak mesâneye veren, son kaburgalar

hizasında omurganın iki yanında sağlı sollu yer alan, fasulye biçiminde iki organdan her biri.

b.+i (şığıruñ böbregi yağı)

36b/07

[=1]

bögür Vücutun iki yanında kaburgalarla kalça kemiği arasında kalan kısım.

b.+i (böğri) 12a/13

b.+ine (bögrine) 12a/11

[=2]

böyle Bunun gibi olan, buna benzer, bu türlü, bu tarzda ve sıfatta bulunan.

b. 3b/11, 8b/10, 8b/10, 9b/06, 9b/06, 13a/02, 21a/13, 22b/12, 25b/13, 32b/03, 33b/03, 34a/13, 39a/08, 41a/01

b.+dür 10a/11, 45a/04

b. iken 10a/01, 41a/13

b.+sine 12b/04, 25b/04, 25b/13

b.+sinedür 25a/04

[=22]

bu 1.En yakında olan kimse veya şeyi işaret yoluyla belirtir.

b. 2a/09, 2a/13, 2b/11, 2b/11, 2b/13, 3a/08, 3b/07, 3b/09, 3b/11, 3b/13, 4a/06, 4b/07, 4b/08, 4b/12, 4b/12, 5a/13, 6a/07, 6a/07, 6a/11, 6a/11, 6b/13, 7a/13, 8a/08, 8a/11, 8a/11, 9a/08, 10a/03, 11b/12, 12a/09, 12b/04, 12b/10, 14b/13, 15a/09, 15b/03, 15b/08, 15b/13, 16a/03, 16a/04, 16a/13, 16a/13, 17a/13, 17b/03, 18a/04, 18a/06, 18a/11, 18b/03, 18b/09, 18b/09, 19a/10, 19b/04, 19b/07, 19b/11, 20a/02, 20a/04, 20a/08, 21a/03, 21a/04,

21a/06, 21a/09, 21a/09, 21a/11, 21b/03, 21b/03, 21b/05, 22a/02, 22a/11, 22b/03, 22b/08, 22b/12, 23b/05, 23b/05, 23b/09, 23b/10, 23b/12, 24a/09, 24b/02, 24b/08, 24b/08, 24b/13, 25a/09, 25a/13, 25b/11, 25b/13, 27a/05, 27b/10, 28b/01, 28b/09, 28b/11, 29a/09, 29a/13, 30a/01, 30a/08, 30a/09, 30a/11, 30b/01, 31a/04, 32b/04, 33b/05, 33b/13, 34a/06, 34b/08, 34b/10, 35a/05, 35a/07, 35b/01, 35b/02, 35b/08, 35b/09, 35b/09, 36a/02, 36a/11, 36a/11, 36b/11, 37b/12, 37b/12, 38a/02, 38a/06, 38a/08, 38b/07, 39a/06, 39a/07, 39a/09, 39b/11, 40a/02, 40b/01, 40b/07, 41a/01, 41b/05, 41b/07, 42a/09, 43a/07, 43a/10, 44a/02, 44a/07, 44b/03, 44b/07, 45a/08, 45a/09

b. deñlü 3b/10, 39b/08

b. deñlüce 39b/10

2.İşaret zamiri olarak yerini tuttuğu en yakındaki kimse veya şeyi gösterir.

b. 5b/06, 9a/07, 10a/13, 10b/07, 15a/02, 20b/09, 25a/13, 25b/01, 27a/07, 30a/10, 32b/04, 33a/04, 33b/08, 36a/04, 40a/05, 40b/10, 41b/10, 42b/06, 43b/11

b.+dur 2b/13, 5a/13, 6a/09, 6a/11, 6a/11, 6b/13, 6b/13, 7b/09, 8a/08, 8b/07, 11b/07, 16b/04, 16b/06, 16b/07, 18a/01, 18a/01, 18a/08, 18b/01, 20b/11, 22b/10, 23a/13, 24a/08, 27b/01, 28b/03, 30b/03, 30b/07, 31b/07, 31b/11, 32a/01, 32a/13, 32b/06, 32b/10, 33a/04, 33a/07, 33a/09, 34a/11, 34b/04, 34b/12, 35b/12, 36a/11, 36a/12, 36b/01, 36b/11, 37a/01, 37a/03,

37a/13, 37b/12, 38a/10, 38a/12, 38b/07,
38b/08, 39a/06, 39a/13, 39b/04, 40a/05,
40a/07, 40a/10, 40b/01, 40b/07, 41a/03,
41a/06, 41b/01, 42b/09, 42b/12, 43a/06,
43a/11, 43b/04, 43b/07, 43b/10, 44a/03,
44a/07, 44b/10, 45a/01, 45a/05, 45a/08

b.+lardur 5b/08

b. idi 22a/05

b. imiş 2b/13

b.+ncalayın 42b/08

b.+ndan 7b/09, 9b/05, 12b/07,

33b/09, 36a/11, 38a/06

b.+ndan ötüri 27a/07

b.+nı 4a/11, 12b/03, 21a/09,

25b/13, 27b/09, 40b/01

b.+nlar 24b/10

b.+nlara 24b/03, 24b/05, 24b/07,

40b/01

b.+nlardan 21b/07

b.+nları 33b/07

b.+nlarıñ 24b/04

b.+nuñ 19b/12, 20b/09, 30b/12,

38a/12, 39a/06, 39a/13, 40a/10, 41b/01

b.+nuñ-ıla 6a/07, 39b/03, 41b/06

b.+nuñ gibi 45a/02

b.+ña 10a/11, 13a/02, 18a/10,

18b/02, 18b/10, 19b/07, 20b/09, 21b/09,

25a/04, 34a/08, 35b/02, 39a/08, 43b/11

b.+ña göre 24a/11

[=286]

buçuk Yarım.

b. (iki buçuk yaş) 27b/04

b. dirhem 35a/04, 37a/08

b. dirhem mıkdarı 39a/06,

44b/11

[=5]

buğ Gaz halindeki su buharı.

b. 41b/12, 42a/01

b.+ı 31b/05, 32b/02

b.+ına 41b/11

[=5]

buğday Taneleri un ve ekmek yapımında kullanılan ve insanın başlıca gıdâsını teşkil eden bitki.

b. 27b/12

[=1]

bukağı Kaçmalarını, çifte atmalarını önlemek için atların ayağına vurulan demir halkalı köstek.

b. 17a/06

b.+da 22b/07

[=2]

Bukrat Hipokrat, tıbbın babası olarak anılan İyon hekim.

b. hekīm 39a/06, 42a/02

[=2]

bul- 1. Bir şey, bir kimse veya bir durumla karşılaşmak.

b.-dılar 40b/01

b.-mışlar 25b/13

b.-urlar 37b/12

2. Elde etmek, kazanmak.

b.-a 4a/11, 7b/09, 36b/10, 38a/05,

40a/01, 41b/06, 42a/02, 42a/13, 43a/04

b.-asız 23a/05

b.-dı 3a/10

b.-masına 7a/10

b.-ur 7b/10

3. Uygun görüp seçmek, ayırmak.

b.-mıslardur 21a/13

[=17]

ġanīmet bul- 7a/10

istilā bul- 6a/09

neşv ve nemā bul- 3a/10

nihāyet bul- 5a/13, 5a/13

nuşret bul- 23a/05

şevāb bul- 7b/09

şifā bul- 36b/10, 38a/05,

40a/01, 41b/06, 42a/02, 42a/13, 43a/04

[=14]

bulak Kaynak, pınar, memba.

b. 23b/02, 23b/02, 23b/02

[=3]

bulaş- Sürülmek, sıvaşmak, sıvaşıp yapışmak.

b.-mış 31b/07

[=1]

bulk Ablak kelimesinin arapçadaki kök hali.

b. idi 23b/02

[=1]

bulun- 1. Elde edilmek, ele geçirilmek.

b.-maz 16a/04, 18a/07, 21a/09

2. Sağlanmak, tedarik ve temin edilmek.

b.-acak 37a/10

b.-mazsa 32b/13, 34a/13, 44a/13, 44a/13

b.-ursa 45a/09

3. Var olmak, mevcut olmak.

b.-an 27a/11

b.-mağ için 21a/09

b.-ur 18a/05, 21a/06, 21a/06,

25b/13

[=15]

buluş- Belli bir yerde bir araya gelmek, birbirini bulmak.

b.-duğı 29b/05

b.-up 40b/01

[=2]

bur- Bir şeyi kendi etrafında döndürmek, çevirmek, kıvrırmak, bükmek.

b.-ur 15b/02

[=1]

burma Kendi etrafında bükülmüş, kendi üzerine kıvrılmış olan veya burulmuş gibi şekil verilmiş, helezon biçiminde yapılmış şey.

b. ol- 13b/02

[=1]

burul- Döndürülüp bükülmek, kıvrılmak.

b.-mış gibi 13b/03

[=1]

burun Yüzün ortasında alınla ağız arasında yer alan, çıkıntılı, iki delikli koklama organı.

b. 11b/07

b.+a 32b/04

b.+da 35b/08

b.+ı 11b/02, 26b/12

b.+ı (burnı) 3b/08, 17a/06, 27b/09, 32b/07, 34a/09, 35b/02, 37b/09, 37b/11, 44a/02, 44a/02, 44b/02

b.+ına (burnına) 30b/11, 30b/12, 30b/12, 31b/05, 32a/06, 32a/11, 32b/02,

33b/01, 38a/05, 42a/12, 42b/01, 44b/02,
44b/13

b.+ında (burnında) 33a/04,
33a/04, 37b/09

b.+ından (burnından) 30b/01,
30b/03, 31b/10, 31b/11, 32b/03, 32b/09,
33a/02, 33a/08, 41a/03, 41b/13, 42a/05

b.+ını (burnına) 31b/08
b.+ını (burnını) 30b/04, 31b/12,
37b/12

b.+ınıñ (burnınıñ) 30b/05,
40b/06, 40b/12
[=50]

buruş- Düzgünlüğü bozulmak, kırışık ve
buruşuklar peyda etmek.

b.-mış 12a/08
b.-up 12a/08
[=2]

busı Birine ansızın saldırmak üzere
saklanılıp beklenen yer.

b.+da 6b/03, 6b/10
[=2]

buyur- Bir şeyin yapılmasını kesin
olarak bildirmek, emretmek.

b.-dı 2a/06, 7a/07, 7b/02, 23a/05
b.-duğı 7a/12
b.-up 6a/06
[=6]

‘ibāret buyur- 6a/06
terğib buyur- 2a/06

[=2]

buyurul- Emredilmek.

b.-dı 7a/13
[=1]

buzagı Sütten kesilmemiş inek yavrusu.

b.+larda 35b/02
[=1]

bügri Kambur, tümsek, eğik.

b. (egri bügri) 11a/12, 12a/08
[=2]

bük- Kıvrırmak, burmak.

b.-di 9b/02, 9b/04
b.-meye 15b/07
[=3]

bülend Far. Yüksek, yüce, ulu.

b. 9b/09
[=1]

bütün Hepsî, tamamı, tüm, bîlcümle,
bilumum.

b. 28b/04
[=1]

büyük 1. Ölçüleri bakımından aynı
cinsteki benzerlerinden daha yüksek,
daha geniş, daha uzun veya iri olan, azim,
cesim, kebir.

b. 9b/10, 11b/09, 12b/10, 16b/10,
27b/03, 43a/10, 44a/02

b. (vāsi‘ ve büyük ol-) 12a/10

b. ol- 8b/10, 8b/11, 11b/03,
11b/07, 11b/07, 25b/08

b. ve giñ ol- 11b/06

2. Yaşı daha ileri, daha fazla olan,
yaşlı.

b. 28a/04

b. iken 24a/08

b. ol- 24a/11

3. Güçlü, kudretli, kuvvetli.

b. 40b/01

[=19]

büyüklik Büyük olma durumu, ölçüleri bakımından benzerlerinden büyük olma, genişlik, irilik, ululuk, cesamet.

b.+i (büyüklüğü) 24a/10

b.+ine (büyüklüğü)

[=1]

C

cāh Ar. Yüksek mevki, makam, rütbe.

c. (aşhāb-ı cāh) 4a/02

c. içün 2a/06

[=2]

cāmi'a (< Ar. cem') Ortak yönleri veya işleri bulunan kimselerin meydana getirdiği insan topluluğu, zümre.

c. (tedbīrāt-ı cāmi'a) 5b/10

[=1]

cān Far. Kişi, kimse, fert.

c. 5a/09

[=1]

cānib (< Ar. cenb) Yan, taraf, yön, cihet.

c.+de (iki cānib) 42b/05

c.+deki 37a/13

c.+den 42b/05

c.+i (iki cānib) 12a/12

c.+i du'a 5b/06

c.+inde 7a/13, 23b/04

c.+inden 11a/10, 12b/07, 14b/10,

14b/10, 23a/12, 37a/13

c.+ine 2b/10, 17a/13

[=15]

cānsuz Hareketsiz, durgun.

c. 2b/13

[=1]

cānvār Far. Azgın, vahşi, yırtıcı hayvan.

c. 40a/12, 41a/02

c.+a şalın- 2b/11

c.+dan 19a/03

c.+lara 2a/12

c.+ları-y-ıla 3a/08

[=6]

cāyız Ar. Yerinde, uygun, doğru olan.

c. 26a/05, 40b/07

c.+dür 27b/05

[=3]

Cebrāyil İlahî emirleri meleklerle ve peygamberlere ulaştıran vahiy meleği.

c. 'aleyhi's-selām 3a/03

[=1]

cedvār Yenildiği takdirde hayvanlara zarar veren, Farsçadaki adı piç olan ot.

c. 41a/13, 41a/13, 41a/13, 41a/13

c.+daki 41a/13

[=5]

cehālet Ar. Bilgisizlik, bilmezlik, habersizlik, cahillik, cehil.

c.+den (zulmet-i cehālet) 2a/02

[=1]

cehd Ar. Çalışıp çabalama, büyük gayret sarfetme, uğraşma.

c. eyle- 29b/13

[=1]

cem‘ Ar. Toplama, toplanma, bir araya gelme, getirilme.

c. eyle- 40b/01

c.+idür 23b/02

c. it- 4b/09, 39b/07

c. ol- 2b/06, 2b/09, 6a/07

[=7]

cemī‘ Ar. Bütün, hep, cümle.

c. 2a/12, 3a/03, 6a/07, 9b/07,

16a/13, 19b/10, 37b/06

c. (kıyās-ı cemī‘) 6a/03

c.+sinde 7a/13

[=9]

cem‘iyet Toplu ve düzenli olma, perîşan ve dağınık olmama, derli topluluk.

c. ile 16a/04

[=1]

Cemşîd Klasik Fars ve Türk

edebiyatlarında çokça anılan efsanevî

İran hükümdarlarından biri.

c. 3b/12

[=1]

cenāb Ar. Allah, peygamber ve bâzı tarîkat büyüklerine âit isim ve sıfatların başına getirilerek “hazret” mânâsına kullanılan saygı ve tâzim sözü

c.+ı feyyāz-ı muṭlaḳ 1b/03

[=1]

cenk Far. Silahlı çatışma, savaş, harp, muharebe, kıtal.

c. 17b/09

c.+de 17b/11

c. it- 40b/01

[=3]

cennet Ar. İmanlı ve iyi kimselerin ölümünden sonra Allah tarafından mükafat olarak konulacakları ve içinde ebediyen yaşayacakları, her türlü tasavvurun üstünde güzellik ve nimetlerle dolu yer.

c. 2b/13

c.+den 3a/03

[=2]

cerī Ar. Yürekli, cesur, gözü pek.

c. 2b/11

[=1]

cerrāḥ (< Ar. cerḥ) Uzmanlık alanı ameliyat yapmak olan hekim, operatör.

c.+lar 40a/06

[=1]

cevāb Ar. Bir soruya, bir söz veya yazıya, bir durum ve ihtiyaca söz, yazı veya başka bir ifade yoluyla verilen karşılık, yanıt.

c.+ında 7a/13

c. vir- 6b/09

[=2]

cız Çizgi, iz, çizik.

c.+ı 13b/13

[=1]

cihād (< Ar. cehd) İslam nizamını yeryüzünde hakim kılma ve bu nizamı savunma maksadıyla din uğrunda ve Hak yolunda yapılan savaş, gaza.

c. fi-sebīlī’llāh 2a/03, 7b/09

[=2]

cihān Far. Dünya, yeryüzü.

c. (ḥalk-ı cihān) 5b/04

c. (kāfil-i umūr-ı cihān) 5a/10

c.+ı (halk-ı cihān) 2a/02

[=3]

cilve Ar. Hoşa gitmek, ilgi çekmek için takılan çekici tavrı, edalı davranış, kırıma, naz, işve, eda.

c.+sine 4b/13

[=1]

cimcime Ar. Kellenin kemiğine

Arapçada verilen isim.

c. 38b/10

[=1]

cin Ar. İnsanlar tarafından görülmeyip çeşitli biçimlere girerek ancak kendileriyle ilgi kuranlara veya istedikleri kimselere göründüklerine ve olağanüstü sayılan bazı işleri yapacak güce sahip bulunduklarına inanılan gizli yaratıklara verilen isim, ecinni.

c. 37a/01

c.+den 37a/01

c.+e 37a/01

[=3]

cins Ar. Başlıca nitelikleri aynı olan ve aralarında çok yakın benzerlikler bulunan varlık veya nesneler topluluğu, tür, nevi.

c. 9a/01, 14b/03

c.+dür 23a/08

c.+dür (ism-i cins) 6a/08

c.+i hayvān 1b/04

c.+inde 29a/04

[=6]

cirm Ar. Cisim.

c.+inden 25b/13

c.+ine (göz cirmi) 39b/10

[=2]

cism Ar. Boşlukta bir yer kaplayan varlık, madde, nesne.

c.+i saṭṭ 5a/13

c.+i za'īf 4a/09

[=2]

cismānī Ar. Bedenle, vücutla ilgili olan.

c. (beden-i cismānī) 4a/07

c. (seyr-i 'ālem-i cismānī) 4a/08

[=2]

cūd Ar. İnsanlara ihtiyaçlarını

bildirmelerine meydan vermeden lutufta, ihsanda bulunma, el açıklığı, cömertlik.

c. 5a/09

c.+ı 5b/01

[=2]

cümle Ar. Bütün, hep, tüm.

c. 5b/04, 5b/10, 19b/08, 21a/09, 22a/05, 25a/04, 40b/10, 41b/10, 43b/11

c. birle 19a/10

c.+nüñ 31a/05

c.+si 21b/10, 45a/09

c.+sinden 6a/13, 10a/11, 10a/13, 17b/06, 18b/10, 19b/13, 20b/04, 22b/13, 42a/10

c.+sini 39a/06, 39a/06

c.+yi 36a/04

[=25]

cündilik Ata binme, kılıç ve mızrak kullanma, binicilik.

c.+e (cündilige) 30a/09

[=1]

Ç

çabala- Güç bir işi yapmak, içinde bulunduğu zor durumdan kurtulmak için çalışıp uğraşmak, gayret sarfetmek, didinmek.

ç.-r 37a/03

ç.-yup 27b/09

ç.-yurken 26b/08

[=3]

çābuk Far. Hızlı, süratli, seri.

ç. 12b/10, 17b/10

ç. (yegni ve çābuk ol-) 18b/13

ç. ol- 14b/12

[=4]

çadır Far. Barınmak maksadıyla yere çakılmış kazıklara keçe, kalın bez, kıl dokuma veya deri gerilmek suretiyle açık havada kurulan, kolayca sökülüp taşınabilir barınak.

ç.+larını 40b/01

[=1]

çağır- Bir kimseye gelmesinin istendiğini bildirmek, davet etmek.

ç.-dı 2a/05

[=1]

çāk Sırf, salt, sade, yalnız, safi, halis.

ç. 14b/04, 39b/02

[=2]

çaķal Far. Et oburlardan, geceleri sürü hâlinde ve uluyarak gezen, kuyruğu tilkiye, rengi kurta benzer, memeli yabani hayvan. Canis aureus.

ç. 21a/09

ç. deyü 21a/09

ç.+lar 2b/09

ç. ödi 38a/05

[=4]

çalgın

ç. 13b/09

[=1]

çalı Ağaçtan küçük, cılız, dalları çok sık ve çatallı, odunumsu bitki.

ç. 27a/11

[=1]

çam Çamgiller denen büyük bitki familyasını meydana getiren, iğne yapraklı, reçineli ağaçların ortak adı.

ç. şakızı 33b/05, 36b/09, 44a/11

[=3]

çamur Su ile karışarak bulaşıcı, sıvaşıcı duruma gelmiş, basılınca içine batılan toprak.

ç.+da 22b/07

[=1]

çanak Pişirilmiş topraktan yapılma yayvan kase.

ç.+a (çanağa) 36a/11

ç.+ıdur (çanağıdur) 9a/10

[=2]

çap- Süratle gitmek, koşmak.

ç. 22a/13

[=1]

çapaķlu Çapak yapmış, çapaklanmış.

ç. ve çirkin ol- 17a/03

[=1]

çāre Far. İlaç, deva, tedbir.

ç. 13a/02

ç. ol- 12a/09

[=2]

çaşıt Casus.

ç.+ları 40b/01

[=1]

çat- Birbirine bağlamak, tutturmak.

ç.-up 9b/11, 12a/04

[=2]

çatla- Parçaları ayrılmaksızın üzerinde çizgi hâlinde bir yarık meydana gelmek, yarılmak.

ç.-sa 13b/09

[=1]

çatlağan Çatlayan.

ç. 13b/09

[=1]

çayır Sulak ve rutubetli olduğu için

üzerinde kendiliğinden gür ot biten veya hayvan yemi olarak kullanılmak üzere özellikle ot yetiştirilen düz yer, tabi veya suni yem sahası, otlak, mera.

ç.+da 8a/03

ç.+lara 22b/05

[=2]

çek- 1. Kendine doğru getirmek, kendine yaklaştırmak.

ç.-er 3b/07

ç.-erek 26a/10

ç.-mek 44b/07

ç.-mek-ile 39b/08

2. Başka bir yere doğru götürmek,

hareket ettirip sürüklemek.

ç.-miş 44a/04

ç.-eler 44b/07, 44b/07

3. Göndermek, sevk etmek.

ç.-üp 40b/01

4. Bir hâlin kuvvetle baskı ve etkisi altında olmak, o hal içinde bulunmak, o hâle uğramak, düçar olmak.

ç.-memek 38a/05

5. Boynuz, kupa, şişe, vantuz gibi şeyleri tedâvi maksadıyla havasını azaltarak vücudun herhangi bir yerine tutturmak, yapıştırmak, tatbik etmek.

ç.-eler 32a/10, 32b/02, 32b/03, 32b/03, 37a/10, 38b/10, 39a/06, 39b/11, 40a/01

ç.-seler 40a/01, 41b/03

6. Benzemek.

ç.-di 15a/09

[=21]

‘asker çek- 40b/01

kan çek- 41b/03

yük çek- 44a/04

zahmet çek- 38a/05

[=4]

çekil- Bulunduğu yerden başka bir yöne doğru götürülmek, belli bir yere yerleştirilmek.

ç.-dükçe 10a/04

ç.-miş 21a/06, 21a/06

[=3]

çekirdek Meyvelerde bulunan, sayısı bir veya daha fazla olabilen, sert kabuklu tohum.

ç. (iki çekirdek mıkḍārı) 34b/04

ç.+i (ayva çekirdegi) 41b/07,
43b/11
[=3]
çekışdür- Bir şeyi orasından burasından
çekip durmak, tekrar tekrar asılıp
çekmek.
ç.-eler 26b/07
[=1]
çendân Far. Gerçi.
ç. 21b/12
[=1]
çengâl Far. Bir yere takılmaya veya
ucuna bir şey asmaya yarayan eğri demir,
kanca.
ç. gibi 41a/02, 43b/05
ç. şekillü ol- 9b/11
[=3]
çeñe Omurgalılarda, üzerinde dişler
bulunan kemik parçası ile etrâfındaki
yumuşak kısımlardan meydana gelen
ağzın alt kısmı, yüzün hareketli olan uç
kısmı.
ç.+si (iki çeñe) 11a/10
ç.+sinüñ 11a/10
[=2]
çevir- Daire şeklinde hareket ettirmek,
döndürmek, taklip etmek.
ç.-meye 15b/03
ç.-ür (tura çevirür gibi) 15b/02
[=2]
çevre Bir şeyin etrafını sınırlayan kapalı
çizgi.
ç.+si 18b/01
ç.+sinde 3b/02

[=2]
çıban Vücudun herhangi bir yerinde ve
deri üzerinde meydana gelen iltihaplı
kabartı.
ç. 40a/12
ç.+rak 6a/13
[=2]
çık- 1. Dışarı çıkmak, fışkırmak.
ç.-a 43a/02
ç.-maya 43b/13
ç.-maz 32b/07
2. Sonuç olarak belirlemek.
ç.-a 27a/13
ç.-ar 12b/03, 19b/08, 20a/10,
26b/08
3. (Bir yerden) Uzaklaşmak,
ayrılmak, (bir yeri) terketmek.
ç.-ar 23b/04
4. Dışarıya doğru çıkıntı teşkil
etmek.
ç.-ar 25a/13
ç.-mış 10b/05, 10b/06, 10b/06,
14a/07
5. Doğmak, kaynaklanmak, neşet
etmek.
ç.-ar 35b/02, 40a/05
ç.-dukdan şöñra 26a/13
ç.-ınca 26a/09
ç.-mağa 26a/13
ç.-mışdur 7a/13
6. (Bulunduğu yerden) Dışarıya
varmak, içeriden dışarıya doğru gitmek.
ç.-dı 15a/09
ç.-mağa 29a/13

ç.-maz 20b/13
[=23]
kan çık- 43a/02
[=1]
çık- 1. Bir şeyin dışarı çıkmasını sağlamak.
ç.-alar 35b/10, 41b/02
ç.-dı 12b/04
ç.-ması 43b/06
ç.-masına 43b/05
ç.-up 11b/13, 39a/04
ç.-ur 11b/13, 42b/11, 43a/07
2. Erişmek, ortaya çıkmak.
ç.-dı 2a/02
3. Kurallara göre belirlemek.
ç.-a 8a/08
[=12]
dilini çıkar- 11b/13
[=1]
çıkık İleriye doğru çıkmış, çıkıntılı.
ç. ol- 12b/10
[=1]
çiçek Tohumlu bitkilerin, üreme organlarını taşıyan güzel renkli ve ekseri güzel kokulu kısmı.
ç. 12b/07
ç. dir- 29b/05
ç.+i (papadya çiçeği) 41b/08
[=3]
çil Beyaz ve kır benek veya lekeleri olan.
ç. at 21b/01
[=1]
çimen Kendiliğinden yetişen çim, yeşil ve kısa ot.

ç. 27a/11
[=1]
çirkin Far. Göze ve kulağa hoş gelmeyen, bet, kabih.
ç. 11b/12
ç. (çapaklı ve çirkin ol-) 17a/03
ç. görin- 10a/03, 12b/10, 35b/09
ç. ol- 37b/12, 41a/02
[=7]
çok Miktarı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün üstünde bulunan, az olmayan, fazla, ziyade.
ç. 2a/13, 19a/01, 21b/07, 23b/13, 24a/08, 26b/08, 29a/04, 29b/02, 29b/03, 29b/12, 32a/10, 35b/01, 35b/02
ç. çok 43a/06
ç.+dan 6a/09
ç.+dur 8b/07, 19b/13
ç. idi (çoğ-ıdı) 40b/01
ç. ol- 41a/13, 43a/10
[=21]
çokluk Çok olma durumu, fazlalık, bolluk, kesret.
ç.+ına (çokluğına) 15a/01
[=1]
çomak Değnek.
ç. 42a/03
[=1]
çök- Bulunduğu seviyeden aşağıya doğru inmek, göçmek, batmak, çukurlaşmak.
ç.-müş 10b/07, 11a/05, 12b/06
[=3]
çökük İçeride doğru çukurlaşmış
ç. 12b/10

[=1]

çörek Yumurtalı, az yağlı, şekerli veya şekersiz muhtelif şekilde yapılmış, ufak hamur işi yiyeceklerin ortak adı.

ç. otı 31a/02

[=1]

çuha Far. Yünden dokunmuş, tüysüz, ince ve sık düz kumaş.

ç. 26b/10

[=1]

çuğur Vücutta pek derin olmayan girintili yer.

ç. 29a/13

ç. **gibi** 12b/06, 14a/02, 14a/08, 25b/09

ç. **kal-** 2b/13ç. **ol-** 12a/13, 27b/02

[=8]

çul Ar. Kıldan ve kenevirden yapılmış kaba örgülü dokuma.

ç.+ıla 37b/05

ç.+ın 36b/13

ç. **ile** 37a/04ç. **ur-** 30b/01

[=4]

çuvaldız Far. Çuval ve bunun gibi kaba dokumaları dikmekte kullanılan, ucu yassı ve eğrice, kalın, büyük dikiş iğnesi.

ç.+ıla 43a/01

[=1]

çün Çünkü, mademki.

ç. 2a/08, 26a/01

[=2]

çürü- Çeşitli dış sebeplerin veya mikropların etkisiyle kimyevî değişikliğe uğrayıp bozulmak, dağılmak.

ç.-miş ol- 38b/09

[=1]

D

da Her çeşit ve her gramer şeklindeki kelimedenden sonra gelen ve ilgi kurduğu kelimeyi anlam bakımından güçlendiren, dikkati üzerine çekerek belirten veya onu önceki veya sonraki unsurlara bağlayan, dahi, bile, esâsen, fakat, artık, aynen, üstelik, ise, o kadar, pek, hatta vb. manalara gelen, kelimedenden ayrı yazılan takı.

d. 5b/03, 8b/11

[=2]

daha Bk. **dahı**

d. 25b/13, 25b/13, 35b/02

[=3]

dahı Başına geldiği sıfata bir karşılaştırmaya dayanarak fazlalık ve üstünlük anlamı katar.

d. 2b/05, 3a/03, 3a/05, 4a/05, 4a/13, 4a/13, 4b/07, 4b/13, 5a/13, 5a/13, 5a/13, 6a/07, 6a/11, 6a/13, 6b/08, 6b/13, 7a/02, 7a/13, 7b/11, 8a/01, 8a/05, 8b/04, 9b/01, 9b/03, 10a/02, 10a/08, 10a/10, 10a/11, 10b/01, 10b/01, 10b/09, 11a/09,

11b/07, 12a/01, 12a/05, 12a/07, 12b/05,
13a/04, 13b/03, 13b/09, 14a/10, 15a/06,
15a/11, 15b/01, 15b/05, 15b/11, 16a/06,
16a/08, 16b/02, 17a/13, 17b/07, 18a/01,
18a/10, 18b/04, 18b/06, 18b/08, 20a/02,
20b/09, 21a/06, 21a/09, 21b/08, 21b/09,
22a/13, 22a/13, 23a/11, 24b/04, 24b/07,
25a/11, 25a/13, 25a/13, 25b/04, 26b/02,
26b/08, 26b/09, 27a/04, 28a/02, 28a/10,
28b/02, 28b/13, 29b/11, 31a/12, 31a/12,
31b/06, 32a/13, 32b/03, 32b/04, 32b/05,
32b/06, 33a/09, 34a/13, 34a/13, 34b/04,
36a/11, 36a/12, 36b/09, 37a/01, 37b/04,
37b/08, 38a/05, 38b/06, 39a/06, 39a/06,
40a/01, 40a/05, 40a/07, 40b/01, 41a/02,
41a/05, 41b/03, 41b/06, 42a/01, 42a/02,
43b/04, 43b/07, 43b/10, 44b/07, 44b/07,
44b/08, 44b/09, 44b/12, 45a/02

d. (bir dahı) 33b/08

[=122]

dāfi Defeden, uzaklaştıran, kovan, savan
(şey).

d.+i a‘dā-yı mevlā 6a/07

[=1]

dāl Ar. Arap alfabesinin sekizinci,
Türkler’in İslamiyet’i kabullerinden 1928
harf inkılâbına kadar 9–10 asır boyunca
kullanmış oldukları alfabenin onuncu
harfi ve bu harfin adı.

d.+dur 5a/13, 5a/13

[=2]

damağ Ağız boşluğunun üstünü tavan
gibi kuşatan kısım.

d.+ına (damağına) 41b/13

[=1]

damme Ar. Arap ve Osmanlı alfabesinde
üstüne konduğu sessiz harfi u, ü sesiyle
okutan hareke, ötre.

d.+sini 23b/02

[=1]

dāne Far. Başlı başına bir varlık teşkil
eden şeylerin her biri için kullanılan sayı
birimi, adet.

d. (beş on dāne) 44a/10

d. (bir dāne) 12b/02

d.+ler 33a/06

d.+si (tut dānesi gibi) 34b/10

d.+sine 34b/10

[=5]

darb Ar. Vurma, vuruş.

d. 42b/05

[=1]

darb-ı meşel Ar. Atasözü.

d.+lerden 8a/01

[=1]

dāstān Milletlerin eski çağlardaki din,
fazilet ve millî kahramanlık maceralarını,
başlarından geçenleri dile getiren büyük
manzum hikâye, dâsitān, epope.

d. (rūstem-i dāstān) 5a/13

[=1]

dāyimā Ar. Her vakit, her zaman,
devamlı olarak, sürekli.

d. 12a/08, 36a/13

[=2]

dāyire (< Ar. devr) Merkez kabul edilen
bir noktadan aynı uzaklıktaki noktaların

meydana getirdiği, bir çemberin içinde kalan düzlem parçası.

d. 11a/08

d. gibi 9b/11

d. şekillü ol- 17a/05

[=3]

de Bk. da

d. 10a/01, 17b/07, 20b/13, 24a/09, 36b/07, 41a/13

[=6]

de- Bk. di-

d.-diler 22b/12

d.-dükleri 40a/05

d.-dükleridür 18b/06, 18b/06

d.-yü 7a/13

[=5]

debren- Harekete gelmek, kımıldamak.

d.-mezse 35a/02

[=1]

debret- Kımıldatmak, oynatmak, harekete getirmek, tahrik etmek.

d.-meye 29b/13

[=1]

def* Ar. Ortadan kaldırma, ortadan kaldırılma.

d. ol- 32a/06, 38a/08

d. et- 44a/07

[=2]

defne Yun. İki çeneklilerden, yağı veteriner hekimliğinde ve tuvalet sabunlarında, sert, yeşil, güzel kokulu ve baharlı yaprakları et ve balık yemeklerinde kullanılan, açık sarı ve üzüksü meyvesinde ve kabuklarında

mîde düzeltici, barsakları yumuşatıcı, idrar söktürücü ve terletici hassalar bulunan, yaz kış yeşil, taflan cinsinden ağaç veya ağaççık. *Lourus nobilis*.

d. 31b/01

d. yağı 42a/02

d. yaprağı 41b/09

[=3]

deg- I. Karşılığında yapılan, katlanılan veya göze alınan şeye lâayık olmak, o değerde bulunmak.

d.-mez 20b/09

[=1]

deg- II. Erişmek, isabet etmek.

d.-memek 35b/05

[=1]

degirmen İri ve taneli şeyleri öğütmeye yarayan, elle veya su, rüzgâr, elektrik vb. bir güçle çalıştırılan alet.

d.+den 21a/12

[=1]

degirmi Yuvarlak.

d. 11a/09, 13b/09

d. ol- 13b/08

d. sağrak gibi 25b/07

[=4]

değişdür- Başka şekle dönüştürmek, olduğundan başka türlü veya farklı duruma getirmek, tadil etmek.

d.-eler 36b/05

d.-ince 25a/13

d.-ür 25a/13

[=3]

degme Olur olmaz, rastgele, sıradan, herhangi bir.

d. 7a/03, 10b/06, 10b/12, 21a/09, 23b/09, 24a/03, 25b/11, 25b/12, 43a/10

d.+de 11a/08

[=10]

degnek Elde taşınacak uzunluk ve incelikte düzgün ağaç, sopa, çomak.

d. 31a/09, 41a/01

[=2]

degül İsim cümlelerinde olumsuzluk anlamı veren kelime.

d. 13b/04

d.+dür 7b/09, 8b/09, 10a/11, 10b/06, 10b/07, 10b/12, 12b/10, 13a/04, 13a/09, 13b/08, 15b/09, 17a/11, 17a/13, 17a/13, 17b/06, 20a/13, 21a/09, 21a/13, 21b/08, 21b/12, 29b/13, 33a/03, 40b/07, 41a/13

d.+se 35a/03, 42a/07

[=27]

degür- 1. Ulaştırmak, eriştirmek.

d.-mege 8a/12

2. Değdirmek, dokundurmak.

d.-eler 45a/13

[=2]

zarār degür- 8a/12

[=1]

dek Bir işin sona erdiği yeri veya zamanı gösterir, –e kadar, –e değin.

d. (-ine dek) 2a/13, 7a/09

d. (-e dek) 26b/11, 28b/03, 28b/06, 31a/08, 33b/02

d. (-ye dek) 44a/10, 16a/02

d. (-a dek) 24a/09, 24a/09

d. (-na dek) 21a/06, 21a/06

[=13]

del- Üzerinde delik açmak.

d.-eler 43a/02

d.-üp 37a/13

[=2]

delālet Ar. Yol gösterme, kılavuzluk, rehberlik, aracılık.

d. eyle- 6a/07

d. it- 5a/13, 15b/10

[=3]

delin- Üzerinde delik peyda olmak, delik açılmak.

d.-en 43a/03

[=1]

delü Akli dengesini kaybetmekten ötürü kendisine ve çevresine karşı zararlı davranışlarda bulunan, intibâkını yitirmiş, aklını kaçırmış, çıldırmış (kimse), mecnun, divane.

d. 18a/01

d. ol- 29a/11

[=2]

delücek Küçük delik.

d.+lerine 26b/12

[=1]

delük Bir cismin bir yanından öbür yanına kadar geçen oyuk şeklindeki açıklık.

d.+i (delügi) 10a/04, 36b/02

d. delik 42a/13

d.+ine (delüğine) 40b/12

d.+ine (iki delük) 40b/12

d.+leri 11b/02, 30b/05

[=7]

demregü Bir çeşit deri hastalığı olan bu hastalık daha çok atın burnunun üzerinde veya göz kenarlarında olduğu bilinmektedir.

d. 35b/01, 36a/11

[=2]

demmi'l-aḥaveyn Ar. İki karındaş kanının Arapçadaki şekli.

d. 42a/13

[=1]

demür Dövülüp şekillendirilmesi, çekilip uzatılması, inceltilmesi kolay ve döküme elverişli olduğu için kullanılış yeri çok geniş olan, sembolü Fe olan element.

d. 3b/02, 3b/09, 19b/13

d.+i 36b/02

d.+ile 3b/06, 36b/01

d.+ler 3b/03

[=7]

deñe- Bir şey veya kimsenin aranan niteliklere sahip olup olmadığını anlamak için gerekeni yapmak, vasıflarını anlamak için ölçüp biçmek, sınamak, tecrübe etmek.

d.-yüp 25b/13

[=1]

deñiz Yer yüzünün büyük bir kısmını kaplayan tuzlu su kütlesi, bahir, derya.

d. 15a/09, 35b/13, 38b/05, 38b/06, 39a/06, 42a/02

d.+den 15a/09, 15a/09

[=8]

deñlü Kadar.

d. (bu deñlü) 3b/11, 39b/08

d.+ce

[=3]

dep- Arka ayağı ile vurmak, çifte atmak.

d.-meye 28a/08

[=1]

depe Bk. **tepe**

d. gibi 10b/06, 10b/06

d.+ye 29a/12

[=3]

depen Tekmeleyen, çok tekme atan.

d. ol- 18a/02

d. ve ısrırgan ol- 7a/03

[=2]

depren- Harekete gelmek, kımıldamak.

d.-ürse 34b/12

[=1]

dere Far. Genellikle kışın akan küçük akar su.

d. 43a/10

d.+den 43a/10

[=2]

derecât Ar. Dereceler.

d.+ı 'âliye 2a/05

[=1]

derekât Ar. Aşağı seviyeler, aşağı dereceler.

d.+ı hâviye 2a/04

[=1]

deri İnsan ve hayvan vücudunu bir örtü gibi saran koruyucu tabaka, ten, cilt.

d. 12b/03, 37b/10

d.+si 12a/08, 12a/08, 17a/13, 17a/13, 18a/09

d. şoyar gibi 39b/09
[=8]

dericük Küçük, ince deri.

d.+i (dericügi) 37a/12
[=1]

deriñ Dibi yüzeyinden veya ağzından uzak olan.

d. 32b/05, 39b/10, 43b/01, 44a/07

d. ol- 35b/06
[=5]

derle- Vücudun gözeneklerinden ter çıkmak.

d.-mişken 30a/13, 36b/12, 44b/07
[=3]

dermān Far. İlâç, şifa, deva, çare.

d. 38a/02

d.+larındadur 5b/10
[=2]

deryā Far. Deniz.

d. (yedi deryā) 5b/04
[=1]

dest Far. El.

d.+i in‘ām 5a/08
[=1]

devā Ar. İlâç, derman, şifa.

d.+ya 45a/12
[=1]

devām Ar. Bir durum üzere sürüp gitme, sürme, kesilmeme.

d.+ı devlet 6a/09
[=1]

deve Geviş getiren memelilerden, sırtı bir veya iki hörgüçlü, eti yenip sütü içilen, bacakları ve boynu çok uzun yük ve binek hayvanı.

d. 4b/13, 4b/13, 17a/11, 25b/11, 35b/02, 37a/01

d.+den 16b/03, 17a/07

d. dişi gibi 11b/10

d.+kirpikleri gibi 17a/08

d.+leri 17a/13

d.+lerinüñ (Temīm develerinüñ boynı gibi) 17a/12

d.+nüñ 17a/13

d.+nüñ kıçı siñirleri gibi 17a/10

d.+si 3a/08

d. tabanı gibi 13b/11
[=16]

devir Ar. Bir şeyin çevresinde dolaşma.

d. 6b/13
[=1]

devlet Ar. Belli bir toprakta bir hükümet idaresi altında teşkilâtlanmış bulunan bağımsız siyasî topluluk, milletin hukûkî şahsiyet kazanmış şekli.

d. (devām-ı devlet) 6a/09

d. (erbāb-ı mülk-i devlet) 4a/02

d.+de (esb-i devlet) 5a/13

d.+in 5b/10
[=4]

devletlü Nimet ve mutluluğa ermiş ulu kimse.

d. ol- 2a/13
[=1]

devvāme Ar. Atın alnının ve başının düz olup orta yerinde çökmüş yer olmamasına Arapların verdiği isimlerden biri.

d. 11a/09

[=1]

devvāre Ar. Atın alnının ve başının düz olup orta yerinde çökmüş yer olmamasına Arapların verdiği isimlerden biri.

d. 11a/09

[=1]

deyü 1. Biri sebebi, biri sonucu bildiren iki cümleyi birbirine bağlar.

d. 7a/13

2.Olarak, niyetine.

d. (çaçal deyü) 21a/09

d. (zeydü'l-ḥayl deyü) 9b/06

[=3]

dış Herhangi bir yerin sınırları ötesinde kalan yer, hariç.

d.+a 45a/04

[=1]

ḍıyḳu'n-nefs Ar. Nefes almada güçlük, tıknefes.

d. 44a/01, 44a/07

[=2]

di- Duygu ve düşüncelerini sözle anlatmak, söylemek.

d.-diler 14b/09, 29b/06

d.-dügümüz 15a/02, 25b/11,

25b/01

d.-dügümüz gibi 36a/08

d.-dükleri 3a/08, 3a/08, 3b/12,

9a/07, 13a/07, 14b/02, 19b/13, 20b/11,

21a/01, 21a/06, 25a/07, 32a/07, 33a/04, 40a/05, 40a/09, 40b/01, 41a/13, 42a/13

d.-mek 2b/11, 12b/13, 19b/07,

21a/03, 23b/05

d.-mekdür 8b/10, 16b/13, 23a/02,

34b/10, 40a/09

d.-miş 22b/12

d.-mişdür 22b/12

d.-mişler 12b/10, 13b/01, 39a/06

d.-mişlerdür 18b/09

d.-r 5a/13

d.-rler 2b/09, 2b/11, 3a/08, 3b/09,

4a/02, 4b/13, 5a/13, 5a/13, 7a/04, 7a/13,

8b/10, 8b/11, 9a/10, 9b/11, 9b/11, 9b/13,

9b/13, 10a/11, 10b/06, 10b/12, 11a/07,

11a/09, 11a/10, 13a/07, 13a/10, 13b/04,

13b/04, 14b/03, 15a/07, 16a/13, 16b/01,

16b/13, 16b/13, 18a/11, 18a/13, 18b/02,

18b/10, 19a/07, 19a/10, 19b/01, 20b/09,

20b/11, 21a/06, 21a/09, 22a/13, 22a/13,

22a/13, 22b/12, 23a/02, 23b/07, 23b/09,

23b/09, 23b/09, 24a/04, 24a/09, 24a/09,

24a/11, 24a/12, 24a/13, 24b/03, 24b/05,

24b/08, 24b/13, 24b/13, 24b/13, 25a/04,

25a/04, 25a/04, 25b/11, 30a/12, 32a/08,

34a/08, 34a/13, 34a/13, 35b/02, 35b/09,

35b/09, 37a/01, 38b/10, 39a/08, 40b/07,

41a/08, 42a/13, 42a/13, 43b/11, 44a/02,

45a/08

d.-rsen 9a/06

d.-yince 9b/06

[=130]

dibelik Büsbütün, tamamıyla, ebedi.

d. 25a/11, 29a/10, 35b/09, 39b/10

[=4]

diflā Ağrı ağacı denen ve çok acı olan nesne. Zakkum ağacı.

d. gibi 40b/01

[=1]

dik Sert, haşin.

d. dik 40b/02

[=1]

diken Bazı bitkilerde bulunan ucu sivri, sert, batıcı çıkıntı.

d. 10b/13, 38a/08

[=2]

diklen- Kafa tutmak, dikleşmek, horozlanmak.

d.-ür 45a/06

[=1]

dil Ağız boşluğunda yer alan, tat duymaya, besinleri ağız içinde evirip çevirmeye, yutmaya ve sesleri çıkarmaya yarayan etli, uzun ve hareketli organ.

d.+i 11b/12, 29a/04

d.+in 42b/11

d.+inde 42b/07

d.+ini 43a/06

d.+ini çıkar- 11b/13

[=6]

dilen- Bir şeyi yapmasını dilemek.

d.-ürse 28a/13

[=1]

dilkü Köpekgillerden, sivri burunlu, uzun ve çok tüylü kuyruğu ve postu kürk olarak kullanılan, kümeslere zarar veren, sansardan büyük, çok kurnaz, yabanî, memeli hayvan. Vulpes.

d.+de 35b/02

[=1]

dimāğ Ar. Beyin.

d. 32b/04, 38b/10

[=2]

dīn Ar. İnsanların yaratıcı olarak kabul ettikleri üstün güce olan îmanlarını, ona yapacakları ibadetlerin bütünü ve bu imana göre davranışlarının nasıl olması gerektiğini düzenleyen inanış yolu.

d.+i islām 6a/09

[=1]

din- Anlatılmak, ifade edilmek.

d.-ecek 3b/11

[=1]

dip Bir şeyin bulunduğu yere bitişen en alt kısmı veya bunun hemen yanı başı.

d.+i (dibi) 10a/03, 10a/03,

12b/12, 25a/11, 25b/01

d.+inden (dibinden) 35a/01

[=6]

dir dir Titremek, titreşmek, titretmek fiillerinin önüne gelerek bunlara “şiddetle, şiddetli bir şekilde” anlamı katar.

d. dir ditre- 40b/04

[=1]

dir- Toplamak.

d.-meye 29b/05

[=1]

çiçek dir- 29b/05

[=1]

dirhem Ar. Okkanın dört yüzde birine eşit eski bir ağırlık ölçüsü birimi .

d. (beş dirhem mıkḍārı) 39a/01
d. (beşer dirhem) 36a/11
d. (bir dirhem) 31a/03, 38b/12, 38b/13, 39a/06
d. (bir dirhem mıkḍārı) 31a/07, 37a/08, 44b/11
d. (bিরer dirhem) 33a/10, 35a/04, 39a/06, 39b/12, 40a/08
d. (buçuk dirhem) 35a/05, 37a/08
d. (buçuk dirhem mıkḍārı) 39a/06
d. (elli dirhem) 40b/07, 44a/12
d. (iki dirhem) 32a/05, 39a/06
d. (iki yüz dirhem) 31a/04
d. (ikişer dirhem) 31a/03
d. (kırk dirhem) 36a/11
d. (on dirhem) 34a/01, 34a/02, 44a/11, 44a/13
d. (onar dirhem) 36a/11
d. (otuz dirhem) 34a/02
d. (otuz dirhem mıkḍārı) 41b/04
d. (üç dirhem) 39a/06, 40b/09
d. (yigirmi dirhem) 34a/01, 34a/02, 36a/11, 40b/09
d. (yüz dirhem) 40b/10
d. i (beş dirhem) 41b/03
 [=39]
dirnek Toplantı, toplantı yeri, cemiyet.
d. 6a/07
 [=1]
dirsek Kolun orta yerindeki eklem dış tarafı.
d.+leri 13a/11

[=1]
diş Üst ve alt çene kemikleri üzerinde karşılıklı sıralanmış olan ve ağza alınan şeyleri koparıp çiğnemeye yarayan sert, beyazımtırak parçalardan her biri.
d. 25a/10, 25a/12, 25b/10, 45a/01, 45a/09
d. (dört diş) 25a/04
d. (kırk iki diş) 25a/02
d.+dür (on iki diş) 24b/09
d.+i 25a/12, 25b/05, 25b/11
d.+i (dört diş) 24b/01
d.+i (otuz sekiz diş) 25a/04
d.+i (yigirmi sekiz diş) 25a/04
d.+ile 39b/10
d.+inden 24a/03, 25b/11
d.+ine 11b/12, 45a/02
d.+inün (doñuz dişi) 39a/06
d.+ler 24b/02, 24b/08, 25a/04, 25a/13
d.+lere 24b/13
d.+leri 11b/10, 24a/02, 24b/12, 24b/13, 24b/13, 25a/01, 25a/03, 25a/04, 25a/13, 25b/11, 26a/01, 41a/02, 41a/02, 41a/02, 41a/07, 45a/03
d.+leri-y-ile 24b/11, 24b/12
d.+leri bit- 24b/01, 24b/10
d.+leridür 24b/10, 25a/03, 25a/04
d.+lerine 45a/04, 45a/12
d.+lerini 25a/13
d.+lerinün 25b/07
 [=52]
dişi Canlıların üreme bakımından ayrıldığı iki cinsten, erkeği tarafından

döllenecek ve neslini üretecek biçimde yaratılmış olanı, erkeğin karşıt cinsi.

d. 25a/04

d. (deve dişi gibi) 11b/11

d.+nüñ 25a/07

d.+si 12b/04

d.+sini 6b/08

d.+ye 6a/08

[=6]

dişlü Dişi olan veya diş diş olan, birbirine eşit aralıklarda kertik ve çentik gibi dişleri bulunan.

d. 25b/11

[=1]

ditre- Hızlı hızlı hareketlerle sürekli kımıldamak.

d.-r 40b/04

[=1]

dīvār Far. Bir binânın bedenini meydana getirmek, bir yeri çevrelemek, bölmek, bir ağırlığa dayanak sağlamak, toprak veya suyu tutmak gibi amaçlarla taş, tuğla, kerpiç, ahşap vb. malzemeden gereken kalınlıkta örülen ve diklemesine yükselen yapı.

d.+a 30b/04, 40a/11, 42a/04

[=3]

diyār Ar. Memleket, ülke, belde, el.

d.+ı Şām ve Haleb 23b/09

d.+ında 27a/07

d.+ından 8b/10

[=3]

diz Bacakta uylukla baldırın birleştiği oynak kısım.

d.+i 13a/10, 13a/10, 13a/13

d.+inden 13a/12, 13a/13

d.+leri 17a/06, 26b/09

d.+lerinden 21a/07

[=8]

dizgin Gemin uçlarına bağlanarak hayvanı idare etmeye yarayan kayış.

d.+ini 27b/10

d. it- 27b/09

[=2]

doğ- Gününü tamamlayıp ana karnından dışarıya çıkmak, dünyaya gelmek, tevellüt etmek.

d.-duğdan şöñra 24b/08

[=1]

doğru Yönünü değiştirmeden, aynı doğrultuda.

d.+ca 14b/10

[=1]

doğın- Yaklaşıp hafifçe değmek, temas etmek.

d.-a 33b/02

d.-madıysa 38a/09

d.-maya 39a/06

d.-sa 42a/03, 42a/04

[=5]

doñuz Kalın derili, eti, yağı ve derisi için beslenen, ağır, hantal, memeli evcil hayvan, hıncır.

d. dişi 39a/06

[=1]

dög- Ufalamak, ezmek, parçalamak, karıştırmak, temizlemek, bastırmak,

sıkıştırmak vb. maksatlarla bir şeyin üzerine arka arkaya vurmak.

d.-ecek 29a/08

d.-eler 33b/11, 34a/12, 34a/13, 35a/12, 36a/11, 37a/08, 38a/13, 39a/05, 39a/06, 39b/13, 40b/10, 42a/02, 42a/11

d.-er 29b/13

d.-mek 29b/08

d.-üp 27a/12, 30b/10, 31a/04, 32a/02, 32b/10, 34a/03, 35a/05, 36a/05, 36b/05, 36b/07, 38b/09, 38b/13, 39a/06, 40a/08, 43b/11, 44a/12, 45a/09

[=33]

dök- (Sıvı veya tane halindeki şeyleri) Bulundukları yerden başka bir kaba veya yere boşaltmak.

d.-eler 36a/11, 41a/01, 44b/02, 44b/02

d.-dükden sonra 43b/13

[=5]

dökül- (Sıvı veya tane halindeki şeyler) Bulundukları yerden başka bir kaba veya yere boşaltılmak.

d.-ür 25a/08, 32b/03, 45a/04, 45a/04

[=4]

dön- 1.Kendi mihveri veya başka bir şey etrafında hareket etmek.

d.-üp 26b/02

2. Benzer hal almak, ... gibi olmak, benzemek, andırmak.

d.-e 17b/06

d.-er 17b/06, 19b/10

3. Geri gitmek veya geri gelmek, avdet etmek.

d.-di 3a/07

[=5]

döndür- (Bir şeyi kendi mihveri veya başka bir şey etrafında) Hareket ettirmek.

d.-em 5b/06

d.-ünce 40a/04

d.-üp 26b/01

d.-ür 3b/07

[=4]

dördüncü Dört sayısının sıra sıfatı, sırada yeri üçüncüden sonra, beşinciden önce olan.

d. yaş 25b/02

[=1]

dört Üçten sonra, beşten önce gelen sayının adı.

d. 13a/04, 19a/04

d. barmağ 13b/06

d. beş okça mıkḏarı 27b/12

d. dış 24b/01, 25a/04

d.+i (dördi) 24b/11, 25a/03

d. yaş 25a/09, 27b/06

d. yıla dek 24a/09

[=11]

döş Göğüs, sine.

d.+in 12a/06

[=1]

döşe- Bir şeyi bir yere sermek, yaymak.

d.-yüp 26a/12

[=1]

döy- Tahammül etmek, dayanmak.

d.-emez 20a/04

d.-mez 20b/05

[=2]

döyegen Çokça tahammül eden.

d. (berk ve döyegen ol-) 20a/04

d. ol- 18b/11, 20b/03, 27b/02

[=4]

du‘ā Ar. Güçsüzlük ve ihtiyacını ortaya koyarak Allah’a yalvarma, bir şeyin olmasını veya olmamasını isteme, yakarış, niyaz.

d.+ya (cānib-i du‘ā) 5b/06

[=1]

dübr Ar. Kıç, göt, makat, vera.

d.+i 14a/07, 20b/02

d.+inde 36a/12

[=3]

dü-cihān Far. İki dünya, dünya ve ahiret.

d. (fahır-ı dü-cihān) 5b/13

[=1]

dükeli Hep, cümle, hepsi, bütün, herkes.

d. 8a/05

[=1]

dümdüz Çok düz, tamamen düz, hiç girinti ve çıkıntısı, pürüzü olmayan.

d. ol- 25b/10

d.+ce eyle- 9a/12

d.+ce ol- 20a/05

[=3]

dünyā İçinde yaşamakta olduğumuz yeryüzü, yer küresi, arz, cihan.

d. 2b/02

d.+da 7a/10

d.+yı (sefer-i dünyā-yı fānī)

4a/08

[=3]

dürlü Çeşitli, muhtelif.

d. 18a/08, 18b/05, 18b/06, 21b/07

d. (bir dürlü) 18b/04, 23a/01,

29b/13, 32b/05

d. (üç biñ dürlü) 37a/01

d.+dür (iki dürlü) 30a/11

d. dürlü 21b/08

d.+si (bir dürlü) 18b/01

[=12]

dürt- Sürmek, sürtmek.

d.-eler 33b/04, 33b/08, 35a/13,

41b/05, 43a/03

[=5]

düş- 1. (Kendi ağırlığının etkisiyle) Bulunduğu yerden ayrılıp yukarıdan aşağıya doğru inmek, sukut etmek.

d.-di 2b/13

d.-dükden şöñra 35a/01

d.-e 35a/13

d.-er 29b/08, 34b/03, 34b/06,

35a/01, 43b/04, 43b/10, 43b/13

d.-meyen 25a/12

d.-ünce 10b/13

2. Aşağı doğru sarmak.

d.-er 13a/02

3. Başını alıp gitmeye koyulmak, kendini –e atmak.

d.-erler 17a/13

[=14]

düşmen Far. İyi duygular beslemeyen, kötülük etmek için fırsat kollayan kimse, yağı, hasım.

d. 6a/11, 6b/10, 6b/11

d.+e 6b/13

d.+i 6a/11

d.+i (bir düşmen) 40b/01

d.+ini 6a/10

d. kırkut- 6a/11

d.+ler 40a/13

d.+lerinün 6a/09

[=10]

düz Girintisi çıkıntısı olmayan, müstevi.

d. 29a/13

d.+ce 10b/10, 11a/12, 15a/12

d.+ce ol- 13a/10, 13a/13

d.+ce (giñ ve düzce ol-) 11a/05

d.+ce (mevzün ve düzce ol-)

17a/09

d.+ce ve berk ol- 17a/13

d.+dür 17a/13

d. ol- 12a/12

d. ve kısa ol- 12b/05

[=12]

düz- 1. Bir şeyi, onun için gerekli hususları hazırlayarak meydana getirmek, bir bütün hâlinde hazırlamak, tertip etmek.

d.-erler 43b/05

2. Düzene koymak, hazırlamak, tanzim etmek.

d.-üp 9b/01

[=2]

E

ebsem Dilsiz, konuşmayan, ebkem.

e. ol- 29b/07

[=1]

Ebū Hureyre Çok hadis rivayet etmesiyle tanınan sahabe.

e. 7b/01

[=1]

Ebū Eyyūb el-Enşārī Hicret sırasında Hz. Peygamber'i Medine'de evine misafir eden ve Türkiye'de "Eyüp Sultan" unvanıyla anılan sahabe.

e. 23b/04

e. Yafa 23b/03

[=2]

ebu'l-beşer İslami kaynaklarda "insanlığın atası" anlamında Hz. Adem'e verilen unvan.

e. (hazret-i abu'l-beşer) 2a/11

[=1]

echer Ar. Hayvanların gece olduğu zaman görmemesi durumu olan agşi kelimesinin tam zıttı.

e. 20b/11

[=1]

ecnās Ar. Cinsler, çeşitler, türler, soylar.

e.+ından 19b/07

[=1]

ecnef Sivri ve çengel şeklinde olan kulağa Arapların verdiği isim.

e. 9b/11

[=1]

eczā Ar. Cüzler, parçalar, kısımlar.

e.+yı 35a/05, 42a/09

[=2]

edğam Ar. (Eşek ve katır için) Gül renkli.

e. 18a/09, 18a/10

[=2]
edhem Ar. İçinde beyaz lekeler de bulunan siyah at.
 e. 18a/09, 18a/10
 [=2]
ef'āl Ar. Fiiller, yapılan işler, eylemler.
 e.+ını 4a/05
 [=1]
efsār Far. Yular.
 e. 11b/01
 [=1]
efşān (?)
 e.+da 7a/02
 e.+ı 6b/13, 6b/13
 [=3]
eg- (Bir cismi bir kuvvet uygulayarak) Kavisli duruma getirmek, büküp kıvrırmak.
 e.-meye 15b/01
 [=1]
ege Maden, taş gibi şeyleri işlemekte, yontup düzeltmekte kullanılan ince dişli, yüzü çizgi çizgi olan, sert çelik alet.
 e. ile 39a/06
 [=1]
eger I Far. Şart anlamını güçlendirmek için şart cümlelerinin başına getirilir, şâyet. Krş. **ger**
 e. 3b/09, 5a/13, 6b/11, 6b/13, 6b/13, 7a/01, 8a/04, 8a/06, 8a/08, 8a/10, 8a/10, 8b/13, 10a/13, 11b/04, 11b/12, 12a/09, 14a/02, 14a/02, 14a/08, 14b/10, 14b/12, 16a/12, 17a/11, 17b/13, 18a/06, 18a/12, 18a/13, 18b/09, 19a/04, 19a/08,

19a/09, 19a/10, 19b/01, 19b/04, 20a/02, 20a/04, 20a/04, 20a/08, 20b/01, 20b/08, 21a/01, 21a/04, 21a/09, 21b/03, 22a/06, 22a/09, 22a/12, 22b/04, 22b/09, 22b/12, 26a/13, 26b/08, 27b/02, 27b/03, 28a/08, 28a/11, 28b/01, 28b/12, 29a/01, 29a/01, 29a/08, 29a/13, 30a/13, 30a/13, 30b/07, 30b/12, 31a/01, 31b/01, 32b/03, 32b/13, 33a/11, 33a/13, 33b/09, 34a/13, 34b/01, 34b/12, 35a/02, 35a/06, 35b/06, 36a/07, 36b/01, 37a/10, 37a/10, 37a/13, 37b/03, 37b/06, 37b/12, 38a/03, 38a/08, 38b/05, 38b/06, 38b/06, 38b/07, 38b/12, 39a/12, 39b/01, 39b/02, 39b/02, 39b/02, 39b/02, 39b/08, 39b/10, 40b/13, 41b/03, 41b/06, 42a/03, 42a/05, 42a/07, 42b/01, 42b/04, 42b/05, 42b/05, 43a/05, 43a/11, 43a/13, 43b/01, 43b/04, 44a/07, 44a/13, 44b/07, 44b/07, 45a/09

[=122]

eger II Binicisinin, üzerine oturması için binek hayvanlarının sırtına konulan nesne.

e. 10b/12, 12b/05, 27b/10, 27b/13
 e.+e 20a/04
 e.+i 3b/12, 12a/09, 26b/08, 27b/10
 e.+ile 20a/13
 e.+in 36b/13, 36b/13
 e. ur- 28b/03
 [=13]

egerçi Far. Her ne kadar, ... ise de, gerçi.

e. 10b/06, 11a/03, 20a/04, 20a/13, 20b/04, 30a/09, 32b/04

[=7]

egerle- Eyeri bir binek hayvanının sırtına koyup bağlama ve hayvanı binişe hazırlama, eyer vurma.

e.-yüp 27b/10, 28b/05

[=2]

egil- Eğik bir durum almak, bir yöne doğru çarpılmak.

e.-ür 13a/02

[=1]

egir Bir çenekliler sınıfının yılan yastığıgiller familyasından, ana yurdu Hindistan'dan Asya, Avrupa ve Amerika'ya yayılmış olan, dere ve durgun su kenarlarında, bataklıklarda yetişen, taşıdığı asit, yağ ve glikozoitlerde idrar ve âdet söktürücü, ateş düşürücü, ishal verici, aksırtıcı, kusturucu, gaz giderici, iştah açıcı hassalar bulunan, siyahımsı erguvânî çiçekli, yeşilimsi mayhoş meyveli, çok yıllık tüylü otsu bitki. Acorus calamus.

e. 41b/08, 42a/10

[=2]

eglen- Oyalanmak, durmak, eğlenmek, beklemek, kalmak.

e.-dükçe 38a/08

e.-mez 6b/13, 7a/02

e.-üp 15a/09

[=4]

egri Doğru ve kırık çizgi biçiminde olmayıp yönünü değiştirerek devam eden, aynı istikamet üzere gitmeyen, çarpık.

e. 13a/02, 41a/02

e. (tar ve egri ol-) 10a/09

e. bügri 11a/12, 12a/08

e. kıo- 26b/08

e. ol- 12b/13, 13a/02, 35b/09

[=9]

egrilik Eğri olma durumu, dümdüz olmama.

e.+i (egriligi) 13a/02, 26b/08

e.+de 17a/11

[=3]

ehem Ar. Çok (daha, en, pek) önemli, en ehemmiyetli.

e. 4a/03

[=1]

ehl Ar. Bir yerin, bir topluluğun halkından olanlar, oraya mensup bulunanlar, cemaat.

e.+i başiret 27a/06, 39b/10

e.+i fazl ve kemâl 4b/06

e.+i hibret 33a/03

e.+i ikdām ol- 6a/13

e.+i 'ilm ve feylesof 4b/07

e.+i imān 8a/12

e.+i ma'rifet 23b/13

e.+i sa'âdet-i ikbāl 2a/04

e.+i şinās ve hikmet 6a/03

e.+i tecrübet 10b/12

e.+ine 6a/07, 40b/01

[=13]

ek- (Bir şeyi) Belli bir maksatla serpmek.

e.-eler 37a/10, 38b/11, 39a/06,

39a/06, 40a/09

[=5]

ekābir Ar. Büyük adamlar, ileri gelenler, yüksek mevkilerde bulunanlar.

e. 21a/09, 21a/09

[=2]

ekşer Ar. Genellikle, çoğunlukla, ekseriya.

e. 2a/10, 4b/04, 13b/09, 15b/10, 16a/13, 16a/13, 17b/10, 18a/11, 18b/04, 19b/06, 19b/08, 19b/10, 20a/04, 20a/04, 22b/01, 23a/10, 25b/13, 26b/08, 29a/07, 35b/02, 36a/12, 37b/08, 41a/12

e.+i 22b/06, 23b/04, 27a/07

e.+inde 18a/05

[=27]

ekşerī Ar. Çok defa, çok zaman, çoğunlukla, ekseriya.

e.+dür 25b/13

[=1]

eksik Bir kısmı bulunmayan veya bitmemiş olan, tamam olmayan, noksan, nakıs.

e. it- 15b/13

e. ol- 12b/01, 37b/13

[=3]

eksücek Eksik olma durumu.

e. 27b/09

e. ol- 14b/12

[=2]

ekşi Tadı limon veya sirkeye benzeyen.

e. 35a/11, 45a/03

[=2]

ekvā Ar. Daha kuvvetli, en kuvvetli.

e.+sı 17b/04

[=1]

el Kolun, bilek mafsalsından itibaren avuç ve parmakları içine alan ve iş görmeye, tutmaya yarayan kısmı.

e. 18b/02

e.+e 39b/02, 39b/02

e.+i-y-ile 16a/13, 16a/13

e.+ile (-ile) 12b/03, 43a/03

e.+ile (iki el-ile) 26a/10, 27a/02

e.+inde 3a/08

e.+inden 3b/05

e.+lerin 29b/12

[=12]

elbette Ar. Şüphesiz, muhakkak, mutlaka.

e. 3a/08, 12a/09, 13b/09, 20a/09, 25a/13

[=5]

ele- Bir maddeyi, eleğe koyup sallamak sûretiyle içindeki yabancı öğelerden temizlemek, irisini ufağından ayırmak, elekten geçirmek.

e.-yeler 39a/06, 39b/13

[=2]

elek Sallanarak kullanıldığı zaman üzerine konan maddenin incelerini altına geçiren, bu şekilde taneli ve toz hâlindeki şeyleri irilerinden ve içlerindeki yabancı maddelerden temizlemekte kullanılan, tek tarafına ufak delikli tel, kıl veya bez gerilmiş tahta bir kasnaktan ibaret eleme aleti.

e.+den 38b/13, 39b/13

[=2]

elen- Elemek işine tabi tutulmak, elekten geçirilmek.

e.-miş 26a/12

[=1]

el-‘iyāzu-bi’llah Ar. Allah'a sığınmak, "Allah'a sığınırım", "Allah'a sığınırız" veya "Allah esirgesin" anlamında kullanılan bir terim.

e. 10a/11, 36b/13, 38a/03, 39a/13, 39b/10

[=5]

elli Kırk dokuzdan sonra, elli birden önce gelen sayının adı.

e. dirhem 40b/07, 44a/12

e. kulaç 15a/10

[=3]

elma Gülgillerden, yurdumuzun her yerinde yetişen, dişli yapraklı, açık pembe çiçekler açan, verimli, dayanıklı ağaç. *Pirus malus*.

e. 14a/07

[=1]

elmacuğ Yüzün yanakla göz arasında kalan, az veya çok çıkıntılı kısmı.

e.+ları 12b/09

e.+uñ (elmacuğñ) 12b/10

[=2]

El-mü'min Gönüllere iman ruhu vererek kendisine sığınan kişilere emniyet ve güvenlik veren, Mü'minleri azaplarından ve yarattıklarının hepsini zulmünden emin kılan kullarına huzur ve güven veren.

e. 7b/09

[=1]

elvān Birkaç renkli, alacalı, rengârenk.

e. ol- 19b/09

[=1]

emīr-i āḥūr Saraya ve özellikle hükümdara ait hayvanlarla ilgilenen teşkilatın başı.

e. 9b/07

[=1]

emr Ar. Bir şeyin yapılması veya yapılmaması hususunda bildirilen kesin hüküm, hükmüne uyulması istenen zorlayıcı söz, buyruk.

e. eyle- 2b/13, 4b/05

e.+ini 8a/02

e. olın- 6a/07

[=4]

emrāz Ar. Hastalıklar, illetler, marazlar.

e. 4b/01

e.+ı ‘ilācāt 4a/12

[=2]

emşāl Ar. Geçmişte olan şeyleri nakleden hikâyeler, kıssalar, destanlar.

e.+i ‘arabiyet 17b/07

[=1]

en‘ām Ar. Deve, sığır, koyun vb. hayvanlar

e. 2b/01

[=1]

enār Far. Nargillerden, düzgün ve parlak yapraklı, canlı kırmızı iri çiçekli, hafif dikenli ağaççık. *Punica granatum*.

e.+a 13b/04

e. gibi 13b/04

e.+lardan 13b/04
e.+ları 13b/04
 [=4]
enbiyā Ar. Nebiler, peygamberler.
e.+ñ 5b/08
 [=1]
encīr Far. Dutgillerden, asıl yurdu
 Akdeniz kıyıları olan, geniş ve dilimli
 yapraklı, sütlü, bâzıları tırmanıcı olan
 ağaç veya ağaççık.
e. 44a/10, 44a/10
 [=2]
endām Far. Beden, vücut.
e.+da 24a/08
e.+ı 20b/06
e. vir- 26b/07, 26b/08, 27a/01,
 27a/05
 [=6]
endāmlu Boylu boslu, boyu bosu biçimli
 ve düzgün olan, mütenasip vücutlu.
e. 16b/05
e. (laṭīf ve endāmlu ol-) 21b/03
 [=2]
endāmsuz Kısa boylu, boyu bosu yerinde
 olmayan, biçimsiz.
e. 12b/09, 27a/07
e. ol- 12b/11
 [=3]
enfālāt Ar. Ganimetler.
e. 4a/01
 [=1]
Enfāl Enfal Suresi.
e.+dedür (süre-i enfāl) 6a/07
 [=1]

engebe Arazide düzlüğü bozan tepe,
 çukur, iniş yokuş gibi şeylerin ortak adı,
 yüzey şekilleri.
e. 29a/13
 [=1]
envā‘ Ar. Neviler, çeşitler, türler.
e. 21b/08
e.+dan 19b/09, 21a/09
 [=3]
enyāb Ar. Arapların azı dişlerine verdiği
 isim.
e. 24b/13
 [=1]
eñ Başına geldiği sıfatın o sıfatın ifade
 ettiği anlamın en üstün derecesinde
 olduğunu belirtir.
e. 4a/03, 4b/02, 9b/11, 13b/09
 [=4]
eñek Gerdan.
e.+i (eñegi) 19a/06, 34a/10,
 36a/11
 [=3]
erbāb Ar. Bir işten iyi anlayan, o işte
 becerikli, usta, mahir olan kimse.
e.+ı ḥibret ve tecrübət 27a/06
e.+ı ḥibret 14b/08, 24a/03,
 25b/13
e.+ı mülk-i devlet 4a/02
 [=5]
erfa‘ (< Ar. ref‘) Çok (daha, en, pek)
 yüksek, çok yüce.
e. 4a/01
 [=1]

eri- Isı etkisiyle sıvı durumuna gelmek, zeveban etmek.

e.-miş 36a/10

e.-miş iken 36a/11

[=2]

erit- Isı etkisiyle sıvı durumuna getirmek, halletmek.

e.-üp (eridüp) 36a/11

e.-ür (eridür) 40a/01

[=2]

erkek Canlı varlıkların üreme bakımından ayrıldığı iki cinsten dişisini dölleyecek şekilde yaratılmış olanı, dişinin karşıt cinsi, er.

e. 7a/13

e.+e (erkege) 6a/08, 7a/13

[=3]

esb Far. At.

e.+den 4a/01

e.+i devlet 5a/13

e.+ine 2a/13

[=3]

esbāb Ar. Sebepler.

e.+da 4a/01

[=1]

esb-nāme Far. Baytarname.

e.+i ġarra 4b/07

[=1]

eski Zamanın etkisiyle veya kullanıla kullanıla yıpranmış, bozulmuş, yeniliğini kaybetmiş, köhne.

e. 34a/06, 36b/09, 40b/11, 41b/10

e.+den 34b/01

e. ol- 39b/02

e. şay yağı 40b/08, 44a/13

[=8]

eski- Üzerinden zaman geçmek.

e.-yüp 31a/01

[=1]

eşnā Ar. Bir işin yapıldığı veya olduğu zaman, sıra, an.

e.+da 28b/09, 39a/06

[=2]

eşnāf Ar. Yaptıkları işlere göre sınıflara ayrılmış olan.

e.+dan 23b/09

e.+ı 19b/12, 21b/08

[=3]

esne- Ağzı iyice açarak uzun ve derin bir nefes almak.

e.-dükçe 44a/02

[=1]

eşek Tek parmaklılardan, uzun kulaklı, attan küçük binek ve yük hayvanı, merkep. Equus asinus.

e.+den 21a/12, 22a/02

e.+idür (eşegidür) 21a/06

[=3]

eşheb Ar. Gömleği beyaz olan atlara Arapçada verilen isimlerden biri.

e. 20b/09

[=1]

eşkin Atın dört naldan daha rahat ve daha az sıçrayarak düzenli adımlarla yürüme biçimi, tırıs.

e. 20a/03, 20a/09, 20b/07, 21a/02, 21b/02

e. ol- 19b/06

[=6]

et İnsan ve hayvan vücûdunun kas ve yağdan meydana gelen, kemikle deri arasında bulunan kısmı.

e.+i 11a/12, 11b/03, 12a/07,

14a/02

[=4]

et- Bk. **it-**

e.-di 2a/11, 3b/09

e.-dügi 40b/07

e.-mek 4b/02, 8a/02, 29a/13,

35b/12, 45a/02

e.-mek-çün 44a/07

e.-memek 7b/09

e.-meye 29b/03

[=11]

iḥbār et- 4b/02

iḥtiyār et- 29a/13

‘ilāc et- 35b/12

iltifāt et- 29b/03

‘itimād et- 40b/07

iẓhār et- 8a/02

musahḥar et- 2a/11

pāk et- 45a/02

ref* et- 44a/07

te’emmül et- 3b/09

[=10]

etlū Et kısmı fazlaca olan, dolgun.

e. 12a/13, 14a/01

[=2]

eṭrāf Ar. Taraflar, yanlar.

e.+dan 18b/02

e.+ı 18b/02

e.+ına 35b/06

e.+ında 35b/03

[=4]

evāmīr (< Ar. emr) Buyruklar, emirler.

e. 6a/07

[=1]

evlā Ar. Daha uygun, daha iyi, daha layık, yeğ.

e.+dur 23b/12, 35b/05, 37b/08

e.+sı 27b/01

e.+sıdur 21b/06

[=5]

evliyā Ar. Allah’ın sevgilisi olan, hali, davranışları, çok üstün vasıfları ve gösterdiği kerametler sebebiyle bu husus halk tarafından da kabul edilmiş bulunan seçkin ve has kul, ermiş, ermişler, velîler

e.+ñ 5b/08

[=1]

evşāf Ar. Nitelikler, vasıflar.

e.+ı 8b/06, 21b/08

e.+ını 4b/01

[=3]

evvel Ar. 1. Başlangıçta, evvelâ, ilk önce, ilk olarak.

e. 2b/13, 4b/02, 25b/13, 37a/03,

38a/08

e.+den 44a/13

e.+i mefḥār-ı mevcūdāt 1b/13

e.+inde 18b/07

e.+ki 24a/11, 28a/10, 29b/10,

40a/09

e.+ki gibi 28a/13, 33b/08, 42a/01

e.+kisi 13a/09, 17a/01, 17a/08

2. İlk, ilk gelen, ilk olan, birinci.

e. (bāb-ı evvel) 5b/10, 6a/01

e. (faşl-ı evvel) 30a/09

e.+inde (merdüm-i evvel) 12b/04
[=22]

evvelā Ar. İlk önce, ilk olarak.

e. 16b/09, 24b/01, 37a/13

e.+sı 22b/10

[=4]

evveliyāt Ar. Bir işin daha önce geçmiş olan safhaları, evreleri.

e. 24b/03

[=1]

ey Hitap edilen kimsenin dikkatini çekmek veya anlamı güçlendirmek için kullanılır.

e. 5b/10

[=1]

eyit- Söylemek, demek.

e.-di 3b/09, 8b/06, 8b/09, 8b/10, 8b/13, 9a/06, 9a/06, 9a/09, 9b/04, 9b/06, 40b/01

e.-eler (eydeler) 23a/11

e.-ür (eyidür) 16a/01, 17b/05, 23a/01

e.-ürler (eyidürler) 7a/13, 16a/13, 24a/11, 41a/13

[=19]

eyle Bk. öyle

e. 5b/06, 29a/04

[=2]

eyle- “Etmek, yapmak” anlamında yardımcı fiil.

e.-(!) 5b/10

e.-di 1b/05, 2b/03, 2b/06, 2b/09,

2b/13, 3a/06, 3a/08, 3a/12, 3b/13, 4a/09, 4b/05, 4b/05, 4b/07, 7a/06, 7b/01, 8b/05, 9a/04, 9a/09, 9a/12, 9b/07, 9b/08, 12b/04, 22a/04, 22b/12, 23a/05, 23a/13, 40b/01

e.-diler 2b/05, 3b/12, 4b/07,

6b/05, 6b/07, 9a/05, 17b/04, 23a/11, 23b/02, 23b/02, 37a/01, 40b/01, 40b/01, 40b/01

e.-dügi 8b/10

e.-dügin 18a/04

e.-dügümüz 17a/11

e.-dükde 2b/09

e.-dükleri 8b/05

e.-düm 6b/09

e.-mekdür 8a/01

e.-meye 7b/05, 29b/06

e.-meyeler 27b/06

e.-mez 2b/11, 19a/13, 37a/01, 38a/05

e.-miş 33a/05

e.-mişdüm 4b/09

e.-mişdür 4a/07, 4a/11, 4a/13, 6a/07, 7a/13

e.-r 5b/02

e.-rler 8b/10

e.-se 5b/02

e.-ye 4a/09, 7b/06, 8a/08, 16a/11, 26a/05, 26a/05, 28a/13, 29b/13

e.-yeler 26a/07, 26a/11, 43b/09

e.-yüp 3a/06, 26a/03

[=78]

beyān eyle- 23a/11

cehd eyle- 29b/13

cem‘ eyle- 40b/01		mübeccel ve mükerrer
delālet eyle- 6a/07	eyle- 1b/05	
dümdüzce eyle- 9a/12		mürekkeb eyle- 4a/07,
emr eyle- 2b/13, 4b/05	4a/09	
fāyide eyle- 38a/05		müsā‘ade eyle- 26a/07
feth eyle- 8b/05, 23a/13		naşihatler eyle- 22a/04
galebe eyle- 33a/05		nefret eyle- 2b/05
gargara eyle- 43b/09		nizā‘ eyle- 9a/09
gazā eyle- 7a/13, 7b/06		peydā eyle- 3b/13
haber eyle- 40b/01		rivāyet eyle- 6b/05, 7a/06,
habs eyle- 7b/05	7b/01, 8b/10	
halk eyle- 12b/04		şakat eyle- 26a/05
haṭā eyle- 19a/13		su‘āl eyle- 6b/07
havf eyle- 2b/09, 2b/11		şübüt eyle- 2b/06
helāk eyle- 40b/01		ta‘arruz eyle- 27b/06
hesāb eyle- 8a/08		taḳdīr eyle- 5b/02
heyecan eyle- 8b/10		ṭaleb eyle- 23a/05
ışılāh ve ittifāk eyle-		ta‘līm eyle- 22b/12
17b/04		tamām eyle- 26a/03
‘ıyān eyle- 5b/02		taşnīf eyle- 4b/09
ibtidā eyle- 16a/11		tecrübet eyle- 6b/09
ifāde eyle- 37a/01		teḳā‘üd eyle- 4b/07
iḥtilāṭ eyle- 3a/08		teklīf eyle- 28a/13
iḥtiyār eyle- 9a/04		tekmīl eyle- 4b/07
i‘lām eyle- 8a/01		te‘līf eyle- 4a/11, 4a/13,
‘inād eyle- 3a/06	4b/05	
işba‘ eyle- 23b/02		tercīh eyle- 9a/05
ḳatl eyle- 2b/03		teslīm eyle- 9b/08
maḥalle eyle- 23b/02		vaz‘ eyle- 3b/12
mezīd eyle- 5b/10		velāhd eyle- 8b/05
misāfir eyle- 40b/01		yardım eyle- 26a/05,
muşāḥabet eyle- 29b/06	26a/11	
musahḥar eyle- 3a/12		zarār eyle- 37a/01
		zīkr eyle- 17a/11

[=74]

eyü Beğenilecek, makbule geçecek nitelikleri olan, kendisinde bulunması gereken vasıfları taşıyan.

e. 8b/06, 10b/07, 10b/12, 14a/10, 15a/11, 15b/10, 16b/01, 17b/13, 29a/05, 29b/13, 39b/03

e. (makbül ve eyü ol-) 12b/13

e.+dür 11a/10, 20a/12, 20a/13, 39b/02, 41b/03, 42b/03, 44b/09

e. ol- 10b/06, 18a/13, 18b/04, 20b/03, 21a/08, 21b/04, 30a/04, 33b/10, 38b/06, 38b/11, 39b/02, 40a/07, 40a/09

e.+si 8b/01, 8b/06, 9b/08, 9b/11, 10a/03, 13a/10, 13b/04, 13b/09, 20b/06, 45a/02

e.+sinde 12b/04

e.+sinüñ 6a/02

e. ve menfa'atlü ol- 20a/11

e. ve mübârek ol- 19a/10

[=46]

eyülük İyi olma durumu, iyi olan şeyin niteliği.

e. 2a/13, 7a/08

[=2]

eyyâm (< Ar. yevm) Devir, zaman.

e. (fahır-ı eyyâm) 5a/07

[=1]

ez Far. Türkçe -den ekinin karşılığı olan ve Farsça veya Arapça kelime ve terkiplerin başına gelerek birleşik zarflar teşkil eden ön ek.

e. zamân u mekân 5b/07

[=1]

ez- (Bir şeyi üzerine el, ayak veya bir aletle basmak veya bütün ağırlığı ile üstünden geçmek suretiyle) Yassıltmak, çiğnemek, ufalamak, parçalamak.

e.-eler 40a/01

e.-üp 30b/12, 30b/12, 38a/05, 41b/04

[=5]

ezel Ar. Başlangıcı olmayan geçmiş zaman, başlangıcı tasavvur edilemeyen zaman.

e. 42a/13

e.+den (girdâr-ı ezel) 2b/12

[=2]

F

fahır Ar. Övünme, iftihar, gururlanma.

f.+ı dü-cihân 5b/13

f.+ı eyyâm 5a/07

[=2]

faķat Ar. Zıt hüküm ifâde eden iki cümleyi birbirine bağlar, ancak, yalnız, ama, lakin.

f. 5a/13, 5a/13

[=2]

faķır Ar. Yoksul (kimse), muhtaç, fukara.

f.+i haķır 4b/08

[=1]

fânî Ar. Son bulucu, sonlu, ölümlü, kalımsız, baki olmayan.

f. (sefer-i dünyâ-yı fânî) 4a/08

[=1]

Fārisī Bugünkü İran'ın resmî dili, Fars dili, Acemce.

f. 4b/08

f.+de 8b/10, 16b/13

[=3]

Fārisīce Bk. **Fārisīce**

f. 39a/08

[=1]

farḳ Ar. İki şeyin birbirinden ayrılmasını sağlayan değişik taraf, başkalık, farklılık.

f. it- 30a/13

[=1]

Farsça Bk. **Fārisī**

f. 34a/13, 41a/08

[=2]

faşıl Ar. Yeni doğan ata Arapçada verilen isim.

f. 24a/10

[=1]

faşl Ar. Bölüm, kısım; devre.

f. (bir kaç faşl) 30a/08

f.+ı evvel 30a/09

[=2]

fāyide Ar. İşe yarama, işe yaramanın meydana getirdiği iyi durum, olumlu sonuç, yarar, nefi.

f. eyle- 38a/05

f. için 6a/11, 8a/08

f. it- 45a/09

f.+sidür 7a/13

[=5]

fāyidelü Faydası olan, işe yarayan, yararlı, istifadeli, nafi.

f. ol- 6b/01

f.+dür 29a/04

[=2]

fazilet Ar. Kıymet, değer, üstünlük, meziyet.

f.+i 6a/09

f.+ine 6a/03, 6a/05

[=3]

fazl Ar. Bir kimsede bulunan şahsî kıymet ve meziyet, değer.

f. 5a/09

f. (ehl-i fazl ve kemāl) 4b/06

f.+ı 5b/10, 6a/02

[=4]

fe emmā Ar. Ama, buna gelince, kaldı ki.

f. 3a/08, 3b/01, 4b/01, 4b/10,

4b/13, 6b/02, 6b/13, 7a/13, 7b/09, 7b/09,

8b/10, 10a/01, 10a/03, 10a/09, 10a/10,

10b/02, 10b/07, 11a/04, 11a/09, 11b/02,

11b/05, 11b/08, 11b/12, 12b/10, 13a/09,

13b/05, 15a/04, 15b/03, 15b/10, 16a/12,

16a/13, 16b/13, 17b/06, 20b/05, 20b/09,

21a/09, 21b/08, 21b/08, 22b/09, 22b/12,

23a/13, 23b/06, 24a/09, 25a/13, 25b/11,

25b/13, 28a/08, 28a/13, 30a/09, 35b/02,

35b/09, 35b/09, 35b/11, 37a/01, 37a/13,

37b/12, 37b/12, 38a/03, 38a/11, 38b/07,

39b/10, 41a/13, 41b/12, 43a/09, 43a/10,

44a/07, 45a/09

[=67]

fe-bihā Ar. Daha iyi, bu halde, pek alâ, ne alâ.

f. 45a/09

[=1]

feh̄m Ar. Anlama, anlayış, idrak.

f. (şāhib-i feh̄m) 6a/03

f.+i selim 17a/11

f. ohn- 5a/13, 8a/08, 8a/08

[=5]

fend Far. Hile, yalan.

f. 22a/04

[=1]

fer Far. Gibi edatı.

f. (iftihār-ı mülūk-ı āşaf-fer)

5a/06

[=1]

ferištāh Far. Bir işi en iyi bilen, en iyi yapan kimse, üstat.

f.+e 2b/13

[=1]

ferište Far. Melek.

f. (beş biñ ferište) 23a/05

f.+ler 3a/12, 23a/06, 23a/13,

23a/13

f.+lere 23a/05

[=6]

fermān Far. Emir, buyruk.

f.+ı-y-ıla 6a/07

f.+ı hākīm 6a/04

[=2]

ferr Ar. “Kaçma” anlamındaki söz.

f.+i kevn ü mekān 5a/07

[=1]

feth̄ Ar. Bir memleket, şehir veya mevkii savaşıla düşman elinden alma, ele geçirme, zaptetme.

f. eyle- 8b/05, 23a/13

[=2]

feth̄ā Ar. Arap ve Osmanlı alfabesinde üstüne konduğu sessiz harfi kısa “a” veya “e” sesiyle berâber okutan hareke, üstün.

f. 23b/02

[=1]

fevrī Ar. Ani bir kararın, kuvvetli bir duygunun etkisiyle birdenbire yapılan (hareket), söylenen (söz).

f. 3a/04, 32b/03

[=2]

feylesof Filozof.

f. (ehl-i ‘ilm ve feylesof) 4b/07

[=1]

feyyāz (< Ar. feyz) Çok verimli, bereketli, çok feyizli.

f.+ı (cenāb-ı feyyāz-ı muṭṭlak)

1b/03

[=1]

fırṭāşī Ar. Gömleği beyaz olan atlara Arapların verdiği isimlerden biri.

f. 20b/09

[=1]

fışkı Hayvan tersi, taze gübre. Krş. **fuşkı**

f. 37a/06

[=1]

fikr Ar. Düşünce, zihinde tasarlanan şey, düşün.

f. (şāhib-i fikr ü rey) 5a/06

[=1]

fī‘l Ar. Olup gerçekleşmiş iş, yapılp gerçekleşmiş hareket veya davranış, kasıtlı kasıtsız her türlü iş, eylem, amel.

f. 24a/11

f.+i-y-ile 2a/03

f.+inden 2b/04

[=3]

fi'l-cümle Ar. Genellikle, bütünüyle.

f. 2b/13

[=1]

filev Ar. Atın yürümeye başladığı zaman ona verilen isim.

f. 24a/12

[=1]

fi'l-ḥaḳīka Ar. Doğrusu, gerçekten.

f. 19b/01, 30a/10, 33a/04, 41a/13

[=4]

fi'l-ḥāl Ar. Şimdi, hemen, bu halde.

f. 6b/13, 31b/04, 40b/13, 43b/01,

43b/13

f. ol- 3a/02

[=6]

fi'l-ḥamle Ar. Atılım, hamle yapma.

f. 16a/09

[=1]

fi-sebīli'llah Ar. Allah yolunda.

f. (cihād fi-sebīli'llah) 2a/03,

7b/09

[=2]

furun Ekmek, simit, börek vb. hamur işlerini pişirmeye yarayan, ön kısmında bir açıklık bırakılmış, tavanı tonoz biçiminde yapı.

f. 39a/02

[=1]

fuşkı Bk. fışkı

f. 26a/12

[=1]

fürū-mānde Far. Aciz, beceriksiz.

f. ('āciz ve fürū-mānde ḳal-)

3b/01

[=1]

G

ḡaflet Ar. Çevresinde olanları farkedememe, açık gerçeği görememe, dalgınlık, dikkatsizlik, basiretsizlik, aymazlık, gafillik.

ḡ. 38a/07

ḡ. olın- 39a/09

[=2]

gāh Far. Bazen, bazı zaman, kâh.

g. 15b/01, 15b/02, 15b/04, 15b/04,

35b/04, 35b/05, 37a/02, 37a/02, 38a/10,

38a/10, 40b/06, 40b/06, 41a/02, 42b/10,

42b/10

g. gāh 34b/10, 43a/08

[=17]

gāhī Bk. gāh

g. 3b/06, 3b/07, 29b/03, 29b/04,

30b/07, 31b/13, 33a/08, 34a/08, 34a/09,

34a/09, 34a/10, 40a/03, 45a/04

[=13]

ḡalburlan- Kalburdan geçirilmek, elenmek.

ḡ.-duḳdan şoñra 45a/02

[=1]

ḡalebe Ar. Üstün gelme, üstün olma, bastırma.

ğ. eyle- 33a/05

[=1]

ğālib Ar. Üstün gelen, yenen, galebe çalan (kimse).

ğ. ol- 40b/01

[=1]

ğālibā Ar. Öyle görünüyor ki, görünüşe göre, anlaşılan, zannediyorum ki.

ğ. 8b/10

[=1]

ğālīz Ar. Kaba, çirkin, nezaket ve terbiye dışı.

ğ. 31b/13

[=1]

ğamām Ar. Bulut.

ğ.+ı ğumūm 4b/11

[=1]

ğanī Ar. Zengin.

ğ. ol- 6a/11

[=1]

ğanīlik Zengin olma durumu.

ğ. yüzinden 8a/09

[=1]

ğanīmet Ar. Savaşta düşmandan alınan savaş esirleri, sivil esirler, menkul ve gayrimenkul mallar.

ğ. 7a/09

ğ. bul- 7a/10

[=2]

ğarb Ar. Dört ana yönden güneşin battığı yön, batı, mağrip.

ğ. 23b/04

[=1]

ğargāra Su veya ilâçlı bir sıvıyı ağzın içinde sesli bir şekilde oynatıp yutmadan tükürmek sûretiyle ağzı ve boğazı temizleme ve ilaçlama.

ğ. eyle- 43b/09

[=1]

ğarın Bk. **karın**

ğ.+ı (ğarın) 12a/13

[=1]

ğarīb Ar. Kolay anlaşılamayan, gizli tarafları bulunan, anlaşılmaz (şey), sırlı.

ğ. 45a/02

ğ. birle (üslūb-ı ğarīb) 2a/09

[=2]

ğarrā (< Ar. eġarr) Parlak, gösterişli, şaşıaalı.

ğ. (esb-nāme-i ğarrā) 4b/07

[=1]

ğavġā Far. Şiddetli tartışma veya dövüş, mücadele.

ğ. 18a/03

[=1]

ğāyet Ar. 1.Çok, pek, pek çok, son derece.

ğ. 3a/08, 9b/11, 10b/08, 12b/03, 14b/11, 15b/13, 16a/07, 17a/13, 19a/07, 19a/10, 19a/12, 19b/06, 19b/07, 20a/03, 20a/04, 20a/04, 20a/04, 20a/08, 20b/03, 20b/06, 20b/10, 21a/07, 21b/02, 21b/04, 21b/13, 23a/07, 28a/13, 29a/02, 30b/12, 32b/04, 37a/10, 39b/02, 39b/02, 41a/02, 42a/02, 42b/03, 44b/08, 45a/09

2. Son, nihayet, encam; gaye.

ğ.+ile 11b/12, 19a/01, 21a/09

ğ.+inde 13a/02

[=42]

ğayr Ar. Başka bir kimse, başkası.

ğ.+ı muhazzec 21b/11

ğ.+ısına 21a/12

[=2]

ğayrı (-den) başka.

ğ. 2a/13, 16a/05, 16a/06, 17b/06,
17b/06, 19b/04, 19b/10, 20a/02, 25a/04,
26a/05, 27a/07, 28b/12, 34a/10, 38a/08,
39b/03

ğ.+sın 8a/11

ğ.+sına 6b/07

ğ.+ya 40b/07

[=18]

ğazā (< Ar. ġazv) İslam dini uğruna
yapılan savaş, cihat.

ğ. 2a/05, 6a/07, 7b/09, 8a/08,

23a/05

ğ. **eyle-** 7a/13, 7b/06

ğ. **içün** 6a/11, 8a/08

ğ. **it-** 7b/09, 23a/13

ğ.+**larda** 23a/05, 23a/05

ğ. **ol-** 41a/13

ğ.+**sı** idi 23a/05

ğ.+**ya** 3a/11

[=16]

ğāzī (< Ar. ġazv) Gaza eden, İslam dini
ve vatan uğruna elde silah düşmanla
savaşan, gazadan şehit olmadan dönen
kimse.

ğ.+**ler** 6a/07

ğ.+**lere** 23a/05

[=2]

gebe Karnında yavru bulunan (dişi),
yükü, hamile.

g. ol- 8b/11

[=1]

geber- Ölmek.

g.-di 40b/01

[=1]

gece Güneş battıktan sonra başlayan ve
gün ağarınca kadar süren karanlık
zaman.

g. 6b/03, 27a/12

g. (bir gece) 42a/02

g. ile 2b/09

[=4]

geç Belirtilen, istenen veya alışılan
zamandan sonra.

g. 37a/11, 45a/05

[=2]

geç- 1. Bulunduğu yerden ayrılıp başka
bir yere yerleşmek, yer değiştirmek.

g.-dügi 16a/09

g.-ince 38a/08

g.-mediyse 30b/08

g.-üp 37a/11

2. Yerleşmek, takılmak.

g.-dükden şöña 39b/06

3. Bulaşmak, sirayet etmek.

g.-icek 32a/12

4. Hükmü altına girmek.

g.-erdi 2a/13

5. Girmek, gelmek.

g.-er 30b/01

6. Son bulmak, hükmü ve etkisi
kalmamak, ortadan kalkmak.

g.-e 31b/05, 32b/02

7. (Devam etmekte olan bir şey) Bir safhadan başka bir safhaya girmek, yeni bir safhaya başlamak, atlamak.

g.-ince 24a/03

[=11]

hükmi geç- 2a/13

[=1]

geçür- 1. (Bir şeyi bir yere veya kendine mahsus olan yere) Yerleştirmek, koymak, takmak, sokmak.

g.-eler 27b/09, 31a/10, 31b/05, 37a/13, 39b/06, 41a/01

g.-üp 11b/12, 39b/05

g.-ürler 27b/10

2. (Bir şeyi) Bir nesnenin bir tarafından sokup öbür tarafından çıkarmak.

g.-eler 38b/13

[=10]

gedük

g. 23a/13, 25b/10

g.+i (gedügi) 25b/08

[=3]

gel- 1. Varmak, ulaşmak, erişmek.

g.-di 2b/11

g.-dükçe 29b/10

g.-diler 23a/07

g.-dügi 36b/13

g.-dügi-çün 8b/10

g.-dük 26a/02

g.-en 23b/04

g.-ince 14a/03, 43a/10

g.-mezse 42b/01

g.-mişdür 15a/09, 17b/07, 23a/04

g.-üp 28b/02, 40b/01

g.-ür 22b/11, 32b/09, 43a/10

g.-ürler 17a/13

2. Etmek, yapmak, olmak, oluşmak.

g.-mesine 4b/12

g.-ür 12a/08, 14b/05, 17b/06,

37b/13

g.-ürse 19a/02, 38a/09

[=26]

kan gel- 42b/01

lâzım gel- 17b/06

râst gel- 14b/05, 19a/02,

38a/09

şürete gel- 4b/12

za'îf gel- 12a/08

[=7]

gem Zaptetmek veya istenilen tarafa çevirmek için atın ağzına takılan demir alet.

g. 11b/12, 27b/09, 27b/09

g.+e 3b/09

g.+i 11b/12

g.+ini 11b/12

[=6]

gendi Bk. **gendü**

g. 5a/13

g.+den 28a/13

g.+nüñ 6a/11

[=3]

gendöz Bk. **gendü**

g.+ini 27b/09

[=1]

gendü Kişinin öz varlığı, zatı. Krş.

gendöz

g. 4a/04, 19b/07, 26b/02, 29a/04, 34a/13, 34b/01, 34b/13, 40b/01, 41a/01

g.+nde 43a/10

g.+nden 19b/07, 26b/02, 34a/13, 40b/07, 41a/01

g.+ni 43b/01

g.+si 2b/11, 7a/13, 41a/13

g.+si-y-ile 2b/06

g.+ye 6b/07, 8a/04, 9b/07, 22b/12, 27b/10, 37a/01, 40b/01, 41a/13, 41a/13

g.+yi 27b/10, 29b/08, 29b/13, 40b/02

[=33]

geñişlet- Genişlemesini sağlamak, geniş duruma getirmek, enini, hacmini arttırmak, tevsî etmek.

g.-eler (geñişledeler) 26b/13

[=1]

geñişlik Geniş olma durumu, geniş bir yer kaplamış olma, enlilik, vüs'at.

g. 8b/11

[=1]

geñiz Burun ve ağzın arka kısmında bulunan boşluk.

g.+e (geñze) 32b/04

[=1]

ger Far. Bk. **eger**

g. 44a/13

[=1]

ger- (Vücudun dış organları ve özellikle kol ve bacak için) Açabileceği kadar açıp,

uzatabileceği kadar uzatıp dümdüz ve dimdik tutmak.

g.-eler 37b/01

[=1]

gerek Herhangi bir şeyin yapılabilmesi veya olabilmesi için şart olan (şey).

g. 7a/13, 7b/09, 8a/07, 8a/07, 8b/08, 8b/10, 8b/11, 8b/12, 10a/02, 10a/02, 10a/09, 10a/09, 10a/10, 10a/12, 10b/01, 10b/02, 10b/13, 11a/05, 11a/11, 11a/12, 11a/12, 11a/12, 11b/02, 11b/02, 11b/03, 11b/04, 11b/05, 11b/06, 11b/07, 11b/07, 11b/08, 11b/10, 12a/05, 12a/07, 12a/07, 12b/05, 13a/03, 13a/04, 13a/05, 13b/02, 14a/03, 14a/04, 14a/05, 14a/07, 14a/08, 15b/02, 15b/02, 17a/13, 17a/13, 26a/13, 28a/10, 28b/04, 29a/04, 29a/05, 29a/13, 35b/09, 35b/12, 38a/05, 40b/07, 40b/07, 42b/05, 42b/05, 43a/10, 43a/10, 44a/02, 44a/07, 44a/13, 44b/07, 44b/07, 45a/02

g.+dür 5a/13, 12a/01, 13a/11, 13b/09, 14a/01, 14a/10, 15a/11, 15b/03, 15b/05, 15b/11, 16a/08, 16b/04, 18b/09, 22a/11, 22b/03, 26b/03, 26b/04, 27b/08, 28b/06, 29a/11, 29b/11, 30a/08, 30a/09, 35a/07, 38b/07, 39b/10, 42a/08

g.+se 27a/05, 27a/07

[=99]

gerek- Gerekli olmak, lazım gelmek, icap etmek, iktiza etmek.

g.-dür 10b/02

[=1]

geril- Gergin bir durum almak, kasılmak, takallüs etmek.

g.-ür 25b/05, 30b/06, 41a/06

[=3]

gerü (Bir yerin veya şeyin ön kabul edilen kısmına göre) Arkada bulunan taraf, arka taraf.

g.+ye 12a/09

[=1]

getür- 1. (Daha uzak bir yerden) Bulunulan yere gelmesini sağlamak, gelmesine sebep olmak, iletmek, nakletmek.

g.-di 3a/03

g.-diler 9a/01, 9a/10

g.-e 28b/10

g.-elüm 8b/13

g.-mege 9a/08

g.-mez 30a/04

g.-mezler 16a/13

g.-ün 9a/09

g.-üp 37a/13

2. Ortaya çıkmasına sebep olmak.

g.-di 3a/08, 3b/13

g.-mek 7b/06, 8a/13

g.-ürler 15b/10, 19b/12

[=16]

hâle getür- 3b/13

imân getür- 7b/06

râciḥ getür- 19b/12

şürete getür- 3a/08

yola getür- 28b/10

yük getür- 9a/08

zarar getür- 30a/04

ziyân getür- 8a/13

[=8]

getürt- Getirmek işini başkasına yaptırmak.

g.-memek 40b/07

g.-mez 16a/07

[=2]

gevde Hayvanlarda baş, ayak ve kuyruk dışında kalan kısım.

g.+nüñ 18b/02

g.+si 23a/13, 24a/07, 24a/11,

26b/08, 27b/03

g.+sinde 23b/10

g.+sinden 23b/05

g.+sine 24a/11, 37b/06

[=10]

gevrek Kolay kırılıp ufalanan.

g. ve yumuşak ol- 13b/11

[=1]

gevşek Gerektiği kadar sıkı veya gergin olmayan, sıkıştırılmamış, çekilmemiş, gerilmemiş durumda bulunan.

g. 14a/08

g. gevşek 15a/13, 27b/02

g. ol- 10a/02, 10a/03

[=5]

gez- (Bir yerde) Bir yöne doğru sürekli yer değiştirmek, hareket etmek, yürümek, dolaşmak.

g.-er 8b/10

g.-mege 24a/12

[=2]

gezdür- (Bir şey veya kimseye bir yerde bir yöne doğru) Sürekli yer değiştirmek,

yürütmek, gezmesini, dolaşmasını
sağlamak.

g.-eler 36b/13

[=1]

gibi Benzer, benzeyen.

g. 3a09, 4a05, 4b10, 4b11, 4b13,
6a13, 8a01, 9b11, 10a04, 10b04, 10b06,
10b06, 11a06, 11a09, 11b11, 12a06,
12b06, 12b06, 12b08, 12b09, 12b11,
13a07, 13a09, 13b03, 13b04, 13b04,
13b11, 13b13, 14a02, 14a02, 14a08,
14a09, 14a12, 14b06, 15b02, 15b02,
16a04, 16a07, 16a13, 16b05, 16b10,
16b11, 16b12, 17a02, 17a04, 17a07,
17a08, 17a10, 17a12, 17a13, 17a13,
17b11, 18a06, 18a08, 18a10, 20a04,
20b11, 21a05, 21a11, 21b08, 22b08,
23a13, 23a13, 23a13, 23b04, 25b07,
25b09, 26b08, 27a12, 28a13, 30a11,
30b03, 31b13, 32b04, 33a11, 33b08,
33b11, 34a12, 34a13, 34a13, 34b10,
34b13, 35a12, 36a08, 36a11, 36a11,
36a12, 36b04, 37a10, 37b10, 37b11,
37b12, 38a08, 38a13, 38b07, 39a11,
34b06, 38b07, 38b10, 39a03, 39b10,
40a13, 40b01, 40b01, 40b01, 40b03,
40b07, 41a02, 41a02, 36a06, 41a02,
41a09, 41a13, 42a02, 42a02, 40a09,
42a02, 42a13, 43b05, 44a02, 45a02

g.+dür 42a13

[=123]

gice Bk. **gece**

g. 19a/01, 20b/11, 20b/11, 20b/11,
36b/13, 40b/01

g. (bir gice) 36a/08

g. ile 20a/07

[=8]

giç Bk. **geç**

g. ol- 25a/13

[=1]

gider- Ortadan kaldırmak, yok etmek,
izale etmek.

g.-eler 35a/11, 45a/13

g.-meyeler 32a/11

g.-üp 36a/09, 42a/02

[=5]

giñ Kendi ölçülerine veya alışılmış
ölçülere göre enli olan, genişliği fazla
olan.

g. (büyük ve giñ ol-) 11b/06

g.+dür 10a/03

g. ol- 8b/13, 10a/01, 14a/04

g. ve düzce ol- 11a/05

[=6]

gir- Dışarıdan içeriye geçmek, içeriye
varmak, dahil olmak, duhul etmek.

g.-diler 2b/07

g.-dügi 16a/09

g.-dükden şöñra 25a/04, 25a/06

g.-eler 41b/13

g.-er 35b/07, 43a/10

g.-erse 39b/02

g.-ince 25a/10, 25b/06, 25b/08,

25b/09

g.-meye 35a/09, 36a/08

g.-mezse 39b/02

[=15]

şuya gir- 16a/09

[=1]

girdār Far. İş, amel, fiil.**g.+ı ezel** 2b/12

[=1]

girü Bk. **gerü****g.** 2b/07, 3a/03, 8a/06, 14b/01,
24a/11, 33b/08**g. (şimden girü)** 5b/11ve, 26a/02**g.+sine** 29b/02

[=9]

git- (Bir şey veya bir kimse) Konuşana göre yakın bir yerden daha uzak bir yere doğru hareket etmek, bir mesafe katedip yakın bir yerden daha uzak bir yere varmak, azîmet etmek.**g.-diler** 40b/01**g.-e (gide)** 10a/05, 12a/04,
31a/13, 32a/04, 34a/07, 35a/13, 36a/11,
39a/06, 41b/03, 42a/06**g.-er (gider)** 25a/13, 29a/11,
30a/04, 31b/06, 31b/10, 32b/03, 33a/09,
34a/13, 34b/06, 34b/07, 36a/11, 37a/10,
38a/08, 38b/06, 38b/07, 39b/10, 41a/01,
43a/10, 43b/13, 43b/13**g.-erek (giderek)** 29b/11, 39a/09,
43a/09**g.-erken (giderken)** 29a/09**g.-mek** 31a/13**g.-meye** 41b/12**g.-mezse** 31b/01, 39b/03**g.-üp (gidüp)** 36a/01

[=40]

şala şala git- 12a/04**yabana git-** 41b/12

[=2]

ğonca Far. Henüz açılmamış çiçek,
tomurcuk.**ğ. zarfı gibi** 34a/13

[=1]

göbek Memeli hayvanlarda eteneden gelen damar örgüsünün yavrunun vücûduna girdiği delik.**g.+in (göbegin)** 2b/13

[=1]

gögüs Vücudun boyunla karın arasında bulunan ve kalp, akciğer gibi organları içine alan bölümü, bağır, döş, sine.**g.** 12a/07**g.+i (gögsi)** 8b/11, 8b/13, 12a/05**g.+inde (gögsinde)** 8b/11**g.+inden (gögsinden)** 17a/13**g.+ini (gögsini)** 27a/03

[=7]

gök Gökyüzü rengi, yeşile çalan mavi.**g.** 10a/11, 18a/12

[=2]

gökçek Güzel, şirin, hoş, latif.**g.** 9b/09, 18b/10**g. (laţif ve gökçek ol-)** 19b/01**g. ol-** 19a/07

[=4]

gölgelik Güneş ışınlarına maruz olmayan yer, gölge altındaki yer, sâyeaban.**g. it-** 2a/13

[=1]

göm- (İçine) Yerleştirmek, (arasına) sokmak.**g.-e koy** 39a/02

[=1]

gömlek Memeli hayvanlarda
bağırsakların hepsini dıştan saran yağlı
zar.

g.+i (gömlegi) 20b/09**g.+leri** 17b/01

[=2]

gönder- Gitmesini sağlamak, bir görevle
yollamak.

g.-di 22a/03, 23a/05, 23a/06

[=3]

göñül İman, sevgi ve nefretin, iyi ve
kötü bütün duyguların kaynağı olduğu
kabul edilen kalbin manevi yönü, yürek,
dil.

g.+ine (göñline) 29b/08

[=1]

göñüllü Çok istekli.**g. ol-** 6a/13

[=1]

gör- 1. (Gözle ve ışık yardımı ile) Bir
nesne veya kimsenin varlığını algılamak,
hissetmek.

g.-di 3b/04**g.-dükçe** 29b/09**g.-düm** 6b/09**g.-eler** 14b/10**g.-en** 5a/13, 14b/05**g.-medi** 5a/11**g.-mez** 20b/11**g.-üp** 2b/13, 22a/10, 45a/02**g.-ür** 19a/01, 20b/11**g.-ürse** 18a/03

2. (Bir şeyin oluşuna veya var
olduğuna) Şahit olmak, müşahade etmek.

g.-düler 2b/05**g.-elüm** 8b/13

3. ... olarak kabul etmek, şöyle veya
böyle değerlendirmek.

g.-ürler 7a/13

4. Bir olay üstünde veya içinde
cereyan etmiş olmak, o olaya sahne
olmak.

g.-memiş 36b/08**g.-meye** 44b/07

[=19]

göre Uygun şekilde uygun olarak.

g. (-a göre) 12a/07, 15a/02,
15a/07, 24a/09, 24a/11

g. (-e göre) 7b/10, 24a/11**g.+dür (-a göre)** 25b/13

[=8]

görin- 1. Görülür halde olmak,
görülebilecek durum veya nitelikte
olmak.

g.-mese 13a/10**g.-mez** 38a/11**g.-mezse** 33a/13**g.-üp** 26a/09**g.-ür** 33a/11, 33b/09, 40a/05**g.-ürlerdi** 23a/13

2. ... Olduğu hissini vermek, ...
etkisi bırakmak

g.-ür 9b/11, 10a/03, 11a/03,
11a/07, 11a/09, 12b/10, 13b/03, 19a/08,
20a/11, 21a/11, 35b/09, 37b/12, 41a/07,
42a/13

g.-ürdi 23a/13
 [=23]
çirkin görün- 10a/03,
 12b/10, 35b/09
göze hûb görün- 11a/03
gözine görün- 23a/13
hür ve hâkîr görün-
 20a/11
şîrîn görün- 19a/08
 [=7]
göster- 1. (Birinin) Görmesini sağlamak.
g.-di 9b/04
g.-e 11b/12
g.-mek 11b/12
 2. (Bir hâlini, bir niteliğini)
 Ortaya koyacak tarzda davranmak.
g.-di 3a/05
 [=4]
götür- (Bulunulan yerden daha uzak bir
 yere) Taşımak, ulaştırmak, iletmek.
g.-ür 8b/11
 [=1]
götürî Bütün, tamam, toptan, hep,
 büsbütün.
g. 2a/12, 25a/13
 [=2]
götürt- Götürme işini yaptırmak.
g.-di 40b/01
 [=1]
göz İnsanda ve hayvanda görme organı.
g. 10a/09, 23a/05, 38b/07, 38b/07,
 38b/07, 39b/02, 39b/10, 39b/10
g. bînarı 39a/10
g. cirmi 39b/10

g.+de 35b/07, 38b/07
g.+e 19a/07, 35a/06, 35b/07,
 37b/12, 37b/13, 39a/11, 39b/10, 39b/11,
 40a/01
g.+e hûb görün- 11a/03
g.+i 3b/08, 17a/01, 17a/02,
 19a/01, 21a/08, 34b/08, 37a/12, 38a/02,
 38a/04, 38b/01, 38b/07, 39a/12, 39b/02
g.+i (bir göz) 10a/11
g.+i açık ol- 12a/01
g.+i kapağı 40a/05
g.+inde 20a/11, 40a/05
g.+indeki 37b/12
g.+inden 37a/13, 37a/13, 37b/12
g.+inden yaş aç- 45a/06
g.+ine 35a/08, 35a/09, 37a/09,
 37a/10, 38a/07, 38b/06, 38b/10, 39a/05,
 39a/06, 39a/06, 39b/02, 40a/01, 40a/09,
 42b/04, 42b/05
g.+ine (iki göz) 37a/09
g.+ine görün- 23a/13
g.+ini aç- 38b/04
g. kapağı 40a/02
g.+ler 23a/05
g.+leri 18a/12, 18a/13, 18b/01,
 32b/08, 35b/03, 40b/04
g.+leri görmez ol- 20b/11
g.+ünde 36b/10
g.+üñ 40a/03
 [=74]
gözet- 1. Kollamak, aramak.
g.-dügi gibi 4a/05
g.-mişler 25b/13
g.-üp (gözedüp) 28b/04

g.-ür (gözedür) 29a/13, 29b/10, 29b/10

g.-ürken (gözedürken) 29b/13

2. Dikkatle bakmak, gözlemek, gözetlemek, tarassut etmek, kontrol etmek.

g.-e (gözede) 12a/04

g.-eler (gözedeler) 14b/10, 26a/04

[=10]

yolını gözet- 29b/13

[=1]

gözlü Gözü olan.

g. 10a/11, 10a/11

[=2]

ğumūm (< Ar. ġamm) Gamlar, kederler, tasalar.

ğ.+da (ğamām-ı ġumūm) 4b/11

[=1]

ğurrelü Ar. Alnında beyaz lekeye sahip olan.

ğ. 18b/05, 18b/06

ğ. veyā muḥaccel ol- 18b/05

[=3]

güç Yapılması, başa çıkılması zor olan, emek isteyen, yorucu, zor, müşkül, çetin.

g. ile 44a/01

g. ol- 12a/08

[=2]

gül Far. Gül ağacının güzel kokulu, pek çok çeşidi bulunan çok makbul çiçeği.

g. 30b/12, 30b/12, 34b/07, 35a/02

g. yağı 36a/10

[=5]

gül- (Bir kimse bir şeyi tuhaf bulduğu veya bir şeye sevindiği zaman) Kesik kesik sesler çıkarmak suretiyle duygusunu, sevinç veya hayretini açığa vurmak.

g.-er yüzlü ol- 16b/06

[=1]

gümān Far. Zan, şüphe.

g. 5a/12

[=1]

gün 1. Dünyanın kendi yörüngesi etrafında bir defa dönmesinden ibaret 24 saatlik zaman parçası.

g. 28b/04, 37b/07, 40b/01

g. (bir gün) 2b/13, 3b/04, 15a/09, 28a/01, 35a/10, 36a/08, 42a/02

g. (bir kaç gün) 30b/08

g. (her gün) 31a/08, 33b/08, 36b/05, 39a/06

g. (kırk gün) 2b/13, 24a/11

g. (üç gün) 28b/04

g.+de 32b/11, 34a/05, 34a/07, 35a/13, 36a/11, 36b/09

g.+de (bir gün) 28b/04, 38b/07

g.+de (bir kaç gün) 40a/01

g.+de (iki üç gün) 38b/07

g.+de (iki üç günde) 34b/06

g.+den (bir kaç günden sonra) 27a/07, 34b/03

g.+den (üç günden sonra)

28b/05, 33b/03

g.+den güne 28b/11, 29a/06,

30a/04

g.+e (bir kaç güne dek) 26b/11

g.+e (günden güne) 28b/11,
29a/06, 30a/04

g.+e (üç güne dek) 28b/03,
31a/08, 33b/02

g.+inde 17b/09

g.+ine (kıyâmet günü) 2a/13,
7a/09

2. Güneş.

g.+e 36a/07, 36a/08
[=48]

gündüz Güneşin doğuşu ile batışı
arasındaki aydınlık zaman, gün.

g.+ün 18b/13, 20b/11
[=2]

günlük Günlük ağacının tütsü olarak
kullanılan ve nefese rahatlık veren
reçinesi.

g. 39b/12
[=1]

güyegü Kekik otu.

g. otı 31b/02
[=1]

güz Yazın bitimi sayılan 22 Eylül'de
başlayıp kışın başlangıcı sayılan 21
Aralık'ta sona eren mevsim, sonbahar,
hazan.

g. 33a/05
[=1]

güzel Göze ve kulağa hoş gelen,
görülmesi, duyulması insana zevk veren.

g. 9a/02, 16b/04, 21b/03
g.+dür 18b/11
g. ol- 10b/06
[=5]

güzeşteğân Far. Geçmiş.

g.+ı kirâm 6a/11
[=1]

güzide Far. Seçkin, seçilmiş, mümtaz,
elit.

g.+i insân 5b/08
[=1]

H

hā Ar. Arap alfabesinin altıncı,
Türkler'in İslamiyet'i kabullerinden 1928
harf inkılâbına kadar 9–10 asır boyunca
kullanmış oldukları alfabenin sekizinci
harfi ve bu harfin adı.

h.+nuñ (hümām-ı hā) 5a/13
[=1]

haber Ar. Olmuş veya olmakta bulunan
bir şeye dair orada olmayanlara erişen
bilgi, ondan ona nakledilen söz.

h. eyle- 40b/01
[=1]

Hâbil Hz. Adem ile Hz. Havvanın ilk
çocuklarından biri.

h.+i 2b/03
[=1]

habs Ar. Tutma, zaptetme.

h. eyle- 7b/05
h. ol- 6b/13
[=2]

hacâmat Ar. Vücudun herhangi bir yerini
bu iş için yapılmış bir âletle hafifçe kesip

çıkan kanı boynuz, bardak vb. ile çekmek
sûretiyle kan alma.

h. 41b/03

[=1]

hâce Far. Muallim, öğretmen, hoca,
müderris.

h.+si 4b/07

[=1]

had (< Ar. hadd) Sınır.

h. 5a/05, 5a/13, 5a/13

h.+den 35b/09, 44a/03

h.+den aşırı 29a/10

h.+en (hadden) 5a/13

h. ol- 5a/13

[=8]

hadîş Ar. Hz. Muhammed'in sözleri,
davranışları ve başkalarının yaptığı
kendisi tarafından tasvip edilen
hareketleri.

h. 7a/05, 7b/01

h.+i şerîf 23a/03

[=3]

hafi (< Ar. hafâ') Gizli.

h. 33a/03

[=1]

hâfir Ar. Toynağa Arapların verdiği isim.

h. 16b/13

[=1]

hak Ar. 1. Doğru, gerçek.

h. 6a/09, 7b/06, 7b/07, 8a/01,

8a/01, 37b/12

2. Hukukun veya geleneğin bir

kimseye tanıdığı şey, hisse, pay.

h.+dan 8a/08, 8a/08

h.+ı-çün (hakkı-çün) 5b/08

h.+ına (hakkına) 1b/03

h.+ında (hakkıında) 20a/12

h.+ını (hakkıını) 8a/10

[=12]

hak subhānehu ve te'ālā Ar. Her türlü
kusur ve eksiklikten uzak ve yüce olan
Allah.

h. 2a/08, 3a/11, 4a/06

h.+ya 5b/13

[=4]

hak subhānehu ve te'ālā ve tevātür

fazlihi ve tevālī Ar. Her türlü kusur ve
eksiklikten uzak ve yüce olan Allah
anlamında bir söz.

h. 6a/03

[=1]

hak te'ālā Ar. Allah, Cenabıhak, Tanrı,
Huda.

h. 2b/10, 2b/13, 5b/02, 12b/04,

12b/04, 23a/05, 23a/06, 37a/01

h.+dan 23a/05

h.+nuñ 7b/09, 8a/09, 24a/09

[=12]

hakīm Ar. Son bulması tasavvur
edilemeyen dâimî ve ezeli en yüksek ilme
sâahip olan, kühünü kendisinden
başkasının tam manasıyla bilemeyeceği
bir ilimle bilen, gerçek hikmet sâhibi
anlamında Allâh'ın en güzel isimlerinden
biri.

h.+de (fermān-ı hakīm) 6a/04

[=1]

ḥaḳīr (< Ar. ḥaḳāret) Değersiz, itibarsız, küçük.

ḥ. 37b/12

ḥ. (ḥor ve ḥaḳīr görün-) 20a/11

ḥ.+üñ (faḳīr-i ḥaḳīr) 4b/08

[=3]

ḥāl Ar. Durum, vaziyet.

ḥ. 2b/11, 10a/11, 25a/09, 25b/11,

34a/07, 38a/05

ḥ. (bir ḥāl) 26b/08

ḥ.+den 17b/13

ḥ.+e 2b/11, 44a/07, 45a/02

ḥ.+e getir- 3b/13

ḥ.+ile 7a/03, 8a/01, 10b/06,

10b/12, 23b/09, 25b/11

ḥ.+ine 29a/04, 29a/04, 42a/06

[=21]

ḥālāḳ Ar. Pay, hisse, nasip.

ḥ.+ı ṭabī‘at 44a/06

[=1]

ḥālbuki Anlam bakımından karşıt olan iki cümleyi birbirine bağlar; oysa, oysa ki, aksine olarak.

ḥ. 44a/07

[=1]

Ḥaleb Suriye’deki bir şehrin adı.

ḥ.+de (diyār-ı Şām ve Ḥaleb)

23b/09

[=1]

ḥālī Ar. Boş.

ḥ. 25a/05

ḥ. ol- 17b/13, 18a/06

[=3]

Ḥālid Hz. Peygamber’in seyfullah unvanı verdiği meşhur kumandan sahabe.

ḥ.+(ḥazret-i Ḥālid) 7a/13

[=1]

Ḥalid bin El-Velīd Bk. Ḥālid

ḥ.+(ḥazret-i Ḥalid bin El-velīd)

6b/06

[=1]

ḥāliyā Ar. Şimdiki zamanda, şimdiki halde, şimdi.

ḥ. 4b/07, 4b/12, 7a/13, 23b/02

[=4]

ḥalk I Ar. Yaratma, yoktan var etme.

ḥ. eyle- 12b/04

ḥalk II Ar. Yaratılanlar, insanlar.

ḥ. 3a/08

ḥ. (kāfī-i meşāliḥ-i ḥalk) 5a/10

ḥ.+a 16a/04

ḥ.+ı cihān 2a/02, 5b/04

[=6]

ḥalḳa (< Ar. ḥalaḳa) Ortası boş bir daire biçiminde olan şey, ortası boş yuvarlak.

ḥ. 27b/09

ḥ.+lar 3b/02

ḥ.+yı 11b/12

[=3]

ḥām Far. Yeterince olgunlaşmamış.

ḥ. 29a/01

[=1]

ḥamām (< Ar. ḥammām) Yıkanılacak yer.

ḥ.+da 37a/05

[=1]

ḥamd Ar. Kulun Allah'ın yüceliğini, sonsuz lutuf ve ihsanı karşısında yaratana minnet ve şükran duygularını bildirmesi.

ḥ.+i bī-ḥad 1b/02

[=1]

ḥāmīle Ar. Karnında yavru bulunan (kadın), gebe, iki canlı, yüklü.

ḥ. ol- 24a/05, 24a/09, 24a/11, 24a/11, 24a/11

[=5]

ḥāmis Ar. Beşinci.

ḥ. (bāb-ı ḥāmis) 5b/10

ḥ.+de (bāb-ı ḥāmis) 30a/09

[=2]

ḥaml Ar. Taşıma, yüklenme, yükletme.

ḥ. 24a/04

ḥ.+i 26a/03

[=2]

ḥamūr (< Ar. ḥamūr) Unun su ile yoğrulmasından meydana gelen, sıvı ile katı arası yumuşak madde.

ḥ. 27a/08, 39a/02, 39a/03

ḥ.+ı 35a/11

ḥ.+ıla 31b/03, 32a/02, 38a/05

ḥ. it- 39a/01

[=8]

ḥandaḳı (?)

ḥ. 15a/10

[=1]

ḥarāb Ar. Kötü durumda, bitik, perişan.

ḥ. ol- 39b/10

[=1]

ḥarb Ar. Devletlerin birbirleriyle diplomatik münasebetlerini keserek yaptıkları silahlı çarpışma, savaş, cenk.

ḥ. 6a/07

ḥ.+de 6a/13

ḥ.+e 29a/13

[=3]

ḥardal (< Ar. ḥardel) Turpgiller familyasından, sarı veya beyaz çiçekli, sert ve yakıcı tohumu hekimlikte kullanılan otsu bitki. Sinapis.

ḥ. (aḳ ḥardal) 45a/09

ḥ. toḥmı 38b/13

[=2]

ḥarf Ar. Dildeki sesleri gösteren ve alfabeyi meydana getiren işâretlerden her biri.

ḥ.+i 5a/13

[=1]

ḥāric (< Ar. ḥurūc) Bir şeyin sınırları dışında kalan yer, dış, dışarı.

ḥ. 21b/11, 29a/04

ḥ. ol- 35b/09

[=3]

ḥarūn (< Ar. ḥurūnet) İlerleyeceği yerde huysuzluk edip geri geri giden (at).

ḥ. ol- 28b/04

[=1]

harzehre Ar. Zehirli bir ot türü.

h. 40b/01

[=1]

ḥaseb Ar. Dolayısıyla, -den ötürü, -den dolayı.

ḥ.+i-y-ile 7b/10

[=1]

ḥāsenāt (< Ar. ḥasene) İnsanların iyiliği için yapılan hayırlı işler, iyilikler.

ḥ.+ı 7b/10

ḥ. yazıl- 8a/04

[=2]

ḥasene Ar. İyilik, iyi ve güzel iş.

ḥ.+ler 8a/06

[=1]

ḥāşıl (< Ar. ḥuşūl) Husule gelen, olan, meydana çıkan.

ḥ.+ı 8b/12, 9b/12

ḥ. ol- 3a/08, 5a/13, 7a/11, 8b/10, 15a/09, 30b/02, 41a/13, 44b/07

ḥ. ve vāşıl ol- 2a/13

[=11]

ḥāşerāt (< Ar. ḥaşere) Yılan, akrep vb. küçük hayvanlar, böcekler.

ḥ. 2b/07

[=1]

ḥaşıyet Ar. Korkma, korku.

ḥ. 2b/04

[=1]

ḥaşmet (< Ar. ḥaşem) İnsanda büyüklük duygusu uyandıran etkili görünüş, gösterişlilik, debdebe, heybet.

ḥ. 4a/03

[=1]

ḥaṭ Ar. Çizgi.

ḥ. 5a/13, 21a/05

ḥ.+da (saṭḥ-ı ḥaṭ) 5a/13

ḥ.+ı (ḥaṭṭı) 21a/06

ḥ.+uñ (ḥaṭṭuñ) 5a/13

[=5]

ḥaṭā Ar. Aslına uygun olmayan, doğru olmayan şey; yanlış, yanlışlık.

ḥ. eyle- 19a/13

[=1]

ḥaṭar Ar. Tehlike, güvensizlik.

ḥ. 35b/11

[=1]

ḥaṭmī Ar. İki çeneklilerin ebegümecigiller familyasından, pembe beyaz çiçekli, bataklıklarda, sulak çayırarda yetişen, çiçeği yumuşatıcı, kurutulmuş kökünün kaynatılmış suyu tenkiye ve gargara olarak kullanılan otsu bitki. Althaca officinalis.

ḥ. 41b/08

[=1]

ḥattā Ar. “Bile, dahi, üstelik, bundan başka, hem de” gibi anlamı kuvvetlendirmek için kullanılır.

ḥ. 2b/09, 2b/11, 4a/02, 6a/13,

6b/07, 7a/04, 8b/11, 9b/11, 10b/06,

13a/10, 13b/04, 14b/05, 15a/09, 16a/04,

19b/07, 23a/05, 24a/11, 29b/06, 35b/09,

41a/13

[=20]

ḥaṭve Ar. Adım.

ḥ.+si 15a/08

[=1]

havā (< Ar. hevā) 1. Dünyayı belli bir yüksekliğe kadar kaplayan, bütün canlıların nefes yoluyla alıp verdikleri, çok miktarda oksijen, azot ve az miktarda asit, su buharı ve başka gazlardan meydana gelmiş renksiz,

kokusuz, hafif gaz ve bu gaz tabakasının belli bir yerde canlılar üzerindeki etkisine göre niteliği.

h.+yı 44a/06

2. Gökyüzü, sema.

h.+ya uç- 2b/06

[=2]

havalan- Havaya kalkmak, uçmak, yükselmek.

h.-miş 44a/05

[=1]

havān Far. Toz haline getirilmek veya ufalanmak istenen bir maddenin içine konulup dövüldüğü taş, tahta veya madenden çukur kap.

h. 38a/12, 39a/05, 42a/11

h.+a 36a/11

h.+da 32b/10, 34a/03, 36b/07, 39b/12, 40b/10

[=9]

ḥavf Ar. Korku.

ḥ. 35b/11

ḥ. eyle- 2b/09, 2b/11

ḥ. it- 29b/08

ḥ.+larına 6a/09

[=5]

hāviye Ar. Cehennem'in en şiddetli olan yedinci tabakası.

h.+den (derekāt-ı hāviye) 2a/05

[=1]

Havvā İlk kadın, Hz. Adem'in eşi.

h. 12b/04

[=1]

ḥāya Far. Erkeklik bezi, er bezi, husye, testis.

ḥ. 14a/02

ḥ.+sı 14a/06, 20b/02

ḥ.+sında 21b/03, 36a/12

ḥ.+sını 26a/07

[=6]

Ḥayātü'l-ḥayvān Metinde bahsedilen ve atlardan söz eden eser.

ḥ. 16a/01

[=1]

ḥayl Ar. At, at sürüsü, yolkı.

ḥ. 2a/03, 6a/07, 9b/06

ḥ.+dür 4a/03

ḥ.+i (şımf-ı ḥayl) 1b/05

ḥ. idin- 6a/12

[=6]

ḥaylī Far. Oldukça fazla, çokça, epey.

ḥ. 6a/12, 8b/05

[=2]

ḥayr Ar. Her durumda ve şartta herkesin katında iyi ve makbul olan hâl ve iş.

ḥ. 2a/13, 7a/08, 7a/12

ḥ.+a 7a/12

ḥ.+lar 2a/13

[=5]

ḥayvān Ar. Duygu ve hareket yeteneği olan, içgüdülerıyla hareket eden canlı yaratık.

ḥ. 16a/13, 29a/04, 29a/04, 29a/04,

37a/01

ḥ. (ḫuduz ḥayvān gibi) 41a/02

ḥ.+a 3a/08

ḥ.+da 16b/13, 35b/02

h.+dan (cins-i hayvân) 1b/04
h.+dur 13a/07
h.+ları 3a/07
h.+uñ 16a/13
 [=13]
hayvânât (< Ar. hayvân) Hayvanlar.
h. 2b/04, 2b/06, 24a/11, 37a/01
h. gibi 3a/09
h.+ı 2a/12
 [=6]
hayvâncuq Küçük hayvan.
h.+lar 41a/11
 [=1]
hayz Ar. Âdet hâli, aybaşı.
h. 31b/07
 [=1]
hazf Ar. Ortadan kaldırma, kaldırılma, çıkarma, silme.
h.+ına 5a/13
 [=1]
hâzık Ar. Usta, maharetli.
h. 25b/13
 [=1]
hâzır (< Ar. huzûr) Bir işi yapmak için gerekli her türlü şeyini tamamlamış olan.
h. 7b/05, 40b/01
h. ol- 6a/07, 9a/04, 44a/13
 [=5]
hazîne Ar. Toplu halde bulunan altın, gümüş, mücevher, para vb. maddî değeri yüksek şeylerin bütünü.
h.+i ‘am 6a/07
h.+si 40b/01
 [=2]

hazret (< Ar. huzûr) Şahıs veya kutsal sayılan varlık isimlerinin başına getirilip Farsça isim tamlaması şeklinde kullanılır ve saygı ifade eder.
h.+i Âdem 2b/06, 3a/05
h.+i Âdem ‘aleyhi’s-selâm 2b/11, 2b/13
h.+i ‘Alî 15a/07
h.+i ebu’l-beşer 2a/11
h.+i Hâlid 7a/13
h.+i Hâlid bin El-Velîd 6b/06
h.+i İskender 4b/04
h.+i İskender bin Filkos Rûmî 4b/07
h.+i İsmâ‘îl 3a/03, 3a/09
h.+i Lokmân hekim 3b/04
h.+i ma‘bûd-ı bi’l-hağ 1b/03
h.+i Muḥammed Muştafa 5b/13
h.+i ‘Ömer 8b/01, 8b/05, 8b/12, 9a/05, 9b/04, 9b/05, 9b/06
h.+i resûl ‘aleyhi’s-selâm 7a/06, 7b/02, 23a/04, 23a/05
h.+i risâlet-penâh 8a/11
h.+i Süleymân 23a/09
h.+i Süleymân peygâmbir 23b/05
h.+i vezîr-i nişân 5a/04
 [=30]
hegbe (< Ar. hağîbe) Yolculukta binek hayvanlarının eyerine geçirilerek iki yana sarkıtılan veya omuzda taşınan, kilim, deri, kıl veya meşinden, içine öteberi koymaya mahsus iki taraflı torba.
h. ile 27b/12

[=1]

hekīm (< Ar. ḥakīm) Mesleği
hastalıkları teşhis ve tedavi etmek olan
kimse, tıp doktoru, tabip.

h. 3b/09

h.+(ḥazret-i Loḳmān ḥekīm)

3b/04

h.+den 3b/09

h.+den (Buḳrat ḥekim) 39a/06,

42a/02

[=5]

helāk Ar. Ölme, mahvolma, yok olma.

h. eyle- 40b/01

h.+ine 40a/13

h. it- 41a/13

h. ol- 41a/11

[=4]

hem Far. Kullanıldığı cümleye “üstelik,
bir de, şu da var ki, zaten” mânâları
katarak anlamı kuvvetlendirir.

h. 2b/11, 2b/11, 3b/10, 3b/10,

4b/07, 4b/07, 6a/11, 6a/11, 11a/11,

11a/11, 14b/06, 14b/07, 16a/11, 16a/11,

18a/09, 18a/09, 18a/09, 18a/12, 18a/13,

20b/03

[=20]

hemān Far. Derhal, çabucak, hiç vakit
geçirmeden.

h. 3a/01, 5a/13, 5b/06, 15b/02,

22a/13, 26a/13, 27b/02, 28b/04, 28b/08,

29b/06, 31b/05, 32b/07, 35b/11, 37a/04,

38a/05, 38a/08, 41a/02, 42a/06, 43a/10,

44a/07

[=20]

hem-nām Far. Adaş.

h.+ı seyyidü'l-ekvān 5b/09

[=1]

hendese Ar. Geometri.

h.+de ('ilm-i hendese) 5a/13

[=1]

henüz Far. Daha, şimdi, yeni.

h. 2b/11, 28b/02, 39b/01, 44b/10

[=4]

hep Derhal, çabucak, hiç vakit
geçirmeden.

h. 8a/11, 15b/03, 18a/09, 20b/09,

29b/13

[=5]

her Far. Tekil kelimelerin önüne getirilir
ve o kelime için verilen hükmün aynı
cinsten olan şeylerin hepsi için teker teker
geçerli olduğunu gösterir, –nin hepsi,
bütün, cümle.

h. 18a/05, 21b/08, 21b/08, 21b/08

h. at 40b/01

h. bir 5b/03, 31a/03, 31b/02,

33a/10, 33b/06, 35a/04, 39a/06, 39b/12,

40a/08, 45a/09, 45a/09

h. gün 31a/08, 33b/08, 36b/05,

39a/06

h. kim 7b/02, 17b/08

h. kişi 34a/10

h. ne 8b/07, 18a/02, 19a/02,

21b/05, 27a/01, 28a/13, 29a/03, 29b/10

h. ne ise 29a/02

h. nesne 24a/08, 44a/07

h. yer 18a/09

h. zamān 11b/06, 26a/05

[=37]

hergele Far. Binilmeye, arabaya koşulmaya, yük taşımaya alıştırlmamış binek hayvanı.

h. 27a/07

h.+den 28b/02

[=2]

hergiz Far. Asla, katiyen, hiçbir vakit, hiçbir şekilde.

h. 18b/09

[=1]

herkes Far. Kim varsa hepsi, mevcut olan bütün insanlar.

h.+e 4a/04

[=1]

hesāb Ar. Bir iş için önceden plan kurma, tasarlama, tasavvur.

h. eyle- 8a/08

[=1]

heyecān Ar. Ani ve beklenmeyen değişiklikler ve duygulanmalar sebebiyle hislerde meydana gelen şiddetlenme, aşırı hareketlilik ve telaş.

h. eyle- 8b/10

[=1]

hezār Ar. Demregü hastalığına Arapların verdiği isimlerden biri.

h. 35b/02

[=1]

hır Hırıldarken çıkan taklit yoluyla oluşmuş ses.

h. hır hırıl-da- 30b/06, 43a/09

[=2]

hırıl-da- Boğuk boğuk sesler çıkarmak.

h.-mağa 43a/09

h.-r 30b/06

[=2]

hıyār Ar. Kabakgillerden, yaprakları geniş ve parçalı, ana yurdu Hindistan olan, bir yıllık otsu sürüngen bitki. Cucumis sativus.

h. başı gibi 12b/08

[=1]

hibret Ar. Bir şey hakkındaki bilgi ve tecrübe

h.+(erbāb-ı hibret) 14b/09,

24a/03, 25b/13

h.+(erbāb-ı hibret ve tecrübet)

27a/06

h.+e (ehl-i hibret) 33a/03

[=5]

Hicāz Arap Yarımadası'nda günümüz Suudi Arabistan'ının batısında bir bölge.

h. 7a/13, 17a/13, 17a/13, 27a/07

[=4]

hiç Far. Olumsuz cümlelerde ve soru cümlelerinde anlamı kuvvetlendirir, katiyen, asla.

h. 5b/05, 21a/04, 21a/12, 27b/06,

35b/05, 35b/09, 37a/01, 41a/13

h. kimse 7a/04

[=9]

hiçe sayıl- Önemsenmemek.

h.-ur 20b/09

[=1]

hidāyet Ar. Doğru yolu gösterme, hakka sevk etme.

h.+e (nūr-ı hidāyet) 2a/02

- [=1]
ḥiddet Öfke, kızgınlık.
ḥ. 41a/13
 [=1]
ḥikāyet Ar. Sırasıyla ve etraflıca anlatılan olay, hikaye.
ḥ. 22a/03
ḥ.+den 22b/12
ḥ.+inde 2b/13
ḥ. it- 40b/01
 [=4]
ḥikmet Ar. Cenabıhakk'ın her şeyi yerli yerince yaratma, her şeyi lâıyk olduğu yere koyma sırrı, alemin insanlar tarafından anlaşılamayan gizli amacı.
ḥ. 3b/09, 19b/07
ḥ.+i 2b/13, 6a/09
ḥ.+ile 3b/09
ḥ.+ine 6a/05
ḥ.+ine (ehl-i şinās ve ḥikmet) 6a/03
 [=7]
hilālī Ar. Yeni ay biçiminde olan.
h. şekil ol- 10a/07
 [=1]
ḥilāfet Ar. Halife olma durumu.
ḥ.+i 8b/05
ḥile Ar. Bir kimseyi aldatmak, kandırmak ve yanıltmak amacıyla yapılan tertip, düzen.
ḥ. it- 40b/01
 [=1]
ḥilkat Ar. Yaratma, yaratılma, yaratılış.
ḥ.+ı 9b/09, 21b/08
- [=2]
ḥimārū'l-ḥiṣān Ar. Arapçada yaban eşeği anlamına gelen kelime.
ḥ. 21a/06
 [=1]
ḥimārū'l-vaḥṣ Ar. Arapçada kulun anlamına gelen kelime.
ḥ. 3a/08
 [=1]
himmet Ar. Yardım, ihsan.
h. 4b/13, 5a/13
h.+i 5a/10, 5a/12
h.+i 'azīzān 5b/11ve
 [=5]
Hindūstān Güney Asya'da bulunan bir bölge ve ülke.
h. 13b/09, 21a/09
h. vilāyeti 41a/12
 [=3]
ḥiṣār Ar. Bir yerin korunması için yapılan yüksek duvarlı, kuleli, bazen etrafı hendeklerle çevrili küçük kale, kerman.
ḥ. 6a/07
 [=1]
ḥod Far. Kendi, bizzat, -de, dahi.
ḥ. 31a/13
 [=1]
ḥor (< Far. ḥār) Değersiz, bayağı, hakir .
ḥ. 37b/12
ḥ. ve ḥaḳīr görin- 20a/11
 [=2]

ħoros Far. Tavuk cinsinin dışisine göre daha iri ve gösterişli, renkleri parlak, ibiği büyük olan erkeği.

ħ. 39b/02

ħ.+ı 39b/02

ħ. kıamı 39b/01

[=3]

ħořās (?)

ħ. 23a/05

[=1]

ħüb Far. Tavuk cinsinin dışisine göre daha iri ve gösterişli, renkleri parlak, ibiği büyük olan erkeği.

ħ. 9b/08, 16b/05

ħ. (göze ħüb görün-) 11a/03

[=3]

ħufte Far. Habersiz, gafil.

ħ. 4b/10

[=1]

ħulle Ar. Cennette giyilecek elbise.

ħ. ile 4b/12

[=1]

ħunāk Ar. Atın bademciklerinin iltihaplanması, boğazının şişmesi.

ħ. 44a/07

[=1]

ħurde Far. Atın toynakları.

ħ.+leri 17a/05

[=1]

ħurmāyī Ar. Güzel, yelesi ve kuyruğu uzun ve hünerli olan ata verilen isim.

ħ. 18b/09, 19a/06

[=2]

ħuşūş Ar. Konu, iş, keyfiyet, madde.

ħ.+da 9a/08, 12b/04, 18b/09, 40b/07

ħ.+lardandır 17a/11

[=5]

ħuşūşā Ar. Hususî olarak, bilhassa, özellikle, hususu ile.

ħ. 4a/02, 10b/02, 18a/12, 18b/09, 19a/08, 19a/11, 19b/01, 20a/01, 21a/06, 27a/07, 27a/07, 29a/08, 36b/13, 44a/04, 44b/07

[=15]

ħūy Far. Doğuştan olan tabiat, yaratılış, mizaç.

ħ. 11b/12, 29a/06, 29a/13, 29b/11

ħ. (bir ħūy) 3a/08

ħ. (kırk ħūy) 2b/11

ħ.+dur 11b/12

ħ.+ını 29a/03

ħ.+lar 15b/03

ħ.+lardan 18a/06

ħ.+larından 2b/11

[=11]

ħuzū Ar. Allah'ın ululuğu karşısında boyun eğme.

ħ. ve inkıyād göster- 3a/05

[=1]

ħücūm Ar. Üstüne yürüme, saldırma, saldırı, savlet.

ħ. it- 40b/01

[=1]

ħükemā (< Ar. ħakīm) Hakîmler, filozoflar, ilim adamları.

ħ. 16a/13, 24a/11

ħ.+yı müteķaddimīn 37a/01

[=3]

hüküm Ar. 1. Bir şeyin şöyle veya böyle olduğu hakkında verilen karar, yargı.

h. 5a/11, 25b/13

2. Tesir, nüfuz, kudret.

h. i geç- 2a/13

[=3]

hümām Ar. Bir işe iyice sarılıp o işi başarmak için çaba gösteren, himmeti çok, gayretli kimse.

h.+ı hā 5a/13

[=1]

hüner Far. Bir işte gösterilen ustalık, beceriklilik, maharet.

h. (şāhib-i hüner ol-) 12b/10

[=1]

hünerlü Hüneri olan, marifet ve maharet sahibi, usta.

h. 14b/11, 19b/07, 21a/08

h. (yügrük ve hünerlü ol-)

20a/06

[=4]

hünermend Bk. **hünerlü**

h. (mağbül ve hünermend ol-)

19a/13

h. ol- 16a/07, 21b/03

[=3]

hünersüz Hüneri olmayan, bir maharete veya ustalığa sahip bulunmayan.

h. 10b/06

h. ol- 21a/10

[=2]

Hüseyn İslam Peygamberi Hz. Muhammed'in torunu.

h. 8a/08

[=1]

hüsn Ar. Güzel, iyi.

h.+i tedbîr 5b/02

[=1]

I

ılgār Far. Dizginleri bırakılmış atın dört nala koşması.

ı.+a 6b/13

[=1]

ılı- Ilık duruma gelmek.

ı.-mîş 31a/10

[=1]

ılcağ Ilıkça, az ılık.

ı. 36a/11, 44b/05

ı. iken 44b/01, 44b/12

[=4]

ılt- Ilık duruma getirmek.

ı.-up (ıldup) 31a/09, 42a/12,

44b/06

[=3]

ıpran- Zamanın etkisiyle veya çok kullanılmaktan, çok çalışmaktan aşınmak, eskimek.

ı.-sa 22b/03

[=1]

ırağ Uzak.

ı. 17a/13, 29a/13, 36b/13, 43b/01

ı.+a 17a/13

ı.+a (ırağ) 12a/03

[=6]

ıraklık Uzaklık.

ı.+ındadur (ıraklığındadur)
23b/04
[=1]
ırmağ Doğrudan doğruya denize dökülen büyük akarsu.
ı.+a (ırmağa) 8a/06
[=1]
ıs Bk. *iye
ı. 12b/04
[=1]
ısıcağ Isı, sıcaklık, ateş, hararet.
ı. 37a/05, 37a/06, 38a/01
ı.+a (ısıcağa) 20b/03, 30a/13
ı.+da ise 30a/13
ı.+dan 30a/13
ı.+ıla (ısıcağ-ıla) 32b/01, 38b/01,
39b/02,
[=10]
ıdır- Dişler arasına alıp sıkamak, dişlemek.
ı.-duğı 41a/02, 41a/02
ı.-mış 41a/02
[=3]
ıdırğan Çokça ısran.
ı. (depegen ve ıdırğan ol-) 7a/03
ı. (tar ve ıdırğan ol-) 18a/02
[=2]
ısıt- Sıcak duruma getirmek.
ı.-up (ısıdup) 42a/01
[=1]
ıslat- Islanmasına sebep olmak, ıslak duruma getirmek.
ı.-alar (ısladalar) 32b/03, 32b/13,
43b/04, 45a/12

ı.-up (ısladup) 26a/08, 43b/03,
44b/04
[=7]
ışmarla- (< Far. Sipār) Bir şeyin hazırlanmasını, alınmasını veya getirilmesini bir kimseden istemek, sipariş etmek.
ı.-mamak 40b/07
[=1]
ıssı Bk ısıcağ
ı. 44a/04
ı. ol- 40b/05
[=2]
ıştīhoruṣ Karabaş otu.
ı. 43b/11
[=1]
ıştılāḥ (< Ar. ṣalāḥ) Herkesin bildiği anlamı dışında belli bir meslekten olanların belirli bir manada kullandıkları kelime.
ı.+ında 45a/08
ı. ve ittifāk eyle- 17b/03
[=2]
ıtbāk (< Ar. ṭabk) Kaplamak. Kapamak. Kapaklamak.
ı. 17b/03
[=1]
ıtlāk (< Ar. ṭalāk) Deme, denilme, ... diye adlandırma, tâbir etme.
ı. olın- 5a/13
[=1]
‘ıyān (< Ar. ‘ayn) Açık, aşikar, gözle görülür, belli.
‘ı. eyle- 5b/02

[=1]

iztırāb (< Ar. ẓarb) Maddî veya manevî acı, azap, eziyet, zahmet, sıkıntı.

1. vir- 28b/07, 34b/12, 40a/05

[=3]

İ

i- Bugün yalnız idi, imiş, ise, iken şekilleri kullanılan cevher fiili.

i.-di 3a/08, 3b/01, 3b/10, 4b/07, 4b/07, 4b/07, 4b/11, 8b/02 gayet, 8b/03, 8b/04, 8b/05, 8b/05, 9b/06, 15a/08, 15a/09, 15a/10, 22a/05, 22b/12, 22b/12, 23a/05, 23b/02, 40b/01, 40b/01, 40b/01

i.-di (-ıdı) 12b/04

i.-ken 10a/01, 11b/12, 16a/04, 24a/04, 24a/08, 24a/08, 24b/08, 25a/13, 29b/01, 29b/06, 29b/12, 36a/11, 37b/02, 38a/09, 41a/13, 42b/10, 44b/01, 44b/12

i.-miş 2b/13, 23b/05

i.-se 10a/13, 17a/11, 19a/03, 22a/02, 29a/02, 29a/13, 30a/13, 33a/12, 33b/09, 36a/07, 39b/01, 42a/05, 42b/05, 42b/05, 43a/12, 43b/02

i.-se (-yse) 4a/02, 5a/13, 5a/13, 5a/13, 17b/06, 29a/11, 44b/07

[=68]

‘ibādet Ar. İnsanın tek Tanrılı dinlerde Allah’a, diğer din ve inanışlarda ise inanıp bağlandığı kudrete kulluğunu

göstermek üzere yaptığı hareketler, tapma, tapınma.

‘i.+den 8a/08

[=1]

‘ibāret Ar. Sadece -den meydana gelmiş, -den oluşmuş, başka bir şey değil, ancak bu.

‘i. buyur- 6a/05

‘i.+idür 6a/11

[=2]

ibrişim (< Far. ebrīşum) Bükülmüş ipekten iplik.

i.+den 39b/05

i.+ile 34b/02, 34b/13

[=3]

ibtidā (< Ar. bed’) Bir işin, bir şeyin ilk defa ortaya çıkan kısmı veya başlama zamanı, başlangıç.

i. 1b/02

i.+dan 39a/10

i. eyle- 16a/11

i.+sında 30b/07

i.+sında ise 39b/01

i.+sından 29a/04

[=6]

ibtidāen (< Ar. bed’) Önceden, baştan, başlangıç olarak.

i. 24b/03

[=1]

ibtidā’iyat (< Ar. bed’) Atta ilk çıkan dışlara verilen isim.

i. 24b/03

i.+ile 24b/06

[=2]

‘icāz (< Ar. ‘acַz) Aciz bırakma, bir benzerini yapmada herkesi acz içinde bırakma.

‘i. ol- 32b/03

[=1]

icmā‘ (< Ar. cem‘) Bir hususta ittifak etme, aynı görüşte birleşme.

i. 17b/03

[=1]

icmāl (< Ar. cempl) Kısaltma, özetleme, ihtisar etme.

i. 6a/07

[=1]

icmālen (< Ar. cempl) Özet olarak.

i. 6a/03, 18b/07

[=2]

iç Bir şeyin kendi sınırları arasında kalan kısmı, dahil.

i. 40a/04, 40a/09

i.+i 25b/06

i.+inde 26a/05, 27a/07, 32b/03, 32b/04, 36a/11, 37a/06, 37a/10, 37b/12, 38a/05, 38a/13, 38b/07, 38b/10, 39a/05, 41a/02, 41a/02, 42a/11, 42b/05, 42b/07

i.+indeki 37a/12

i.+indeki-y-ile bile 39a/04

i.+inden 36a/13, 37b/11

i.+ine 2b/07, 31b/04, 36b/02, 37b/03, 38b/05, 38b/11, 39a/02, 39a/03, 39b/02, 40a/01, 42a/08, 43b/08, 43b/12, 44a/09, 44a/12, 44b/02, 44b/12

i.+lerinden 2b/11

i. yağ 44a/12, 44a/13

[=45]

iç- Bir sıvıyı ağızına alıp yutmak.

i.-di 9a/12

i.-dügi 32b/09

i.-dükleri 9a/09

i.-e 44b/07, 44b/07

i.-er 41a/01, 41a/01, 44a/07

i.-erken 43a/05

i.-mege 9b/02, 9b/03

i.-mekden 44b/07

i.-mesün 8a/07

i.-sün 8a/07

[=14]

şu iç- 9a/12, 43a/05

[=2]

içerü İçte kalan yer, iç kısım, iç taraf.

i.+sinde 5b/10

i.+sine 44a/07

[=2]

içün Sebebiyle, maksadıyla, -den ötürü, -den dolayı, -e ayrılmış, -e özgü, -e has.

i. 2a/06, 5b/07, 5b/08, 6a/11,

6a/11, 6a/13, 6b/01, 6b/02, 8a/08, 8a/08, 9b/06, 15b/05, 18b/03, 21a/09, 33b/08

i. (çün) 16a/13, 19b/07, 19b/10, 20b/09, 22b/12, 22b/12, 24a/03, 27a/07, 29a/13, 29a/13, 30a/09, 34b/10, 37a/01, 44a/02, 44a/07

i.+dür 8a/01, 8a/08, 8a/12

[=33]

içür- Bir şeyin sulu bir maddeyi emmesini sağlamak.

i.-eler 41a/01

i.-memek 43a/10

[=2]

idici Bir işi yapan.

i.+ler 19b/07

[=1]

idin- 1. Kendini bir şeyin sahibi ve maliki kılmak, ... sâhibi olmak.

i.-e 7b/05

i.-mege 6a/12

i.-mek 7b/10

i.-mekden 6a/10

i.-üp 6a/07

2. ... Durumuna getirmek, devamlı yapar olmak.

i.-ür 13a/02, 15b/02

[=7]

‘âdet idin- 13a/02, 15b/02

at idin- 6a/07, 7b/05,

7b/10

hayl idin- 6a/12

[=6]

idrāk (< Ar. derk) Anlama yeteneği, akıl erdirme, anlayış.

i. it- 28a/13, 39b/10

[=2]

idrāklü İdraki, kavrayışı olan.

i.+dür 29a/04

[=1]

ifāde (< Ar. feyd) Zihinde tasarlanan bir şeyi söz veya yazı ile anlatma, söyleme, bildirme.

i. eyle- 37a/01

[=1]

iftihār (< Ar. faḥr) Bir şeyden dolayı haklı olarak övünme, övünç.

i.+ı mülük-ı āşaf-fer 5a/06

[=1]

igdiş Erkeklik bezleri çıkarılmış veya burulmuş, enenmiş, kısırlaştırılmış (hayvan).

i. 6b/13

i.+den 6b/13

i.+leri 6b/03

[=3]

igne Dikiş dikmekte, nakış işlemekte kullanılan, bir tarafında iplik geçirilecek bir deliği bulunan, ucu sivri, ince çelik alet.

i. 39b/10, 39b/10

i. ile 37a/12

i.+ye 39b/04

i.+yi 39b/05

[=5]

ignelü İğnesi olan.

i. 3b/03

[=1]

igü En altta bulunan kaburga kemiği.

i.+leri 8b/11, 12a/09, 12b/01,

12b/02, 12b/04, 17a/04

i.+leri (şıgır igüleri gibi) 17a/04

[=7]

iḥbār (< Ar. ḥaber) Haber verme, bildirme.

i. et- 4b/02

[=1]

iḥmāl Ar. Üstüne düşeni zamânında yapmama, gereken ilgiyi göstermeme, önem vermeyip kendi haline bırakma.

i. it- 26a/05

i. olın- 39a/08

[=2]
iẖsān (< Ar. ḥusn) Bağışlama, bağışta bulunma.
i. (sa‘īd-i iẖsān) 5a/08
 [=1]
iẖtilāf (< Ar. ḥilāf) Anlaşmazlık, uyuşmazlık.
i. 23b/06
 [=1]
iẖtilāṭ (< Ar. ḥalt) Karşılaşp görüşme, görüşüp temas etme.
i. 2b/13
i. eyle- 3a/08
i.+ı 2b/13
i. it- 8b/10
 [=4]
iẖtimāl (< Ar. ḥaml) Mümkün olma, imkan dahilinde bulunma, olabilirlik, olasılık.
i.+dür 39b/10, 42b/05
 [=2]
iẖtirāz (< Ar. ḥarz) Çekinme, kaçınma, sakınma.
i. 44b/07
i. it- 27a/07, 43a/10
 [=3]
iẖtişār Ar. Kısaltma, anlama zarar vermeden açıklama ve ayrıntıları çıkararak maksadı daha kısa ifade etme.
i. 21b/08
 [=1]
iẖtisās (< Ar. ḥiss) Duygulanma, hissetme.
i.+ı 3a/02

[=1]
iẖtiyāc (< Ar. ḥavc) Gerekli olan, elde bulunmayan bir şeyin eksikliğini duyma.
i. 21b/08
 [=1]
iẖtiyār (< Ar. ḥiyer) Seçme, intihap etme, tercih etme.
i. 23b/09
i. et- 29a/13
i. eyle- 9a/04
i. it- 6a/13, 6a/13, 6b/04, 6b/08, 19b/07
 [=8]
iḳbāl (< Ar. ḳabūl) Talih ve baht açıklığı, mutluluk, saadet.
i.+i (ehl-i sa‘ādet-i iḳbāl) 2a/04
 [=1]
iḳdām (< Ar. ḳudūm) Bir şeyi elde etmek için sebatla ve gayretle çalışma, sürekli çaba gösterme.
i. (ehl-i iḳdām ol-) 6a/13
i. it- 3a/04
 [=2]
iki Birden sonra, üçten önce gelen sayının adı.
i. 5a/13, 8b/13, 9a/11, 9a/13, 9b/01, 10a/01, 11a/10, 11a/11, 12a/06, 12a/12, 12b/09, 12b/10, 12b/11, 13a/10, 14b/10, 19a/11, 19a/12, 19b/04, 23a/03, 24b/07, 24b/07, 24a/11, 26a/10, 27a/02, 27b/09, 27b/09, 27b/09, 28b/10, 30a/11, 30b/09, 32b/04, 32b/04, 37a/09, 37a/13, 37a/13, 37b/12, 38b/04, 38b/11, 39b/06, 40b/12, 42a/13, 42b/05, 42b/05, 45a/06

i. (bir iki) 8a/05, 28a/12, 28a/12, 43a/02

i. (bir iki kez) 37b/12

i. (bir iki yıl) 25a/06

i. (kırk iki diş) 25a/02

i. (on iki) 14b/10, 15a/07, 24b/08

i. (otuz iki) 25a/04

i. buçuk yaş 27b/04

i. çekirdek mıkḍārı 34b/04

i. dirhem 32a/05, 39a/06

i. kez 33b/08, 34a/06, 34a/07, 35a/13, 36a/11, 36b/09

i. mıkḍār 15a/01

i.+si 10a/02, 13a/09, 24b/02, 24b/02, 24b/05, 24b/06, 30a/12, 32b/04

i.+si (on iki) 25a/02

i.+si bile 42a/13

i.+sin 20b/11

i.+sinden 23b/11, 31a/13, 37a/13, 37a/13

i.+sini 32a/02, 38b/13

i.+sinüñ 27b/10

i.+sinüñ 2a/13, 9b/11

i. şülüş mıkḍārı 10a/06

i. üç biñ müd 40b/01

i. üç gün 34b/06, 38b/07

i. yaş 27b/01

i. yıl 24a/11

i. yıla dek 24a/09

i. yüz dirhem 31a/04

[=94]

iki qarındaş kanı Asya, Meksika ve Antiller'in tropik bölgelerinde yetişen, çeşitli türleri bulunan, odunundan ince

marangozluk ve doğramacılıkta faydalanılan ağaç veya ağaççık şeklindeki bitki. *Pterocarpus*.

i. 42a/10, 42a/13

[=2]

ikinci İki sayısının sıra sıfatı, sırada yeri birinciden sonra, üçüncüden önce olan.

i. 13a/10, 16b/10, 40a/09

i.+si 16b/06, 17a/03, 17a/09

[=6]

ikişer İki sayısının her birine iki veya her defasında iki tane anlamına gelen üleştirme şekli.

i. 24b/04, 24b/06

i. dirhem 31a/03

[=3]

iktidār (< Ar. kudret) Bir şeyi yapabilmeye gücü yetme durumu, muktedir olma; kuvvet, kudret, güç.

i. (intizām-ı meşālih-i iktidār)

6a/09

[=1]

iktifā (< Ar. kifāyet) Olduğu kadarını yeterli bulma, kafi görme, fazlasını istememe, yetinme.

i. it- 37b/12

[=1]

il Ülke, vilayet.

i.+inde 27a/07

[=1]

‘ilāc Bir hastalığı, bir yarayı iyi etmek üzere içilmek, herhangi bir yolla vücûda verilmek veya dışarıdan sürülmek

suretiyle kullanılan maddelere verilen isim, em.

‘i. 31b/07, 32a/13, 32b/04,
34b/04, 36a/11, 38a/05, 38a/05, 39a/06,
39a/06, 40a/07, 40a/09, 40a/09, 42a/02,
43b/07, 43b/10
44b/10

‘i.+a 35b/09, 38a/03

‘i. et- 35b/12

‘i.+ı 30b/07, 32a/01, 32b/10,
33a/09, 33b/02, 34a/11, 34b/12, 35b/12,
36b/01, 37a/03, 37b/08, 38a/12, 38b/07,
38b/08, 39a/13, 39b/03, 40a/05, 40b/07,
41b/01, 41b/07, 42b/12, 43a/11, 44a/07,
45a/07

‘i.-ıla 38b/07

‘i.+ında 39a/08

‘i. ol- 13a/02

[=46]

‘ilācāt (< Ar. ‘ilāc) İlaçlar.

‘i.+ı 4b/01

‘i.-ıla 38a/08

‘i.+ındadır 5b/10, 30a/07

‘i.+ını (emrāz ve ‘ilācāt) 4a/12

[=5]

ilāhī Ar. Ey benim Allah’ım anlamında
Allah’a hitap sözü.

i. 5b/07

[=1]

i’lām (< Ar. ‘ilm) Bildirme, anlatma.

i. eyle- 8a/01

[=1]

ile İsimlerin sonuna gelerek beraberlik,
refakat, vâsita, araç, hal, tarz, ilişki vb.
anamlarda zarflar yapar.

i. 2b/09, 4b/12, 9a/10, 9b/11,
10b/06, 12b/03, 13a/10, 13b/09, 19b/10,
20a/07, 20a/13, 22b/09, 24b/06, 27b/12,
28a/07, 28a/13, 28a/13, 29b/05, 30b/11,
30b/12, 32b/04, 33b/08, 33b/10, 37a/04,
37a/09, 37a/12, 37b/02, 37b/06, 37b/12,
39a/06, 39a/06, 39a/06, 39a/06, 41b/03,
43a/13

i. (-ıla) 3a/03, 3b/03, 4a/02, 4a/02,
4a/02, 6a/07, 7a/13, 7b/06, 8b/10, 9a/10,
9b/05, 10b/02, 13b/12ve, 13b/12ve,
14b/10, 14b/13, 23b/05, 26a/07, 27b/09,
27b/11, 28a/01, 28a/02, 28b/01, 29a/05,
30b/10, 30b/12, 31a/05, 31b/01, 31b/03,
32a/01, 32a/02, 32b/01, 33a/12, 34a/06,
34a/11, 34a/12, 34b/02, 34b/05, 35a/05,
35b/13, 36a/01, 36b/08, 36b/09, 37a/07,
37b/03, 37b/05, 37b/06, 37b/13, 38a/05,
38a/08, 38a/13, 38b/01, 38b/04, 38b/07,
38b/07, 38b/11, 39b/02, 39b/03, 39b/10,
40b/01, 40b/01, 40b/04, 41b/03, 41b/05,
41b/06, 41b/10, 43a/01, 43a/01, 43a/10,
43a/12, 43b/06, 43b/11

i. (-ile) 2b/13, 3b/06, 3b/09,
3b/11, 4a/02, 4a/02, 6a/10, 6a/11, 7a/03,
7b/07, 8a/01, 8a/10, 9a/02, 10b/06,
10b/12, 11b/12, 16a/04, 17b/03, 19a/01,
21a/09, 22a/11, 22b/03, 23b/09, 25a/01,
25b/11, 26a/10, 26b/12, 27a/02, 27b/10,
27b/10, 28b/01, 28b/06, 30a/01, 30a/09,
31b/06, 34b/02, 34b/13, 35a/11, 36b/01,

37a/04, 37b/12, 37b/12, 38b/10, 39b/08,
39b/10, 40a/01, 40b/01, 40b/01, 41a/01,
41a/13, 41b/12, 43a/03, 43a/10, 43b/06,
44a/01, 44a/07

i. (-y-ıla) 3a/08, 6a/07, 10b/02,
11b/08, 14b/08, 14b/10, 16a/11, 17a/13,
26a/09, 30b/12, 30b/12, 31b/07, 32a/13,
32b/11, 32b/13, 33a/10, 34a/13, 34b/07,
34b/13, 35a/12, 35b/10, 35b/13, 36a/05,
36a/11, 38a/05, 38b/01, 42a/02, 42a/02,
42a/02, 43b/04, 44a/09, 45a/02

i. (-y-ile) 2a/13, 2b/13, 5a/13,
5a/13, 6a/09, 7b/10, 10b/06, 15a/04,
16a/13, 16a/13, 24b/11, 24b/12, 26a/08,
31b/06, 35b/10, 36a/11, 39a/04, 40a/01,
40b/01, 41b/03, 42a/02, 45a/10

[=217]

ilerü Bir yerin veya şeyin arka kabul
edilen kısmına göre önde bulunan taraf,
ön taraf.

i. 14a/13

i.+sinde 17a/13

[=2]

ilik Kemiklerin içini dolduran yağlı
madde.

i.+i (iligi) 36b/04

i.+ile (ilig-ile) 35a/11

[=2]

iliş- Dokunmak, temas etmek.

i.-ecek 41a/02

[=1]

ilk (Sıra, zaman ve yer bakımından) En
önce olan, en önde gelen.

i. 29a/07

[=1]

illā Ar. Ne olursa olsun, muhakkak,
mutlaka, ille.

i. 11b/07, 22b/11

[=2]

‘illet Ar. Hastalık.

‘i. 31b/10, 32b/03, 32b/04,
34b/08, 34b/10, 35b/01, 35b/02, 36a/11,
38a/08, 39a/07, 40a/02

‘i.+dür 30a/10, 33b/08, 42b/06

‘i.+e 32b/04

‘i.+lerden 33a/01

[=16]

‘ilm Ar. Evrenin ve olayların bir
bölümünü deneye ve gerçeklere
dayanarak inceleyen ve bunlara ait
yasaları çıkarmaya çalışan düzenli bilgi,
bilim.

‘i. (ehl-i ‘ilm ve feylesof) 4b/07

‘i.+i hendese 5a/13

[=2]

iltifāt (< Ar. left) Bir kimseye gönlünü
alacak şekilde davranma, güler yüz
gösterme, hatırını sorma, ilgilenme,
teveccüh.

i. et- 29b/03

[=1]

īmān (< Ar. emn) Allah’a inanma, dinî
inanç.

ī.+a (ehl-i īmān) 8a/13

ī. getir- 7b/06

[=2]

imdi İçinde bulunduğumuz zamanda, şu
anda.

i. 26a/02
[=1]
imkān (< Ar. mekānet)
i. ol- 26a/13
[=1]
in- 1. (Bulunduğu yerden) Aşağıya doğru gelmek.
i.-işde 13a/10
2. (Binilen bir hayvan veya taşıttan ayrılarak) Yere ayak basmak.
i.-inceye dek 16a/02
i.-mek 28a/09
3. Kaplamak, basmak, çökmek.
i.-erse 42b/04 kaplamak
i.-mek-ile 38b/07 kaplamak
i.-miş 21a/06 kaplamak
[=6]
şu in- 38b/07
[=1]
‘inād (< Ar. ‘and) Deddiğinden vazgeçmeme, ayak direme, direnme.
‘i. eyle- 3a/06
‘i. it- 29a/13
[=2]
in‘ām (< Ar. ni‘met) Lutuf ve ihsanda bulunma, iyilik etme.
i. (dest-i in‘ām) 5a/08
[=1]
inan- (Bir şeyi) Doğru olarak kabul etmek.
i.-mak 7b/07
[=1]
‘inān Ar. Dizgin.

‘i. 5b/06
[=1]
‘ināyet Ar. Lutuf, ihsan, iyilik.
‘i. 4b/13
[=1]
ince Kendi cinsinden olanlara göre kalınlığı az olan.
i. 10a/03, 11a/12, 11b/01, 14a/02, 16b/07, 39a/06, 39b/05, 39b/13
i. (az ve ince ol-) 16b/11
i. (mevzūn ve ince ol-) 10a/12
i. ol- 10b/13, 12a/09, 22b/07
i. ve bellū ol- 12a/08
i. ve mevzūn ol- 13a/03
i. ve yufka ol- 10b/10
[=16]
incin- (Vücudun herhangi bir yeri ters bir hareket, bükülme, çarpma, sıkışma vb. durumlar sonunda) Görünürde bir değişiklik olmadığı halde zedelenip insana ağrı ve zahmet vermek.
i.-ür 29b/06
[=1]
incit- (Vücudun her hangi bir yerini ters bir hareket, çarpma, sıkışma vb. durumlar sonunda) Zedelemek.
i.-meye 27b/09
i.-mezdi 3b/11
[=2]
inek Sığır türünün dişisi.
i. 6b/03
i. südi 40b/13, 44b/10
[=3]
inen- İğdiş edilmek.

i.-mege 19b/08

[=1]

inқыyād (< Ar. kıyādet) Teslim olma, boyun eğme.

i. (huzū‘ ve inқыyād göster-)

3a/05

[=1]

inlü Eni fazla olan, geniş, enli.

i. 12a/13, 13b/07

[=2]

insān Ar. İki ayaklı, iki elli, akli ve konuşma yeteneği olan memeli canlı ve bu türden olan canlı, birey, fert.

i. (güzide-i insān) 5b/08

i.+a 4a/01

i.+ı (kālīb-ı insān) 4a/07

i.+ı (nev‘-i insān) 1b/04

i.+uñ (beden-i insān) 4a/11

[=5]

inşā’llāhü te‘ālā Ar. Yüce Allah’ın izniyle.

i. 18b/08, 30a/03, 30a/09, 34a/07, 38a/05, 41a/01, 43a/04, 45a/13

[=8]

inşā’llāh Ar. Allah izin verirse.

i. 30b/13, 37a/10, 42a/13, 44b/07

[=4]

inşā’llāhü’r-raḥman Ar. Esirgeyen Allahın izniyle.

i. 31a/12

[=1]

intizām (< Ar. nazm) Düzgünlük, düzen, tertip.

i.+ı meşālih-i iktidār 6a/09

i.+ı 4a/02

[=2]

iñen Çok, gayet, pek, ziyade, daha ziyade.

i. 8b/11, 10a/11, 10b/05, 11b/03, 11b/12, 13b/08, 13b/13, 16a/13, 17a/13, 21a/09, 21b/12, 29b/13

[=12]

iplik Pamuk, keten, yün, ipek vb.nden bükülerek yapılan ve dikiş dikmekte kullanılan ince uzun lif.

i. 37a/13

i.+üñ (ipligüñ) 37a/13

[=2]

ir- Belli bir yere, bir noktaya varmak, vasıl olmak, erişmek.

i.-emez 5a/12

[=1]

iri Ölçüleri olağandan daha hacimli olan, kocaman.

i. 10a/07, 11b/04, 36a/01

i. (mu‘teber ve iri ol-) 20a/04

i. ol- 10b/02, 17a/13, 19b/08, 25b/11

i. ve berk ol- 11b/07

i. ve yoğun ol- 14a/05

[=10]

iril- Erişilmek, ulaşmak.

i.-meye 29b/02

[=1]

iriñ Cerahat.

i. 36a/13

i. gibi 30b/03

[=2]

iriñlü İrin toplamış, cerahatlı.

i.+ce 33a/08

[=1]

iriş- 1.Yetişmek, yetişip dokunmak.

i.-meye 22a/12

i.-mez 22b/04

i.-ürse 22a/07

2. Belli bir yere varmak, ulaşmak.

i.-ür 35a/09

[=4]

zarār iriş- 35a/09

[=1]

irte Bir günün veya belli bir zamanın hemen arkasından gelen gün veya zaman.

i. 28b/10, 31a/12, 31a/12, 35a/10

[=4]

irtele- Daha sonraki bir zamana bırakmak, tehir etmek, tecil etmek.

i.-yüp 45a/02

[=1]

irtibāt (< Ar. rabt) Bağlı oluş, bağlanma.

i. 2b/13

[=1]

isfizāc Ar. Boyacılıkta kullanılan zehirli, bazik kurşun karbonat, üstübeç.

i. 36a/11

[=1]

iskele Deniz taşıtlarının yanaşması için yapılmış, kıyıdan denize doğru uzanan tahta veya beton yer.

i.+sidür 23b/04

[=1]

İskender İslam tarihinde daha çok efsanevî şahsiyetiyle tanınan Makedonya kralı.

i. 4b/07

i. (hazret-i İskender) 4b/04

i.+üñ 4b/03

[=3]

İskender bin Filkos Bk. **İskender**

i. (hazret-i İskender bin Filkos

Rūmī) 4b/07

[=1]

İslām Ar. Allah'ın Kur'an ile vahyettiği ve esasları Hz. Muhammed tarafından bildirilen din, müslümanlık.

i. (dīn-i İslām) 6a/09

[=1]

ism Ar. Varlıkları birbirinden ayırmaya, tek tek veya cins cins karşılamaya yarayan kelime, ad.

i.+i cins 6a/08

i.+i şerīf 5a/13

[=2]

İsmā'īl Hz. İbrâhim'in oğlu, Kur'an'da adı geçen bir peygamber.

i. (hazret-i İsmā'īl) 3a/10

i.+e (hazret-i İsmā'īl) 3a/03

[=2]

İstānbul Marmara bölgesinde

Türkiye'nin en büyük şehri ve aynı adı taşıyan küçük bir ilin merkezi.

i.+da 23b/04

[=1]

iste- (Bir şeye karşı) İstek duymak, (o şeyi) arzulamak, arzu etmek.

i.-dügi 27b/10
i.-dügince 28b/08
i.-r 29a/13, 29b/08
i.-rler 2b/11, 12b/13, 19b/07, 21a/03, 23b/05, 27b/07
i.-rse 28b/13
i.-yelüm 5b/12
 [=12]
meded iste- 5b/12
 [=1]
istidlāl (< Ar. delālet) Bir delile dayanarak bir husus hakkında hükme varma, bir sonuç çıkarma, dolayısıyla anlama.
i. it- 25b/13
 [=1]
istiḥdām (< Ar. ḥidmet) Birden çok anlamı olan bir sözün her manasını uygun düşecek tarzda kullanma şeklindeki edebî sanat.
i. 5a/13
 [=1]
istikrā (< Ar. kırā'et) Tüme varım.
i. 12b/03
 [=1]
isti'lā (< Ar. 'uluvv) Yükselme, yukarı çıkma.
i. 6a/09
i. bul- 6a/09
 [=2]
istimā' (< Ar. sem') Kulak verme, dinleme.
i. oln- 23b/13
 [=1]

istimdād (< Ar. medd) Yardım isteme, imdada çağırma.
i. it- 4b/07
 [=1]
istiṭrāden Ar. Sırası gelmişken bir söz söyleme.
i. 30a/09
 [=1]
iş Bir maksatla yapılan faaliyet, çalışma, amel.
i. işle- 29a/04
i.+ler 24a/03
i.+leri 5b/10, 16a/13
i.+lerini 16a/13
 [=5]
'işāret Ar. Bir şeyin var olduğunu, meydana çıktığını göstere belirti, alamet, emare.
'i. 6a/05
'i. it- 28a/07
 [=2]
işbā' (< Ar. şiba') Doyum.
i. eyle- 23b/02
 [=1]
işık Kapı.
i.+den 16a/08
 [=1]
işle- Yapmak.
i.-r 16a/13, 16a/13
i.-ye 29a/04
 [=3]
it Köpek.
i. üzümü 45a/08, 45a/08
 [=2]

it- Türkçe’de birçok kelimenin sonuna gelerek birleşik fiiller teşkil eden, sonuna geldiği kelimeye göre değişik fonksiyonları olan, geçişli veya geçişsiz fiiller, ayrıca çeşitli deyimler yapan fiil. Krş. **et-**

i.-di 22b/12

i.-e (ide) 6a/13, 25b/13, 28a/07, 29b/08

i.-ecek (idecek) 21a/09, 44a/09

i.-eler (ideler) 26a/08, 27b/09, 31a/08, 32b/03, 33b/03, 38b/09, 39a/05, 39a/06, 41a/01, 41b/06, 41b/07, 42a/02

i.-elüm (idelüm) 5b/13, 40b/01, 40b/01

i.-emez (idemez) 29b/08

i.-emeziz (idemeziz) 40b/01

i.-en (iden) 5b/10, 30a/06

i.-er (ider) 5a/13, 6b/13, 6b/13, 7b/09, 8b/10, 15b/10, 15b/13, 20b/04, 28a/13, 28b/04, 29a/13, 29b/10, 30a/13, 37b/12, 39a/13, 39b/10, 40a/01, 41a/13, 41a/13, 45a/09, 45a/09

i.-erdi (iderdi) 2b/13, 4b/07, 4b/07

i.-erler (iderler) 6a/13, 6b/03, 12b/07, 15a/09, 19b/07, 19b/11, 20a/04, 23b/09, 23b/09, 27a/07, 35b/09, 36b/13, 37b/09, 37b/12, 40a/13, 40b/01

i.-erlerdi (iderlerdi) 2a/13, 2b/02, 3b/03, 6a/13, 6a/13, 6a/13, 6b/01, 6b/04

i.-erse (iderse) 28a/11eyle-ye, 29b/10

i.-ersin (idersin) 6b/08

i.-ersiz (idersiz) 8b/13

i.-meden 26a/13

i.-megi 28a/13

i.-mek 28b/04, 43a/10, 44a/07

i.-melü 21b/12

i.-meye 26a/05, 29a/13

i.-üp (idüp) 3a/04, 4b/09, 7b/09, 21b/08, 22a/10, 23a/13, 23b/01, 27a/12, 27b/08, 28a/07, 35b/12, 39a/01, 39b/07, 40b/01, 40b/01

[=101]

beyân it- 22b/12

cem’ it- 4b/09, 39b/07

cenk it- 40b/01

delâlet it- 5a/13, 15b/10

dizgin it- 27b/09

eksik it- 15b/13

farğ it- 30a/13

fâyide it- 45a/09

ğazâ it- 7b/09

gölgelik it- 2a/13

hamûr it- 39a/01

havf it- 29b/08

helâk it- 41a/13

hikâyet it- 40b/01

hîle it- 40b/01

hücûm it- 40b/01

idrâk it- 28a/13, 39b/10

iḥmâl it- 26a/05

iḥtilâṭ it- 8b/10

iḥtirâz it- 27a/07, 43a/10

iḥtiyâr it- 6a/13, 6b/04,

6b/08, 19b/07

iktifā it- 37b/12	teşhīş it- 8b/13
‘inād it- 29a/13	tevķif it- 26a/13
istidlāl it- 25b/13	uvalķ it- 39a/06
istimdād it- 4b/07	vaşiyet it- 36b/13
‘iṣāret it- 28a/07	vaz‘ it- 28a/11
iṭā‘at it- 28b/04	yardım it- 6a/13
ķahr it- 40b/01	yumuṣaķ it- 26a/08,
ķaṣd it- 28a/07, 40a/13	38b/09
kehl it- 39a/05	zıkr it- 5b/13
kesb it- 41a/13	zuhūr it- 5b/10, 30a/06
kifāyet it- 7b/09, 37b/12,	[=79]
44a/09, 45a/09	iṭā‘at (< Ar. ṭav‘) Emre uyma, söz
kör it- 39a/13	dinleme.
ķuduz it- 6a/13	i. it- 28b/04
ķulavuzluķ it- 6b/13	[=1]
lecc it- 28a/13	‘itibār (< Ar. ‘abr) Saygı görme, saygı
mu‘āmele it- 28b/04	gösterme, değer verme, kendine değer
muķāvemem it- 40b/01	verilme.
mürāca‘at it- 4b/07	‘i.+ıla 14b/13
nā-bedīd it- 40a/01	[=1]
oyan it- 27b/08	‘itimād (< Ar. ‘amd) Güvenme, emniyet
rağbet it- 19b/11, 20a/04,	etme, güven, emniyet.
21b/12, 23b/09, 35b/09	i. 40b/07
ṣabr it- 20b/04	i. et- 40b/07
taḥammül it- 6b/13,	i. kıl- 5b/13
29b/08	[=3]
ta‘mīr it- 23b/01	ittifāķen Ar. Birlik halinde.
taṣvīr it- 15a/09	i. 40b/01
tedārik it- 35b/12	i. (iṣṭilāḥ ve ittifāķ eyle-) 17b/04
tefaḥḥuṣ it- 44a/07	[=2]
teklīf it- 29a/13	*iye Sahip. Krş. ıı
temyīz ve teşhīş it- 21b/08	i.+sine (ıssına) 12b/04
tercīḥ it- 6b/03	iz 1.İnsan veya hayvan ayağının yerde
teşbih it- 12b/07	kalan şekli.

i.+ini 14b/05

2. Gelip geçenlerin iziyle oluşan yol

i.+de 19a/02, 20a/06, 20b/10

[=4]

‘izām (< Ar. ‘azīm) Büyükler, ulular, seçkin kimseler.

‘i. 6a/11, 6a/11

[=2]

izhār (< Ar. zuhūr) Açığa vurma, meydana çıkarma, gösterme, aşıkare etme.

i. 4b/01

i. et- 8a/02

[=2]

J

jengār Far. Pas, kir, zengār.

j. 33a/09

[=1]

K

kabarcuḳ İnsanın gözünde çıkan arpacığa benzeyen at hastalığı.

ḳ. 40a/02, 40a/06

ḳ.+lar 42b/08

[=3]

ḳabīḥ (< Ar. ḳubḥ) Çirkin.

ḳ. 13a/02

ḳ.+dür 15b/13

[=2]

ḳābil (< Ar. ḳabūl) Olabilir, mümkün.

ḳ. 2b/03, 17b/06, 35a/03

ḳ. ol- 35b/09, 38a/03

[=5]

ḳabīle Ar. Aynı soydan gelen ve bir başkanın yönetiminde yaşayan göçebe topluluk, boy.

ḳ.+dür 17a/13

[=1]

ḳabuḳ Bir şeyin üstünü kaplayan, kendiliğinden meydana gelmiş az veya çok sert tabaka.

ḳ.+ı (ḳabuḳı) 34a/13

ḳ.+ını (ḳabuḳını) 26b/05, 34a/11

[=3]

ḳaç Soru ifade etmeyen cümlelerde kullanıldığı zaman “birçok” anlamında belirsizlik anlatır.

ḳ.+(bir ḳaç) 3a/12, 6a/11, 17b/13, 18a/08, 18b/05, 18b/06, 22a/04

ḳ.+(bir ḳaç bāb) 5b/12

ḳ.+(bir ḳaç faṣl) 30a/08

ḳ.+(bir ḳaç gün) 30b/08, 40a/01

ḳ.+(bir ḳaç günden soñra)

27a/07, 34b/03

ḳ.+(bir ḳaç güne dek) 26b/11

ḳ.+(bir ḳaç kez) 32a/06, 32b/03, 34a/13, 41a/01, 41b/06, 43b/03

ḳ.+(bir ḳaç sā‘at) 28a/01

ḳ.+ını (bir ḳaç) 25a/13

[=22]

ḳaç- (Birinden veya bir şeyden)

Kurtulmak için süratle uzaklaşmak.

ḳ.-(!) 22a/08, 22a/13, 22b/05, 22b/12

ķ.-acaķ 7a/01
ķ.-ar 7a/02
ķ.-arsaņ 22b/12
ķ.-dı 3a/08
ķ.-dılar 40b/01
ķ.-mayınca 3a/08
ķ.-maz 7a/03
ķ.-saņ 22b/11
ķ.-up 6a/13
 [=13]
ķaķan Ne vakit, ne zaman ki.
ķ. 22a/05, 27b/07, 28a/06
 [=3]
ķaķımlu Srekli ķaķan.
ķ. 22a/06
 [=1]
ķadar lķde, derecede, dek, değin.
ķ. 12a/07, 13b/07, 22a/02, 22a/02,
 24a/11, 29b/07
ķ. (altmış adımı ķadar) 15a/08
ķ. (ne ķadar) 12b/13, 12b/13,
 13a/03, 14a/05, 24a/03, 27b/02, 29a/13,
 32b/02
ķ. (ol ķadar) 12b/13, 20a/04,
 20b/05, 24a/08, 27b/02, 28a/02, 28b/10,
 32a/04
 [=23]
ķademe Ar. Basamak.
ķ.+den (on iki ķademe) 15a/07
 [=1]
ķadım Ar. (Zaman iķin) Başlangıcı
 olmayan, ezeli, zaman üstü.
ķ.+de (kelām-ı ķadım) 6a/04
 [=1]

ķādir (< Ar. ķudret) Kudret ve kuvvet
 sahibi, yapabilme gücüne malik olan
 (kimse), muktedir.

ķ. ol- 22a/09

[=1]

ķafā Ar. Ense, boynun arka tarafı.

k.+sını 38b/08

[=1]

ķāfı (< Ar. kifāyet) Yeten, yetişen,
 elveren, yeterli, kifayet eden.

ķ.+i meřālih-i ķalk 5a/10

[=1]

ķāfil (< Ar. kefālet) Bir işi üzerine alan,
 tekeffül eden kimse.

ķ.+i umr-ı cihān 5a/10

[=1]

ķāfir (< Ar. küfr) Allah'ın varlığına ve
 birliğine, Hz. Muhammed'in
 peygamberliğine ve Allah'tan
 getirdiklerine inanmayan yahut bunlardan
 birini inkār eden kimse.

ķ.+ler 23a/13

ķ.+leri 23a/13, 23a/13

ķ.+ņ 23a/13

[=4]

ķaftān (< Far. ķaftān) Ekserisi süslü ve
 kıymetli kumaştan, boyu diz kapağına
 veya topuklara kadar inen, nden aķık,
 bazısının kolları yarıya kadar yırtmaķlı,
 astarsız hafif üst giyeceği.

ķ.+uņı 22a/09

[=1]

ķāfr Ar. Hindistan ve Ćin'de yetiřen
 ķāfur ağacının zamkından elde edilen ve

hekimlikte kullanılan beyaz, yarı şeffaf, kolaylıkla parçalanır ıtırılı madde.

k.+ıla 30b/10, 30b/12

[=2]

kāğıd Bk. **kāğıt**

k.+larda 15a/09

[=1]

kāğıt Far. Hamur hâline getirilmiş bitki maddelerindeki çok ince liflerin keçeleştirilmesi sûretiyle îmal edilen, yazı yazmak, kitap basmak, sarmak, kaplamak gibi birçok işte kullanılan ince yaprak.

k.+a (kāğıda) 20b/09

[=1]

kāh Far. Bazen, bazı aman, gah.

k. 24b/11, 24b/11, 24b/11, 30a/13, 36a/12, 37a/13, 37a/13, 37a/13

[=8]

kāhil (< Ar. kuhûlet) Atın omuz başlarına verilen ad.

k. 21a/10

[=1]

kāhr Ar. İnsanın içine işleyen derin üzüntü, sıkıntı, keder.

ķ. it- 40b/01

[=1]

kāḥṭānī Ar. Arap devesi denilen hayvandır.

k. 3a/08

[=1]

kā'ide (< Ar. kā'id) Bir ilim kolunda istenen sonuca varabilmek, doğru sonuç alabilmek için uyulması gereken ve

önceden bulunup belirlenmiş olan esaslardan her biri, kural.

ķ. 8b/09

ķ.+i külliye 8b/07

ķ.+si 11b/07

[=3]

ķal- 1. (Hareket hâlindeki bir şey) Olduğu yerde durmak, hareketine, yoluna devam etmemek.

ķ.-maz 30a/03

ķ.-ur 6b/13, 20b/10, 20b/12, 22b/03,

2. (Bir süre bir yerde) Yaşamak, oturmak, ikamet etmek.

ķ.-ur 11b/07, 25a/06

3. Var olmaya devam etmek, bitmeden sürmek, sürüp gitmek.

ķ.-dı 2b/11, 2b/13, 9b/06

ķ.-mıṣḍur 2b/09, 23b/05

4. (Bir bütünden) Artmak.

ķ.-a 31a/06, 42b/05

5. Olmak, herhangi bir durumda bulunmak.

ķ.-an 2b/07, 3a/03, 24a/11

ķ.-anı 25a/04

ķ.-anını 44b/02

ķ.-anları 34a/04

ķ.-dı 4b/04

ķ.-dılar 3a/09

ķ.-mıṣ 45a/02

ķ.-sa 3a/08

ķ.-ur 10b/13, 13a/02, 22b/08, 25b/12, 26b/08, 26b/08, 27a/02, 29a/04, 41a/02, 41a/02, 41a/07

6. Elinden geldiğini yaptığı halde başarılı olmaya gücü yetmemek.	ķ.+ı insān 4a/07
ķ.-mış 3b/05	[=2]
ķ.-mışlar 3b/01	ķalıñ Eni emsalinden fazla olan, fazla geniş olan.
ķ.-a 32a/05	ķ. 25a/12, 27b/03
[=38]	ķ. ol- 10b/07, 12a/09, 38b/12
‘āciz ķal- 3b/05	[=5]
‘āciz ve fūrū-mānde ķal-	ķalīl (< Ar. ķillet) Çok olmayan, az.
3b/01	ķ. 6a/08
atsuz ķal- 4b/04	[=1]
çukur ķal- 2b/13	ķalīlū’l-vücūd Ar. Az bulunan.
tenhā ķal- 3a/08	ķ. ol- 10b/09
vahřī ķal- 3a/09	[=1]
yahīñuz ķal- 32a/05	ķalk- Oturur veya yatar durumdan çıkarak ayakları üzerinde doğrulmak, ayak üstü durmak.
[=7]	ķ.-ar 37a/02
ķaldur- Bulunduğı yerden yukarıya doğru hareket ettirmek.	[=1]
ķ.-alar 39b/07	ķamař- (Dişler) Ekşi yemekten uyuşmak.
ķ.-amaz 41a/05	ķ.-ur 45a/03
ķ.-up 12a/02, 14a/11, 40a/04,	[=1]
44b/02	ķamçı Ucuna ince deri, meşin veya ip bağlanmış bir değnekten ibaret vurma aleti, kırbaç.
ķ.-ur 15b/08	ķ. 28a/12
ķ.-ursa 14b/10	ķ. ile 28a/07
[=8]	ķ. veyā mahmūz ur- 29a/10
başın ķaldur- 12a/02	[=3]
[=1]	ķāmet Ar. Boy, endam.
ķalem Ar. Yazı yazmaya mahsus, genellikle çubuk biçiminde alet.	ķ. 9b/09
ķ. 5b/04	[=1]
[=1]	
ķalīb (< Ar. ķāleb) Vücut, gövde, insanın maddi yapısı.	
ķ.+ı 2b/13	

ķamıř Buğdaygillerden, sulak yerlerde yetişen, çeşitli türleri olan, içi boş, yüzü boğumlu bitki.

ķ. 9b/13

[=1]

Kāmil

k. 4a/12

[=1]

Kāmilü El-Şinae 14. yüzyılda İslām dünyasının ve Orta Çağın en büyük veteriner hekimi olarak kabul edilen Ebû Bekr İbn Bedrüddîn ibn el-Münzir el-Baytâr'ın Kāmilü's-şina'ateyni'l-baytâra ve'z-zartaka adlı eseri.

k. 4a/13

[=1]

ķan Plazma ve kan yuvarlarından meydana gelen ve damarların içinde dolaşarak vücut dokularını besleyen kırmızı renkli sıvı.

ķ. 33a/09, 38a/11, 38b/07, 42a/05, 42b/04, 42b/05

ķ. aķ- 42a/05, 43a/08

ķ. al- 30b/09, 42b/05, 42b/05

ķ. çek- 41b/03

ķ. çık- 43a/02

ķ. gel- 42b/01

ķ. gibi 42a/13

ķ.+ı 43a/04, 44a/07

ķ.+ı aķ- 3b/08, 12a/08, 34b/11

ķ.+ıla 31b/07, 38b/07, 41b/03,

42a/11

ķ.+ından 42a/08, 42a/13

ķ.+ını 39b/01, 39b/02

[=28]

ķana- (Vücudun herhangi bir yerinden) Dışarıya kan akmak.

ķ.-madın 44b/07

[=1]

ķanad Bk. **ķanat**

ķ.+ları 30b/05

[=1]

ķanat Kuşlarda ve böceklerde gövdenin iki yanında yer alan ve uçmayı sağlayan açılır kapanır bir çift organ.

ķ.+ını (ķanadını) 37b/09

ķ.+ları 23b/05, 40b/06

[=3]

kānehu Ar. Sanki.

k. 7a/12, 42a/13

[=2]

ķankı Adı geçen hususla, iki veya daha fazla şeyden neyin veya kimin kastedildiği öğrenilmek istendiği zaman kullanılan soru sıfatı.

ķ. 37a/13

[=1]

ķānūn İbn Sina'nın El-Kanun fi't-Tıb adlı eseri.

ķ. 4a/11, 4a/12

[=2]

ķap İçine sıvı veya katı herhangi bir madde konan şey.

ķ. 42a/08

ķ.+ın (ķabın) 9a/09

[=2]

kapak Bazı organları örtmeye yarayan zar veya organ.

ķ.+ı (ķapağı) 17a/01, 17a/02, 34b/09, 38b/04, 38b/11

ķ.+ında (ķapağında) 40a/02

ķ.+ından (ķapağından) 40a/05

ķ.+ını (ķapağını) 38b/04, 38b/11, 40a/04

[=10]

ķapan- Kapalı duruma getirilmek.

ķ.-mış iken 38a/09

ķ.-ur 38a/02, 38a/10

[=3]

ķapla- (Duyulacak veya görülecek kadar)

Etrafı sarmak, yayılmak, yayılıp her yeri doldurmak.

ķ.-mış 38b/07

[=1]

ķaplan Kedigillerden, Afrika ve

Asya'nın sıcak bölgelerinde yaşayan, sarımtrak kahverenkli postu kendine has şekilli siyah çizgilerle kaplı, karnı beyaz, kuyruğu halka halka, çok kuvvetli, iri, çevik, yırtıcı hayvan. Felistigris.

ķ.+a 2b/11

[=1]

ķapu 1. Bir yere girilip çıkılırken içinden geçilen yer.

ķ. 16a/08

2. Makam, huzur.

ķ.+sında 2b/13

[=2]

ķar Havadaki su buharının donmasından meydana gelen ve yağmur gibi yağın hafif beyaz taneler.

ķ. 20b/12

[=1]

ķara Kömür rengine olan rengin adı.

ķ. 10a/11, 17b/06, 25a/13, 31a/02, 33a/09, 36a/03, 39b/02, 42a/07

ķ.+ca 40b/01, 43b/11

ķ.+ca ol- 25b/06

ķ. ise 10a/13, 42a/05

ķ. ol- 10a/10, 18a/13, 20b/02, 21a/02, 21b/02, 23a/13, 24b/03

ķ.+sı 20a/01

[=21]

ķarabařlu Ballıbabagillerden, ilkbaharda mavi veya menekşe rengine çiçekler açan, otsu veya dibi odunsu, çok ıtırılı bitki, yabani lavanta çiçeğı.

ķ. 43/11

[=1]

ķaranfıl Far. Kırmızı, pembe, alaca ve çeşitli renklerde çiçekler açan, düğüm düğüm ince saplı otsu süs bitkisi. Dianthus caryophyllus.

ķ. 38b/12

[=1]

ķarar- Kara bir renk almak, rengi koyulaşıp siyahlaşmak.

ķ.-up 25a/05

[=1]

ķargařa Karışıklık, kargaşılık.

ķ. 18a/03

[=1]

karın İnsan ve hayvan vücudunun kaburgaların kenarından kasıklara kadar olan ve iç boşluğunda mide, bağırsak, böbrek, safra kesesi, rahim, dalak, karaciğer gibi organlar bulunan kısmı, batın.

ķ. 24b/13

ķ.+ı (ķarnı) 8b/09, 8b/11, 28a/08

ķ.+ında (ķarnında) 24b/08

[=5]

ķarındaş Aynı anne babadan doğmuş veya yalnız anneleri ya da babaları aynı olan kimselerin birbirine göre durumu.

ķ.+ı 2b/03

ķ.+ımı 2b/05

ķ.+ları 42a/13

[=3]

ķarınlu Karnı dışarıya doğru çıkık ve büyük olan.

ķ. ol- 8b/11

[=1]

ķarış I Parmakları açık ve gergin durumdaki bir elin baş parmağı ile serçe parmağının uçları arasındaki mesafe.

ķ.+dan (bir ķarış) 27b/09

II Düzgün olmayan, ķarışık.

ķ. muruş ol- 10b/11

[=2]

ķarışdur- Karışmasını, bir maddenin başka bir madde içinde dağılmasını sağlamak.

ķ.-alar 32b/11, 34a/05, 35a/05, 36a/11, 36b/08, 42a/02, 42a/11, 43b/04

ķ.-up 34b/05, 35a/13

ķ.-urlarsa 43b/04

[=10]

ķarışık 1. Saf olmayan, içine niteliğini değiştirecek başka bir şey katılmış olan.

ķ. ol- 23b/12

2. Birbirine geçmiş, birbirinin içine girmiş, karmakarışık.

ķ.+dur 37a/01

[=2]

ķarīb (< Ar. ķurb)

ķ. 4b/13

ķ. (sebeb-i ķarīb) 4b/13

[=2]

ķarlanğuç Serçegillerden, gagası kısa ve ucu yassı, kanatları uzun ve sivri, bacakları kısa, siyah çatal kuyruklu, 15 – 20 santim boyunda, küçük ve ince yapılı, göçebe ötücü kuş. Hirundo.

ķ. terisi 37a/07

[=1]

ķār-sāz Far. Becerikli, elinden iş gelen.

ķ.+ı mūşīr-i ‘ālī-şān 5a/04

[=1]

ķart Yaşı geçmiş, yaşlanmış.

ķ. 39b/02

[=1]

ķaş‘a Ar. Kâse, yemek kabı, çanak.

ķ. ile 9a/10

ķ.+ya 9a/10

[=2]

ķaşaba Ar. Köyle şehir arası yerleşim yeri, küçük şehir.

ķ.+sı 23b/04, 23b/04

[=2]

kaşd Ar. Niyet, istek, amaç, gaye.

ķ.+ıla 43a/10

ķ. it- 28a/07, 40a/13

[=3]

kaşıl Ar. Hayvanlara yedirilmek üzere erken ekilen ve yeşilken biçilen ekin.

ķ. 44b/08

[=1]

kaşkatı Çok katı, çok sert.

ķ. 38a/04

ķ. ol- 41a/04

[=2]

kaşnı Maydanozgiller familyasından, şeytan tersi, çadır uşağı otu gibi bitkilerden elde edilen bir nevi zamlık.

ķ. 31a/03

[=1]

kaşan- İşemek.

ķ.-duğı 15b/06

ķ.-ıncaķ 15b/07

ķ.-maz 6b/13

ķ.-ur 6b/13, 16a/03

[=5]

kaşık Sulu veya taneli şeyleri yemeye mahsus, ağıza giren kısmı genişçe ve çukurca, saplı sofraya aleti.

ķ. 38a/05

[=1]

ķat I Huzur, yan, ön.

ķ.+ında 5b/01, 15b/09, 21a/09

II 1.Tabakalar veya sıralar halinde bulunan şeylerin her bir tabaka veya sırası.

ķ.+ına 27b/10

2. Katlar halinde.

ķ. ķat 25a/08

[=5]

ķat- Bir şeyin içine, üstüne veya yanına niteliğini değiştirmek veya niceliğini değiştirmek veya niceliğini artırmak için başka bir şey eklemek, karıştırmak.

ķ.-alar 31a/07, 32a/04, 32a/06, 34a/04, 36b/09, 40b/11, 42a/02, 42a/09, 42b/03, 44a/13

ķ.-up 4b/06, 43b/08, 44b/12

[=13]

ķatı 1. Kolaylıkla şekil verilemeyen, kolay işlenemeyen, üzerine parmakla basıldığında çökmeyen.

ķ. 10b/01, 15a/03

2. Çok, pek, pek çok.

ķ. 9b/10, 9b/10, 10b/02, 10b/04, 10b/06, 10b/06, 10b/07, 10b/13, 10b/13, 10b/13, 11a/02, 11a/04, 11b/12, 13b/06, 13b/06, 14a/06, 15b/07, 20a/04, 20a/06, 21a/10, 25b/11, 28a/11, 29a/11, 29a/13, 29b/01, 29b/08, 39b/05, 44a/04, 44b/05, 45a/07

ķ. ķatı 31b/09, 43a/04, 44a/02

[=35]

ķatır Erkek eşekle kısrağın çiftleşmesinden doğan, eşekten büyük, başı iri ve uzun, yeleli kısa, göğsü dar, karnı geniş, sağrısı ve bacakları cılız, uzun kulaklı, kuvvetli, dayanıklı, ağır işlere, dağlık araziye uygun melez hayvan. Eguus asino-caballus.

ķ. 9b/11, 16b/09, 16b/11, 16b/12

ķ.+da 10b/07
ķ.+dan 16b/02, 16b/09, 22a/02
ķ. gibi 21a/11
ķ.+larda 21a/06
 [=10]
kātib (< Ar. kitābet) Yazı yazmakla görevli kimse, yazan, yazıcı.
k. 5b/04
 [=1]
ķatl Ar. Öldürme, öldürölme.
ķ. eyle- 2b/03
ķ. olın- 7a/05
 [=2]
ķatre Ar. Damla.
ķ.+dür 5b/01
ķ.+i bārān 5b/05
 [=2]
ķavaķ Söğütgillerden, sulak yerlerde yetişen, yaprakları uzun saplı ve dişli, boyu düzgün ve bazı türlerinde 30 – 40 metreyi bulacak uzunlukta, kerestesi için dikilen, odunu gevşek ve kof, kabuğu kavlayıp dökölün bir ağaç.
ķ. yaprağı gibi 41a/09
 [=1]
ķavī (< Ar. kuvvet) Güçlü, kuvvetli.
ķ. 2b/11, 24a/08, 28b/08
ķ. (berk ve ķavī ol-) 18b/13
 [=4]
ķavim Ar. Aynı soydan gelen, dil, töre ve kültürleri ortak insan topluluğu, budun.
ķ. 17a/13
 [=1]
ķavl Ar. Söz, kelam.

ķ. 2a/03
 [=1]
ķavra- Her yönüyle iyice anlamak.
ķ.-yı gör- 3a/01
 [=1]
ķaya Sert ve iri taş kütlesi.
ķ. 38a/08
 [=1]
ķayalu Kayası çok olan yer, kayalık.
ķ. 22a/13
 [=1]
ķayır- (Bir iş veya menfaat hususunda) Birini başkalarına tercih etmek, tarafını tutup arka çıkmak, iltimas etmek.
ķ.-maz 11b/05
 [=1]
ķāyim Ar. Başka birinin veya başka bir şeyin Yerine geçen, onun yerini tutan.
ķ. ol- 44a/13
 [=1]
ķāyināt Ar. Yaratılmış şeylerin hepsi, yer gök bütün varlıklar ve bütün mahlûkat, âlem, evren.
k. (miħter-i ķāyināt) 2a/01
 [=1]
ķayna- (Bir kap içindeki sıvı) Sıcaklığı belli bir dereceyi bulunca fokurdamak.
ķ.-duķdan şöıra 44a/10
ķ.-ya 32b/03
 [=2]
ķaynat- Bir şeyin, pişirmek veya belli bir işleme tâbi tutmak maksadıyla su veya bir sıvı içinde kaynamasını sağlamak.
ķ.-alar 43b/12

ķ.-alar (ķaynadalar) 31a/05,
32a/02, 32a/04, 32b/01, 33b/07, 42a/02,
44a/09, 45a/10

ķ.-up (ķaynadup) 31b/03,
38b/01, 41b/11, 44b/11
[=13]

ķaz- Toprağı herhangi bir şeyle yarıp
eşerek yerinden çıkarmak.

ķ.-dılar 2b/13
[=1]

ķeçe Dokuma yoluyla değıl yapağıyı
dövmek veya ayakla tepmek suretiyle
yapılan kaba kumaş.

k. 38b/02, 42a/02
k. ile 37b/06
[=3]

ķeçi Geviş getirenlerden, eti, sütü, derisi
ve pöstekisi için yetiştirilen, çenesinde
sakalı bulunan, bitkilere çok zararlı, evcil
memeli hayvan. Capra hircus.

k. ödi 40a/01
[=1]

ķeçiboyunuzı Baklagillerden, odunu
marangozlukta, kabuğı sepicilikte
kullanılan, 6 – 10 veya 12 metre
boyunda, kışın yapraklarını dökmeyen
Akdeniz bölgesi ağacı. Ceratonia siliqua.

k.+ını 32b/10
[=1]

ķedi Kedigiller familyasının evcilleşmiş
yegane türü olan meşhur hayvan.

k. 24a/11
[=1]

ķehel (< Ar. kehl) Tembel.

k. 11a/04

k. ol- 20b/10
[=2]

ķelām Ar. Söyleyiş, söyleme.

k.+a (taṭvīl-i ķelām) 21b/08
k.+ı kadīm 6a/04
[=2]

ķelb Ar. Köpek.

k. 2b/13, 3a/04
k.+de 2b/11, 2b/11
k.+den 2b/11
k.+i 2b/13, 3a/04
k.+i šāfi 2b/11
[=8]

ķeler Kertenkele, bukalemun gibi yerde
sürünerek ilerleyen, beşer parmak ve
dörder ayaklı, çok uzun kuyruklu
sürüngeçilerin ortak adı.

k. 41a/02
[=1]

ķelimāt Ar. Kelimeler, sözler.

k. 8a/11
[=1]

ķelime Ar. Bir veya birkaç heceden
meydana gelen anlamlı söz, sözcük.

k.+i ḥaķ 6a/09
[=1]

ķelle Far. Baş, kafa.

k.+nūñ 38b/10
k.+yi ķurtar- 7a/01
[=2]

ķem Far. Kötü, fena, değersiz, adi.

k. ol- 10a/03, 29a/06, 35b/09
[=3]

kemāl Ar. Bir kimsenin manevi meziyetler, ahlak, ilim ve fazilet bakımından tam bir olgunluğa erişmiş olması durumu.

k. (ehl-i fażl ve kemāl) 4b/06

[=1]

kemer Far. Kavisli, tümsekli.

k. gibi 10b/04

k. ol- 11a/02, 20a/05

k. şekillü ol- 10b/04, 10b/06

[=5]

kemük İnsanda ve omurgalı hayvanlarda vücudun çatısını meydana getiren ve yumuşak kısımlara destek olan beyazımsı sert organların ortak adı.

k. 13a/04

k.+i (kemügi) 12b/12, 12b/13, 13a/02, 13a/04, 38b/10

k.+leri 13b/02

[=7]

kenār Far. (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Bahsedilen şeyin yakınındaki yer, yan.

k.+ında 15a/09, 23b/04

k.+larında 32a/08

[=3]

kepek Öğütülüp elenen tahıl tanelerinden eleğin üstünde kalan kabuk kırıntıları.

k. 26a/12, 44a/08

[=2]

kerem Ar. Ruh asaletinin gereği olan cömertlik, alıcenaplık.

k. ('ayn-ı kerem) 5a/08

[=1]

kereviz Far. Maydanozgillerden, kökleri ve yaprakları sebze olarak kullanılan, uyarıcı ve idrar söktürücü hassalara ve tıbbi nitelikteki maddelere sahip, kokulu, ılık bölge bitkisi. *Apium graveolens*.

k. 31b/02

[=1]

kerīme (< Ar. kerem) Ulu, büyük, şerefli, aziz.

k. (āyet-i kerīme) 6a/07

k.+de (āyet-i kerīme) 8a/01

[=2]

kerre Ar. Defa, kez, sefer.

k.+den (yüz kerre) 7a/13

[=1]

kersen (< Far. kārśān) İçinde hamur yoğrulan, çamaşır yıkanan ağaç tekne.

k. 9a/10

[=1]

kerten keler Keler denilen sürüngenlerin en yaygın olan uzun gövdeli, uzun kuyruklu, çatal dilli, böcek ve kurtlarla beslenen zararsız bir cinsi. *Lacerta*.

k.+gibi 41a/02

[=1]

kes- 1. (Bıçak, makas, balta vb. bir aletle) İkiye ayırmak, kat etmek.

k.-dükden şöñra 33b/10

k.-eler 26b/06, 33b/10

k.-i 36b/10

k.-medin 40a/01

k.-mekden 39b/03

k.-üp 37b/10, 37b/12

2. (Kesici bir aletle) Bulunduğu yerden ayırmak, çıkarmak.

k.-eler 27b/09

3. (Hayvan için) Başını gövdesinden ayırmak, boğazlamak, zebhetmek.

k.-seler 20b/13

4. Kesin olarak sona erdirmek, bitirmek.

k.-mişdür 23b/05

[=11]

neslini kes- 23b/05

[=1]

kesb Ar. Kazanma.

k. it- 41a/13

[=1]

kesecilük Kесе üretme işi.

k.+e (kesecilüğe) 22a/03

[=1]

kesek Bel veya sabanın topraktan kaldırdığı iri sert toprak parçası.

k. 13b/04

[=1]

kesil- 1. (Bıçak, makas, balta vb. bir aletle) İkiye ayrılma, kat edilmek.

k.-dükçe 32b/03

k.-en 33b/12

k.-ür 37b/12

2. Sona ermek, bitmek.

k.-dükçe 42a/01

k.-ür 33a/02, 33a/03, 41a/13

[=7]

keşir (< Ar. keşret) Çok, bol.

k. 6a/08

[=1]

keskin 1. İyi kesen, çok kesici.

k. 39b/09

2. (İçecekler için) Sert.

k. 43b/11

3. Kuvvetli, şiddetli, sert.

k. keskin 12a/02, 19b/03

[=4]

kevn Ar. Olma, vuku bulma, ortaya çıkma, hudus etme.

k. (ferr-i kevn ü mekân) 5a/07

[=1]

kevsenec Far. İnsanlarda çıkan otuz sekiz veya otuz iki dişe verilen isim.

k. 25a/04, 25a/04

[=2]

kez Defa, kere, sefer.

k. (bir iki kez) 37b/13

k. (bir kaç kez) 32a/06, 32b/03,

34a/13, 41a/01, 41b/06, 43b/03

k. (bir kez) 29b/10

k. (iki kez) 33b/08, 34a/06,

34a/07, 35a/13, 36a/11, 36b/09

k. (on beş kez) 7a/13

[=15]

kezalik Ar. Bu da öyle, yine öyle, keza.

k. 4a/09, 7b/10, 16a/13, 25a/04,

37a/01, 42b/08, 45a/04

[=7]

kıç Arka, geri, arka taraf.

k. 13a/06, 13a/07, 13a/07, 14a/01,

14a/12, 14b/01, 14b/02, 14b/04, 15b/06,

17a/09, 19a/11

k.+ı 17a/10, 18b/09, 19b/04

k.+ları 27a/04

[=15]

ķıķır- Çaķırarak, davet etmek,
seslenmek, haykırmak.

ķ.-dı 2a/04

[=1]

ķıl İnsan ve hayvan vücudunda biten sert
ve kalınca tüy.

ķ. 10b/10, 10b/12, 10b/12,

10b/13, 11a/09, 11b/04

ķ. bit- 10a/12, 13b/04

ķ.+ı 10b/02, 11a/12

ķ.+ıla 13b/12, 13b/12, 34b/02,

34b/13

ķ.+ları 11b/04, 11b/05, 13a/03,

13a/04, 16b/11

[=19]

ķıl- Etmek, eylemek, yapmak.

ķ.-alum 5b/13

[=1]

‘itimād ķıl- 5b/13

[=1]

ķımıl-da- Hareket etmek, kalkmaya
davranmak.

ķ.-maz 32b/06

[=1]

ķımıl-dan- Hareket etmek, kımıldamak.

ķ.-masından 29b/06

ķ.-mayasın 22b/10

ķ.-up 26b/08

[=3]

ķına (< Ar. ħinnā) Kına ağacının

kurutulmuş yapraklarından elde edilen ve

saç, tırnak ve elleri turuncu bir renge
boyamakta kullanılan toz.

ķ. gibi 36a/06, 42a/02

ķ. yaķar gibi 42a/02

[=3]

ķıpķızıl Çok kıızıl, tamamen kıızıl.

ķ. ol- 36a/02, 38b/07

[=2]

ķır I Kül rengine çalan beyaz.

ķ. 20b/09, 22b/04, 23b/10

ķ. at 19b/08, 22b/05

[=5]

II Şehir ve kasaba dışındaki
işlenmemiş geniş, boş arazi.

ķ. 41a/10

[=1]

ķır- Sağlam durumdan çıkarıp bozmak.

ķ.-up 8a/04

[=1]

ķırķ Otuz dokuzdan sonra, kırk birden
önce gelen sayının adı.

ķ. 2b/11

ķ. (otuz kırķ adımı) 15a/05

ķ. dirhem 36a/11

ķ. gün 2b/13, 24a/11

ķ. iki diş 25a/02

[=6]

ķırmızı Ar. Kan rengi, al renk.

ķ. 17b/06, 17b/06

[=2]

ķışa İki ucu arasında az mesâfe olan,
boyu uzun olmayan.

ķ. 13a/04, 23b/01

ķ. (düz ve ķışa ol-) 12b/05

ķ. (yoğun ve ķıķa ol-) 13a/12
ķ. ol- 12b/13, 13a/07, 13a/08,
 13b/06
ķ. ve ęoęrı ol- 12b/12
 [=9]
ķıķacuk Çok kısa.
ķ. ve yaķķı ol- 10b/01
 [=1]
ķısm Ar. Bir bütünüň bir bölümü.
ķ.+ı 3a/08
ķ.+ındandur 4b/07, 9a/02,
 19b/01
ķ.+dur (üç ķısm) 7b/10
 [=5]
ķısraķ Diķi at.
ķ. 3a/03, 3a/13, 6a/11, 6a/13,
 6b/09, 6b/12, 6b/13, 6b/13, 7a/01, 7a/05,
 7a/13, 8b/11, 24a/05, 26a/03
ķ.+a (ķısraęa) 7a/13, 15a/09
ķ. bin- 7a/13
ķ.+dan 6a/09, 6b/06
ķ.+ı (ķısraęı) 6b/01, 6b/02, 6b/04,
 15a/09, 15a/09, 15a/09, 26a/05
 [=26]
ķıķķa Ar. Kısa hikaye, ibretli hikaye,
 fıkra, rivayet.
ķ.+sında 23a/09
 [=1]
ķıķ 22 Aralık'ta başlayıp 21 Mart'ta sona
 eren, sonbahar ile ilkbahar arasındaki
 yılın en soğuk mevsimi.
ķ. 17a/13, 30b/01, 36b/13
ķ.+da 18b/12
 [=4]

ķıvām Ar. Direk, dayanak.
ķ.+ı 4a/02
 [=1]
ķıvratdur- Kıvırma işini yaptırmak.
ķ.-ur 10b/06
 [=1]
ķıy- İçi sızlamadan öldürmek, canına
 kastetmek.
ķ.-dı 2b/05
 [=1]
ķıyāmet Ar. Semavi dinlerdeki ortak
 inanıķa göre takdir edilen zamānı gelince
 bu ālemin ve bu ālemdeki canlı cansız her
 şeyin bir anda mahvolup yok olması,
 ölülerin dirilmesi, ahiret hayatının
 başlaması olayı ve bu olayın meydana
 geldiği zaman.
ķ.+de 7b/10
ķ. günine dek 2a/13, 7a/09
 [=3]
ķıyās Ar. Bir şeyi diğer bir şeye göre
 değerlendirme, başka bir şeye benzeterek
 hakkında hüküm verme, karşılaķtırma,
 mukayese etme.
ķ. 5a/12, 16a/13, 28b/11
ķ.+ı cemī' 6a/03
 [=4]
ķıymet Ar. Bir şeyin taşıdığı maddī
 varlığa göre tespit edilen karşılık,
 hakkında biçilen değer.
ķ.+in 8a/08
 [=1]
ķıymetlü Maddi kıymeti yüksek olan,
 değerli, zikıymet.

ķ. 12b/10

[=1]

ķız- Aşırı derecede ısınmak, sıcaklığı çok artmak.

ķ.-ınca 31b/10

ķ.-mış 36b/02, 37a/05

ķ.-mışken 44b/07

[=4]

ķızıl Parlak kırmızı renk.

ķ. 23b/11, 42a/06

ķ.+raķ ol- 18b/02

[=3]

ķızılbaş Kızılbaşlık inancını taşıyan kimse.

ķ. memleketi 41a/12

[=1]

ķızılşığı Kızıla çalar renk ve bu renkte olan at.

ķ. 22a/13

ķi Far. İki cümleyi sebep, sonuç vb. çeşitli fonksiyonlarda birbirine bağlayarak birleşik cümle hâline getirir.

ķ. 1b/04, 2a/01, 2a/13, 2a/13,

2b/03, 2b/05, 2b/09, 2b/11, 2b/11, 2b/11,
2b/13, 2b/13, 3a/09, 3b/04, 4a/02, 4a/03,
4a/04, 4a/06, 4a/07, 4a/09, 4a/11, 4a/13,
4a/13, 4b/07, 4b/08, 5a/13, 5a/13, 5a/13,
5a/13, 5a/13, 5b/07, 6a/07, 6a/09, 6a/11,
6a/11, 6a/13, 6a/13, 6a/13, 6b/05, 6b/07,
6b/09, 6b/09, 6b/13, 6b/13, 7a/04, 7a/06,
7a/07, 7a/13, 7a/13, 7b/01, 7b/02, 7b/02,
7b/06, 7b/08, 7b/09, 7b/09, 7b/12, 8a/01,
8a/08, 8a/08, 8a/08, 8a/08, 8a/12, 8b/03,
8b/05, 8b/07, 8b/10, 8b/10, 8b/11, 8b/13,

9a/03, 9a/10, 9b/08, 9b/11, 9b/11, 9b/13,
10a/03, 10a/03, 10a/11, 10b/01, 10b/02,
10b/06, 10b/06, 10b/06, 10b/07, 10b/12,
11a/01, 11a/07, 11a/10, 11b/07, 12a/01,
12b/01, 12b/10, 12b/13, 13a/01, 13a/05,
13a/07, 13a/10, 13a/10, 13b/01, 13b/04,
13b/04, 13b/04, 13b/04, 13b/04, 13b/09,
13b/09, 14a/01, 14a/03, 14a/10, 14b/03,
14b/03, 14b/06, 14b/09, 15a/03, 15a/05,
15a/07, 15a/08, 15a/09, 15a/10, 15a/11,
15b/04, 15b/05, 15b/11, 16a/01, 16a/04,
16a/05, 16a/08, 16a/11, 16a/13, 16b/01,
16b/04, 16b/06, 16b/07, 16b/13, 17a/11,
17a/13, 17b/04, 17b/05, 17b/06, 17b/06,
17b/07, 17b/08, 17b/09, 18a/01, 18a/01,
18a/08, 18a/09, 18a/09, 18a/10, 18a/12,
18b/01, 18b/04, 19a/06, 19a/08, 19a/09,
19a/11, 19b/01, 19b/07, 20a/01, 20b/11,
20b/11, 20b/11, 21a/03, 21a/05, 21a/06,
21a/06, 22a/05, 22a/11, 22a/13, 22b/08,
22b/10, 22b/12, 22b/12, 22b/12, 22b/13,
23a/01, 23a/01, 23a/04, 23a/05, 23a/05,
23a/05, 23a/05, 23a/05, 23a/06, 23a/11,
23a/13, 23a/13, 23b/05, 23b/07, 23b/07,
23b/08, 23b/09, 23b/09, 23b/10, 24a/04,
24a/05, 24a/08, 24a/08, 24a/09, 24a/09,
24a/11, 24b/13, 25a/04, 25a/04, 25a/04,
25b/11, 25b/11, 25b/11, 25b/13, 26a/03,
26a/05, 26a/05, 26b/04, 27a/03, 27a/07,
27a/13, 27b/01, 27b/07, 27b/07, 27b/08,
27b/09, 28b/03, 28b/04, 28b/04, 28b/06,
28b/07, 28b/08, 29a/04, 29a/05, 29b/06,
29b/08, 29b/10, 29b/11, 29b/13, 29b/13,
30a/10, 30a/13, 30a/13, 30a/13, 30b/03,

30b/07, 31b/07, 31b/11, 32a/01, 32a/04,
 32a/07, 32a/13, 32b/04, 32b/05, 32b/06,
 32b/10, 33a/04, 33a/04, 33a/07, 33a/09,
 33b/02, 33b/04, 33b/05, 33b/08, 33b/10,
 33b/12, 34a/11, 34b/04, 34b/10, 34b/12,
 35a/07, 35a/09, 35b/06, 35b/09, 35b/09,
 35b/12, 36a/01, 36a/03, 36a/11, 36a/12,
 36b/01, 36b/11, 36b/13, 37a/01, 37a/01,
 37a/01, 37a/03, 37a/13, 37b/12, 37b/12,
 38a/05, 38a/06, 38a/10, 38a/12, 38b/07,
 38b/07, 38b/08, 38b/09, 38b/10, 39a/03,
 39a/06, 39a/06, 39a/06, 39a/06, 39a/06,
 39a/08, 39a/13, 39b/04, 39b/10, 39b/10,
 39b/11, 40a/05, 40a/06, 40a/07, 40a/10,
 40b/01, 40b/01, 40b/01, 40b/01, 40b/01,
 40b/01, 40b/01, 40b/07, 40b/07, 40b/08,
 41a/01, 41a/02, 41a/02, 41a/03, 41a/06,
 41a/08, 41a/13, 41a/13, 41b/01, 41b/02,
 41b/07, 41b/12, 42a/02, 42a/02, 42a/08,
 42a/09, 42a/13, 42a/13, 42a/13, 42b/05,
 42b/06, 42b/09, 42b/12, 43a/02, 43a/06,
 43a/10, 43a/11, 43b/04, 43b/07, 43b/10,
 43b/13, 44a/02, 44a/02, 44a/03, 44a/07,
 44a/07, 44a/07, 44b/10, 45a/01, 45a/02,
 45a/05, 45a/08

[=363]

kifāyet Ar. Yeter miktarda olma,
 yetişme, elverme, kafi olma.

k. it- 7b/09, 37b/12, 44a/08,
 45a/09

[=4]

kilim (< Far. gilīm) Halıdan daha ince,
 havsız, kıl veya yün dokuma.

k. 36a/11

[=1]

kim I Hangi kimse anlamında soru zamiri.

k. 7b/02, 17b/08, 18b/09, 21b/01

k.+i 3a/12, 3a/13, 6a/13, 6b/01,

10a/10, 10a/10, 13a/02, 23b/09, 24a/08,
 24a/09, 25a/13, 25a/13, 29a/06

k.+ide 45a/04

[=18]

kim II Bk. ki

k. 5a/04, 5a/05, 5b/06, 5b/08,

5b/09, 23a/03, 31b/05, 35b/04, 36a/12,
 44b/07

[=10]

kimesne Bk. kimse

k. 14b/05, 30a/02

[=2]

kinmūn (< Ar. kemmūn)

Maydanozgillerden, beyaz ve pembe
 çiçekli yaprakları dar ince şeritler
 halinde, 15 – 20 santim boyunda bir yıllık
 ıtırılı otsu bitki. Cuminum cyminum.

k. 44a/08

k. gibi 40a/09

[=2]

kimse Herhangi bir kişi, kim olduğu
 belirtilmeyen bir şahıs. Krş. **kimesne**

k. 8b/02, 16a/05, 16a/06, 18b/09,

21b/08, 25b/13, 29a/11, 30a/13, 38b/06

k. (hiç kimse) 7a/04

k.+den 40b/07

k. için 8a/01, 8a/08, 8a/12

k. ile 29b/05

k.+ler 7a/13, 23b/07, 23b/09,

24a/09, 27a/07, 27b/10, 30b/01, 37b/12

k.+nüñ 7b/09, 8a/03
k.+ye 5a/13, 24a/03, 25b/12,
 40b/07
k.+yi 40b/07
 [=30]
kirām (< Ar. kerīm) Soyu temiz, soylu
 kimseler, şerefli ve ulu kimseler.
k. (güzeşteğān-ı kirām) 6a/11
 [=1]
kirbās Far. Ham bez.
k. 38b/02
 [=1]
kireç (< Far. gireç) Kireç taşının bu işe
 mahsus ocaklarda kavrulmasıyle elde
 edilen, kalsiyum oksitten ibaret taşımsı
 beyaz madde.
k. 33a/10, 35a/03, 36a/04
 [=3]
kiriş Kasları kemik ve eklemlere
 bağlayan, sedef renkli, sert, sağlam,
 yoğun lif yapısı gösteren doku.
k. 17a/11
k.+leri 14a/04, 17a/10
 [=3]
kirpik Göz kapağının kenarlarında
 sıralanmış olan kıllar ve bu kıllardan her
 biri.
k.+leri 10a/11, 17a/08, 19a/04,
 20b/02, 20b/08
k.+leri 17a/08
 [=6]
kişi İnsan, kimse, şahıs.
k.+lerüñ 23b/04
k.+nüñ 7b/08, 9b/06

k.+ye 7b/12, 7b/13, 7b/13, 34a/10
 [=7]
kişne- (At) Ses çıkarmak.
k.-dügi 19b/03
k.-mez 6b/13
k.-yecek 6b/13
 [=3]
kitāb Ar. Herhangi bir konuda yazılmış
 manzum veya mensur eser.
k.+da 16a/01
k.+dur 4a/11, 4a/13
k.+lardur 4a/13
k.+larıdur 4a/13
k.+larında 14b/02, 43b/11,
 45a/08
k.+larından 4a/13
ko- Bk. **koy**
ķ.-dılar 23b/02, 39a/08
ķ.-maķ 29a/04, 29a/04
ķ.-mamaķ 11b/05
ķ.-maya 28a/08, 28a/12
ķ.-mayalar 26a/05, 26b/08
ķ.-mazsa 43a/13
ķ.-mışlardı 23a/05
ķ.-ñuz 23a/05
ķ.-rlar 16a/04, 34b/10
ķ.-salar 37b/07
ķ.-yalar 26b/11
 [=17]
aç ķo- 16a/04
egri ķo- 26b/08
laķab ķo- 9b/06
nişān ķo- 23a/05
yalıñuz ķo- 26a/05

[=4]
ķoca Yaşça büyük, yaşlı.
 ķ. 23b/09
 [=1]
ķoĝ- Arkasına düşmek, takip etmek, kovalamak, izlemek.
 ķ.-arsa 22a/12, 22b/04, 22b/10
 ķ.-duĝum 6b/11
 ķ.-maķ iķün 15b/05
 ķ.-up 22a/06
 [=6]
ķoķu Cisimlerden yayılan zerrelerin burun zarındaki sinirlerde meydana getirdiĝi duyuru.
 ķ.+sı 32a/11, 41a/13
 [=2]
ķolañ Atın eyer ve semerini bağlamak için karnının altından geçirilerek bağlanan yassı bağ.
 ķ. 12a/09
 [=1]
ķolay Zahmetsizce, sıkıntı çekmeden yapılan, güçlüĝü olmayan (iş).
 ķ. 29a/13, 39b/08
 ķ.+ına 28b/08
 ķ.+ını 28b/04
 [=4]
ķolaylık Kolay olma durumu.
 ķ.+ıla (ķolaylıĝ-ıla) 28b/01
 [=1]
ķoltuķ Vücutta, omuz başının altında, kolun gövde ile birleştii ĝer.
 ķ.+ı (ķoltuĝı) 12a/07
 ķ.+ına (ķoltuĝına) 21a/06

[=2]
ķop- Yerinden ayrılmak, baĝlı bulunduĝu yerle baĝlantısı kesilmek.
 ķ.-a 33b/04
 ķ.-ar 25a/11, 35a/01, 39b/10, 43b/04
 ķ.-arsa 39b/08
 ķ.-duķdan soñra 33b/08
 ķ.-mış gibi 13b/13
 ķ.-unca 36b/06
 ķ.-up 23a/12
 [=10]
ķorķ- Korkuya kapılmak, korku duymak, ürmek.
 ķ.-ar 6a/11
 ķ.-dı 2b/11
 ķ.-dılar 2b/05
 ķ.-madın 3a/01
 [=4]
ķorkaķ Çabuk korkuya kapılan, olmayacak şeylerden korkan, cesur olmayan (kimse), ödle.
 ķ. (muħanneř ve ķorkaķ ol-) 18a/11
 [=1]
ķorķı Bk. **ķorķu**
 ķ.+dan ötüri 43a/10
 [=1]
ķorķu Bir tehlike veya tehlike ihtimali karşısında duyulan ürkütücü duyuru. Krş.
ķorķı
 ķ. 29b/08
 ķ.+dan 2b/05
 [=2]

korkut- Tehdit etmek, gözdağı vermek.

ķ.-maķ 6a/11

ķ.-ursız (ķorķudursız) 6a/11

[=2]

ķoşı Koşmak işi, koşma.

ķ.+dan 36b/13

[=1]

ķoy- (Bir yere) Bırakmak, (bir yere) yerleştirmek.

ķ.-a 32a/10

ķ.-alar 27b/09, 27b/09, 31b/04, 32b/01, 37b/03, 37b/05, 38b/03, 39a/02, 42a/06, 42a/09, 43a/12, 43b/08, 43b/12

ķ.-arlar 27b/10

ķ.-ı vir- 37b/04, 42a/13, 43b/01, 44b/02, 44b/07

ķ.-maz 41a/02

ķ.-up 7a/03, 26a/05, 26b/01, 27b/10, 29a/13, 29a/13, 32b/01, 34a/05, 36a/11, 40b/10, 43b/12

[=32]

yaliñuz ķoy- 26a/05

yola ķoy- 27b/10

[=2]

ķoyun Geviş getirenlerden, eti, sütü ve yapağısından faydalanan, boynuzlu, memeli, evcil hayvan.

ķ. 10a/11, 41a/10

[=2]

ķoz (< Far. gevz) Ceviz.

ķ.+ı 13b/10

[=1]

ķök 1. Bitkilerin, toprağın altında kalan ve topraktaki besi maddelerini emmelerine yarayan kısmı, cezr.

ķ.+idür 41a/13

2. Bazı şeyleri bulunduğu yere kuvvetle bağlayan dip bölümü, derinlerdeki alt ucu.

ķ.+i-y-ile 35b/10

ķ.+ini 33b/13

[=3]

ķömür Yüksek basınç veya yüksek sıcaklık altında bitkilerin yapısının değişmesi sonucu meydana gelen, karbonca çok zengin, siyah, yanıcı, kalorisi yüksek madde.

ķ. gibi 39a/03

[=1]

ķöpek Köpekgiller familyasından, birçok çeşidi bulunan, bekçi olarak ve avcılıkta kullanılan, sadık, evcil memeli hayvan. Canis familiaris.

ķ. 24a/11

ķ.+ler 8b/10

[=2]

ķöpük Bir sıvı üzerinde çeşitli etkilerle oluşan yığın halindeki hava veya gaz kabarcıklarından meydana gelen tabaka.

ķ.+i (ķöpügi) 39a/06

ķ.+i-y-ile (ķöpügi-y-ile) 26a/08

[=2]

ķör (< Far. kūr) Görme duyusundan mahrum olan, görmeyen, âmâ.

ķ. it- 39a/13

[=1]

köstek Hayvanın kaçmasını önlemek için iki ayağına bağlanan kısa ip veya zincir.

k.+i (köstegi) 13b/04, 13b/05, 26b/10

k.+in (köstegin) 8a/04

[=4]

köşe (< Far. gūşe) Bir nesnede en ve boyun kesiştiği sivri yer, uç.

k.+sinde 34b/08

[=1]

ķūbā Demregü hastalığının Arapçadaki karşılıklarından biri.

ķ. 35b/02

[=1]

ķudret Ar. Kuvvet, güç, takat, iktidar.

ķ.+ine 24a/09

[=1]

ķuduz Kudurmuş (hayvan).

ķ. ħayvān gibi 41a/02

ķ. it- 6a/13

[=2]

ķuhle Leblab denilen ot için Türklerin kullandığı isim.

ķ. 32a/07

[=1]

ķulacuk Kulakçık, küçük kulak.

ķ.+larını 26b/06

[=1]

ķulaç Halk arasında ölçü olarak kullanılan, gergin şekilde açılmış iki kolun parmak uçları arasındaki uzaklık.

ķ. (elli ķulaç) 15a/10

[=1]

ķulaķ Başın iki yanında bulunan işitme organı.

ķ. 10a/05, 12a/08, 18b/02, 27a/04

ķ.+a (ķulaķa) 9b/11

ķ.+ı (ķulaķı) 16b/09, 16b/09,

38a/01, 38a/03

ķ.+ına (ķulaķına) 9b/11

ķ.+ınuñ (ķulaķınuñ) 9b/11,

10a/01

ķ.+lar 10a/03

ķ.+ları 9b/11, 9b/11, 10a/03

ķ.+ların çat- 9b/11, 12a/04

ķ.+larını 45a/06

ķ.+laruñ 10a/03

ķ.+uñ (ķulaķuñ) 10a/03

[=21]

ķulan Al ile kır arasında bir at rengi.

ķ. 3a/08, 3a/08, 21a/06

ķ. arkası gibi 21a/05

[=4]

ķulavuzluķ Kılavuz olanın yaptığı iş, yol gösterme.

ķ. it- 6b/13

[=1]

ķullā‘ Ar. Atın ağzında olan bir hastalık.

ķ. 42b/06

[=1]

ķullan- (Bir şeyden) Hangi işe yarıyorsa o maksatla yararlanmak.

ķ.-maķ 20a/12

[=1]

ķullandur- Kullanmasını sağlamak, kullanmasına izin vermek.

ķ.-an 30a/02

ķ.-masından 3b/05

ķ.-urđı 2a/12

ķ.-urlar 7a/13

[=4]

ķulun Arapların enyab dedikleri bir diş takımı.

k. 24b/13, 25a/07

[=2]

ķum Silisli kütlelerin, bazı kaya ve maden parçalarının tabi tesirlerle parçalanıp ufalanması sonucu ortaya çıkan küçük ve sert tanecikler ve bunlardan oluşan kütle.

ķ. 27b/13

[=1]

ķurbaķa Küçük göl ve derelerde yaygın olarak bulunan, yumurta ile üreyen, derisi çıplak, sıçrayıcı ve yüzücü, kendine has bir ötüşü olan küçük hayvan. Rana.

ķ. 27a/11

[=1]

ķurd Köpekgillerden, gri sarı renkli, yırtıcı, etçil memeli hayvan.

ķ.+lar-ıla 8b/10

[=1]

ķurı Nemi, suyu olmayan. Krş. **ķuru**

ķ. 44b/03

[=1]

ķurřun Ağır, yumuşak, kolayca dövülebilen, mâviye çalan gri (kurşunî) renkli, sembolü Pb olan metal element.

ķ.+ı 36a/11

[=1]

ķurt Uzun ve yumuşak gövdeli, omurgasız, bacaksız, ayaksız veya çok ilkel ayaklı, sürünerek hareket eden küçük hayvan.

ķ.+ı (bambıl ķurđı) 40b/01

ķ. ķavile 21a/01

[=2]

ķurtar- Kurtulmasını sağlamak; bir canlıyı bir tehlikeden, mahvolmaktan, helak olmaktan uzaklaştırmak, halas etmek.

ķ.-urum 7a/01

[=1]

ķelleyi ķurtar- 7a/01

[=1]

ķurtul- (Bir tehlikeden, sıkıntılı bir durumdan) Sıyrılmak, uzaklaşmak, selamete çıkmak, halâs olmak.

ķ.-a 41a/01

ķ.-asın 22b/09

ķ.-đuđı 33a/01

ķ.-maķa 6a/13

ķ.-unca 44b/03

ķ.-ur 32a/12, 37a/07

[=7]

ķuru Bk. **ķurı**

ķ.+sını 32b/13, 34a/13

[=2]

ķuru- 1. Islaklığı, yaşlığı kaybolarak kuru duruma gelmek.

ķ.-dukça 36a/11

2. Yumuşaklığını kaybedip sertleşmek.

ķ.-r 34a/13, 34b/03

[=3]

ķuruluķ Kuru olma durumu.**ķ.+ın (ķuruluķın)** 13b/09

[=1]

ķurut- Kuru duruma getirmek.**ķ.-dı** 40b/01**ķ.-up (ķurudup)** 38a/05

[=2]

ķuķ Yumurtlayan omurgalılarından gagaıı, iki ayaklı, iki kanatlı, vücuğu tüylerle kaplı, uçucu hayvanların ortak adı.**ķ.+lar** 2a/13, 2b/06

[=2]

ķutlu Uğurlu, mübarek.**ķ.** 40b/01**ķ. ol-** 6a/13

[=2]

ķuvvet Ar. Maddî güç, canlı bir organizmanın faaliyetini sağlayan güç.**ķ.** 27b/07, 41a/13**ķ.+i** 15a/02**ķ.+ine** 15a/06**ķ. vir-** 17b/11

[=5]

ķuvvetlü Maddî güce sahip olan, kuvveti olan, güçlü.**ķ.** 17b/10**ķ. ve berk ol-** 16a/13

[=2]

ķuvvetsüz Kuvveti olmayan.**ķ. ('ayblu ve ķuvvetsüz ol-)**

14a/02

[=1]

ķuyruķ Hayvanların büyük bir kısmında gövdenin arka tarafında yer alan uzun ve esnek organ.**ķ.** 12b/10, 12b/12, 13a/03, 13a/04, 14a/03, 26b/08**ķ.+ı (ķuyruķı)** 12b/13, 13a/01, 14a/02, 16b/10, 16b/11, 19a/05, 19a/08, 19b/02, 20a/02, 20b/01, 20b/08, 21a/01, 21b/01, 22a/13**ķ.+ın (ķuyruķın)** 15b/01**ķ.+ına (ķuyruķına)** 21a/06**ķ.+ından (ķuyruķından)** 34b/02**ķ.+ını (ķuyruķını)** 13a/02, 15b/02, 26b/08**ķ.+uñ (ķuyruķuñ)** 12b/11, 13a/02**ķ. yağı** 36a/10, 44a/13

[=30]

ķuyu Su tabakasına varılınca kadar dâire şeklinde kazılıp çevresine duvar örülen ve içindeki su kova veya tulumba ile alınan derin çukur.**ķ.+dan** 43a/10

[=1]

ķuzğun Kırılarda, tarlalarda yaşayan, ekinlere zararlı böcekleri, kemirgenleri yok ettiğı için tarım için faydalı karga türlerine, özellikle kara kargaya verilen isim. Corvus corone.**ķ. gibi** 18a/08

[=1]

ķüçücük 1. Çok küçük, ufak.**k.** 19b/02**k. iken** 25a/13**k. ol-** 9b/10, 12b/10

2. Yaşça çok küçük.

k. 24a/08

k.+den 27b/02

[=6]

küçücüklük Yaşça küçük olma durumu.

k.+den 13a/02

[=1]

küçük 1. Ölçüleri bakımından aynı cinsteki benzerlerinden daha alçak, daha dar, daha kısa ve daha ufak olan.

k.+ini (küçügin) 26b/06

k.+rek (küçürek) 12a/11

2. Yaşı daha az olan.

k.+lerinde 35b/02

k. ol- 24a/11

[=3]

küçüklük Küçük olma durumu.

k.+i (küçüklüğü) 24a/10

k.+ine (küçüklüğüne) 24a/11

[=2]

kühl (< Ar. kuhl) Sürme.

k. gibi 37a/10

k. it- 39a/05

[=2]

kül Yanan şeylerden artakalan toz hâlindeki madde.

k.+i 39a/06

k. ol- 39a/06

[=2]

küllî Ar. Bütüne ait, bütünle ilgili, bütünü kapsayan.

k. 26a/13

[=1]

küllîye Ar. Bütünüyle, tamamen.

k.+si (kâ'ide-i külliye) 8b/07

[=1]

L

lafz Ar. Gerek anlamlı olsun (kelime), gerek anlamı başka kelimelerle ortaya çıksın (edat) ağızdan çıkan veya yazılan söz.

L.+ı mecd 5a/13

L.+ıdur 5a/09

L.+uñ 6a/11

[=3]

lağab Ar. Bir kimse veya aileye herhangi bir münasebetle asıl adından başka sonradan takılan ad, takma ad.

L. kıo- 9b/06

[=1]

lākīn Far. Ama, ancak, fakat.

L. 24a/09

[=1]

lām Ar. Arap alfabesinin yirmi üçüncü, Türkler'in İslamiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılabına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin yirmi altıncı harfi ve bu harfin adı.

L.+a 23b/02

[=1]

laţif (< Ar. leţāfet) Zevk ve ruh okşayıcı ince bir güzelliğe sahip olan, hoş, nazik, yumuşak.

L. 16b/05, 17a/02, 17a/07

L. ol- 17a/13

L. ve endāmlu ol- 21b/03

l. ve gökçek ol- 19b/01

[=6]

lāyık (< Ar. liyākat) Uygun, yaraşır, münasip.

l. 20a/13, 21a/13

l.+dur 9a/07

l.+ı medh 5a/05

[=4]

lāzım (< Ar. lüzūm) Gerekli, lüzumlu.

l. 7b/09

l.+dur 4a/04, 45a/02

l. gel- 17b/06

l. ol- 30a/09

[=5]

lāzimī (< Ar. lāzım) Gerekli olan şey.

l.+dür 6a/07

[=1]

leblāb Ar. Zükkam hastalığı tedavisinde kullanılması önerilen ve Türkçede kuhle denilen ot.

l. 32a/07

[=1]

lecc Far. Düşmanlıkta inat etme, ayak direme, çekişme.

l. it- 28a/13

[=1]

levāzım (< Ar. lāzime) Gerekli şeyler, yaşanan hayatın gerektirdiği çeşitli eşya ve aletler.

l.+ını 4a/05

[=1]

lezme Ar. Atın iki çenesi arasının oluk şeklinde olmasına Arapların verdiği isim.

l. 11a/10

[=1]

lisān Ar. (Ağızdaki) Dil.

l. 5b/03

[=1]

loğma (< Ar. luğme) Bir defada ağza götürülen yiyecek parçası, bir seferde yutulacak miktardaki yiyecek.

l. (beş altı loğma) 32b/12

[=1]

Loğmān Büyük bir hekim, kıymetli sözleri ve hikayeleriyle ün salmış bir hakim olan efsanevî şahsın ismi olup dilimizde “hazık tabip” ve “feylesof” anlamında kullanılır.

l. (hazret-i Loğmān hekīm)

3b/04

[=1]

luṭf Ar. Bağış, bağışlama, ihsan, kerem, cömertlik.

l. (ser-i luṭf ü seḥā) 5a/08

l.+ı 5b/01

[=2]

lucce Ar. Engin deniz, umman.

l. 8a/08

[=1]

M

mābeyn Ar. İki şeyin arası, ara.

m.+i 13b/13, 15a/01

[=2]

ma‘būd (< Ar. ‘ibādet) Kayıtsız şartsız kulluk edilmeye layık olan, kendisine ibadet olunan varlık, ilah, Allah.

m.+ı (ḥazret-i ma'būd-ı bi'l-ḥak) 1b/03

[=1]

mā'dā Ar. -den başka, gayri.

m. 21b/07

[=1]

mādāmki Başına getirildiği cümleyi “değil mi ki, –diği için, –diğine göre” gibi anlamlarla daha sonraki cümleye bağlar.

m. 38a/01

[=1]

mādde Ar. Vücutta hastalıktan kaynaklanan öz, nesne.

m. 33a/02, 45a/04

m. aḳ- 30b/03

m.+si 37b/12, 45a/04

[=5]

ma'den (< Ar. ma'din) Cevher.

m. 5b/01

[=1]

mağbūn (< Ar. ġabn) Bir şeyin iç yüzünü, gerçeğini bilmediği için aldanmış, kanmış olan.

m. ol- 28b/04

[=1]

mağrib (< Ar. ġurūb) 1. Güneşin battığı yer veya güneşin battığı yön, taraf, batı, garp.

m. 23a/12

2. Batıda bulunan memleketler, batı ülkeleri; Osmanlı İmparatorluğu zamanında, imparatorluğa bağlı Mısır'ın batısında ve kuzeybatısında kalan

Avrupa'da Endülüs (İspanya-Portekiz), Afrika'da Fas, Tunus, Cezayir gibi ülkeler.

m. 7a/13

[=2]

maḥal (< Ar. ḥulūl) Yer, mekan, mevki, cay.

m.+de 6a/07

[=1]

maḥalle (< Ar. maḥall) Şehir, kasaba, nahiye ve büyük köylerin, çeşitli isimlerle birbirinden ayrılan ve idari yönden bir muhtarlığa bağlı olan kısımlarından her biri.

m. eyle- 23b/02

[=1]

maḥbūb (< Ar. ḥubb) Sevilen kimse, sevgili.

m. beli gibi 10a/03

[=1]

maḥfil (< Ar. ḥufūl) Konuşup görüşmek, çeşitli konularda fikir alış verişinde bulunmak vb. amaçlar için bir araya gelinen yer, toplantı yeri.

m. 16a/04

[=1]

māhir (< Ar. mahāret) Usta, becerikli, eli işe yatkın, mahāretli, mārifetli (kimse).

m. 8b/03

[=1]

mahmūz (< Ar. miḥmāz) Ata binenlerin, hayvanı dürterek hızlandırmak için çizme

ökçelerinin arkasına taktıkları sivri demir parçası veya ufak dişli çelik çark.

m. (kāmçī veyā mahmūz ur-)

29a/10

m. ur- 29b/13

[=2]

maḥṣūṣ (< Ar. ḥuṣūṣ) Yalnız bir kimse, bir nesne veya bir yere ait olan, başkasında bulunmayan, husûsîleşmiş, has, özgü.

m.+dur 19b/07

m. ol- 37a/01

[=2]

maḳ‘ad (< Ar. ku‘ūd) Oturulacak yer.

m.+ında 33a/04

[=1]

maḳām (< Ar. qiyām) Durulacak yer, durak, mekan, mahal.

m.+ına 44a/13

[=1]

maḳbūl (< Ar. qabūl) Geçerli, muteber, beğenilen, hoş giden.

m. 9b/11, 10a/11, 10b/05, 10b/08, 12b/10, 13a/09, 13b/08, 15b/09, 16a/13, 17a/13, 20b/06, 21b/08, 23a/08

m.+dür 11b/12

m. ol- 10b/01, 11b/12

m. ve eyü ol- 12b/13

m. ve hünermend ol- 19a/13

[=18]

maḳhūr (< Ar. qahr) Yenilgiye, bozguna uğramış, yenilmiş, mağlup olmuş.

m. ol- 6a/11

[=1]

maḳṣūd (< Ar. qasd) İstenilen şey, amaç, gaye, maksat.

m.+ı bi‘l-zāt 5b/11ve

m.+ını 5b/10

[=2]

maḳūle Ar Cins, tür, takım, çeşit, nevi.

m. 10a/03, 18b/03, 19b/07,

19b/11, 20a/04, 20a/08, 21a/04, 21a/09, 21a/11, 21b/03, 21b/03, 21b/08, 22a/02, 23b/05, 23b/09, 35b/09, 44a/02

m.+ler 21b/10

m.+sindendür 20b/09

m.+ye 35b/05

[=20]

maḳūle-şāz Cins uyduran, oluşturan.

m. gibi 16a/13

[=1]

māl Ar. Taşınır veya taşınmaz her türlü maddi varlık.

m. 4a/02

m.+a 21a/09

m.+ıla 4a/02

[=3]

māl-dār Mal sahibi, varlıklı (kimse), zengin.

m. 40b/01

[=1]

ma‘lūm (< Ar. ‘ilm) Herkes tarafından bilinen, öğrenilmiş olan (şey).

m. 17a/11, 27a/06

m.+dur 34a/10, 40b/01

m. ol- 9b/05, 12b/03, 17a/11,
22b/12, 23a/01, 24a/03, 24a/03, 24a/03,
25b/11, 25b/12, 26a/01, 26a/03, 30a/13

[=17]

ma'nā (< Ar. 'any) Kelime, söz, hareket,
davranış vb.nin ifade ettiği şey,
anlatılmak istenen veya onlardan
anlaşılan şey, anlam, medlûl, mefhum.

m. 2a/13, 5a/09, 6a/11

m.+dan 6b/13

m.+sına 5a/13, 6a/07, 6a/07,

24b/03, 24b/06

m.+sındadır 4b/13

[=10]

māni' (< Ar. men') Bir işin yapılmasını
önleyen şey, engel.

m. ol- 24a/09

[=1]

manṭıḳ (< Ar. nuṭḳ)

m. 14b/02

[=1]

manzūr (< Ar. naẓar) Bakılan, görülen,
görölmüş.

m. ol- 16a/04

[=1]

maraz Ar. Hstalık, illet.

m. 4b/03, 37a/01

m.+a 15b/09, 38a/02

m.+laruñ 5b/10, 30a/07

m.+uñ 36b/11

[=7]

ma'rifet (< Ar. 'irfān) Varlıkların
hakikatini ve ilahi sırları tefekkür, keşif

ve ilham yoluyla kavrama, gerçeği bilme,
irfan.

m.+lerden (ehl-i ma'rifet)

23b/13

[=1]

ma'rūf (< Ar. 'irfān) Bilinen, belli,
malum.

m. 9b/13, 13a/07, 23b/05, 34a/13,

34b/10, 43b/11

m.+dur 8b/10

[=7]

maşlahat (< Ar. šalāḥ) İş, husus, mesele.

m. için 29a/13

[=1]

maşṭakī Sakız ağacı, fıstık ağacı vb.
kabuğundan elde edilen sakız, bir nevi
reçine.

m. 42b/03

[=1]

masura Üzerine iplik, şerit, fitil gibi
şeyler sarılan karton, tahta, mâden veya
plastikten yapılmış koni yâhut silindir
şeklindeki parça.

m. ile 30b/11, 37a/08, 39a/06,

39a/06

[=4]

muṭī' (< Ar. iṭā'at) İtaatli, boyun eğen.

m. 3a/02

[=1]

maṭla' (< Ar. ṭulū') Doğacak yer, doğuş
yeri, tulu mahalli.

m. 6a/03

[=1]

maṭlūb (< Ar. ṭaleb) İstenilen, aranılan, istek ve arzu duyulan, talep edilen şey.

m.+dur 21a/09

[=1]

māyāsīl Ar. Egzama hastalığı.

m. 33a/04

[=1]

māyīl (< Ar. meyl) Bir şeye yatkınlığı, yeteneği olan.

m. 6a/12

m. idi 8b/02

m.+lerdi 6a/12

m. ol- 9b/12, 12b/07, 13b/08,

16b/13

[=7]

maymūn (< Ar. meymūn) Görünüşü bakımından insanı andıran, el biçimindeki ayakları kollarına nispetle daha kısa, bazı türleri oldukça uzun kuyruklu, dört veya iki ayağı üzerinde yürüyebilen, memeli, zeki bir hayvan türü.

m. 21b/09

[=1]

māzīyīn (< Ar. muẓī) Eskiler, geçmişler.

m. (‘ulemā-yı māzīyīn) 37a/01

[=1]

me’āl Ar. Kelime kelime olmaksızın, asıl anlatılmak istenileni ifade etmek suretiyle yapılan Kur’an tercümelerine verilen isim.

m.+i 2a/13

[=1]

mebnī (< Ar. binā’) Bir şeye dayanan, istinat eden, müstenit.

m.+dür 4a/02

[=1]

mecd Ar. Büyüklük, ululuk, şan, şeref, celalet.

m. 5a/13

m.+üñ (lafz-ı mecd) 5a/13

[=2]

mecūsī (< Ar. mecūs) Zerdüşt dinine inanan ve ateşe tapan kimse, Zerdüştü.

m. 4a/13

[=1]

med (< Ar. medd) Uzatma, çekme.

m. ol- 5a/13

[=1]

meded Ar. Yardım, imdat, nusret.

m. iste- 5b/12

[=1]

medḥ Ar. Bir kimse veya bir şeyin iyiliklerini, üstün niteliklerini söyleyerek değerini yüceltme, övme, övgü, sena.

m. (lāyık-ı medḥ) 5a/05

m.+i bī-pāyān 5a/13

m.+inüñ 5b/05

m. ol- 5a/13

[=4]

mefḥar (< Ar. faḥr) Kendisiyle övünülen, övünme sebebi, iftihar vesilesi olan kimse veya hal.

m.+ı (evvel-i mefḥar-ı

mevcūdāt) 1b/13

[=1]

mefhūm (< Ar. feh̄m) Bir sözün veya kelimenin taşıdığı, ifade ettiği mana, anlam, kavram.

m.+dur 17a/11, 27a/07

[=2]

meger Far. “Oysaki, halbuki” anlamıyla önceden farkına varılmayıp sonradan anlaşılan bir durumu bildirir, meğerse.

m. 10b/13, 13b/09, 29a/04

[=3]

megerki Far. Ancak, yalnız, fakat, şu kadar ki, illa, meğer. Krş. **meger kim**

m. 21b/12

[=1]

meger kim Bk. **megerki**

m. 25b/12, 35b/09

[=2]

mehcūr (< Ar. hecr) Uzaklaşmış, uzakta kalmış, ayrı düşmüş.

m. 4b/10

[=1]

mekān (< Ar. kevn) Yer, mahal.

m. (ez-zamān u mekān) 5b/07

m. (ferr-i kevn ü mekān) 5a/07

m.+dur 6a/07

m.+ına 29b/10

[=4]

Mekke Arabistan’da Hz. Muhammed’in doğduğu ve içinde müslümanların kıblesi olan Kabe’nin bulunduğu şehrin adı.

m.+i müşerreffe 3a/10

[=1]

memleket (< Ar. mülk) İl, şehir, kasaba, belde, yöre.

m. 4a/02

m. ile 4a/02

m.+inde (kızılbaş memleketi)

41a/12

m.+leri 17a/13

[=4]

menfa‘atlü Faydalı, karlı, müfit.

m. (eyü ve menfa‘atlü ol-)

20a/12

[=1]

menzil (< Ar. nüzül) Varılacak yer.

m. 28b/10

m.+den 30a/03

m.+e 20b/11, 30b/01

m.+ini 28b/12

[=5]

merdüm Far. Adam, insan.

m.+i evvel 12b/04

[=1]

mergūb (< Ar. rağbet) İstenilen, arzu edilen, rağbet gösterilen (kimse veya şey).

m. 21a/09

[=1]

merhem Ar. İçinde gerekli etkili maddeler bulunan, yumuşak ve koyu kıvamda, yağlı veya yağsız, deri üzerine sürülerek kullanılan ilâçların ortak adı.

m. 33b/08

m. gibi 27a/12, 33a/11, 33b/11, 34a/12, 35a/12, 36a/11, 36b/04, 38a/13

m.+i 33a/12, 33b/01, 33b/05,

33b/13, 36a/02

m.+i rümī 40a/05

m. ol- 33b/07, 34a/05
[=17]
merkeb (< Ar. rüküb) Eşek.
m.+de 10b/07
m.+lerde 21a/06
[=2]
merkez (< Ar. rekz) Belirli bir yerin ortası, orta kabul edilen en önemli yeri.
m. gibi 11a/09
[=1]
mersin Mersingillerden, kışın yapraklarını dökmeyen, Akdeniz sahillerinde çok bulunan, eğri büğrü gövdeli, beyaz çiçekli, hoş kokulu, uzun ömürlü ağaç. *Myrthus communis*.
m. 9b/13
m. (mersin yaprağı) 9b/12
[=2]
mertebe (< Ar. rütüb) Kademe, derece, basamak, sıra.
m. 41a/13
m.+ye 35b/08, 39a/09
[=3]
meşālih (< Ar. maşlahat) İşler.
m.+i (intizām-ı meşālih-i iktidār) 6a/09
m.+i (kāfi-i meşālih-i halk) 5a/10
[=2]
meşel Ar. Atasözü.
m.+lerde 14b/02
[=1]
meşelā (< Ar. meşel) Misal olarak, örnek olarak, söz gelişi.
m. 4b/13, 5a/13, 17b/06, 21b/09

[=4]
meşūr (< Ar. saṭr) Yazılmış, çizilmiş.
m. idi 4b/11
[=1]
meşāyih (< Ar. şeyḥ) Şeyhler.
m.+i şālihīn 19b/11
[=1]
meşhūr (< Ar. şuhret) Herkesçe bilinen, adı sanı her tarafa yayılmış, ünlü, şöhretli.
m. 15a/09, 23b/05, 43b/11
m.+dur 38a/05, 43a/10
[=5]
metbū' (< Ar. teba') Kendisine tabi olunan, uyulan (kimse).
m. ol- 20b/06
[=1]
mevālī (< Ar. mevlā) Osmanlı devlet teşkilatında mevleviyet payesine erişmiş üst seviyedeki ilim adamları, mollalar, büyük kadılar.
m. 20a/04
[=1]
mevcūdāt (< Ar. mevcūd) Var olanlar, yaratılan şeylerin tamamı, canlı cansız bütün varlıklar, mahlukat.
m. (evvel-i mefhar-ı mevcūdāt) 1b/13
m.+ı (ağleb-i mevcūdāt) 2a/10
[=2]
mevīzec Ar. İt üzümüne tıp kitaplarında ve aktar terimlerinde verilen isim.
m. 45a/08, 45a/09
[=2]

mevķūf (< Ar. vakf) Olması, meydana gelmesi başka bir şeye baēlı olan (şey), baēlı.

m.+dur 7b/09

[=1]

mevlā (< Ar. velāyet) Kainatın yegane sahibi ve efendisi durumunda olan Allah.

m. (dāfi'-i a'dā-yı mevlā) 6a/07

mevşūf (< Ar. vaşf) Bir nitelikle nitelendirilmiş, kendisini benzerlerinden ayıran bir nitelik kazanmış, nitelenmiş.

m.+dur 23b/05

[=1]

mevzi' (< Ar. vaż') Yer, mekan, mahal.

m. 3a/07

[=1]

mevzūn (< Ar. vezn) Biçimli, düzgün, ahenkli, orantılı.

m. 10a/05, 16b/11

m. (ince ve mevzūn ol-) 13a/03

m. (pak ve mevzūn ol-) 17a/07

m. (tolu ve mevzūn ol-) 16b/08

m. ol- 10a/04, 11a/11, 11b/08,

11b/12, 12b/07

m. ve az ol- 35b/09

m. ve berk ol- 14a/04

m. ve düzce ol- 17a/08

m. ve ince ol- 10a/12

m. ve uzun ol- 10b/01

m. yörü- 15a/12

[=16]

meydān Ar. Üzerinde bina vb. şeyler bulunmayan düz, açık ve geniş yer, açıklık, alan, saha.

m. 8a/05

[=1]

Meymūn Hz. Ali'nin atı.

m. 15a/07, 15a/09, 15a/09

[=3]

mezheb (< Ar. zehāb) Bir dinde belirli görüş ve anlayış farklılıklarından doğan kollardan her biri.

m.+idür 8a/08

[=1]

mezīd (< Ar. ziyāde) Artma, çoēalma.

m. eyle- 5b/10

[=1]

mezkūr (< Ar. zıkr) Az önce adı geçen, sözü edilen, yukarıda anılan, zikrolunan.

m. 4b/07, 4b/07, 8b/05, 8b/05,

9a/10, 12a/07, 15a/01, 15a/09, 18a/04, 21a/06, 21a/09, 21b/05, 21b/08, 22b/12,

23a/05, 23a/07, 23a/13, 23b/05, 24b/06,

24b/08, 25a/04, 25a/04, 25a/10, 25b/07,

25b/10, 25b/11, 27a/06, 27b/10, 30a/02,

30b/12, 31a/01, 31a/06, 31a/10, 31b/10,

32a/12, 32b/04, 32b/04, 33a/01, 33a/02,

33a/04, 33a/12, 33b/01, 33b/08, 33b/09,

34a/03, 34a/12, 34b/10, 35a/10, 36a/11,

36a/12, 36b/13, 37b/08, 37b/12, 38a/08,

38b/07, 38b/07, 38b/12, 39a/02, 39a/08,

39b/05, 39b/10, 39b/10, 40a/01, 40a/06,

41a/13, 42a/11, 42a/13, 44a/02, 44a/13,

44a/13, 44b/07, 44b/13, 45a/09, 45a/11

m.+ı 42a/02, 43b/13

m. ol- 8a/01, 23a/10

[=78]

mezkūrāt (< Ar. mezkūr) Zikrolunanlar.

m. 30a/09
m.+ı 31a/04
m.+ıla 31b/01
 [=3]
mīḥ Far. Çivi, büyükçe çivi.
m.+ı 33b/04, 36b/06
 [=2]
mıkdār (< Ar. qadr) Bir şeyin ölçüsü, sayısı veya ölçülebilme, sayılabılme, azalıp çoğalabilme durumu, nicelik, kemiyet.
m. 44a/09
m. (bir mıkdār) 18b/07, 27a/02, 30b/09, 30b/12, 32a/02, 36b/08, 36b/13, 42a/02, 43a/04, 43b/04, 44b/06, 44b/07, 44b/07
m. (bir ok adım mıkdār) 28b/05
m. (bির dirhem) 33b/07
m. (bির mıkdār) 31b/03, 42a/10, 45a/09
m. (üç ok adım mıkdār) 28a/04
m.+ı (beş dirhem mıkdārı) 39a/01
m.+ı (bir dirhem mıkdārı) 31a/07, 44b/11
m.+ı (dört beş okka mıkdārı) 27b/12
m.+ı (iki çekirdek mıkdārı) 34b/04
m.+ı (otuz dirhem mıkdārı) 41b/04
m.+ı (toğuz ay mıkdārı) 24a/11
m.+ına (iki şölüş mıkdārı) 10a/06

m.+ınca 29b/06
m.+ını (arpa mıkdārı) 38a/05
m.+ını (bir dirhem mıkdārı) 37a/08
m.+ını (bir mıkdār) 44b/02
m.+ını (buçuk dirhem mıkdārı) 39a/06
m.+uñ (iki mıkdār) 15a/01
 [=34]
Mıṣr Kuzey Afrika'da bir Arap ülkesi.
m. 7a/13, 8b/05, 23b/03
m.+a 23b/04
m.+ı 8b/05, 23a/12, 23a/13
m.+uñ 23b/04, 23b/04
 [=9]
mıṣrā' Ar. Bir beyit, şiir veya manzumenin satırlarından her biri, dize.
m. 17b/05
 [=1]
midād Ar. Yazı mürekkebi.
m. 5b/04
 [=1]
mihmān Far. Misafir, konuk.
m.+da 4b/07
 [=1]
mihter Ar. Daha büyük.
m.+i kāyināt 2a/01
 [=1]
mīl Far. Çeşitli işlerde kullanılmak üzere farklı kesit ve ölçülerde yapılmış metal çubukların ortak adı.
m.+i 37a/10
m.+ile 38b/10, 39a/06, 40a/01
 [=4]

min ba'd Ar. Bundan sonra, bundan böyle.

m. 37b/12

[=1]

minnet-hā (?)

m.+yı bī-evvel 1b/02

[=1]

mīr Far. Baş, başkan, reis, amir, emir, bey.

m.+i nām-dār 5b/09

[=1]

misāfir (< Ar. sefer) Görüşme, ziyaret vb. amaçlarla birinin evine veya bir yere gelen ve geçici olarak kalan kimse, konuk, mihman.

m. eyle- 40b/01

[=1]

miskī Ar. El, ayak, boyun ve kulaktan oluşan bu dörtlüye verilen isim.

m. 18b/02

[=1]

mişl Ar. Eş, benzer, manend.

m.+ini 5a/11

[=1]

mizāc Ar. Huy, yaratılış, tabiat.

m.+ı 18a/02, 29b/08

m.+ına göre 25b/13

m.+ını 29a/03

[=4]

mor Kırmızıya çalan menekşe rengi, mavi ile kırmızının karışmasından meydana gelen renk.

m. 17b/06, 17b/06

[=2]

mu'āmele (< Ar. 'amel) Başkasına karşı olan davranış, davranış biçimi, tutum.

m. it- 28b/04

[=1]

mu'ammā (< Ar. ta'miye) Dîvan edebiyatında bir kimsenin adını buldurmak için bilmece şeklinde söylenen söz, mısra, beyit.

m. 5a/13

[=1]

mu'āvenet (< Ar. 'avn) Yardım.

m. it- 2b/02

[=1]

Mu'āviye Emevi hilafetinin kurucusu.

m. 8b/05

m.+den 8b/15

m.+ye 8b/05

[=2]

mu'aẓẓam (< Ar. ta'ẓīm) Büyüklüğü şüphe götürmeyen, yüce, ulu.

m. 1b/05

[=1]

Mūcez İbn Sina'nın El-mucez fi'l-mantık Risalesi.

m. 4a/13, 4a/13

[=2]

mufazzal (< Ar. faẓl) Başkalarına üstün tutulmuş. Tafdil edilmiş.

m. 1b/05

[=1]

muḥaccel Ar. Ayağı sekili, beyazlı at.

m. 18b/06, 18b/06

m. (ğurrelü ve muḥaccel ol-)

18b/05

[=3]

muḥālif (< Ar. muḥālefet) Uygun olmayan, uymayan, benzemeyen (şey), aykırı, zıt.

m. 21b/08, 28a/11eyle-ye, 29a/12

m.+dür 24a/09

m. ol- 16a/13, 16a/13, 26b/08

[=7]

Muḥammed Son peygamber. İslam peygamberi. Krş. **Muṣṭafā**

m. (ḥazret-i Muḥammed

Muṣṭafā) 5b/13

[=1]

Muḥammedü'l-Muṣṭafā Bk.

Muḥammed

m. 2a/01

[=1]

muḥannes (< Ar. taḥnīs) Kalleş, korkak, alçak, namert .

m. 10b/06

m. (‘ācız ve muḥannes ol-)

14b/13

m. ve ḳorkaḳ ol- 18a/11

[=3]

muḥkem (< Ar. iḥkām) İyice, adamakıllı, sağlamca.

m. 17a/10, 20a/07, 22b/12,

27a/07, 30b/10, 31a/04, 32a/01, 32a/12,

35b/13, 36a/05, 38a/08, 38b/06, 38b/07,

39b/13, 40b/10, 43b/13

m. (yoğun ve muḥkem ol-)

25b/01

[=17]

muḥtāc (< Ar. iḥtiyāc) Bir şeye veya kimseye ihtiyacı olan, ihtiyaç duyan.

m. ol- 3a/11, 4a/03

[=2]

muḥtelif (< Ar. iḥtilāf) Farklı, çeşitli, çeşit çeşit, türlü.

m.+dür 25a/13

[=1]

muḳābele (< Ar. ḳibel) Birbirine karşı koyma, çatışma.

m.+de 6b/04

[=1]

muḳaddem (< Ar. taḳdīm) Zaman bakımından daha eski olan, önce, evvel, önceki, evvelki.

m. idi 4b/07

[=1]

muḳāvemmet (< Ar. ḳiyām) Karşı koyma, boyun eğmeme, dayanma, direnme, direniş.

m.+it- 40b/01

[=1]

muḳayyed (< Ar. taḳyīd) Bir şeye veya kimseye maddi yahut manevi bir bağla bağlanmış olan, bağlı, kayıtlı.

m. ol- 30b/01

[=1]

muḳteżā (< Ar. iḳtizā) Bir şeyin gereği olan, gereken, lazım gelen şey, gerek, icap.

m. 4b/13

[=1]

mūm Far. Bal mumu, erimiş iç yağı, parafin, stearik asit gibi maddelerden

daha çok çubuk şeklinde dondurularak yapılan ve ışığından faydalanmak için ortasına yerleştirilmiş bir fitili üst kısmından yakmak suretiyle kullanılan basit bir aydınlatma aracı.

m.+ı (bal mūmı gibi) 26b/08

[=1]

mumāzec Ar. Karışık olma.

m.+dür (ğayr-ı mumāzec)

21b/11

[=1]

murād (< Ar. irāde)

m. 5a/13, 5b/13, 6a/07, 7b/09, 8a/01, 8a/08, 11b/07, 12b/07, 13b/04, 18b/02

m.+ca 8b/13

m.+dur 8a/08

[=12]

murdār Far. Kirli, pis, iğrenç.

m. 37a/01, 33b/08, 35a/11, 36b/04

m. ol- 41a/02

[=5]

muruş Karış kelimesi ile birlikte kullanılıp bir ikileme kuran ve düz olmayan anlamlarına gelen bir kelime.

m. (karış muruş ol-) 10b/11

[=1]

muşāhabet (< Ar. şöhet) Karşılıklı konuşma, görüşme, sohbet.

m. eyle- 29b/06

[=1]

musahhar (< Ar. teshir) Büyülenmiş, büyülü, büyü ile aldatılmış.

m. et- 2a/11

m. eyle- 3a/12

[=2]

muşaykal (< Ar. şikāl) Cilalanmış, parlatılmış, mücella.

m. 18a/10

[=1]

Muştafā Bk. Muhammed

m. (hazret-i Muhammed

Muştafā) 5b/13

[=1]

muṭābık (< Ar. tabk) Uygun, münasip, muvafık.

m. ol- 14b/02

[=1]

mu'tād (< Ar. i'tiyād) Alışılmış, adet edinilmiş şey, alışkanlık, adet.

m. ol- 29b/08

[=1]

muṭāleb (< Ar. taleb) İsteme, istekte bulunma, talep etme.

m. (taḥşıl-i muṭāleb) 4a/10

[=1]

mutazammın (< Ar. tezammun) İçine alan, içeren, kapsayan, havi ve şamil olan.

m. 4a/12

[=1]

mu'teber (< Ar. i'tibār) Saygı gören, hatırı sayılır, saygın, itibarlı.

m. 12b/04, 12b/10, 21b/08,

23a/08

m.+dür 14a/06

m. ol- 5a/13, 10b/07, 12a/07,

13a/04, 14b/07

m. ve iri ol- 20a/04

[=11]

muṭṭlaḳ (< Ar. iṭlāḳ) Kesin, kati, tam, eksiksiz.

m. 1b/03

[=1]

muṭṭarid (< Ar. iṭṭirād) Düzenli bir şekilde, hiç değişmeden birbiri ardınca olan, tek düze sürüp giden, monoton.

m. 8b/09

[=1]

muṭvāfıḳ (< Ar. muṭvāfaḳat) Uygun, münasip.

m.+dur 40a/09

[=1]

mübālaḡa (< Ar. bulūḡ) Bir şeyi gerçekte olduğundan daha fazla, daha büyük gösterme, abartma.

m. 7a/04, 8a/01, 10b/06

m. ile 9b/11

[=4]

mübārek Ar. Hayırlı, uğurlu, kutlu, mukaddes.

m. 23a/08

m. (eyü ve mübārek ol-) 19a/10

m.+dür 18b/10

m. ol- 12b/04, 16a/11

[=5]

mübeccel (< Ar. tebcīl) Yüceltilmiş, ululanmış, yüce, ulu.

m. ve mükerrerem eyle- 1b/05

[=1]

müberrā (< Ar. tebri'e) Her türlü beşeri zaaf ve ihtiyaçtan beri, uzak olan, hiçbir şeye veya kimseye ihtiyacı bulunmayan.

m.+dur 5b/07

[=1]

mübeyyen (< Ar. tebyīn) Açıkça ortaya konan, açıkça bildirilen, açıklanan, beyan edilen.

m. 4a/11

[=1]

mübīn (< Ar. beyn) Açık, belli, aşikar, vazıh.

m. 27a/07

[=1]

mücerreb (< Ar. tecrübe) Denenmiş, sınanmış, tecrübe edilmiş.

m.+dür 31a/13, 32b/04, 37a/10, 39a/06, 42a/02

[=5]

mücerred (< Ar. tecrīd) Yalnız, tek, tek başına, münferit.

m. 27a/07

[=1]

müd Ar. Değeri kullanıldığı yere göre değişen eski bir tahıl ölççeği ve bu ölçek miktarı tahıl.

m. (iki üç biñ müd) 40b/01

[=1]

müddet Ar. Zaman, vakit, süre.

m.+de 44b/07

m.+ini 26a/03

[=2]

müdevver (< Ar. tedvīr) Yuvarlak.

m. 10a/03, 11b/01

[=2]

müfessir (< Ar. tefsīr) Kur'an-ı Kerim ayetlerini tefsir usulüne göre açıklayan, bu hususta eser yazan kimse.

m.+ler 23a/10

[=1]

müfid (< Ar. ifāde) Fayda veren, yarar sağlayan, faydalı, yararlı.

m. ol- 30b/12, 30b/13

[=2]

müfzī Ar. Ulaştıran, ulaştırılmış, müncer.

m. 4b/12

m. (sebeb-i müfzī) 4b/13, 4b/13

[=3]

mühmelāt (< Ar. muhmel) Anlamsız, boş şeyler.

m. 10b/13

[=1]

mühr Ar. Atın yürüyüp oynamaya başladığı vakit aldığı isim.

m. 24a/13

[=1]

mükerrem (< Ar. tekrīm) Saygı değer, hürmete layık, yüce, aziz, muhterem.

m. (mübeccel ve mükerrem eyle-) 1b/05

[=1]

mükevvināt (< Ar. tekvīn) Yaratılanlar.

m.+ı 2a/10

[=1]

mülāyim (< Ar. mülāyemet) Uygun, muvafık, munasip.

m. ol- 26b/08

[=1]

mülk Ar. Ülke, alem, diyar, dünya.

m.+i (erbāb-ı mülk-i devlet)

4a/02

[=1]

mülūk (< Ar. melik) Hükümdarlar, padişahlar, melikler.

m. 19b/10

m.+ı (iftihār-ı mülūk-ı āşaf-fer)

5a/06

[=2]

mümkün (< Ar. imkān) Olması, gerçekleşmesi imkan dahilinde olan, olabilir, kabil, muhtemel.

m. ol- 29a/13, 29b/07

[=2]

münāsebet (< Ar. nisbet) Sebep, vesile.

m.+ile 30a/09

[=1]

münāsebetü'l-‘azā Ar. Vücut ölçüleri birbiriyle uyumlu ve orantılı olan.

m. 21b/13, 24a/07

[=2]

münāsib (< Ar. münāsebet) Uygun, yerinde.

m.+dür 9a/03, 40a/09

[=2]

müntehā (< Ar. intihā) Bir şeyin varabileceği son nokta, son, nihayet.

m. 1b/02

[=1]

mürāca‘at (< Ar. rücū‘) Bir istek için bir kimse veya makama başvurma, başvuru.

m. it- 4b/07
[=1]
mürdeseng Far. Doğal kurşun oksit.
m. 34a/01
[=1]
mürekkeb (< Ar. terkīb) Birden fazla şeyin bir araya gelmesinden meydana gelmiş, birleşik.
m. eyle- 4a/07, 4a/09
m. ol- 23a/03
[=3]
müsā‘ade Ar. İzin.
m. eyle- 26a/06
[=1]
müslümān (< Ar. muslim) İslam dininden olan kimse, müslim, Muhammedî.
m. 23a/13
m.+lar 23a/13
m.+lara 6a/07
m.+laruñ 23a/13
[=4]
müslümānlık Müslüman olma durumu.
m.+a (müslümanlığa) 8a/12
[=1]
müstaķīm (< Ar. istikāmet) Doğru, düz.
m.+e (tab‘-ı müstaķīm) 17a/11
[=1]
mütebşir (< Ar. büşrā) Müjdeleyen.
m. 23a/08
[=1]
müsveddāt (< Ar. müsvedde) Karalamalar, taslaklar.
m. 4b/10

[=1]
müşābih (< Ar. müşābehet) Benzeyen, benzer, mümasil.
m. ol- 9b/11, 9b/13, 13b/04, 17a/11, 18b/03, 20b/09, 23a/05
[=7]
müşāhid (< Ar. müşāhede) Gören, müşahede eden (kimse).
m.+dür 2a/13, 2b/11, 37b/12, 41a/13
[=4]
müşekkel (< Ar. teşkīl) Şekli, yapısı gösterişli, iri, heybetli.
m. 16b/05, 21b/13
[=2]
müşerreffe (< Ar. teşrīf) Şeref kazanmış, şereflenmiş, şerefli.
m.+de (Mekke-i müşerreffe)
3a/10
[=1]
müşīr (< Ar. işāret) Emir ve işaret eden, yol gösteren (kimse).
m.+i (kār-sāz-ı müşīr-i ‘ālī-şān)
5a/04
[=1]
müşkil (< Ar. işkāl) Zor, güç, çetin.
m. 9a/03
[=1]
mütāba‘at (< Ar. teba‘) Birine uyup arkasından, izinden gitme, ona tabi olma.
m. 2b/01
[=1]
müte‘addid (< Ar. te‘addud) Çok sayıda, birçok.

m. 21b/07

[=1]

müte'ahhırın (< Ar. te'ahhur)

Sonrakiler, sonra gelenler.

m. 4b/07

[=1]

müte'allık (< Ar. te'alluk) Ait, dair, ilgili, alakalı.

m.+dür 30a/09

m. ol- 24a/03

[=2]

müteḳaddimīn (< Ar. teḳaddum) Eski insanlar, eskiler.

m. (ḥükemā-yı müteḳaddimīn)

37a/01

[=1]

mütenāsib (< Ar. tenāsüb) Birbirine uyan, uygun, uyumlu, orantılı.

m. ol- 9b/10

[=1]

mütenāvil (< Ar. tenāvil) El uzatıp alan.

m.+dür 6a/09

[=1]

müteväri (< Ar. tevārī) Bir şeyin arkasına veya altına geçip saklanan, saklı, gizli.

m. 4b/11

[=1]

müteveccih (< Ar. teveccüh) Yönelmiş, yönelen.

m. ol- 7b/09

[=1]

mütevellid (< Ar. tevellüd) –den doğmuş, ileri gelmiş, hasıl olmuş.

m. ol- 23b/02

[=1]

N

nā-bedīd Far. Meydanda olmayan, görünmez.

n. it- 40a/01

n. ol- 25b/10, 34b/07

[=3]

nā-ḥār Far. Çaresiz.

n. ol- 22a/01, 44b/07

[=2]

nādirü'l-vuḳū' Ar. Nadiren gerçekleşme.

n. (ba'īd ve nādirü'l-vuḳū' ol-)

21b/03

[=1]

nāfi' (< Ar. nef') Faydalı, faydası olan, menfaatli.

n. 32b/03, 42a/02, 44b/13

n.+dür 45a/09

n. ol- 39a/06, 39b/02

[=6]

nāfi'a (< Ar. nāfi') Bir yeri bayındır duruma getirmek için yapılan işlerin bütünü, bayındırlık işleri.

n. (veṣāyā-yı nāfi'a) 5b/10

[=1]

nā-gāh Far. Zamansız, vakitsiz.

n. 2b/10

[=1]

nā-ḥaḳ Boş, beyhude, abes.

n. 29a/08
[=1]
nā-ḥayr Hayırlı olmayan, hayırsız.
n. olın- 27b/02
[=1]
nāhn Far. Tırnak.
n. 39a/08
[=1]
nāhune Far. Zufra hastalığının
Farsçadaki karşılığı.
n. 39a/08
[=1]
naql Ar. Ağızdan ağıza veya kitaplar
yoluyla gelmiş olan bilgi.
n. olın- 39a/06, 42a/02
[=2]
na‘l Ar. At, eşek gibi binek ve yük
hayvanlarının tırnaklarının aşınmasını
önlemek için ayaklarına çakılan demir
parçası.
n.+ı 14b/02, 14b/02
[=2]
na‘lsiz Nalı olmayan.
n. 13b/09
[=1]
nām Far. İsim, ad.
n. 3a/08, 4a/11, 4a/13, 8b/02,
15a/08, 15a/09, 16a/01
[=7]
nām-dār Far. Namlı, ünlü, meşhur.
n.+ı (mīr-i nām-dār) 5b/09
[=1]
nā-mübārek Kutlu, kutsal olmayan.
n. ol- 18a/13

[=1]
naşihat Ar. Bir kimseye doğru yolu
göstermek, yapması ve yapmaması
gereken şeyler üzerine dikkatini çekmek
için söylenen söz, öğüt, pend.
n.+dan 22a/05
n.+lar eyle- 22a/04
[=2]
naşır (< Ar. naşr) Yardım eden, imdada
yetişen (kimse), yardımcı, muin.
n. (zahīr ve naşır ol-) 8b/05
[=1]
nāşūr Ar. Fistül.
n. 36a/11, 36b/03
n. bağla- 35b/08
n.+ıla bile 35b/10
[=4]
nā-tamām Far. Tamamlanmamış, yarım
kalmış.
n. iken 24a/08
[=1]
naẓar Ar. Bakış, bakma, göz atma.
n.+ı 5a/10
n.+ını 12a/03
[=2]
nāz-gīr Far. İstenilen şeyi kolayca kabul
etmeyen, kendini ağır satan, nazlanan,
nazlı.
n.+dür 29b/08
[=1]
nāzile (< Ar. nüzūl) Daha ziyade soğuk
algınlığında ortaya çıkan ve burun akması
şeklinde kendini gösteren, virüslere bağlı
yukarı solunum yolları hastalığı, zükam.

n. 32b/04, 45a/04

n. gibi 30a/11, 32b/04

[=4]

ne Hangi şey, hangi anlamında soru zamiri.

n. 5b/02, 8a/01, 9a/06, 9b/10, 9b/10, 13b/06, 13b/06, 16a/02, 16a/03, 18a/04, 41a/13

n. (her ne) 8b/07, 18a/02, 19a/02, 21b/05, 27a/01, 28a/13, 29a/02, 29a/03, 29b/10

n. ise 19a/03

n. kadar 12a/07, 12b/13, 12b/13, 13a/03, 14a/05, 22a/02, 24a/03, 27b/02, 29a/13, 32b/02

[=31]

nebāt Ar. Bitki.

n. 5b/04

[=1]

nefes Ar. Akciğerlere hava alıp verme ve bu yolla alınıp verilen hava, soluk.

n. 32b/07

n. al- 44a/02

n.+i 38a/01, 38a/04, 40b/05

n.+ini 44a/07

[=6]

nefret Ar. Bir şeyi veya bir kimseyi beğenmemekten, kötü bulmaktan ileri gelen şiddetli itici duygu, iğrenç bulup tikslenme.

n. eyle- 2b/05

[=1]

nefs Ar. Bir kimsenin kendi öz varlığı, öz benliği, kişiliği.

n.+inde 20a/11

n.+inüñ 4a/04

[=2]

neft Petrolün damıtılmasından elde edilen ve yağlı boyaları inceltmede kullanılan, gaz yağına yakın özellikte sıvı.

n. 31a/07, 32a/05, 33b/05

[=3]

nem Far. Hafif ıslaklık, hafif yaşlık.

n.+ile 13b/09

[=1]

nemā Ar. Gelişme, büyüme, artma, çoğalma.

n. (neşv ve nemā bul-) 3a/10

[=1]

nere Hangi yer anlamında bir kelime.

n.+den 14b/10

n.+ye 14a/12, 14b/04, 14b/10, 22b/11, 22b/12

[=6]

nesl Ar. Aynı yıllarda yaşamış olan, yaklaşık aynı yaşta bulunan kişilerin bütünü, kuşak.

n.+indendür 3a/03, 23b/09

n.+ini kes- 23b/05

[=3]

nesne Belli bir ağırlığı, maddesi ve hacmi olan her türlü cansız varlık, şey.

n. 5a/13, 27b/02, 27b/13, 31b/13, 33a/08, 34a/13, 37b/10, 37b/12, 38b/07, 38b/07, 38b/07, 38a/07, 39a/06, 39a/10, 44a/02

n.+den 45a/02

n.+dür 13a/02, 34a/13

- n. gibi** 38a/08
n.+ler 6a/13
n. ol- 41a/13
n.+si 24a/08, 44a/07
n.+ye 29b/08, 34b/11
n.+yi 29b/10, 40b/01
 [=27]
neşv (< Ar. nüṣū) Büyüme, gelişme, boy atma.
n. ve nemā bul- 3a/10
 [=1]
nev' Ar. Cins, tür.
n.+i insān 1b/04
n.+i ta'alluk 2b/12
 [=2]
nıṣf Ar. Yarı, yarım, nim.
n.+ına 12a/10
 [=1]
nice Çok, pek çok, birçok.
n. 4a/12, 8b/06, 8b/13, 26b/08, 27a/04, 27a/07, 39a/06, 40b/01
n. nice 21b/10, 25b/13
n.+sine 7a/12
 [=11]
nihād Far. Huy, yaratılış, tabiat.
n. 2b/12
 [=1]
nihāyet Ar. Son.
n. bul- 5a/13, 5a/13
 [=2]
nīk-nāmī Far. Namı güzel olan.
n.+de 5a/11
 [=1]
nisbet Ar. Ölçü, derece.
n. 12a/09
 [=1]
nişān Far. İşaret, belirti, iz, alamet.
n. 5a/04, 14b/10, 16b/02, 16b/02, 16b/03, 16b/03, 41a/05
n.+ı 6a/03, 23a/13, 30b/02, 31b/11, 32b/06, 33a/07, 37a/01, 40a/03, 42b/09, 43a/06
n.+ına 14b/02
n. ko- 23a/05
n.+lar 23b/05
n.+ları 43a/10
n.+larınca 8a/05
 [=22]
nişānla- İz, nişan koymak.
n.-mıṣlar 25b/13
 [=1]
nişāzır (< Far. neṣṣādūr) Amonyak tuzu, amonyum klorür. Krş. **nuṣāzır**
n. 35a/04
 [=1]
nitekim Cümle başında kendisinden önce gelen cümledeki hükmü doğrulamak için “gerçekten, hakikaten, nasıl ki ... olduğu gibi” anlamlarında kullanılır.
n. 4b/07, 5a/13, 6a/07, 7b/09, 8a/01, 8a/08, 10a/11, 13a/04, 17a/11, 17b/05, 18b/06, 23a/01, 25a/04, 25a/13, 37b/12, 38b/07, 40a/05, 42b/07, 45a/04
 [=19]
niyāz Far. Bir dileğin yerine getirilmesi için yalvarma, yakarma, rica.
n. (rū-yı niyāz tut-) 2b/10
 [=1]

niyet Ar. Bir şeyi yapmayı önceden kurma, zihinde tasarlama, yapmayı aklına koyma, yapmaya karar verme.

n. 7b/09

n.+e 7b/09

n.+i 7b/09, 7b/10

n.+ine 8a/01, 8a/03, 8a/13

[=7]

nizā' Ar. Çekişme, kavga, anlaşmazlık, ihtilaf.

n. eyle- 9a/08

n. (baḥs ve nizā' ol-) 8b/12

[=2]

noḳṭa (< Ar. nuḳṭa) Bazı harflere konan küçük işaret.

n. 5a/13, 5a/13, 5a/13

n.+da 5a/13

n.+dur 5a/13

n.+lar 14a/09

n.+ya 5a/13

[=5]

nūr Ar. Kalp gözüyle his ve idrak edilen gönül açıcı aydınlık, maddi olmayan hususlarda basiret gözüyle görülen ve gerçeği görmeyi sağlayan manevi ışık.

n.+ı hidāyet 2a/02

[=1]

nūriyā "Ey nur !" anlamında bir ünlem sözü.

n. 5b/03

[=1]

nuşret Ar. Yardım, Allah'ın yardımı.

n. 23a/05

n. bul- 23a/05

n.+ine 23a/06

[=3]

nuşāzır Bk. nişāzır

n. 36a/04

[=1]

naẓm Ar. Vezinli, kafiyeli söz dizisi.

n. 5a/03

[=1]

Nil Nil nehri.

n. 23b/04

[=1]

O

od Ateş.

o. 36b/08

o.+a 39a/06

o.+a yan- 23a/13

[=3]

oğ- Elini bir şeyin üzerinde bastıra bastıra gezdirmek.

o.-alar 34a/12

[=1]

oğlan aşı Çakşır veya çakşur otu olarak da bilinen yabani bir ot. Ferula elaeochytris.

o. 31a/02

[=1]

oğlancuḳ Küçük erkek çocuk.

o.+ı (oğlancuḳı) 28a/03

o.+laruñ 25a/13

[=2]

oğra (?)

o.+dan 40b/01, 44b/07

[=2]

oğul Erkek çocuk.**o.** 4b/13, 22a/05, 22b/12**o.+ı (oğlı)** 8b/05**o.+ını (oğlını)** 22a/03

[=5]

oğuşdur- Elleriyle sürterek ovmak.**o.-salar** 37b/04**o.-up** 27a/05

[=2]

oğşa- (Sevgisini, şefkatini belli etmek için) Elini bir şey üzerinde hafif hafif gezdirmek.**o.-ya** 28a/13

[=1]

oğ Yay denilen aletle fırlatılan ve ucunda sivri bir demir bulunan ince kısa değnek, tir.**o. (bir oğ adım mıkdār)** 28b/05**o. (üç oğ adım mıkdār)** 28a/04

[=2]

oğka (< Ar. ūkıyye) 1283 gramlık eski bir ağırlık ölçüsü birimi, kıyye.**o. (dört beş oğka mıkdārı)**

27b/12

[=1]

ol 1. İşaret sıfatı.

o. 2b/02, 2b/04, 2b/04, 2b/09,
 2b/13, 2b/13, 3a/08, 3a/08, 3a/09, 3b/06,
 3b/09, 4b/03, 5a/09, 5b/09, 6a/07, 7b/07,
 7b/08, 7b/08, 7b/09, 8a/03, 8a/12,
 8b/02gayet, 9a/11, 9b/06, 9b/11, 10b/01,
 10b/06, 10b/12, 11b/12, 12a/08, 12b/03,
 12b/10, 13a/07, 14b/01, 14b/07, 15a/09,

16a/04, 22a/01, 22a/08, 22a/13, 22b/02,
 22b/11, 23a/13, 24a/06, 25a/13, 25b/11,
 26a/05, 26b/08, 26b/08, 26b/08, 26b/13,
 27a/01, 28b/04, 29a/04, 29a/13, 29b/08,
 29b/08, 29b/10, 29b/10, 32a/05, 32a/09,
 35b/05, 36a/05, 36b/13, 37a/01, 37a/13,
 37b/07, 37b/12, 38a/05, 38b/06, 39a/02,
 39a/06, 39a/08, 40b/01, 40b/01, 40b/01,
 40b/01, 41b/02, 42a/02, 42a/02, 42a/08,
 42b/05, 43a/03, 44a/06, 44b/07, 45a/02

o. kadar 12b/13, 20a/04, 20b/05,

24a/08, 27b/02, 28a/02, 28b/10, 32a/04

[=94]

ol 2. İşaret zamiri.

o. 5a/05, 5a/09, 6b/08, 8a/10,
 9a/05, 9a/06, 9b/01, 10b/01, 13a/02,
 16b/04, 25b/04, 26b/02, 26b/03, 44a/07

o. ancılayın 25a/13, 29b/10,
 32b/04, 40a/05

o. anda 3b/09, 6a/07, 13b/04,
 21a/06, 23b/04, 25b/11, 29a/13

o. andan 2b/05, 2b/11, 2b/13,
 2b/13, 3a/08, 3a/13, 4b/07, 5b/13, 6a/07,
 6a/11, 6a/11, 8a/01, 8a/07, 8a/08, 8a/11,
 8b/10, 9a/01, 10a/05, 10a/06, 10b/02,
 12a/08, 12a/11, 12b/03, 12b/04, 14a/03,
 14a/13, 14b/02, 14b/12, 15a/04, 15a/09,
 18a/03, 22b/09, 23a/05, 23b/01, 23b/02,
 23b/04, 23b/05, 24a/03, 24a/09, 24a/11,
 24a/11, 25b/03, 29a/04, 29b/08, 30b/02,
 32b/07, 36a/11, 37a/01, 38a/08, 38a/10,
 39a/09, 39a/11, 40b/01, 41a/13, 44a/05,
 44a/07, 44b/07, 44b/07

o. andan sonra 24a/05, 24b/01, 24b/06, 25b/11, 27b/09, 27b/11, 31a/07, 33b/04, 33b/13, 34a/04, 35a/12, 36a/02, 36a/09, 36b/06, 38a/13, 39a/04, 39b/11, 42a/02, 42a/07

o. andandur 44a/07

o. anı 3a/01, 5a/13, 5b/02, 8a/01, 8a/08, 8a/09, 9a/04, 9a/04, 9b/06, 9b/07, 26a/04, 26a/05, 29a/13, 29b/10, 33a/07, 37b/12, 40b/01, 40b/01, 41a/13

o. anlar 2b/05

o. anlar gibi 41a/13

o. anlara 24b/13

o. anları 3a/08, 14a/03, 22a/10

o. anların 3a/03, 4a/03, 23a/13, 23b/05, 40b/01, 42a/13

o. anuñ 2a/13, 2b/01, 2b/04, 2b/06, 2b/13, 3b/02, 3b/05, 4a/08, 4a/10, 6a/09, 6a/09, 7a/13, 8a/07, 12b/04, 13a/13, 14b/05, 15a/09, 16a/04, 18a/07, 20b/11, 23a/06, 23b/02, 26a/08, 29a/04, 31b/08, 32a/11, 34a/13, 36b/01, 37a/10, 37b/12, 38b/07, 38b/10, 40b/01, 40b/01, 41a/09, 41a/13, 41a/13, 41a/13, 41b/11, 43b/05, 43b/09, 44a/13, 45a/02

o. anuñ-çün 16a/13, 22b/12, 22b/12, 24a/03, 27a/07, 34b/10, 37a/01, 44a/02

o. anuñ-ıla 3b/03, 7b/06, 9a/10, 23b/05, 27b/09, 27b/11, 28a/01, 28a/02, 29a/05, 34a/12, 40b/01, 40b/01, 43b/06

o. anuñ gibi 6a/13, 14b/06, 16a/04, 16a/07, 17b/11, 18a/06

o. aña 2a/11, 2a/13, 2b/02, 2b/10, 3a/12, 4b/06, 4b/07, 6a/13, 7b/09, 7b/09, 7b/11, 9b/06, 9b/07, 9b/13, 9b/13, 10b/13, 11a/07, 11a/09, 11a/10, 13a/07, 13b/04, 16a/04, 16a/12, 16b/13, 16b/13, 19a/06, 19a/09, 20b/11, 21b/04, 22a/04, 23a/02, 24a/04, 24a/10, 24a/12, 24a/13, 25a/04, 25b/11, 27b/09, 27b/13, 28b/03, 29b/08, 31a/06, 32a/03, 32a/07, 32b/03, 34b/09, 34b/10, 35a/09, 38b/10, 41a/08, 42a/02, 42a/09, 42b/03, 43b/04

o. aña göre 12a/07, 24a/09

o.+dur 9b/08, 10a/03, 13a/10, 13b/04, 18a/09, 18a/09, 18a/10
[=267]

ol- Meydana gelmek, varlık kazanmak, vuku bulmak.

o.-a 5a/13, 6a/13, 8a/08, 8a/09, 9b/10, 9b/11, 9b/11, 9b/11, 9b/13, 10a/01, 10a/04, 10a/04, 10a/07, 10a/07, 10a/11, 10b/02, 10b/02, 10b/04, 10b/06, 10b/08, 10b/10, 10b/10, 10b/12, 10b/13, 11a/01, 11b/10, 11b/12, 11b/12, 12a/01, 12a/09, 12a/10, 12a/11, 12a/13, 12b/07, 12b/08, 12b/12, 12b/13, 12b/13, 13a/10, 13a/12, 13a/13, 13a/13, 13b/04, 13b/04, 13b/04, 13b/05, 13b/06, 13b/07, 13b/08, 13b/10, 13b/10, 14a/02, 16b/06, 16b/07, 16b/08, 16b/10, 16b/12, 16b/13, 17a/02, 17a/05, 17a/07, 17a/09, 17a/11, 17a/11, 18a/09, 18a/09, 19a/09, 19b/03, 19b/04, 20a/09, 21a/06, 21a/07, 21b/01, 21b/02, 21b/13, 22a/01, 22a/13, 22b/13, 23a/01, 23a/03, 23b/11, 23b/12, 24a/04, 25b/11,

25b/13, 26a/03, 29b/08, 29b/13, 30b/13,
32a/06, 32b/03, 33a/05, 33a/11, 33b/07,
33b/11, 34a/12, 35a/12, 35b/09, 36a/11,
38a/02, 38a/13, 38b/09, 38b/11, 39a/03,
39a/06, 39a/06, 39a/06, 39b/02, 39b/02,
39b/10, 40a/07, 40a/09, 40b/08, 42a/02,
42b/05, 44a/04, 44a/06, 44a/13, 45a/02,
45a/09

o.-acık 6b/12, 12a/09, 14b/13,
16a/04, 27b/04, 34b/01, 38b/06

o.-alar 6a/07, 9b/12

o.-an 5b/10, 6a/03, 6a/13, 7a/13,
8a/01, 8a/08, 8a/08, 12b/07, 13b/09,
13b/13, 16b/04, 16b/09, 17a/01, 17a/07,
21b/06, 21b/08, 23a/10, 24a/03, 24a/11,
24a/11, 27a/07, 30a/09, 30a/13, 30b/01,
37a/01, 39b/10, 41a/13, 41b/05, 44a/06

o.-ana 22a/13, 40a/09

o.-anlar 6a/13, 9a/04

o.-asız 23a/05

o.-dı 2b/11, 3a/11, 3a/13, 3b/09,
4b/03, 4b/04, 5b/09, 6a/07, 8b/05, 8b/05,
14b/02, 15a/09, 22b/13, 23b/02, 23b/02,
23b/06, 26a/01, 42a/13

o.-duğı 4b/13, 8a/01, 8a/08,
8a/11, 8b/11, 12b/10, 17a/11, 26a/04,
29b/07

o.-duğı-çün 6a/13, 6b/01, 13b/04,
19b/10, 20b/09, 30a/09

o.-duğı için 18b/03

o.-duğın 8a/01

o.-duğundan 10a/03, 13b/03

o.-duğunu 21b/08

o.-duğunlayın 20b/11

o.-duğdan 8b/12

o.-duğları 4a/03

o.-dular 2b/06, 3a/08, 40b/01

o.-dur 13b/09

o.-mağan 22b/07

o.-mağ 5a/13, 7b/09, 7b/09,
8b/08, 8b/10, 8b/11, 10a/02, 10a/09,
10a/10, 10a/12, 10b/01, 10b/02, 10b/02,
10b/04, 10b/05, 10b/06, 10b/07, 11a/05,
11a/08, 11a/11, 11b/02, 11b/03, 11b/07,
11b/07, 11b/07, 11b/08, 11b/09, 12a/05,
12a/06, 12b/05, 13a/03, 13a/05, 13b/02,
13b/08, 14a/03, 14a/04, 14a/05, 14a/08,
17a/13, 17a/13, 17b/06, 21b/03, 28b/04,
35b/09, 44a/13

o.-mağda 17a/11

o.-mamak 8b/11, 10a/02, 10a/09,
10b/13, 11a/12, 11b/04, 12a/07, 14a/06

o.-mamakdan 5a/13

o.-mamış 18b/09

o.-masa 8a/08

o.-masına 7a/11, 17b/12

o.-masınıñ 11b/07

o.-masun 15b/02

o.-maya 10a/08, 10b/11, 10b/12,
10b/13, 11a/06, 11b/11, 11b/13, 12a/08,
12a/13, 12b/06, 12b/08, 12b/10, 12b/11,
12b/13, 13a/12, 13b/05, 13b/09, 13b/11,
13b/12ve, 13b/12ve, 13b/13, 14a/12,
16a/04, 17a/03, 27a/03, 33b/10, 44a/02

o.-mayup 20a/05

o.-maz 3a/08, 6b/13, 7a/04, 8b/10,
8b/11, 10a/03, 10b/06, 11a/08, 11b/12,
12a/09, 17b/13, 18a/05, 18a/07, 18a/09,

24a/03, 24a/09, 24a/09, 25a/13, 25b/11,
25b/11, 25b/12, 29a/04, 35b/09, 35b/09,
35b/09, 37b/12, 39b/03, 41a/13, 43a/10

o.-mazlar 30b/01

o.-mazsa 26a/13, 41b/07

o.-miş 3b/06, 39b/10

o.-mişdur 2a/13, 7a/13, 7b/09,
7b/12, 8a/11, 23a/05, 23b/04, 41a/13

o.-sa 5a/13, 5a/13, 5b/03, 5b/03,
5b/04, 5b/06, 8a/02, 8a/03, 8a/08, 8a/13,
8b/13, 10b/02, 10b/12, 11a/09, 11a/10,
11b/05, 12a/07, 12a/08, 12b/10, 12b/13,
13a/02, 13a/04, 14a/02, 14a/02, 14a/02,
14a/05, 14a/09, 14b/01, 14b/11, 17b/13,
18a/04, 18a/06, 18a/12, 18a/13, 18b/09,
18b/09, 19a/06, 19a/09, 19a/12, 20a/01,
20a/04, 20b/02, 20b/09, 21a/05, 21a/09,
28b/02, 29a/04, 29a/04, 31a/02, 35a/06,
35b/09, 35b/09, 36a/02, 37a/01, 38a/04,
38a/05, 38b/07, 38b/08, 38b/12, 41a/13

o.-sañ 22a/09

o.-sun 2a/01, 8a/01, 15b/02

o.-unca 3a/03, 5a/13, 8b/13,
16b/13, 16b/13, 26b/11, 34a/05, 34a/13,
36a/11, 38a/05, 38b/07, 44a/07, 44b/07

o.-up 2b/09, 6a/07, 9b/12, 10a/05,
10b/06, 11a/02, 11a/06, 12a/09, 12a/12,
12b/07, 12b/11, 12b/13, 13a/06, 13a/08,
13b/02, 13b/11, 14a/02, 14a/07, 21b/08,
22a/01, 25b/09, 27b/02, 29b/09, 30b/08,
35a/02, 36a/11, 44b/07

o.-ur 2a/13, 2a/13, 3a/02, 5a/13,
5a/13, 5a/13, 5a/13, 5a/13, 5a/13, 6a/03,
6a/11, 6a/11, 6a/11, 6a/11, 7b/09, 7b/11,

8a/01, 8a/01, 8a/11, 8b/06, 8b/10, 8b/13,
9a/10, 9a/10, 9b/05, 9b/11, 9b/11, 10a/11,
10a/11, 10b/01, 10b/01, 10b/01, 10b/02,
10b/06, 10b/06, 10b/06, 10b/07, 10b/07,
10b/09, 10b/13, 11a/04, 11a/09, 11b/07,
11b/12, 12a/07, 12a/07, 12a/07, 12a/08,
12a/08, 12a/08, 12a/09, 12b/01, 12b/03,
12b/04, 12b/04, 12b/10, 12b/13, 13a/02,
13a/02, 13a/02, 13a/02, 13a/04, 13a/07,
13a/07, 13a/07, 13a/09, 13a/10, 13b/09,
13b/09, 13b/09, 14a/02, 14b/02, 14b/07,
14b/12, 14b/13, 15a/02, 15a/03, 15a/05,
16a/07, 16a/11, 16a/13, 16a/13, 16a/13,
16a/13, 16a/13, 17a/13, 17a/13, 17a/13,
17a/13, 17b/06, 17b/06, 17b/06, 17b/06,
17b/09, 17b/11, 17b/12, 18a/01, 18a/02,
18a/02, 18a/04, 18a/08, 18a/09, 18a/10,
18a/10, 18a/10, 18a/11, 18a/13, 18a/13,
18b/02, 18b/04, 18b/05, 18b/06, 18b/06,
18b/11, 18b/13, 18b/13, 19a/07, 19a/10,
19a/13, 19b/01, 19b/06, 19b/07, 19b/07,
19b/08, 20a/01, 20a/04, 20a/04, 20a/04,
20a/04, 20a/06, 20a/07, 20a/08, 20a/10,
20a/12, 20b/03, 20b/03, 20b/06, 20b/07,
20b/07, 20b/10, 20b/11, 20b/11, 21a/03,
21a/06, 21a/08, 21a/09, 21a/10, 21a/12,
21b/03, 21b/03, 21b/04, 21b/05, 21b/08,
22b/01, 22b/06, 22b/08, 24a/03, 24a/05,
24a/08, 24a/08, 24a/08, 24a/09, 24a/09,
24a/09, 24a/11, 24a/11, 24a/11, 25a/04,
25a/04, 25a/04, 25a/09, 25a/12, 25a/13,
25a/13, 25a/13, 25b/01, 25b/03, 25b/04,
25b/06, 25b/08, 25b/09, 25b/10, 25b/11,
25b/11, 25b/11, 25b/13, 25b/13, 26a/13,

26b/08, 26b/08, 26b/08, 27a/07, 27a/07,		‘acı ve muhannes ol-
27b/02, 27b/02, 27b/02, 27b/02, 28a/13,	14b/13	
28b/04, 28b/04, 28b/04, 29a/02, 29a/06,		açık ol- 12a/05, 12a/07,
29a/11, 29a/13, 29b/06, 29b/07, 29b/10,	12b/11	
29b/10, 30a/04, 30a/11, 30a/13, 30a/13,		ağ ol- 20b/09, 39a/06
30a/13, 30a/13, 30a/13, 30b/02, 30b/12,		ağ veya şarı ol- 21a/09
32b/04, 32b/04, 32b/04, 32b/04, 32b/05,		ağıllı ol- 29a/02
32b/09, 33a/04, 33a/04, 33a/04, 33a/07,		‘aksi ol- 8b/13
34a/10, 34a/13, 34a/13, 34b/07, 34b/09,		ala ol- 17b/06
34b/10, 35b/02, 35b/02, 35b/02, 35b/04,		alaca ol- 10a/11
35b/04, 35b/05, 35b/06, 36a/11, 36a/12,		alçağ ol- 10b/06, 21a/12
36a/12, 36a/12, 36a/12, 36a/12, 37a/01,		arığ ol- 12b/08, 14a/02
37a/02, 37a/04, 37b/12, 37b/13, 38a/03,		‘arız ol- 4b/04, 37a/01,
38a/06, 38a/08, 38b/06, 38b/07, 38b/07,	37b/12, 39b/10	
38b/07, 38b/07, 38b/10, 39a/08, 39a/11,		‘arif ol- 21b/08, 30a/13,
39b/02, 40a/02, 40a/03, 40a/04, 40a/05,	30b/01	
40a/06, 40b/03, 40b/05, 40b/07, 41a/02,		artucağ ol- 14b/11
41a/02, 41a/02, 41a/02, 41a/02, 41a/05,		aşıl ol- 11b/12
41a/09, 41a/13, 41a/13, 41a/13, 42b/06,		âşinâ ol- 2b/11
42b/08, 42b/09, 43a/10, 43b/06, 44a/02,		‘ayblu ve kuvvetsüz ol-
44a/07, 44a/07, 44a/07, 44b/07	14a/02	
o.-urdu 15a/09, 23a/13		ayru ol- 21b/08
o.-urlar 13b/04, 17a/13, 24b/03,		az ol- 14a/02
24b/06, 25a/02, 41a/11		az ve ince ol- 16b/12
o.-ursa 6b/12, 6b/13, 6b/13,		bahâlu ol- 20b/07
8a/01, 8b/08, 12a/09, 14b/13, 19a/11,		bağş ve nizâ‘ ol- 8b/12
19b/05, 20a/03, 20a/05, 21a/02, 21b/04,		ba‘îd ve nâdirü’l-vuķū‘
21b/05, 26b/08, 27b/04, 28a/09, 29a/08,	ol- 21b/03	
29a/13, 30a/13, 34b/01, 37a/04, 37a/10,		bâ‘iş ol- 16a/04
37a/11, 38b/06, 44b/07		başka ol- 38b/07
o.-ursam 7a/01		beg ol- 5a/13
o.-ursañ 22a/06		bellü ol- 9a/10, 13a/10,
[=772]	13a/12	
		bellü ve zâhir ol- 40a/03

berāber ol- 10a/02, 10b/02, 10b/02, 13a/05, 14b/01, 17a/13		çuğur ol- 12a/13, 27b/02
berk ol- 10b/01, 13b/03, 13b/11, 14a/07, 18a/01, 26b/11, 27b/02, 27b/04, 35a/02		çürümiş ol- 38b/09
berk ve döyegen ol- 20a/04		dāyire şekillü ol- 17a/05
berk ve kavī ol- 18b/13	7a/04	def‘ ol- 32a/06, 38a/08
berk ve yürekli ol- 21a/03		degirmi ol- 13b/08
berrāq ol- 18a/10		depegen ol- 18a/02
beyān ol- 18b/09		depegen ve ıştırğan ol-
beyāz ol- 11b/10	20b/03, 27b/02	deriñ ol- 35b/06
bī-ḥużūr ol- 28a/09, 29a/13, 29b/06, 37a/02		devletlü ol- 2a/13
bilgen ol- 20a/08		dolu ol- 29a/11
bī-naẓīr ol- 19b/06		döyegen ol- 18b/11,
bī-pāyān ol- 5a/13		dümdüz ol- 25b/11
bīzār ol- 3b/06		dümdüzce ol- 20a/05
bol ol- 12a/07		düz ol- 12a/12
burma ol- 13b/02		düz ve kışa ol- 12b/05
büyük ol- 8b/10, 8b/11, 11b/03, 11b/07, 11b/07, 24a/11, 25b/09	35b/09	düzce ol- 13a/10, 13a/13
büyük ve giñ ol- 11b/07		düzce ve berk ol- 17a/13
cem‘ ol- 2b/06, 2b/09, 6a/07		ebsem ol- 29b/07
çabuk ol- 14b/12		egri ol- 12b/13, 13a/02,
çapaqlu ve çirkin ol- 17a/03		ehl-i iḳdām ol- 6a/13
çāre ol- 12a/09		eksik ol- 12b/01, 37b/13
çengāl şekillü ol- 9b/11	18b/04, 20b/03, 21a/08, 21b/04, 30a/04, 33b/10, 38b/11, 39b/02, 40a/09	eksücek ol- 14b/13
çıkık ol- 12b/10		elvān ol- 19b/10
çirkin ol- 37b/12, 41a/02		endāmsuz ol- 12b/11
çok ol- 41a/13, 43a/10	20a/12	eski ol- 39b/02
		eşkin ol- 19b/07
		eyü ol- 10b/06, 18a/13,
		eyü ve menfa‘atlü ol-

19a/10	eyü ve mübârek ol- fâideli ol- 6b/01 fi'l-hâl ol- 3a/02 ğâlib ol- 40b/01 ğanî ol- 6a/11 ğazâ ol- 41a/13 gebe ol- 8b/11 gevrek ve yumuşak ol-	hâşıl ol- 3a/08, 5a/13, 7a/11, 8b/10, 15a/09, 30b/02, 41a/13, 44b/07 hâşıl ve vâşıl ol- 2a/13 hâzır ol- 6a/07, 9a/04, 44a/13 helâk ol- 41a/11 hilâlî şekil ol- 10a/07 hüner-mend ol- 16a/07,
13b/12ve	gevşek ol- 10a/02, 10a/03 giç ol- 25a/13 giñ ol- 8b/13, 10a/01,	21b/03 hünersüz ol- 21a/10 ıssı ol- 40b/05 'icâz ol- 32b/03 'ilâc ol- 13a/02
14a/04	gökçek ol- 19a/07 göñüllü ol- 6a/13 gözi açık ol- 12a/01 gözleri görmez ol- 20b/11 ğurrelü ve muhâccel ol-	imkân ol- 26a/13 ince ol- 10b/13, 12a/09, 22b/07 ince ve bellü ol- 12a/09 ince ve mevzûn ol- 13a/03 ince ve yufka ol- 10b/10
18b/05	güç ol- 12a/08 güler yüzlü ol- 16b/06 güzel ol- 10b/06 habs ol- 6b/13 had ol- 5a/13 haddi ol- 5a/13 hâlî ol- 17b/13, 18a/06 hâmile ol- 24a/05, 24a/09,	iri ol- 10b/02, 17a/13, 19b/08, 25b/11 iri ve berk ol- 11b/07 iri ve yoğun ol- 14a/05 kâbil ol- 35b/09, 38a/03 kâdir ol- 22a/09 kalîñ ol- 12a/09, 38b/12 kalîlül-'l-vücûd ol- 10b/09 kara ol- 10a/11, 18a/13, 20b/02, 21a/02, 21b/02, 23a/13, 24b/03 karaca ol- 25b/06 karınlı ol- 8b/11 karış muruş ol- 10b/11 karışık ol- 23b/12
24a/11, 24a/11, 24a/11	harâb ol- 39b/10 hâric ol- 35b/09 hârûn ol- 28b/04	

	kaşkatı ol- 41a/05	ma‘lûm ol- 9b/05, 12b/03,
	kâyım ol- 44a/13	17a/11, 22b/13, 23a/01, 24a/03, 24a/03,
	kehel ol- 20b/10	24a/04, 25b/11, 25b/12, 26a/01, 26a/03,
	kem ol- 10a/03, 29a/06,	30a/13
35b/09		māni‘ ol- 24a/09
	kemer ol- 11a/02, 20a/05	manzûr ol- 16a/04
	kemer şekillü ol- 10b/04,	mâyil ol- 9b/12, 12b/07,
10b/06		13b/08, 16b/13
	kıp kızıl ol- 36a/02, 38b/07	med ol- 5a/13
	kışa ol- 12b/13, 13a/07,	medh ol- 5a/13
13a/08, 13b/06		merhem ol- 33b/07,
	kışa ve toğrı ol- 12b/13	34a/05
	kısacuk ve yaşşı ol-	metbû‘ ol- 20b/06
10b/01		mevzûn ol- 10a/04,
	kızılrağ ol- 18b/02	11a/11, 11b/08, 11b/12, 12b/07
	kutlu ol- 6a/13	mevzûn ve az ol- 35b/09
	kuvvetlü ve berk ol-	mevzûn ve berk ol-
16a/13		14a/05
	küçücük ol- 9b/11, 12b/10	mevzûn ve düzce ol-
	küçük ol- 24a/11	17a/09
	kül ol- 39a/06	mevzûn ve ince ol- 10a/12
	laţif ol- 17a/13	mevzûn ve uzun ol-
	laţif ve endāmlu ol-	10b/01
21b/03		mezkûr ol- 8a/01, 23a/10
	laţif ve gökçek ol- 19b/01	muḥālif ol- 16a/13,
	lāzım ol- 30a/09	16a/13, 26b/08
	mağbûn ol- 28b/04	muḥannes ve қorқақ ol-
	maḥşûş ol- 37a/01	18a/11
	maḳbûl ol- 10b/01,	muḥtāc ol- 3a/11, 4a/03
11b/12		muḳayyed ol- 30b/01
	maḳbûl ve eyü ol- 12b/13	murdār ol- 41a/02
	maḳbûl ve hüner-mend	muṭābık ol- 14b/02
ol- 19a/13		mu‘tād ol- 29b/09
	maḳhûr ol- 6a/11	

mu‘teber ol- 5a/13, 10b/07, 12a/07, 13a/04, 14b/07, 16a/11 mu‘teber ve iri ol- 20a/04 mübārek ol- 12b/04 müfid ol- 30b/12, 30b/13 mülāyim ol- 26b/08 mümkün ol- 29a/13, 29b/07	şak ol- 20a/07 şakat ol- 27a/07, 27b/02 sākūt ol- 5a/13 şapşarı ol- 32b/09 şarı ol- 22a/13 sebeb ol- 4b/13 sekil ol- 15b/02, 19a/11, 19a/12, 19b/05
mürekkeb ol- 23a/03 müşābih ol- 9b/11, 9b/13, 13b/04, 17a/11, 20b/09, 23a/05 müte‘allik ol- 24a/03 mütenāsib ol- 9b/10 müteveccih ol- 7b/09 mütevellid ol- 23b/02 nā-bedīd ol- 25b/10, 34b/07	şevāb ol- 7b/11, 8a/01 seyrek ol- 11b/11 simsiyāh ol- 18a/09 sivri ol- 9b/12 siyāh ol- 13b/10, 14a/08, 18a/09, 18a/09, 19a/06, 21a/07 şeb-gīr ol- 20b/11 şeffāf ol- 18a/10 şiş ol- 41b/05 şişik ol- 8b/11 şöhretlü ol- 20a/04 şüm ol- 10a/11 tar ol- 8b/13, 12a/11, 14a/03, 44a/02
nā-çar ol- 22a/01, 44b/07 nāfi‘ ol- 39a/06, 39b/02 nā-mübārek ol- 18a/13 nesne ol- 41a/13 omuzlu ol- 27a/03 pāk ol- 17a/02, 36a/11 pāk ve mevzūn ol- 17a/07 perde ol- 8a/11 perhīz ol- 10b/13 peşīmān ol- 17b/09, 18b/09	tar ve depegen ol- 18a/02 tar ve egri ol- 10a/09 tevālūd ve tenāsül ol- 3a/13 tīz ol- 25a/13 tolu ve mevzūn ol- 16b/08 tonuq ol- 38a/04 ucuz ol- 21b/05 uvaq ol- 25b/11 uzun ol- 10b/02, 10b/08, 10b/13, 10b/13, 12b/13, 13a/04, 13a/06, 19a/09, 19b/03, 21b/01
peydā ol- 3b/09, 5b/10, 25a/12, 26b/08, 38b/07, 39a/08, 39a/11, 40a/05, 42a/13, 42b/09 rāciḥ ol- 20a/01 şadır ol- 4b/03, 8a/11 şāhib-i hüner ol- 12b/10	

uzun ve yaşşı ol- 9b/11, 13b/04, 16b/10		yufka ol- 10a/07, 13b/09
ürkek ve temerrüd ol- 28b/04		yumrı ol- 10a/10, 13b/04
vâcib ol- 8a/08	20a/09	yumrı şekil ol- 14a/02
vâfi ol- 38a/05		yumrı ve yoğun ol-
vâkıf ol- 6a/03, 6a/03		yumrırak ol- 34b/10
vâkî ol- 23a/05, 23b/04, 23b/06		yumru şekl ol- 10a/09
vârid ol- 2a/13, 7b/09, 7b/12, 8a/01	20a/06	yumuşak ol- 22b/01
vâşıl ol- 8a/01		yügrük ol- 17b/11, 20a/10
vâsi‘ ve büyük ol- 12a/10	22b/13	yügrük ve hünerlü ol-
vebâl ol- 8a/11		yügrük ve yegrek ol-
yaķın ol- 6a/13, 35a/06		yürekli ol- 17b/12, 17b/12
yalñuz ol- 41a/13		zâhir ol- 25b/11
yara ol- 12a/08		zâhîr ve naşîr ol- 8b/05
yaramaz ol- 29b/10, 35b/09		za‘îf ol- 41a/13
yaşşı ol- 9a/10, 10a/05, 11a/06, 17a/11, 17a/13, 20a/03		zarar ol- 26a/13, 42b/05
yaşşı ve semüz ol- 12a/07		zarûrî ol- 22a/01
yegin ol- 6a/11, 21b/13		zâyid ol- 44a/06
yegni ve çabuk ol- 18b/13		zâyil ol- 36a/11, 37a/04
yek-renk ol- 16b/07	24a/09	zebûn ol- 11b/07, 22b/06
yoğun ol- 10a/04, 12b/13, 13b/02, 13b/05, 14b/02, 17a/11	[=486]	zîrek ol- 28a/13
yoğun ve kışa ol- 13a/12		ziyâde ol- 15a/05, 20a/01,
yoğun ve muhkem ol- 25b/01		olağan Olması muhtemel, olağan.
yorga ol- 19b/07, 20a/04, 20b/07		o.+dur 35b/03
yorgun ol- 11a/04		[=1]
yörügen ol- 27b/02		olın- Etmek yardımcı fiiliyle yapılan birleşik fiilleri edilgen duruma getiren ve eskiden daha çok kullanılıp şimdi kullanılma alanı daralmış bulunan yardımcı fiil.

o.-a 29a/05, 39a/08, 39a/09
o.-an 25b/11
o.-dı 7a/13, 13a/04, 23a/05,
 30a/09
o.-duğı 8a/08
o.-mamışdur 7a/05
o.-mazsa 35b/07, 39a/12
o.-mışdı 6a/07
o.-mışdur 2b/13, 4a/13, 14b/02,
 18b/08, 21b/08, 23b/13, 39a/06, 42a/02
o.-mışlardur 27a/07
o.-sa 30a/08, 30a/09, 38b/07
o.-up 30a/09
o.-ur 5a/13, 5a/13, 8a/08
o.-urdu 3b/10
o.-ursa 27b/02
 [=31]
ahz olun- 23a/05
ahzā olun- 14b/02
beyān olun- 2b/13, 18b/08,
 30a/09
emr olun- 6a/07
fehm olun- 5a/13, 8a/08,
 8a/08
ğaflet olun- 39a/09
ıtlāk olun- 5a/13
iḥmāl olun- 39a/08
isti‘mā olun- 23b/13
katl olun- 7a/05
nā-ḥayr olun- 27b/02
naql olun- 39a/06, 42a/02
rāst olun- 29a/05
su’āl olun- 7a/13
ta’yīn olun- 27a/07

te’līf olun- 4a/13
tımar olun- 35b/07, 39a/12
zabt olun- 3b/10
zıkr olun- 13a/04, 21b/08,
 25b/11, 30a/08, 30a/09, 30a/09, 38b/07
 [=31]
oluğ Atın çenesinin aşağı yönünde
 bulunan Arapların adına lezme dedikleri
 boru şeklinde olan şey.
o. 11a/10
o.+ı (oluğı) 11a/13
 [=2]
omuz Vücutta boynun iki yanında kalan,
 kolların gövdeye bağlandığı kısım.
o. 10b/02
o.+ında 10b/12, 10b/12
o.+ımı 27a/02
o.+larına 21a/06
 [=5]
omuzlu Omuzları geniş olan.
o. 10b/06
o. ol- 27a/03
 [=2]
on Dokuzdan sonra, on birden önce gelen
 sayının adı.
o. (beş on dāne) 44a/09
o. (beş on yer) 41b/02
o. ay 24a/08
o. beş kez 7a/13
o. dirhem 34a/01, 34a/02, 44a/11,
 44a/13
o. iki 14b/10, 24b/08, 25a/02
o. iki kademe 15a/07
o. yaş 25b/09

o. yıl 24a/03

[=14]

onar On sayısının “her birine on” veya “her defasında on tane” anlamına gelen üleştirme şekli.

o. dirhem 36a/11

[=1]

oñ- İyileşmek, şifa bulmak.

o.-ar 3b/08

[=1]

oñat Doğru, uygun, muvafık.

o. 44a/07, 45a/02

o.+ça 9b/03

[=3]

ora O yer.

o.+ya 14b/04

o.+yı 29a/13

[=2]

ordu Bir devletin silahlı kuvvetlerinin bütünü.

o.+larını 40b/01

[=1]

orta İki uçtan veya bütün noktalardan aynı uzaklıkta olan yer.

o. 10b/05, 10b/06, 10b/06, 11a/05, 11a/08, 11a/09, 24b/06, 42b/05

o.+sında 11a/01

[=9]

ot Bir iki mevsim veya bir yıl, pek azı da daha fazla yaşadıktan sonra kuruyan, toprak üstündeki kısımları odunlaşmayıp yumuşak kalan küçük bitkilerin ortak adı.

o. 32a/07, 33a/05, 35a/10, 37a/01, 37a/01, 41a/07, 41a/10, 41a/13

o.+dan 40b/01

o.+dur 40a/09, 40a/09, 43b/11

o. gibi 40b/01

o.+ı 35a/07, 36a/11, 39b/11,

40a/01

o.+ı (toruk otı) 44a/08

o.+ı (çörek otı) 31a/02

o.+ı (güwegü otı) 31b/02

o.+lar 40b/01, 40b/01

o.+lardan 37a/01

o.+ları 34a/03, 37a/01, 39a/02

o.+laruñ 45a/09

o.+uñ 32a/09, 41a/13

[=28]

otla- (Hayvan) dolaşarak ot yemek.

o.-duķça 8a/03

o.-maķdan 33a/06, 37a/01

o.-rken 40a/10

o.-yacaķ 41a/11

[=5]

otlat- (Hayvan veya sürüyü) Ot yemesi için otluk yerlere götürmek, ot yemesini sağlamak, otlamaya bırakmak.

o.-maķa 15a/09

[=1]

otuz Yirmi dokuzdan sonra, otuz birden önce gelen sayının adı.

o. dirhem 34a/02

o. dirhem mıķdārı 41b/04

o. iki 25a/04

o. kırķ adım 15a/05

o. sekiz diş 25a/04

o. yaş 25a/04

[=6]

oy- (Sivri uçlu, sert veya keskin bir cisimle) Yontmak, kazmak veya delmek suretiyle bir şey üzerinde çukur oluşturmak.

o.-alar 35b/10

[=1]

oyan Gem, dizgin.

o. 11b/11

o.+dan 27b/09

o.+ı 3b/11, 27b/09, 27b/10

o. it- 27b/08

[=6]

oyna- Hareket etmek, kımıldamak.

o.-mağa 24a/13

[=1]

Ö

öd Karaciğer tarafından salgılanan yeşil sarı renkte acı sıvı, safra.

ö.+i-y-ile (keçi ödi) 40a/01

ö.+ini (çakal ödi) 38a/05

[=2]

ögerdi (?)

ö.+den 35b/11

[=1]

ögren- Bir şeyi yapma hususunda alışkanlık kazanmak, yetenek sahibi olacak duruma gelmek.

ö.-dügi-çün 19b/07

ö.-e 27b/09

ö.-miş 29a/01

ö.-ür 19b/07, 27b/10, 28a/13, 28b/01, 29a/07, 29a/13, 29b/11

ö.-ürse 29a/03

[=11]

öğrenil- Bilgi edinilmek, bilgi sahibi olunmak.

ö.-di 3b/09

[=1]

öğret- Bir şeyi yapmak hususunda alışkanlık kazandırmak, yetenek sahibi etmek, talim etmek.

ö.-di 22a/04

ö.-mek 27b/07, 29a/05

ö.-seler 27b/05

[=4]

ökçe Topuğun arka kısmı.

ö.+si 13b/10

[=1]

öküz Çift sürmek, araba çekmek gibi hizmetlerde kullanılan enenmiş erkek sığır.

ö. 11a/07

ö. gibi 11a/06

[=2]

öl- Hayatı sona ermek, yaşamaz olmak, can vermek, vefat etmek.

ö.-ür 38a/08, 43b/10

ö.-ürlerdi 23a/13

[=3]

ölç- Bir niceliğin miktarını kendine mahsus bir ölçü ile belirlemek, tayin etmek.

ö.-eler 14b/10

ö.-üp 14b/10

[=2]

öldür- Bir canlının hayatına son vermek.**ö.-ürlerdi** 23a/13

[=1]

‘Ömer Hz. Muhammed’in bir sahabeti.

Dört Halifeden ikincisi.

‘ö. 9b/06**‘ö. (hazret-i ‘Ömer)** 8b/01,

8b/05, 8b/12, 9a/05, 9b/05

‘ö.+e (hazret-i ‘Ömer) 9b/04

[=7]

‘ömr (< Ar. ‘umr) Yaşama veya var olma süresi, bir şeyin yaşadığı müddet, hayat.**‘ö.+in** 5b/10**‘ö.+inde** 6b/06

[=2]

öñ Arka kabul edilen yere göre ileride bulunan.**ö.** 9a/11, 9a/13, 9b/01, 13a/05,

13a/08, 13a/11, 13b/01, 14a/11, 14a/12,

14a/13, 14b/02, 14b/03, 15b/08, 24b/10,

24b/11, 25a/01, 25a/03, 26a/09

ö.+inde 24b/11**ö.+inden** 13a/10**ö.+ine** 9b/11, 9b/12, 12a/02,

14a/11, 19a/02, 26b/01, 27b/10

[=27]

öñce İçinde bulunulan veya bahsedilen anın gerisinde kalan bir zamanda, evvel.**ö.** 25a/13, 34a/04

[=2]

öñle- Bir şeyin yapılmasına veya olmasına engel olmak, mani olmak, yaptırmamak.**ö.-mesi** 12a/08

[=1]

öñlen- Bir şeyin yapılmasına veya olmasına engel olunmak.**ö.-mez** 12a/08

[=1]

ört- Korumak, gizlemek veya görünmez duruma getirmek için üstüne bir şey koymak, örtülü duruma getirmek.**ö.-e** 14a/03**ö. -e koy-** 37b/05**ö.-er** 39a/12

[=3]

örtül- Üstüne bir şey konmak suretiyle kapatılmak, bir şeyle kaplanmak.**ö.-miş** 13b/12

[=1]

öte -den daha ileri, daha ileri derecede, çok daha, ziyade.**ö.** 7a/13

[=1]

ötüri -den dolayı, -in yüzünden, -in sebebiyle.**ö. (-dan ötüri)** 27a/07, 43a/10

[=2]

öyken Akciğer.**ö.+i** 44a/05

[=1]

öyle 1. Ona benzer, onun gibi.**ö.** 3a/03, 8b/08, 26b/08, 29a/04**ö.+sine** 4a/06, 17a/13

2. O halde.

ö.+ise (öyleyse) 4a/02, 5a/13,
5a/13, 5a/13, 17b/06, 29a/11, 44b/07
[=13]

P

pādiṣāh Far. Büyük hükümdar.

p. 3b/12, 16a/04, 23a/12, 40b/01,
40b/01, 42a/13

p.+a 16a/04

p.+lar 16a/03

p.+ları 21a/09

p.+uñ 3a/08

[=10]

pādiṣāhlık Padişah olma durumu,
saltanat, hükümdarlık.

p. 4a/02

p.+ıladur (pādiṣāhlıg-ıladur)

4a/02

[=2]

pāk Far. Temiz.

p. et- 45a/02

p. ol- 17a/02, 36a/11

p. ve mevrün ol- 17a/07

[=4]

panbuḡ Ebegümeçigillerden bir tür olan bitkinin tohumlarının etrafını kaplayan, yatak ve yastık doldurmakta, eğirilip iplik hâline getirildikten sonra dokuma sanayiinde ve çeşitli işlerde kullanılan yumuşak, ince beyaz teller ve bu tellerin işlenmiş şekli, hidrofil pamuk.

p. 33a/13, 35a/08, 43b/02, 45a/11

p.+ıla 36b/09

p.+ıla (panbuḡ-ıla) 34a/06

p. ile 33b/08

[=7]

papadya Birleşikgillerden, baharda taç yaprakları sarı, ortası beyaz çiçekler açan, ateş düşürücü, spazm çözücü, sinirleri yatıştırıcı, rahatlık verici, bağırsak gazlarını giderici hassalara sahip bir yıllık otsu bitki. *Matricaria chamomilla*.

p. çiçeği 41b/08

[=1]

parala- Parçalamak, parça parça etmek.

p.-maḡ 26a/13

[=1]

pāre Far. Parça.

p. (birer pāre) 23a/05

p. (pāre pāre it-) 22a/10

p. pāre it- 22a/09

p.+si-y-ile 36a/11

p.+sin 26b/10

p.+sini 38b/03

[=6]

pazı Far. Ispanakgillerden, A ve C vitaminleri bakımından zengin, yaprakları sebze olarak yenen, iki yıllık otsu bitki, yabani pancar, yaban pancarı.

p. 36a/06

[=1]

pehlivān Far. Bir işte usta olan.

p. idi 8b/04

[=1]

pehrīz Beslenme düzeninde sağlığın gerektirdiği kısıtlamayı yapma, bazı

yiyecekleri hiç yememe veya belli miktarlarda yeme, diyet, rejim.

p. ol- 10b/13

[=1]

bek Çok, fazla, ziyade.

b. 7a/02, 12a/07

[=2]

pelās Far. Aba ve çul gibi kaba yünden dokunan şeyler ve özellikle bunların eskileri.

p.+ıla 36a/01, 37b/06

[=2]

perçem Far. Yele.

p.+i 16b/06

[=1]

perde Far. Bir şeyin doğrudan doğruya görülmesini duyulmasını önleyen şey, engel, mani.

p. 38b/12

p.+dür 7b/13

p. gibi 38b/07

p. ol- 8a/11

p.+si 25a/07, 25a/13

[=6]

Pervīz Hüsrev Perviz olarak da bilinen Sasani kralı.

p. 3a/08

[=1]

peşīmān Far. Yaptığına üzülüp hayıflanana, esef eden, nadim.

p. ol- 17b/09, 18b/09

[=2]

peydā Far. Meydana getirmek.

p. eyle- 3b/13

p. ol- 3b/09, 5b/10, 25a/12, 26b/08, 38b/07, 39a/07, 39a/11, 40a/05, 42a/13, 42b/09

[=11]

peygāmbēr Far. Allah tarafından emirlerini kullarına bildirmekle görevlendirilmiş kimse, Tanrı elçisi, nebi, resul.

p. (ḥazret-i Süleymān peygāmbēr) 23b/05

p. ‘aleyhi’s-selām 2a/11, 2b/06, 3a/10, 23a/09

p.+i 42a/13

p.+üñ 23b/09

[=7]

pīç Far. Cedvar olarak bilinen otun Farsça karşılığı.

p. 41a/08, 41a/13, 41a/13

p.+den 41a/13

[=4]

pul Balıkların ve sürüngenlerin vücudunu kaplayan boynuzsu sert levhacık.

p.+a 20a/04

p.+ları (balık pulları gibi) 20a/04

[=2]

pullu Pulu olan.

p. 12a/06

[=1]

pūfkūr- Püskürmek.

p.-eler 38b/05

p.-se 38b/06

[=2]

R

rābīṭa (< Ar. rābiṭ) İki şeyi birbirine bağlayan nesne, bağ.

r. 3a/01

[=1]

rābi' (< Ar. erba'a) Dördüncü.

r. (bāb-ı rābi') 5b/10

[=1]

rāciḥ (< Ar. rüchān) Tercih edilen, müreccah.

r.+dür 10a/11

r. getür- 19b/12

r. ol- 20a/01

[=3]

raḍīya'llāhü 'anhü Ar. "Allah ondan razı olsun." anlamında ve genellikle sahabelerden bahsedilirken söylenen bir söz.

r. 6b/06, 7b/01, 8a/08, 8b/01, 9a/05, 9b/05, 9b/06

[=7]

rağbet Ar. İstek, arzu, alaka, meyil, teveccüh.

r. it- 19b/11, 20a/04, 21a/09, 21b/12, 23b/09, 35b/09

[=6]

rāḥat Ar. Kolay bir şekilde, zorlanmadan.

r.+ı 6b/13

[=1]

rāḥat-ı 'an'il-meşāk Ar. Yorgunluk ve zorluklardan kurtulmak.

r. 4a/10

[=1]

raḥm Ar. Memelilerde yavrunun içinde olduğu ve doğuncaya kadar büyüyüp geliştiği ana karnındaki etten torba, döl yatağı.

r.+inde 24a/08

r.+inde iken 24a/04

[=2]

raḥt Far. At takımı, eyer takımı.

r.+ımı 3b/13

[=1]

rāḳī Ar. Üzüm, erik, elma, hurma vb. şekeri bol meyvelerin mayalanmasından elde edilen, alkole anason karıştırılarak yapılan, kuvvetli sarhoşluk verici sert içki.

r. 35b/13

[=1]

rāsuḥ Gümüş beyazı renkte, kırılğan, kristal yapılı, diğer metalleri sertleştirmekte ve korozyona dayanıklı alaşımlar meydana getirmekte kullanılan, sembolü Sb olan metalimsi element, sürme taşı, antimon.

r. taşı 36a/11, 39a/06

[=2]

rāst Far. Rastlama, tesadüf.

r. gel- 14b/05, 19a/02, 38a/09

r. olun- 29a/05

[=4]

rāvī (< Ar. rivāyet) Rivayet eden, anlatan, nakleden kimse.

r.+ler 6b/05, 8b/10, 22b/12

[=3]

rāyiḥa Koku, öz.**r.+sın** 43a/10**r.+sın al-** 6b/12**r.+sından** 43b/09

[=3]

rāziyāne Far. Maydanozgiller

familiyasından, hoş kokulu, yaprakları
almaşık dizilişli, saplı ve tüysüz, silindir
biçimli gövdesi dik, tohum ve kökleri
ilaçlarda kullanılan, gaz giderici, iştah
açıcı, idrar söktürücü, kan arttırıcı
hassalara sahip, iki veya çok yıllık otsu,
ıtırılı, Ege ve Akdeniz bitkisi. *Foeniculum*
vulgare.

r. 31b/02, 42a/02

[=2]

rebā‘iyāt Ar. Ön dişler ile azı dişlerinin
arasındaki dişler.**r.** 24b/06, 24b/08

[=2]

renç Far. Zahmet, eziyet, ızdırıp.**r.+ler** 30a/09

[=1]

reng Far. I. Cisimler tarafından
aksettirilen ışığın gözde yaptığı etki
sonucu meydana gelen duyum.

r. 17b/06, 18b/09, 21a/09, 23a/11**r.+den** 21b/08, 23a/03**r.+e** 17b/06, 19b/10**r.+i** 18a/10, 36a/01**r.+inden** 25b/13**r.+ine** 18b/03**r.+ler** 17b/06, 21b/06, 21b/07**r.+leri** 17b/01**r.+lerinün** 17b/04**r.+lerün** 19b/10

[=18]

II. Hile, oyun, dalavere.**r.+ile** 40b/01

[=1]

renglü Tabii olarak rengi olan.**r.** 21b/09

[=1]

resül (< Ar. risālet) Peygamber, nebi.

**r. (ḥazret-i resül ‘aleyhi’s-
selām)** 7a/06, 7b/02, 23a/04, 23a/05

[=4]

re’y Ar. Fikir, düşünce, oy.**r. (şāhib-i fikr ü re’y)** 5a/06**r.+inden** 4b/07

[=2]

rıfık Ar. Huyda ve hareketlerde
yumuşaklık, nezaketle davranma,
yavaşlık, mülayimlik.

r. (te’ennī ve rıfık ile) 28a/13**r. ve te’ennī birle** 26a/10

[=2]

ribāt Ar. Bağ.**r.** 6a/07

[=1]

risāle Ar. Genellikle belli bir konuda
yazılmış küçük kitap.

r. 4b/05**r.+de** 5b/12**r.+i zibā** 4b/07**r.+lerde** 4b/07**r.+lerden** 4b/08

r.+nüñ 18b/07

[=6]

risālet-penāh Far. Sığınılan peygamber anlamına gelen ve Hz. Muhammed için kullanılan bir söz.

r.+dan (ḥazret-i risālet-penāh)

8a/11

[=1]

rivāyet Ar. Bir haberi, söz veya olayı nakletme, anlatma.

r.+de 2a/13, 3a/03, 3a/08, 3a/08,

7b/12, 15a/09, 15a/09, 22b/12, 23a/13, 23a/13

r. eyle- 6b/05, 7a/06, 7b/01, 8b/10

[=14]

rū Far. Yüz, çehre.

r.+yı niyāz tūt- 2b/10

[=1]

rūḥ Ar. Allah tarafından yaratıldıktan sonra insan bedenine üflenene, ölümden sonra da varlığı devam eden ve mahiyeti tam olarak bilinemeyen ilahi ve manevi cevher.

r.+a 4a/07

[=1]

rumān Ar. Nar.

r. 13b/04

[=1]

Rūmī Anadolu ile ilgili, Anadolu'da yaşayan, Anadolulu.

r. (merhem-i Rūmī) 40a/05

r.+nüñ (ḥazret-i İskender bin

Filḳos Rūmī) 4b/07

[=2]

Rūm ili Osmanlı Devleti'nin

Balkanlar'daki topraklarına verilen isim, Rumeli.

r. 27b/09

[=1]

Rus Rusya halkından olan veya bu halkın soyundan gelen kimse.

r. 37b/12

[=1]

Rüstem İran milli destanının en güçlü kahramanı.

r.+i dāstān 5a/13

[=1]

S

sa'ādet Ar. Mutlu olma, mutlu ve mesut yaşama, mutluluk, bahtiyarlık.

s.+i (ehl-i sa'ādet-i iḳbāl) 2a/04

[=1]

sā'at Ar. Gece ile gündüzden meydana gelen bir günün yirmi dördte birine eşit olan altmış dakikalık zaman birimi

s. (bir kaç sā'at) 28a/01

[=1]

sābıḳ (< Ar. sebḳ) Zaman bakımından geride kalan, geçen, geçmiş, önceki, evvelki.

s.+da (zamān-ı sābıḳ) 23b/05

[=1]

sābıḳā (< Ar. sebḳ) Bundan önce, evvelce.

s. 4b/08, 36a/07

[=2]

şabr Ar. Katlanılması zor olan haksızlık, sıkıntı, acı, hastalık, yoksulluk, felaket vb. durumlar karşısında umutsuzluğa kapılmayıp şikayet etmeden, sızlanmadan dayanma, tahammül gösterme.

s. it- 20b/04

[=2]

şabır Zambakgiller familyasından, tropikal bölgelerde yetişen, küçüklü büyüklü birçok türü bulunan, özellikle sarı sabır denen çeşidi tıpta kullanılan bitki.

s. 39b/12

şābūn Ar. Kalıp biçiminde olan ve yağlı maddelerden ve alkalilerden yapılan, kirli, yağlı şeyleri temizlemekte ve her türlü yıkama işinde kullanılan temizlik maddesi.

ş.+ıla 26a/07, 35b/13

ş.+ını (ṭrablus şābūnı) 36b/06

ş. şuyı 36a/05

[=4]

saç Başı kaplayan kıllar.

s.+ı 16b/06

s.+ından 39b/04

s.+ları 21a/06

[=3]

şadme Ar. Atın başının taşa veya duvara çarpması suretiyle oluşan bir hastalık.

ş. 42a/02

[=1]

şādır (< Ar. şudūr) Ortaya çıkan, meydana gelen, zuhur eden.

ş. ol- 4b/02, 8a/11

[=2]

şāfi (< Ar. şafvet) 1. Temiz, halis, saf.

ş. (kelb-i şāfi) 2b/11

2. İçinde saflığını bozacak başka bir şey bulunmayan, katışıksız, arı

ş. 31a/04, 39a/06, 40b/08, 41b/10, 42b/02

[=6]

şāfinātū'l-ciād Ar. Sad Suresi 31.

Ayette geçen ve safkan koşu atları anlamına gelen Arapça tamlama.

ş. 23a/10

[=1]

şağ Vücutta kalbin bulunduğu tarafın karşısında olan, sol karşıtı.

ş. 10b/11, 12b/02, 13a/01, 14b/10, 16a/11, 16a/13, 16a/13, 27a/09, 36b/03, 37a/13

ş.+ına 6a/13, 15b/02, 15b/04, 29b/03

ş.+ından 12b/02

[=15]

şağ- Memeyi parmak uçlarıyla sıkarak içindeki sütü akıtmak.

ş.-alar 26b/07

[=1]

şağal- Sağlığa kavuşmak, iyileşmek, şifa bulmak.

ş.-a 39a/06

ş.-ur 44b/09

[=2]

sağıl- (Süt veren hayvanların) Memeleri sıkılarak sütü alınmak.

ş.-mış 40b/13, 44b/10

[=2]

şağlık Vücudun fizik ve psikolojik bakımlardan bütün fonksiyonlarının yerinde bulunması durumu, hasta halde olmama, sıhhat, esenlik.

ş. 43a/10

ş.+ıla (şağlık-ıla) 7a/13

[=2]

şağrak Kadeh, bardak, sürahi, maşrapa, tas.

ş. (degirmi şağrak gibi) 25b/07

[=1]

şağrı Hayvanın ve özellikle atın beliyle kuyruğu arasındaki dolgun yuvarlak kısım.

ş.+sı 12b/07

ş.+sı (şığır şağrısı gibi) 12b/08

ş.+sında 20a/04

[=3]

şahābe (< Ar. şāhib) Hz. Muhammed'in sohbetinde bulunmuş olan müslümanlar.

ş. 6a/11, 6a/11

ş.+nüñ 8b/05

[=3]

şahib Ar. Bir şeyin mülkiyetini ve o şeyi istediği gibi kullanabilme hakkını elinde bulunduran kimse, malik.

ş.+i 2a/13, 3b/05, 6a/11, 6a/11,

6b/13, 16a/02, 26a/05, 29a/13, 29b/10

ş.+i fehmi 6a/03

ş.+i fikr ü re'y 5a/06

ş.+i hüner ol- 12b/10

ş.+inden 29b/10

ş.+ine 7a/02, 8a/01, 8a/06, 8a/07,

8a/11, 10a/11, 17b/11

ş.+ine göre 7b/10

ş.+ini 10b/06, 16a/05, 20b/11,

21a/10

ş.+inüñ 29a/02, 29b/06

[=27]

şahibü'l-şerh Ar. Açıklamanın sahibi.

ş. 8a/02

[=1]

şahih (< Ar. şihhat) İyileştirme özelliğine sahip olan.

ş. 32b/04

[=1]

şahrā Ar. Çöl.

ş.+da 3a/08

ş.+ya 2b/08

[=2]

sa'id (< Ar. sa'd) Kutlu, uğurlu, mübarek.

s.+i ihsān 5a/08

[=1]

şak Uyanık, müteyakkız, tetikte olan.

ş. 16a/12, 19a/01

ş. ol- 20a/06

[=3]

şakağı Atın soğuk alması ile ortaya çıkan bir hastalık. Krş. **şakırağı**

s. 30a/12

s.+nuñ 30b/02

[=2]

şakal Hayvanların bazılarında çene altındaki kıllar.

ş.+ı (teke şakalı gibi) 13b/04

[=1]

saķat Ar. Vücadunda bir eksikliği veya bir organında arızası bulunan (canlı), engelli, özürlü, alil.

s. eyle- 26a/05

s. ol- 27a/07, 27b/02

[=3]

şakın- Uzak durmak, çekinmek, kaçınmak, içtinap etmek.

ş.-alar 36a/08, 39a/06

ş.-maķ 26b/03

[=3]

saķırađu Bk. saķađu

s. 30a/12

s.+nuñ 31b/11

[=2]

saķıť (< Ar. suķūt) Düşen, düşmüş.

s. ol- 5a/13

[=1]

şakız Sakız ağacının ve bazı ağačların kabuklarından sızan, çiğnendiği zaman yumuşayan, sarımtırak beyaz renkli, hoş kokulu reçine.

ş.+ın (çam şakızı) 36b/09, 44a/11

[=2]

şakla- (Bir şeyi) Kaybolmaması, zarar görmemesi için belli ve emin bir yere koymak, kaldırmak.

ş. 5b/09

ş.-yalar 38a/05

ş.-yup 40b/01

ş.-yu ķo- 37b/07

[=3]

şal- 1. Koyvermek, serbest bırakmak, bırakmak.

ş.-a 15b/04

ş.+a şala git- 12a/04

ş.-ar 15b/02, 43a/07

ş.-maya 15b/02

2. Koymak, bırakmak, atmak.

ş.-alar 44a/12

s. -ı vir- 15a/09

3. İleriye doğru göndermek.

ş.-a 12a/03

[=8]

şalāhor Ahmak, budala.

ş. 27a/07

[=1]

şalavāt (< Ar. šalāt) “Allāhümme salli alâ (seyyidinâ) Muhammedin ve alâ âli (seyyidina) Muhammed” cümlesi veya aynı anlama gelebilen duâlardan her biri.

ş.+ı (şılāt-ı şalavāt-ı vāşilāt)

1b/12

[=1]

şalın- Gönderilmek, yollanmak.

ş.-sa 2b/11

ş.-ur 23b/04

[=2]

şālīhīn (< Ar. šalāh) Salihler.

ş. 2b/11, 2b/12

ş. (meşāyih-i şālīhīn) 19b/11

[=3]

şa’līl Ar. Siğil.

ş. 34a/08

[=1]

şālīş (< Ar. şelāşe) Üçüncü.

ş. (bāb-ı şālīş) 5b/10, 30a/05

[=2]

şalla- Bir şeyi hep aynı doğrultuda düzenli şekilde hareket ettirmek.

ş.-maya 29b/12

[=1]

şaman Tahılların taneleri alındıktan sonra kalan sapları.

ş. 31b/02, 41b/10

[=2]

şamg-i ‘arabī Ar. Arap zambakı olarak da bilinen, Kuzey Afrika'da yetişen bir ağaçtan elde edilen zamktır.

ş. 42a/09

[=1]

sāmī (< Ar. sumuvv) Yüksek, yüce, ali.

s. 3a/02, 5a/12

[=2]

sāmīyāt (< Ar. sāmī) Yüceler, ulular.

s. (tesnīmāt-ı teslīmāt-ı sāmīyāt)

1b/13

[=1]

şan- Zannetmek, tahmin etmek, tasavvur etmek.

ş.-ur 14b/06, 29b/10, 29b/13

ş.-urlar 44a/07

[=4]

şānī Ar. İkinci.

ş. (bāb-ı şānī) 5b/10, 24a/01

[=2]

şap Bitkilerde yaprak, çiçek ve meyveyi dala bağlayan ince kısım.

ş. (şarmaşık şapı) 41b/09

[=1]

şap- Gitmekte olduğu yolu veya yönü değiştirip başka yola veya yöne dönmek, yolunu, yönünü değiştirmek.

ş.-mağa 28a/07

[=1]

şapa Kolayca gidilemeyen, ters tarafa düşen yer, yol.

ş. 29a/13

[=1]

şapasag Sapasağlam.

ş. iken 42b/10

[=1]

şaplan- Hızla batmak, kuvvetli bir itilişle içine girmek.

ş.-a 39b/10

[=1]

şapsarı Çok sarı.

ş. ol- 32b/08

[=1]

şar- (Yara, kırık vb.ni) Tedavi için sargı ile bağlamak.

ş.-a 14b/10

ş.-a koy- 27a/13

ş.-alar 41b/12, 42a/02, 43b/02

ş.-up 26b/11, 33a/13, 36a/06,

36a/11, 37a/05, 37b/07, 38b/03, 45a/11

[=13]

şarı Altın rengi, kükürt rengi.

ş. 17b/06, 17b/06, 31b/11, 41a/04

ş. (ak veyā şarı ol-) 21a/09

ş. ol- 22a/13

[=6]

şarı- Rengi sarı olmak, sarıya dönüşmek.

ş.-mış 23b/10

[=1]

sarımsak Zambakgiller familyasından, toprak altında bir soğanı olan, gövdesi uzun, yassı ve sivri uçlu yapraklarla sarılmış, keskin kokulu, iştah açma vb. pek çok tıbbî hassaya sâhip, otsu bitki. *Allium sativum*.

s.+ı (sarımsağı) 32a/01, 33b/11, 42a/02

[=3]

şarkıl- 1. Bir şeyin yukarıdan aşağıya doğru eğilmesi, uzanması.

ş.-mış 10b/02, 10b/11, 11b/09, 12a/07, 12a/08, 14a/06, 17a/13, 17a/13

ş.-ur 10a/03

2. Pörsümek.

ş.-mışdur 17a/13

[=10]

şarkıt- (Bir şeyin) Yukarıdan aşağı doğru sarkmasını sağlamak.

ş.-alar (şarkıdalar) 27a/09

ş.-maya 11b/13

[=2]

şarmaş- Bitkilerin birbirine sarılıp ilerlemesi, büyümesi.

ş.-ur 10b/13, 32a/08

[=2]

şarmaşık Sarmaşıkçiller familyasından, değişik biçimlerdeki koyu yeşil yapraklarını dökmeyen, ağaç, duvar vb. bir desteğe sarılarak veya yapışarak uzayan, yuvarlak ve üzüksü meyveli tırmanıcı bitki. *Hedera*.

ş. şapı 41b/09

[=1]

şarp Çok dik, çıkılması, geçilmesi zor.

ş. 22b/02, 29a/12, 29a/13

[=3]

şaru Bk. **şarı**

ş. 33a/08, 35a/03, 36a/03

ş.+sı-y-ıla 35a/12

ş. şu 36a/13

[=5]

şat- (Bir malı) Ticaret amacıyla satmak, (o malın) ticaretini yapmak.

ş.-mazlar 23b/09

[=1]

saṭḥ Ar. Bir şeyin dışta olan, dıştan görünen tarafı, yüzü.

s.+da (cism-i saṭḥ) 5a/13

s.+ı ḥaṭ 5a/13

[=2]

şay Sade yağ, tereyağı.

ş. (acı şay yağı) 42a/02

ş. (eski şay yağı) 40b/08, 44a/13

ş. yağı 32b/11

ş. yağı birle 33b/11

[=5]

şay- Aynı cinsten olan şeylerin, 1 sayısından başlayarak her biri için bir sayı eklemek sûretiyle kaç tane olduğunu belirlemek, sayısını bulmak.

ş.-arlar 12b/03

[=1]

şayıl- 1. Saymak suretiyle kaç tane olduğu belirlenmek.

ş.-ur 5b/05

ş.-ursa 12b/02

2. (Şöyle veya böyle olduğu) Kabul edilmek, addedilmek, farzedilmek.

ş.-ur 20b/09

[=3]

sāyir (< Ar. se'er) Başka, diğer, öteki, öbür.

s. 2b/06, 3a/07, 3a/08, 6a/07, 6b/10, 9a/04, 19b/07, 23b/09, 24a/11, 26b/13, 29a/04, 41a/10, 41a/13, 43a/10

s.+inden 19b/12

[=15]

sāyis Ar. At bakımı ile görevli olan, at tımar eden kimse, at bakıcısı.

s.+den 29a/07

s.+ini 16a/06

[=2]

sazlu Sazlarla kaplı olan, sazlık.

s. 43a/10

[=1]

sebeb Ar. Bir şeyin olmasına yol açan şey, durum yahut kimse, neden, bais, amil.

s. 7a/10

s.+den 3b/09, 6a/11, 30b/01, 36b/13, 39a/08, 40b/07, 45a/02

s.+dür 4b/13, 6a/09

s.+i 24a/08, 33a/04, 36b/11, 40a/10, 44a/03, 45a/01

s.+i-y-ile 2a/13, 6a/09

s.+i ba'īd 4b/13

s.+i qarīb 4b/13

s.+i müfzī 4b/13, 4b/13

s. ile 7b/07

s. ol- 4b/13, 17b/12

s.+süz 40b/02

[=26]

seç- Apaçık görülemeyen, duyulamayan bir şeyin nasıl veya ne olduğunu anlamak, teşhis etmek, fark etmek.

s.-er 20a/07

[=1]

seçil- Benzerleri içinde en iyisi, en elverişlisi kabul edilip ayrılmak, intihap edilmek.

s.-ürse 22b/12

[=1]

sefer Ar. 1. Yolculuk, seyahat.

s.+i dünyā-yı fānī 4a/08

2. Savaş için yapılan yolculuk, savaşa gidiş ve yapılan savaş.

s.+e 3a/11

3. Atların bir özelliği, gurrelü sefer.

s. 18b/06

[=3]

seg Far. Köpek.

s.+i vefā-dār 2b/11

[=1]

segirt- Koşturmak.

s.-dügi 8b/13, 11b/07, 15a/04, 15a/12

s.-emez (segirdemez) 22b/07

s.-ince (segirdince) 6b/13, 22b/02

s.-mekden 6b/12, 11b/07, 22b/03

s.-mez 22a/09

s.-miş 44a/03

s.-se 8a/05

s.-üp (segirdüp) 24a/13

s.-ürdi 22b/12

s.-ürken (segirdürken) 42a/04, 44a/02
[=17]

seḥā Ar. El açıklığı, cömertlik.

s. (ser-i luṭf ü seḥā) 5a/08
[=1]

sehl Ar. Kolay.

s. 10b/02, 42a/13
[=2]

sekil Atın ayaklarında olan beyazlık.

s. 18b/06, 18b/09, 19b/04

s. ol- 15b/02, 19a/11, 19a/12, 19b/05
[=7]

sekiz Yediden sonra, dokuzdan önce gelen sayının adı.

s. (otuz sekiz diş) 25a/04

s. (yigirmi sekiz diş) 25a/04

s. yaş 25b/06
[=3]

selām Ar. Bir kimseye veya bir topluluğa yakınlık, sevgi ve nezâket göstermek, sağlık, esenlik ve başarı dilemek için “selamün aleyküm, merhaba, hayırlı işler” gibi sözlerden birini söyleme yâhut aynı dileği taşıyan bir işâret veya harekette bulunma.

s. vir- 29b/06
[=1]

selāṭin (< Ar. sultān) Sultanlar, padişahlar.

s. 19b/10
[=1]

Seleheb Sahabelerden Amr ibn Ma'adi Kerib'in kısırağının ismi.

s. 15a/09
[=1]

selīm (< Ar. selāmet) Maddi ve manevi kusuru, noksanı olmayan, sağlam, doğru.

s.+e (fehm-i selīm) 17a/11
[=1]

sem Far. Tırnağın Farsçadaki karşılığı.

s. 16b/13
[=1]

semt Ar. Yan, taraf, cihet, canip.

s. 30a/01

s.+den 28b/04
[=2]

semüz Besili, etli, yağlı.

s. (yaşşı ve semüz ol-) 12a/07
[=1]

sen Tekil ikinci şahıs zamiri.

s. 9a/06, 9b/06

s.+(saña) 3a/02, 22a/06, 22a/12, 22b/04, 22b/11, 22b/12, 29b/08

s.+i 22a/05, 22a/12, 22b/04, 22b/09, 22b/12

s.+üñ-ile 2b/12
[=15]

seng Far. Taş.

s. 18b/03

s.+inden (yada sengi) 36a/11
[=2]

ser Far. Baş, başlangıç.

s.+i luṭf ü seḥā 5a/08
[=1]

ser-‘**asker** Osmanlı ordusuna kumanda eden vezir, ordu kumandanı, serdar-ı ekrem.

s. 7a/13

s. **idi** 8b/05

[=2]

serhoş Far. Alkollü bir içki veya keyif verici bir madde etkisiyle az veya çok kendini bilmez, kendine hakim olamaz duruma gelmiş.

s. **gibi** 40b/07

[=1]

sev- (Bir şey veya kimseye) Sevgi duymak, gönlünde (ona karşı) bir muhabbet beslemek.

s. **-mez** 28a/13

[=1]

sevāb Ar. İyi ve güzel davranışlar karşılığında Allah tarafından verilen mükafat.

s. 7a/09, 7a/10, 8a/01, 8a/01

s. **bul-** 7b/09

s. **+dur** 7b/13

s. **+lar yazıl-** 8a/08

s. **ol-** 7b/11, 8a/01

s. **yazıl-** 7b/09

[=10]

seyr Ar. Yolculuk, sefer.

s. **-i ‘ālem-i cismānī** 4a/08

[=1]

seyrān (< Ar. seyr) (Hayvan için) Gezip dolaşma, gezme, gezinti.

s. **+dan** 36b/13

[=1]

seyrek Parçaları veya benzerleri arasında fazla mesafe bulunan, aralıklı.

s. **ol-** 11b/11

s. **tut-** 15b/06

[=2]

seyyidinā Ar. “Hocamız” , “efendimiz” manasına gelen ve salavat getirirken söylenen bir söz.

s. 2a/01

[=1]

seyyidü’l-ekvān Ar. Yaratılmışların en değerlisi, şerefli.

s. 5b/13

s. **(hem-nām-ı seyyidü’l-ekvān)**

5b/09

[=2]

sezab Su teresi olarak da bilinen, suyun fazla olduğu bölgelerde yetişen şifalı bir bitki.

s. 43b/10

[=1]

sezā-vār Far. Layık olan, layık, seza.

s. 1b/04

[=1]

şıç- Dışkı çıkarmak, büyük abdest bozmak.

s. **-ar** 29b/13, 40b/03

[=2]

şıçan Sıçangillerden, fareden daha iri, çıplak uzun kuyruklu, siyahımsı koyu gri tüylü, evlerde ve lağımlarda yaşayan, pek çok türü bulunan memeli, kemirgen, zararlı hayvan. Rattus.

s. 21b/09

[=1]
şıçan otı Arsenik.
 ş. 35a/04
 ş.+nı 34b/05
 [=2]
şıçra- Ayaklarını hızla yere vurarak ileriye veya yukarıya doğru atılmak.
 ş.-mışdur 15a/10
 ş.-r 15a/06
 [=2]
şığ- I (Bir husus) Bir şeyin sınırları içine girebilmek.
 ş.-ar 12b/12
 [=1]
şığ- II Sıkamak. Çevresine sarılarak veya bir şey sararak sımsıkı kavramak, üzerine basınç uygulamak.
 ş.-alar 26b/09, 43a/04
 [=2]
şığa- Okşamak, sıvazlamak.
 ş.-yup 28a/13
 [=1]
şığır Gevişgetirenlerden manda, öküz, inek vb. büyükbaş, boynuzlu, evcil hayvanların ortak adı.
 ş. 6a/13, 10a/11, 14a/02, 17a/13, 19a/09, 41a/10, 42a/02
 ş.+dan 16b/03, 17a/01
 ş. gibi 17a/13
 ş.+ı (şu şığır gibi) 12b/10
 ş. igüleri gibi 17a/04
 ş. şağrısı gibi 12b/08
 ş.+uñ 17a/01
 ş.+uñ böbreği yağı 36b/07

ş.+uñ iç yağı 44a/12
 ş.+uñki gibi 17a/06
 ş. yağı 40b/08
 [=18]
şık Birbirine çok yakın olan, aralıksız, bitişik.
 ş. 11b/10
 [=1]
şılât (< Ar. şile) Bahşışler, ihsanlar.
 ş.+ı şalavât-ı vâsilât 1b/12
 [=1]
şın- Zayıf düşmek, aciz kalmak.
 ş.-mak 40b/01
 ş.-ur 16a/10
 [=2]
şındur- Bozmak, kötü duruma getirmek.
 ş.-ur 40b/03
 [=1]
şınıf Bir toplum içinde iş, meslek, sanat ve sosyal yaşayış yönünden ortak özelliklere sâhip insan topluluğu, zümre.
 ş.+ı hayl 1b/05
 ş.+lar 21b/08
 [=2]
şırçasuz Sırçası olmayan.
 s. 36a/11
 [=1]
şıyrıl- (Bir şey) Kendisine hızla ve şiddetle sürtünen, dokunup geçen başka bir şeyin üzerindeki deri, kabuk, zar vb.ni soyulması veya hafifçe yırtılması.
 ş.-mış 3b/08
 ş.-ur 12a/08
 [=2]

şızındı Sızarak, damla damla akan,
sızıntı.

ş. 43a/10

[=1]

şızırıl- Sızdırılmasını sağlamak.

ş.-mış 44a/13, 44a/13

[=2]

sigil Çoğunlukla gençlerde sıkıntılarla
ortaya çıkan, daha çok el sırtlarında,
parmaklarda ve yüzde görülen, genellikle
kendiliğinden kaybolan, toplu iğne
başından bezelye tânesine kadar
büyüyeabilen, sarı-esmer renkte deri
çıkıntıları.

s. 34a/08

s. gibi 34b/13

s.+i 34a/12

[=3]

simsiyāh Çok siyah, tamamen siyah.

s. ol- 18a/09

[=1]

sinān Ar. Kargı, süngü, ok vb. savaş
aletlerinin keskin ve sivri ucu, ok
temreni, mızrak.

s. 5a/06

[=1]

sīne Far. Göğüs, bağır, sadr.

s. 12a/07

s.+si 12a/05

[=2]

siñek Çift kanatlılardan, karasinek,
sivrisinek vb. pek çok çeşidi olan uçucu
böceklerin ortak adı.

s. 15b/05

[=1]

siñir Duyulardan ve hareketlerden gelen
uyarıları organlardan beyne ileten
beyazımsı teller ve bunların oluşturduğu
demet.

s.+leri 17a/09, 17a/10, 24a/07,

27b/03

s.+lerini 26b/09

[=5]

sirke Bazı çorbalara, yemeklere,
salatalara ekşilik vermesi için konulan,
halk arasında ateş düşürmesi ve
ferahlatması için vücûda sürülen ekşimiş
üzüm suyu.

s. 34a/02

s.+den 36a/11

s.+ye 34a/04

[=3]

sivri Ucu keskin ve iğne gibi batıcı olan.

s. 9b/11

s. ol- 9b/12

[=2]

sivrilen- Sivri şekle dönmek.

s.-üp 10a/06

[=1]

siyāh Far. En koyu renk, kömür rengi,
kara.

s. 16b/13, 17b/05, 17b/06, 17b/06,

17b/06, 17b/08, 17b/10, 17b/12, 18a/05,

18a/07, 18b/10, 21a/05, 22a/06, 22a/08,

23b/08, 23b/11

s.+dur 17b/06

s. ol- 13b/10, 14a/08, 18a/09,

18a/09, 19a/06, 21a/07

[=23]

şoğan Zambakgillerden, kat kat kabuktan ibaret yumrusu ve şerit şeklindeki uzun yeşil yaprakları yemeklerde, salatalarda kullanılan, keskin kokulu ve acı otsu bitki. Allium cepa.

ş.+ı 38a/12

ş.+ıla 32a/01

[=2]

şok- (İçine veya arasına) Girmesini sağlamak.

ş.-alar 33b/01, 36b/03, 42b/13

ş.-ar 40a/12

ş.-up 26b/12, 27a/02, 43b/04

[=7]

şol Kalbin bulunduğu tarafta olan, sağ karşıtı.

ş. 12b/01, 12b/04, 13a/02, 14b/10, 16a/12, 16a/13, 16a/13

ş.+ına 15b/02, 15b/04, 29b/03

ş.+ından 12b/03, 37a/13

[=12]

şolak Yürümeye sol ayağı ile başlayan ata verilen isim.

ş. 16a/13, 16a/13

[=2]

şoluğ Ağız ve burundan akciğerlere hava alıp verme ve bu yolla alınıp verilen hava, nefes.

ş.+ın (şoluğın) 8b/13, 44a/01

ş.+ını (şoluğunu) 11b/07, 32b/08, 40b/05

[=5]

şolun- Soluk alıp vermek, teneffüs etmek.

ş.-sa 44a/02

[=1]

şoñra 1. İçinde bulunulan veya bahsedilen ânın daha ilerisindeki bir zamanda, bilahere.

ş. 2b/08, 2b/11, 2b/13, 3a/08, 4b/06, 4b/07, 6a/07, 8b/05, 8b/12, 12a/08, 19b/10, 23a/05, 23b/01, 23b/02, 23b/05, 24b/04, 24b/10, 25b/13, 27b/10, 28a/02, 28a/03, 28a/04, 28a/12, 29a/05, 33b/07, 34b/07, 39a/01, 39a/06, 42a/02, 42a/02

ş.+dan 39b/10

ş.+ki 33b/08

2. -nin ardından, ... arkasından.

ş.+(-den şoñra) 8b/05, 25a/04, 25a/05, 25a/06, 27a/08, 28b/05, 29a/04, 31b/04, 32a/03, 33b/03, 33b/10, 34b/03, 35a/01, 38b/06, 39b/06, 43b/13

ş.+(-dan şoñra) 9a/01, 12a/11, 24a/06, 24b/01, 24b/06, 24b/08, 25b/05, 25b/11, 26a/13, 27b/04, 27b/09, 27b/12, 31a/07, 33b/04, 33b/08, 33b/13, 34a/04, 35a/12, 35b/09, 36a/02, 36a/09, 36b/04, 36b/06, 38a/13, 39a/04, 39b/11, 42a/02, 42a/07, 44a/11, 45a/02

[=77]

şor- Soru yönelterek bilgi istemek, sual etmek.

ş.-dı 8b/05

[=1]

şorguç Daha çok hükümdar, vezir vb. tarafından kavuk ve başlıkların ön tarafına takılan, tüyden veya kıymetli madenlerden çeşitli şekillerde yapılmış, mücevherlerle bezenmiş süs.

ş. 23a/05

[=1]

şovuk Sıcaklık derecesi üşütülecek kadar az olan, insanı üşüten.

ş. 30a/13, 30b/01, 30b/01, 38a/04, 38b/05, 44b/05, 44b/07, 44b/07

ş.+da 18b/12, 20b/05, 36b/12

ş.+dan 30a/13, 37b/07

[=13]

şoy- (Üzerinde bulunan kabuk, deri, zar vb.ni) Kesmek veya tutup çekmek, sıyırmak suretiyle çıkarmak.

ş.-alar 39b/10

ş.-ar (deri şoyar gibi) 39b/10

ş.-up 26b/06, 38a/12

[=4]

şoyul- Üzerindeki kabuk, deri, zar vb. çıkarılmak.

ş.-mağa 25a/08

ş.-ur 25a/13, 39b/10

[=3]

söbi Yumurta biçiminde, oval.

s. 13b/04

[=1]

sök- (Balgam, idrar vb.) Çıkmak, çıkması kolaylaşmak.

s.-er 32b/03

[=1]

söyle- (Anlatmak istediği şeyi) Sözle bildirmek.

s.-mege 29a/04

s.-meye 29b/02

s.-ye 29b/07

[=3]

söz Bir fikri, bir isteği yazılı veya sözlü olarak anlatmaya, açıklamaya yarayan kelimeler yahut cümleler dizisi, kelim, kavil, lakırdı.

s. 12b/10, 23b/12, 24a/09

[=3]

şu 1. Yağmur şeklinde bulutlardan yağın, yer altında bulunan, yer üstünde deniz, göl, ırmak vb.ni meydana getiren, hidrojen ve oksijenden meydana gelmiş rengi, kokusu ve tatı olmayan şeffaf sıvı madde, ab, ma.

ş. 9a/09, 9a/10, 31a/10, 31b/12,

32a/04, 32b/09, 36a/13, 38b/05, 39a/06, 41a/04, 43a/10, 43b/04, 44b/07

ş.+da 33a/05, 44b/07

ş. iç- 9a/12, 43a/05

ş. in- 38b/07

ş. şıgırı gibi 12b/10

ş. vir- 36b/11, 36b/13, 43a/10,

44b/04, 44b/07

ş.+y-ıla 32a/13, 32b/13, 33a/10,

34a/13, 36a/11, 38a/05, 42a/02, 42a/02, 43b/04, 44a/09

ş.+ya 7b/11, 9a/11, 26a/08,

30a/13, 43a/10, 43b/03, 44a/13, 44b/07

ş.+ya gir- 16a/09

ş.+yı 7b/08, 31a/06, 38b/05,
41a/01, 41a/01, 43a/10, 43a/10

ş.+yı-y-ıla 30b/12, 30b/12,
35b/13, 36a/05

ş.+yını 38b/06, 44a/07, 44a/11,
44b/06

2. Bu sıvıdan oluşan deniz, göl,
akarsu, pınar birikinti vb.

ş.+lar 43a/10

ş.+larda 43a/10

ş.+ya bat- 2b/06

[=61]

su'âl Ar. Sorulan şey, soru.

s. eyle- 6b/07

s. ohn- 7a/13

[=2]

şula- (Hayvan için) Su içirmek, su
içmesini sağlamak.

ş.-duğça 43b/13

[=1]

sulţān Ar. Hükümdar.

s.+umuñ 5a/13

[=1]

şulu Suyu olan, suyu bol.

ş. 22b/05

[=1]

şundur- Başını öne doğru uzatmak.

ş.-mağā 42b/04

[=1]

sūre Kur'an-ı Kerim'in en küçüğü üç, en
büyüğü 286 ayetten meydana gelen yüz
on dört bölümünden her biri.

s.+i enfāl 6a/07

[=1]

şūret Ar. 1.Gözün ilk bakışta gördüğü
şey, dış görünüş, şekil, biçim.

ş. 9b/09

ş.+de 34b/10, 37b/12

ş.+e gel- 4b/12

ş.+e getür- 3a/08

ş.+i 18b/10, 21b/08

2. Yönelmek, varmak.

ş. ur- 2b/08

[=8]

şūretlü Şekilli, şekli olan.

ş. 16b/04, 16b/05, 21b/03

[=3]

susam Yun. Susam bitkisinin simit
vb.nde kullanılan, yağı çıkarılan ve
öğütülerek tahin elde edilen, darı
büyükülüğündeki esmer veya sarımtırak
tohumu.

s. 26a/07, 32a/03

[=2]

şuşuzluğ Susuz olma, susuz kalma
durumu.

ş.+a (şuşuzluğā) 20b/04

[=1]

sübḥān Ar. "Her türlü kusurdan,
noksandan, beşeri nitelik ve zaafılardan
uzak olan" anlamında Allah'ın
isimlerindendir.

s. 5b/10

[=1]

sübūt Ar. Varlığı, gerçekliği kesin olarak
ortaya çıkma, gerçekleşme, tahakkuk
etme.

ş. eyle- 2b/06

[=1]

süd Doğumdan sonra belli bir süre yavrularını besleyebilmeleri için kadınların ve memeli dişi hayvanların memelerindeki bezler tarafından salgılanan besin değeri yüksek, tatlımsı, özel kokulu, mavi veya sarıya çalan beyaz renkli sıvı.

s.+ini (inek südi) 40b/13, 44b/11

[=2]

sükün Ar. 1. Gürültü ve patırtıdan uzak olma, sessizlik.

s. 29b/08

2. Rahatlık, iç huzuru.

s. (ülfet ve sükün bağla-) 3a/07

[=2]

Süleymān Hz. Davud'un oğlu, İsrailoğulları'na gönderilen peygamber.

s. 23b/09

s. (hazret-i Süleymān) 23a/09

s. (hazret-i Süleymān

peygāmbēr) 23b/05

[=3]

sülügen Boyacılıkta pastan koruyucu ve astar olarak kullanılan, kırmızı renkli toz halindeki kurşun oksitlerin karışımı boya.

s. 34a/01, 36a/11

[=2]

sülük (< Far. şelük) Sülükgillerden, tatlı sularda yaşayan ve bazı hastalıklarda kan emmesi için insan vücûduna yapıştırılan, yaklaşık 15 santim uzunluğunda halkalı bir solucan türü. Hirido medicinalis.

s. 43a/05, 43a/06, 43a/10, 43a/12,

43b/09, 44a/07, 44a/07, 44a/07, 44a/07

s. ile 43a/10

[=10]

sülüş Ar. Üçte bir.

s. (iki sülüş mıkḍarı) 10a/06

[=1]

sümük Burun boşluklarından gelen yapışkan sıvı.

s. gibi 31b/13

s. ile 31b/06

[=2]

sünger Suni olarak elde edilen ve döşemecilik, eczacılık gibi pek çok iş dalında kullanılan süngersi madde.

s. 35a/08

s. gibi 42a/13

[=2]

süñük Kemik.

s.+e (süñüğe) 43b/13

[=1]

sür- 1. Değdirmek, dokundurmak.

s.-eler 27a/10, 33a/12, 33b/01,

33b/05, 33b/13, 34a/06, 35a/02, 36a/01,

36a/03, 36a/10, 36a/11, 40a/07

2. (Bir şeyi bir yüzey üzerine)

Tabaka halinde yaymak, sıvamak.

s.-dükleri 35a/07 (değmek)

s.-er 30b/05, 31b/13

s.-erken 40a/11

s.-meye 29b/01

[=17]

süri Kalabalık, küme, yığın.

s. (bir süri) 43a/01

[=1]

sürme Far. Süs amacıyla kirpik diplerine sürülen siyah toz.

s. gibi 38b/10

[=1]

sürmelü Gözlerinde sürme bulunan, gözlerini sürmelemiş olan veya gözleri tabii olarak sürmelenmiş gibi olan.

s. 10a/13

[=1]

sürt- Bir şeyi başka bir şeyin üzerine bastırıp hiç kaldırmadan öne arkaya, sağa sola veya herhangi bir yöne doğru hareket ettirmek.

s.-eler 43a/13

s.-er 12a/09

[=2]

sürükle- (Bir nesneyi veya bir kimseyi) İterek veya çekerek yerde sürümek suretiyle götürmek.

s.-r 14a/11

[=1]

sürül- (Toprak) Ekilebilir duruma getirilmek için işlenmek.

s.-miş 22a/07

[=1]

süz- (Bir kaptaki katı maddelerle karışık sıvıyı), Maddeler dökülmeyecek şekilde elle tutmak veya kapağı aralamak suretiyle kabı eğerek yahut ters çevirerek boşaltmak.

s.-eler 31a/06, 32a/03

s.-üp 44a/11

[=3]

Ş

şā'ir Şiir söyleyen veya şiir yazan kimse.

ş.+i 23a/01

ş.+leri 18b/09

[=2]

Şām Suriye'nin başkenti.

ş. 7a/13, 17a/13

ş. (diyār-ı Şām ve Haleb) 23b/09

ş.+a 17a/13

[=4]

Şāmil I Kitabü'ş-Şāmil fi's-sinaati't-tıbbiyye adlı eser.

ş. 4a/13, 4a/13

[=2]

şāmil II (< Ar. şümül) İçine alan, kaplayan, kapsayan.

ş.+dür 6a/08

[=1]

şān (< Ar. şe'n) Azamet, büyüklük, ululuk.

ş.+ı 5b/10, 6a/02

[=2]

şarāb Ar. Meyve sularının ve özellikle üzüm suyunun belli usullerde mayalandırılmasından elde edilen alkollü içki.

ş. 40b/11

ş.+ıla 31a/05, 41b/10, 43b/11

[=4]

şart Ar. Bir şeyin varlığının veya meydana gelebilmesinin kendisine bağlı olduğu şey, bir şeyin var olabilmesi için gerekli olan husus, koşul.

ş.+ı-y-ıla 11b/08

[=1]

şaşır- (Yaptığı işi) Alışıldığı veya olması gerektiği gibi yürütmemek, aksatmak, mutat dışına çıkmak.

ş.-madı 9a/13

[=1]

şaşırt- Şaşırtmasına sebep olmak, şaşkın duruma getirmek, hayrete düşürmek.

ş.-madan 28a/05

ş.-ura varur 29b/13

[=2]

şeb-gîr Far. Geceleyin uyumayan.

ş. 20b/11

ş. ol- 20b/11

[=2]

şeb-i yemānī Ar. Mısır şapı, bir dağdan çıkartılan, buz gibi donuk olan bir çeşit şap.

ş. 43b/04

[=1]

şecer Ar. Bir tek ağaç, herhangi bir ağaç.

ş.+e 29b/09

[=1]

şeffāf (< Ar. şüfūf) Işığı içinden geçirdiği için arkasındaki cisimlerin net olarak görülmesine engel olmayan, saydam.

ş. 18a/10

ş. ol- 18a/10

[=2]

şefkat (< Ar. şefekāt) Koruma, acıma ve esirgeme duygusu ile karışık olan sevgi.

ş. 5a/09

[=1]

şehādet Ar. Kelime-i şahadet.

ş. barmağı 37b/01

[=1]

şehr Far. İnsanların toplu olarak yaşadığı yerleşim yerlerinden, idari ve mülki bakımdan köy ve kasabadan sonra en büyük olanı; halkının büyük kısmı ticaret, sanayi ve idare işleriyle uğraşan, tarım alanı olmayan kalabalık yerleşim merkezi, kent.

ş.+inden 23b/03

[=1]

şekl Ar. 1.Dış görünüş, dış çizgiler, biçim.

ş. 10a/07, 10a/08, 10a/13, 11b/01,

14a/02, 14a/07, 17a/13, 26b/08, 27a/01

ş.+de 10b/06

ş.+i 20b/05, 19b/09

ş.+i ‘acīb 2a/09

ş.+inde 13b/10

ş.+indedür 11a/10

2. Bir konuyu açıklamak için

çizilen resim.

ş.+ini 15a/09

[=16]

şekllü ... şeklinde, ... şeklinde olan.

ş. 9b/11, 23b/01, 17a/05, 10b/04,

10b/06

[=5]
şemse Ar. Atın bazı yerlerinde kılların yuvarlak şekilde bitmiş olması.

ş. 11a/09

[=1]

şerbet (< Ar. şurb) Meyve özü, su ve şekerle yapılan tatlı içecek.

ş.+i-y-ile (bal şerbeti) 45a/10

[=1]

şerîf (< Ar. şeref) Şerefli, kutsal, mübarek.

ş.+de 23a/03

ş.+leri 5a/13

[=2]

şeytân Ar. Meleklerin başı ve hocası olduğu halde isyan edip Allah'ın emirlerine karşı geldiği için huzurdan kovulan ve rahmetten uzak kalan asi varlık, iblis.

ş. 2b/13

[=1]

şıra (< Far. şîre) Henüz mayalanmamış, şarap haline gelmemiş üzüm suyu.

ş. bile 41b/04

[=1]

şırлаған Far. Susam yağı.

ş. 27a/10

[=1]

şiddet Ar. Sertlik.

ş. 3a/06

[=1]

şifâ Ar. Hastalıktan kurtulma, iyi olma, eski sağlığına tekrar kavuşma, onma.

ş. bul- 36b/10, 38a/05, 40a/01, 41b/06, 42a/02, 42a/13, 43a/04

[=7]

şimden Şimdiden, bu zamandan.

ş. girü 5b/11ve, 26a/02

[=2]

şinâs (< Far. şinâhten) Sonuna geldiği kelimelere “bilen, tanıyan, anlayan” anlamı katarak Farsça usulüyle birleşik sıfatlar yapar.

ş. (ehl-i şinâs ve hikmet) 6a/03

[=1]

şîrîn Far. Tatlı.

ş. 21b/13

ş. görin- 19a/07

[=2]

şiş (Vücutta) Şişmiş olan yer.

ş. 40a/09, 42a/02

ş. ol- 41b/05

[=3]

şiş- Gerilip kabarmak, şişkin bir durum almak.

ş.-er 40b/06, 41a/03, 42b/11

ş.-miş 11a/12, 11b/02, 30b/05

[=6]

şişe Far. İçine su ve her türlü sıvı madde konan, camdan çeşitli biçim ve büyüklükte, boyu enine göre çok daha uzun, ağız kısmı dar kap.

ş. 41b/03

[=1]

şişik Kabarık, şiş.

ş. 44a/02

ş. ol- 8b/11

[=2]

şısko Şişman.

ş. 17a/04

[=1]

şol 1. İşaret sıfatı, şu, o.

ş. 6a/07, 8a/01, 8a/08, 10a/11,
10b/06, 10b/07, 11a/01, 13b/04, 15a/03,
22a/13, 23a/02, 23b/07, 23b/10, 25b/11,
34b/10, 35b/09

[=16]

şöhretlü Herkesçe tanınmış, ünlü,
meşhur.

ş. ol- 20a/04

[=1]

şöyle Şuna benzer, şunun gibi, şu şekilde.

ş. 2a/13, 6b/05, 8b/10, 9b/11,
10b/12, 12a/01, 13a/11, 13b/09, 14a/01,
14a/10, 14b/09, 15a/11, 15b/02, 15b/03,
15b/05, 16a/08, 17b/03, 26a/02, 27b/09,
28b/06, 31a/11, 37a/01, 39a/03, 39a/08,
39b/10, 42a/02

[=26]

şu 1. Çok uzakta olmayan kimse veya
şeyi işaret yoluyla belirtir. İşaret sıfatı.

ş. 3b/07, 29a/09, 43a/07

2. Yerini tuttuğu uzaktaki kimse veya
şeyi gösterir. İşaret zamiri.

ş.+ndan 30a/13

ş.+ndandur 8a/08

[=5]

şüm (< Ar. şu'm) Uğursuz, meş'um,
şom.

ş. ol- 10a/11

[=1]

şüc'ân (< Ar. şecā'at) Yürekli ve cesur
kimseler, yiğitler.

ş.+ı 2a/03

[=1]

T

tā Far. Bir şeyin bulunduğu, başladığı
veya sona erdiği yeri yahut zamanı
anlatırken söze mübalağa katar.

t. 2b/02, 3a/09, 3b/03, 4a/07,
4a/09, 6a/13, 6a/13, 9a/13, 12a/10,
12a/11, 16a/04, 25a/08, 26a/05, 27a/03,
27a/13, 27b/07, 27b/09, 27b/11, 28b/11,
29a/05, 31a/05, 31b/05, 32a/04, 33b/02,
33b/04, 33b/12, 35a/09, 36a/01, 36b/03,
36b/06, 42a/02, 42a/06, 44b/02, 44b/03

[=34]

ta'accüb (< Ar. 'aceb) Şaşma, hayret
etme.

t. it- 2b/13

[=1]

ta'alluk (< Ar. 'alak) İlişik, ilgi, bağ.

t. 2b/12, 2b/13

[=2]

ta'ām Ar. Yemek, aş.

t.+ı 9a/10

[=1]

ta'arruž (< Ar. 'arž) Sataşma, ilişme,
takılma.

t. eyle- 27b/06

[=1]

ṭā‘at Ar. Allah’ın emirlerine uyma, emredilene yapma.

ṭ.+ına 8a/08

[=1]

ṭab‘ Ar. Huy, mizaç, karakter, yaratılış.

ṭ.+ı müstaḳīm 17a/11

[=1]

ṭaban Atın ayağının yere basan tarafı.

ṭ.+ı (deve ṭabanı gibi) 13b/11

ṭ.+ıla 14b/10, 14b/10

[=3]

ṭabanlu Tabanı olan.

ṭ. 13b/09

[=1]

ṭābīḳu‘l-na‘l-bi‘l-na‘l Ar. Mantık

kitaplarında ve deyimlerde geçen, atın ön nalının arka nalına uygun olması anlamına gelen bir söz.

ṭ. 14b/02

[=1]

tābi‘ (< Ar. teba‘) Birine veya bir şeye uyan, onun arkası sıra giden.

t. 3a/02

[=1]

ṭabī‘at Ar. Bir kimsenin davranışlarına yön veren yaratılışı, huy, meşrep, mizaç.

ṭ.+(ḥalāḳ-ı ṭabī‘at) 44a/06

ṭ.+ına 25b/13

ṭ.+ları 25a/13

[=3]

tafşīl (< Ar. faşl) Bir şeyi bütün ayrıntıları ile açıklama.

t. 30a/09

[=1]

ṭağ Çevresindeki araziye göre büyük bir çıkıntı teşkil edecek şekilde yükselen toprak veya kaya kütlesi, dağ.

t.+a ṭoğrı 22a/13

[=1]

ṭağıl- (Toplu halde bulunan kimseler) Bir yerden uzaklaşmak, o yeri terketmek, dağılmak.

ṭ.-dılar 2b/06

[=1]

ṭağıt- (Bir kalabalığı, birliğini bozmak maksadıyla) Bölmek, zor kullanarak veya ikna ederek toplu halden çıkarmak, dağılmasını sağlamak, dağıtmak.

ṭ.-dı 3a/08

[=1]

ṭağla- Hastalıklı kısımları kurutmak, akan kanı durdurmak için vücudun hasta veya yaralı yerini kızgın bir aletle veya yakıcı maddelerle yakmak.

ṭ.-yalar 36b/01

[=1]

ṭağlan- Vücudun herhangi bir yeri kızgın bir aletle veya yakıcı maddelerle tedavi maksadıyla yakılmak. Dağlanmak.

ṭ.-duğdan şöıra 36b/04

[=1]

taḥammül (< Ar. ḥaml) Zor şeylere dayanma gücü, ses çıkarmadan katlanma.

t. it- 6b/13, 29b/08

[=2]

taḥḫīḳ (< Ar. ḥaḫḳ) Şüphesiz,
muhakkak.

t. 7b/08

[=1]

taḥmīnā Bk. **taḥmīnen**

t. 13b/06

[=1]

taḥmīnen (< Ar. taḥmīn) Yaklaşık
olarak, aşağı yukarı, takriben. Krş.

taḥmīnā

t. 28b/04

[=1]

taḥrīk (< Ar. ḥareket) Kımıldatma,
oynatma, harekete getirme.

t.+ine 7b/09

[=1]

taḥşīl (< Ar. ḥuşūl) Ele geçirme,
kazanma, hasıl etme.

t. 4a/10

[=1]

taḫ- (Bir şeyi başka bir şey üzerine)
İliştirmek, tutturmak veya geçirmek,
asmak.

t.-arlar 27b/10

t.-ılsa 3b/10

t.-mak 23a/05

t.-up 3b/03

[=4]

taḫdīr (< Ar. ḫadr) 1. Beğenme, güzel
bulduğunu, beğendiğini belirtme.

t. eyle- 5b/02

t.+ine 7b/09

2. Durum ve şart bildirir; ... halde,
... durumda.

t.+ce 5a/13

t.+de 12b/10

[=4]

taḫıl- (Bir şey başka bir şey üzerine)
İliştirilmek, tutturulmak, geçirilmek.

t.-duğı 27b/09

[=1]

taḫın- Kendine takmak.

t.-mışlardı 23a/05

[=1]

taḫlaḳ Karın boşluğunun sol üst kısmında
kaburgaların hemen altında, midenin sol
arka tarafında bulunan, kan dolaşımını
düzenleyen ve kan yapan, yaklaşık 200
gr. ağırlığında, çok damarlı, koyu kırmızı
renkte, yassı uzunca organ. Dalak.

t.+ı 44a/05

[=1]

taḫlaş- (Hayvanlar ve özellikle köpekler
için) Boğuşmak.

t.-a 6a/13

t.-ur 2b/11, 3a/03

[=3]

taḫleb Ar. İsteme, dileme, arzu etme.

t. eyle- 23a/05

[=1]

taḫlī' (< Ar. ṭulū') Baht, talih.

t.+üm gibi 4b/10

[=1]

taḫlīm (< Ar. 'ilm) Öğretme, belletme.

t. 19b/07

t. eyle- 22b/12

[=2]

taḫlīmsüz Talim görmemiş.

t. 19b/07

[=1]

ṭamaḳ Ağız boşluğunun üstünü tavan gibi kuşatan kısım.

ṭ.+ı (ṭamağı) 42b/11

ṭ.+ına (ṭamağına) 43a/05

ṭ.+ında (ṭamağında) 42b/07

ṭ.+ını (ṭamağını) 43a/02

[=4]

tamām Ar. 1. Bütünlüğünü bozacak bir eksigi olmayan (şey), bütün.

t. 24a/08, 25a/02, 44a/07

2. Olması gerektiği gibi, doğru

t. 26b/03, 40a/05

3. Bitme, tamamlanma, sona erme.

t. 24a/05, 26a/13

t. eyle- 26a/03

[=8]

tamāmü'l-ḥalḳ Ar. Yaratılanların tümü.

t. 24a/06

[=1]

ṭamar Canlı varlıkların vücudunda kan veya lenf dolaşımını sağlayan kanal, damar.

ṭ.+larından 42b/05

[=1]

ta'mīr (< Ar. 'imāret) Eskimiş veya bozulmuş bir şeyi yenileme veya kullanılır duruma getirme, onarma.

t. it- 23b/01

[=1]

ṭamla Bir sıvının ufak bir yuvarlak şeklindeki çok küçük parçası, katre, damla.

ṭ. ṭamla aḳ- 38a/11

[=1]

ṭamzır- Damlatmak.

ṭ.-alar 30b/12, 30b/12, 32a/06, 36a/11, 38a/05, 40b/12, 42a/13, 42b/02, 44b/13

ṭ.-salar 40a/01

ṭ.-urlarsa 30b/12, 39b/02

[=12]

ṭamzırla- Damla damla akıtmak, damlatmak.

ṭ.-maḳ 37b/12

[=1]

Ta'nı Yaratan, Allah.

t.+nuñ 6a/10

[=1]

ṭar 1. Genişliği, içine girecek şeye göre yetersiz olan, içine sığılmayan veya sığılması zor olan, geniş ve bol olmayan.

ṭ. 11a/12

ṭ. ol- 8b/13, 12a/11, 14a/03, 44a/02

ṭ. ve egri ol- 10a/09

2. (Zihni ve ruhi yetenekler için) Kuşatıcı olmayan, belli bir sınırı aşacak güce sahip bulunmayan.

ṭ. ve ısrğan ol- 18a/02

[=7]

ṭarfe Atın gözüne bir nesne değmesinden ileri gelen bir hastalık.

ṭ. 38a/06

ṭ.+den 39a/07

[=2]

ṭarīḳ Ar. Takip edilen yol, usul.

ṭ.+i 39a/06, 28b/03, 39b/04
ṭ.+i-y-ile 5a/13, 10b/06, 40b/01,
 41b/03

ṭ.+ile 37b/12

[=8]

tarla Tarıma elverişli, belirli ve sınırlı toprak parçası.

t.+lara toḡru 22a/08

[=1]

ṭarlan- Darlanmak, Canı sıkılmak, bunalmak.

ṭ.-up 28a/08

ṭ.-ur 11b/07

[=2]

taṣnīf (< Ar. şinf) Kitap tertip etme, kitap yazma.

t. eyle- 4b/09

[=1]

taṣvīr (< Ar. şūret) Resmini yapma, resmi yapılma.

t. it- 15a/09

[=1]

taş Yeryüzünün sertleşmiş ve katılaşmış tabakalarında bulunan, içindeki maden, tuz ve oksitlere göre değişik renkte ve değişik birleşimdeki çok sert cisim.

ṭ. 42a/03, 45a/01

ṭ.+dan 45a/02

ṭ.+dur 42a/13

ṭ.+ı 39a/06

ṭ.+ın 42a/13

ṭ.+ından 36a/11

[=7]

taşlu İçinde veya üzerinde taş bulunan.

ṭ. 22a/13, 22b/02, 29a/12, 29b/01

t.+ca 41a/09

[=5]

taşra Dışarı.

ṭ. 14a/07, 23b/03

ṭ.+da 27b/09, 40a/09

ṭ.+sında 5b/10, 30a/06

ṭ.+ya 20b/13

[=7]

Tatar Tataristan, Kırım, Kuzey Kafkasya ve Sibirya'da yaşayan Türk soyundan halk.

t. 37b/12

[=1]

ṭatlu Şeker tadında olan, içinde şeker bulunan, tadı hoş olan, ağıza hoş gelen.

ṭ. bādem yaḡı 42b/02

[=1]

taṭvīl (< Ar. ṭūl) Uzatma.

t.+i kelām 21b/08

[=1]

tava (< Far. tābā) Yiyecekleri kızartmak, yağ kızdırmak işlerinde kullanılan saplı yayvan kap.

t.+ya 32a/13

[=1]

ṭavar İnek, özellikle koyun ve keçi gibi hayvanların ortak adı.

ṭ. 10a/03, 10b/01, 10b/12, 21a/08,

21a/09, 26a/05, 26a/05, 44b/07

ṭ.+a 37b/12

ṭ.+uñ 43a/10, 44a/02

[=11]

ṭavır Ar. Durum, hal, vaziyet, davranış.

ṭ. 29a/03

[=1]

ṭavşan Tavşangillerden, uzunluğu 70 santim kadar olan, kulakları başından uzun, ön bacakları arka bacaklarından kısa, çok hızlı koşan, dudakları kalın ve çok hareketli, kuyruğu kısa, postundan yararlanılan kemirgen memeli hayvan. *Lepus europeus*.

ṭ. gibi 13a/08

[=1]

tavt Bk. **tūt**

t. 34b/10

[=1]

ṭavuk Sülüngillerden, dünyanın her tarafında yetiştirilen, eti ve yumurtası için üretilen, kanatları kısa ve küt, evcil kümes hayvanı. *Gallus*.

ṭ. 42a/02

[=1]

ṭayan- Dayanmak.

ṭ.-ınca 36b/03

ṭ.-up 28a/11

[=2]

ṭaycuğaz Ufak tay.

ṭ.+ımı 26a/05

ṭ.+uñ 26b/08

[=2]

tāyife (< Ar. tā'ife) Kabile, kavim.

t. 17a/13

t.+si 7a/13, 9b/13, 10a/11, 11a/07,

11a/10, 17a/13, 18b/10, 23b/08, 24b/13,

24b/13, 35b/09, 37a/01

[=13]

ta'yīn (< Ar. 'ayn) Bir göreve

yerleştirme, atama.

t. olın- 27a/07

[=1]

tāze Far. İlk ve yeni durumunu koruyan, bayatlamamış, bozulmamış olan.

t. 40b/13

[=1]

tazı Far. Uzun bacaklı, uzun burunlu, çekik karınlı, genellikle tavşan avında kullanılan, çok çevik bir av köpeği cinsi.

t. 8b/10, 8b/10, 8b/10

t.+da 8b/07

t.+nuñ 8b/10

[=5]

tecrübet (< Ar. tecrîbe) Karşılaşılan çeşitli olaylardan elde edilen görgü, olayların insana kazandırdığı olgunluk.

t. (aşhâb-ı tecrûbet) 14b/09,

21a/13, 25b/13

t. (ehl-i tecrûbet) 10b/12

t.+e (erbâb-ı hîbret ve tecrûbet)

27a/07

t. eyle- 6b/09

[=6]

tedābîr (< Ar. tedbîr) Tedbirler.

t. 30a/07

[=1]

tedārik (< Ar. derk) Edinme, sağlama, hazır etme, hazır bulundurma, araştırıp elde etme.

t. it- 35b/12

[=1]

tedbîr (< Ar. dubur) Bir şeyi önlemek veya olmasını sağlamak için yapılan hazırlık, baş vurulan çâre, önlem.

t. 5a/11

t.+i 5b/02

[=2]

tedbîrât (< Ar. tedbîr) Tedbirler.

t. 4a/04

t.+ı cāmî‘a 5b/10

[=2]

teemmül (< Ar. emel) İyice, etraflı düşünme.

t. et- 3b/09

[=1]

te‘ennî (< Ar. eny) İlerisini düşünerek, ihtiyatlı davranarak acele etmeden iş görme, düşünceli hareket etme.

t. (rıfık ve te‘ennî birle) 26a/10

t. ve rıfık ile 28a/13

[=2]

tefahhüş (< Ar. faḥṣ) İyice, etraflıca araştırma.

t. it- 44a/07

[=1]

tefsîr (< Ar. fesr) Yorumlama, yorum.

t.+dür 7a/12

t.+inde 23b/06

[=2]

teḳā‘ūd (< Ar. ḳu‘ūd) Emekliye ayrılma, emekli olma.

t. eyle- 4b/07

[=1]

teke Erkek keçi.

t. şakalı gibi 13b/04

[=1]

teklîf (< Ar. kulfet) Bir hususta yapılması veya yapılmaması düşünülen şeyler hakkında başkalarına görüş sunma, öneride bulunma.

t. eyle- 28a/13

t. it- 29a/13

[=2]

tekmîl (< Ar. kemâl) Tamamlama, bitirme.

t. eyle- 4b/07

[=1]

tekrâr (< Ar. kurûr) Aynı olay, iş yahut eylemin yeniden bir veya daha çok defa meydana gelişi.

t. 5a/13, 32a/04

[=2]

te‘lîf (< Ar. elf) Eser yazma, toplayıp kaleme alma.

t. eyle- 4a/11, 4a/13, 4b/05

t. olın- 4a/13

[=4]

temerrüd (< Ar. merāde) İnat etme, karşı durma, kafa tutma.

t. (ürkek ve temerrüd ol-)

28b/04

[=1]

Temîm Bir Arap kabilesi.

t. 17a/13

t. develerinüñ boynı gibi 17a/12

[=2]

temyîz (< Ar. meyz) Ayırma, ayrılma, seçme, seçilme.

t. ve teşhîş it- 21b/08

[=1]

ten Far. İnsan vücudunun dış yüzü, cilt.**t. durur** 5a/09**t.+inde** 2b/13

[=2]

tenāsül (< Ar. nesl) Birbirinden doğarak üreme.**t. (tevālūd ve tenāsül ol-)** 3a/13**t. ičün** 6b/02

[=2]

tenbih (< Ar. nebh) Bir şeyin yapılp yapılmamasını, şöyle veya böyle yapılmasını söyleme ve bunu üzerinde durarak hatırlatma.**t. 29a/01**

[=1]

tenhā Far. Tek başına, yalnız.**t. kal-** 3a/08

[=1]

tepe Etrafındaki araziden daha yüksek olan, genellikle yüksekliği birkaç yüz metreyi geçmeyen yeryüzü biçimi, küçük dağ. Krş. **depe****t.+de** 8b/10

[=1]

terāzū Far. Terazî. (Öbür dünyada günah ve sevapları tartan düzenek teraziye benzetilmiş.)**t.+sinde** 7b/08, 7b/10

[=2]

tercīh (< Ar. ručhān) Bir şeyi diğerlerinden daha üstün tutma, daha önemli sayma, yeğleme.**t. 8a/11****t. eyle-** 9a/05**t. it-** 6a/13, 6b/01, 6b/02, 23b/09

[=6]

tercūme (< Ar. terceme) Tercüme edilmiş eser.**t.+sindendür** 4b/08

[=1]

tere Far. Turpgillerden, yapraklarından salata yapılan ve çeşitli türleri bulunan baharlı bitki.**t. yaprağı** 41b/09

[=1]

tereyağı Sütten elde edilen taze yağ.**t.+nı** 33b/03

[=1]

terğīb (< Ar. rağbet) İsteklendirme, arzu ettirme, istek verme.**t. buyur-** 2a/06**t.+dür** 8a/11

[=2]

teri İnsan ve hayvan vücûdunu bir örtü gibi saran koruyucu tabaka, ten, cilt.**t.+sinden (karlanguç terisi)**

37a/07

[=1]

terk Ar. Bırakma.**t. 3a/05**

[=1]

ters Hayvan pisliği.**t.+i-y-ile** 42a/02**t.+ini (toğan tersi)** 39a/06

[=2]

tersle- (At için) Dışkısını yapmak.**t.-dügi** 15b/11, 15b/12

t.-meyer 16a/04
t.-r 16a/02
 [=4]
teslīm (< Ar. selm) Emaneti yerine verme.
t. eyle- 9b/08
 [=1]
teslīmāt (< Ar. teslīm) Razı olmalar, boyun eğmeler.
t.+ı (tesnīmāt-ı teslimāt-ı sāmiyāt) 1b/13
 [=1]
tesnīmāt Ar. Cennetteki bir ırmağın adı.
 t. 1b/13
 [=1]
tesviye (< Ar. sivā) Düz hale getirme, düzleme.
t.+sine 16a/04
 [=1]
teşbih (< Ar. şibh) Benzetme, benzetilme.
t. it- 12b/07
 [=1]
teşhīs (< Ar. şahş) Kim veya ne olduğunu anlama, tanıma.
t. (temyiz ve teşhīs it-) 21b/08
t. it- 8b/13
 [=2]
tetebbu' (< Ar. teba') Etraflıca inceleyip araştırma.
t. ile 12b/03
 [=1]
tetimme (< Ar. temām) Bir şeyin eksikliğini tamamlamak için katılan şey.
t. 23a/01

[=1]
tevālūd (< Ar. veled) Nesil yetiştirmek, üretmek.
t. 6b/02
t. ve tenāsül ol- 3a/13
 [=2]
tevārīḥ (< Ar. tāriḥ) Eski tarihler.
t.+de 15a/07
 [=1]
tevķīf (< Ar. vukūf) Alıkoyma.
t. it- 26a/13
 [=1]
tez (< Far. tīz) Çabuk, hemen. Krş. **tīz**
t. 27b/10, 36b/13, 37a/10, 44b/09
t.+ce 32b/02
t.+ce tezce 36a/11
 [=6]
tıb Ar. Hastalıkları iyileştirme, sebep ve sonuçlarını araştırma ilmi, bu husustaki teknik ve ilmi çalışmalar, hekimlik, tabiplik ilmi.
t. 4a/13, 4a/13, 43b/11, 45a/08
 [=4]
tık- İterek zorla sokmak.
t.-alar 35a/08
 [=1]
tımar Far. Binek hayvanlarının derisini, kollarını kaşığı, fırça, sünger vb. ile temizleme.
t. olın- 35b/06, 39a/12
 [=2]
tırnaķ İnsan ve omurgalı hayvanlarda parmak uçlarının üst kısmını örten boynuzsu tabaka.

t. 13b/12ve, 16b/13, 16b/13
t.+a (tırnağa) 39a/08
t.+dur 39a/08
t.+ı (tırnağı) 13b/10
t.+ları 22b/02
 [=7]
tıynet Ar. Yaratılış, maya, fitrat, hilkat.
t.+i 2b/13
 [=1]
tığ Far. Kılıç.
t. 5a/06
 [=1]
til Çeşitli madenlerden yapılan ve çeşitli işlerde kullanılan, kopmaya karşı dayanıklı çok ince ve uzun nesne.
t. 23a/05, 34b/02, 39b/05
t.+üñ 39b/06
 [=4]
tiryāk-i erba'a Ar. Hayvani, nebati ve madeni maddelerin karışımından meydana gelen, sancıya, öksürüğe, yılan ve akrep sokmasına, bazı hastalıklara ve zehirlenmeye karşı kullanılan afyonlu macun, panzehir, antidot.
t. 40b/09
t.+dan 41b/03
 [=2]
tüz Bk. **tez**
t. 6b/11, 11a/04, 11b/07, 11b/07, 19a/03, 19b/07, 22b/08, 28a/09, 37a/07, 37b/02
t.+ce 44b/09
t.+cek 39a/12
t. ol- 25a/13

t. tüz 31b/12, 40b/05, 43a/08
 [=16]
toğ- (İnsan veya hayvan yavrusu) Gününü tamamlayıp ana karnından dışarıya çıkmak, dünyaya gelmek, tevellüt etmek.
t.-ar 24a/08, 24b/04, 24b/08
t.-duğı 13a/02, 24a/10
t.-up 26a/13
 [=6]
toğan Kartalgiller familyasından, küçük kuşlarla, böceklerle beslenen ve dünyânın her yerinde birçok türü bulunan yırtıcı kuş sınıfı. Falco.
t. tersi 39a/06
 [=1]
toğra- (Bir şeyi) Keserek parçalamak, parça parça kesmek.
t.-yalar 32a/09
 [=1]
toğrı 1. Bir uçtan bir uca yönünü değiştirmeden giden, aynı doğrultuda devam eden, müstakim. Krş. **toğru**
t. (kısa ve toğrı ol-) 12b/13
 2. -e yönelmiş olarak, -e karşı, -e müteveccihen.
t.+(-a toğrı) 22a/13
 [=2]
toğru Bk. **toğrı**
t. (-a toğru) 22a/08
 [=1]
toğur- (Doğum yoluyla) Dünyaya getirmek, (hayvan) yavrulamak.
t.-duğı 26a/05

ṭ.-mağa 26a/06

ṭ.-malı 26a/04

ṭ.-ur 24a/06, 24a/09

[=5]

toḥm Far. Bitkilerde döllenme sonunda çiçekten sonra oluşan ve toprağa gömülünce kendisinden yeni bir bitki üreyen tane.

t.+ı (ḥardal toḥmı) 38b/13

[=1]

ṭoḥn- El ile değmek, dokunmak.

ṭ.-an 38b/07

ṭ.-dıysa 38b/07

ṭ.-duğı 34b/11

ṭ.-mağdan 30a/13

ṭ.-mıṣ 38b/07

ṭ.-ur 38a/07, 43b/13, 45a/02

[=8]

ṭoḥuz Sekizden sonra, ondan önce gelen sayının adı.

ṭ. ay mıkḍārı 24a/11

ṭ. yaş 25b/08

[=2]

ṭol- Bir yere girip orada toplanmak, bir şey bir yeri kaplamak.

ṭ.-ar 40b/04

ṭ.-mıṣ 38b/07, 42a/13

[=3]

ṭolğa Savaşçıların giydiği demir başlık.

ṭ.+larındā 23a/05

[=1]

ṭolu 1. Bir yerde bahsedilen şeyin çok bulunduğunu, çok olduğunu anlatır, çok, pek çok.

ṭ.+sı-y-ıla 14b/08

2. Hayvanlarda dolgun ve düzgün et.

ṭ. 14a/01

ṭ. ve mevzūn ol- 16b/08

[=3]

ṭonuḵ Yarı şeffaf, üstü dumanlı ve buzlu, berrak olmayan, bulanık.

ṭ. ol- 38a/04

[=1]

ṭoñ- Şiddetli soğuk etkisiyle buz tutmak.

ṭ.-ar 38b/07

[=1]

ṭoñuz Kalın derili, eti, yağı ve derisi için beslenen, ağır, hantal, memeli evcil hayvan, hıncır.

ṭ. 11b/04

[=1]

toplu (Vücutça) Etine dolgun, şişmanca.

t. 21a/03

[=1]

ṭopraq Yer kabuğunun, üzerini kaplayan çürümüş organik maddelerden ve kütle kırıntılarından oluşan canlıların yaşamasına elverişli kısmı.

ṭ. 26a/11

ṭ.+ı (ṭopraqı) 22a/07

[=2]

ṭopuḵ (At için) Ökçe.

ṭ.+ları 16b/08

[=1]

torba (< Far. tobre) Yer kabuğunun, üzerini kaplayan çürümüş organik maddelerden ve kütle kırıntılarından

oluşan canlıların yaşamasına elverişli kısmı.

t. 30b/01, 31b/04, 32b/03

t.+sı 14b/08

t.+sına 32a/10, 32b/01

t.+yı 32b/03

[=7]

torı Bk. **toru**

t.+dur 23b/08

[=1]

toru Çeşitli tonları bulunan kızıl kahve rengine at. Krş. **torı**

t. 18b/09, 18b/09, 18b/10, 19a/06, 22a/13, 22b/09, 22b/12, 22b/13

t. idi 22b/12

[=9]

toruk otı Atkuyruğugiller familyasından bir bitki cinsi.

t. 44a/08

[=1]

toy- Açlık duygusu gidinceye kadar yemek, tok hale gelmek.

t.-mca 9a/13

[=1]

toyğun Ak ve çakır doğan.

t. 13b/09

[=1]

toynağ At ve eşek gibi tek parmaklı hayvanların tırnağı.

t. 16b/13, 16b/13

t.+ı (toynağı) 13b/07, 13b/09, 16b/12, 16b/12, 18a/09, 22b/01

t.+ları 19a/04, 20b/08, 21b/02

t.+larına 27a/09, 27a/13

[=13]

toz Bir maddenin un haline gelmiş çok ince şekli.

t.+ı 31b/02, 41b/10

[=2]

Trablus Kuzey Afrika'da bulunan bir şehir, Libya'nın başkenti.

t. şābūnı 36b/06

[=1]

tudağ Ağzın yüze göre daha kırmızı renkteki dolgun ve etlice alt ve üst iki kenarından her biri. Krş. **tuṭağ**

t.+da 35b/08

t.+ı (tudağı) 11b/09

t.+ında (tudağında) 34a/09, 35b/03, 35b/09

t.+ından (tudağından) 41b/03, 41b/03

t.+ları 11b/07, 17a/13, 41a/06

t.+ları-y-ıla 45a/02

t.+larını 41b/01

[=12]

tur- 1. Beklemek, sabretmek.

t.-a 28b/04, 32b/03, 36a/09, 38b/04, 42a/02

2. Şu veya bu durumda bulunmak, belli bir durumda olmak.

t.-duğı 30b/06

t.-maz 24a/08

t.-mazsa 32b/03

t.-up 26a/13, 35a/10

t.-ur gibi 44a/02

3. Kalkmak, ayağa kalkmak.

t.-mağa 28a/06

4. Yapmakta olduğu hareketi kesmek, hareketsiz kalmak.

.-maya 29b/04

.-ur 29b/09, 45a/05

.-urken 16a/10

5. Sona ermek, kesilmek.

.-mayacak 6b/13

[=17]

arurı ur- 26a/13

stinde ur- 32b/03

[=2]

tura Halat gibi rlm iplik ilesi.

t. evirr gibi 15b/02

[=1]

urgur- Kaldırmak, ayakta tutmak.

.-alar 37a/06

.-dılar 9b/03

.-urlar 36b/12

[=3]

te Atın gznn kesinde veya gz kapağında ortaya ıkan ve yumru eklinde olan bir hastalık.

t. 34b/08

t.+ye 35a/07

[=1]

tt Far. İki enekliler sınıfının dutgiller familyasından, dayanıklı bir ağacın beyaz, kara, koyu pembe renklerde olan meyveleri.

t. 34b/10, 34b/10

t. dnesi gibi 34b/10

[=3]

ut- 1. Elle kavramak, elde bulundurmak, eline almak.

.-alar 43b/13, 43b/13

.-ar 6b/13, 11b/12

.-arlar 26b/08

.-up 26a/10, 37b/01,

2. (Bir yere) Varmak, ulamak.

.-dı 2b/10

3. Etki etmek.

.-mağ-ıla 37a/07

4. Gitmeye bırakmamak, bir yere koyup gitmesini nlemek, alıkoymak.

.-mayalar 42a/06

.-mı 8a/09

.-up 8a/13

5. ...durumda kalmasını sağlamak, ...halde bulundurmak.

.-a 4a/06, 8a/03, 11a/03, 15b/07

.-alar 30b/13, 31a/12, 31b/09,

33b/12, 38b/04, 42a/07, 42b/13

.-ar 13a/02, 30b/04, 43a/08,

45a/07

.-up 31a/10, 41b/11, 42a/12,

44b/01, 44b/02

[=32]

aağa ut- 30b/04, 45a/07

baını aağa ut- 11a/03

r-yı niyz ut- 2b/10

seyrek ut- 15b/07

yukaru ut- 31a/12

yukaruya ut- 30b/13,

31a/10

[=8]

utak Bk. **udak**

.larımı 43b/13
[=1]
utul- (Vücudu veya bir organı)
İşleyemez duruma gelmek.
.-ur 32b/07
[=1]
uy- İşitmek.
.-ar 19a/04
[=1]
uyul- İşitilmek.
.-aca 37a/03
.-ca 37a/11
.-maz 6b/10, 6b/13
[=4]
uz Suda eriyen, kokusuz, dili yakan bir
tada sahip, yiyecekleri korumada ve
tatlandırmada kullanılan billursu madde.
. 37b/03, 39a/06, 43a/03, 43a/13,
43b/08, 43b/12
. birle 43a/03
.+ı 43b/04
.+ıla 37b/03, 38a/13
[=10]
uzla- Üstüne tuz ekmek veya tuza
yatırmak.
.-rlar 37b/11
[=1]
uzlu Tuzu olan.
. şı 43b/02, 43b/04
[=2]
tükürük Tükürük bezlerinden ağıza akan
ve yutmayı kolaylaştıran salgı.
t. 2b/13
t.+i (tükrügi) 2b/13

[=2]
tükür- Ağızdaki tükürüğü, balgamı veya
yutulmak istenmeyen bir şeyi dışarı
atmak.
t.-di 2b/13
t.-düginden soñra 38b/06
[=2]
Türk Ana yurdu Orta Asya olan, buradan
çeşitli yönle yayılarak büyük devletler
kuran, Türkçe'nin değişik lehçeleriyle
konuşan millet ve bu millettten olan
kimse.
t. 7a/13, 9b/13, 10a/11, 11a/07,
18b/09, 18b/10, 23b/08, 24b/13
[=8]
Türkçe Türkler'in hakim olduğı
ölkelerde kullanılan dil, Türk dili.
t. 9a/10, 13a/07, 19a/09, 30a/12,
32a/07, 34a/08
[=6]
tüskür- Tıksırmak.
t.-ür 31b/12
[=1]
tütün Duman.
t.+i 31b/08
[=1]
tüy İnsanlarda ve hayvanlarda deri
üzerinde bulunan çok ince kıl.
t. 17b/01
t.+i 18a/09
t.+leri 21a/07
[=3]
tüylü Üzerinde tüyler bulunan.
t. 18a/09, 21b/09

[=2]

tüysüz Tüyü olmayan, tüyü bulunmayan veya dökülmüş olan.

t. 17a/02

[=1]

U

u Bk. **ve**

u. 5a/07, 5a/09, 5a/09, 5a/12,

5b/07

[=5]

ucuz Fiyatı düşük olan, pahası yüksek olmayan.

u. ol- 21b/05

[=1]

uç Bir nesnenin genellikle sivri olan bitim noktası.

u. 37a/13

u.+ı (uci) 12b/13, 17a/11, 25b/07

u.+ı-y-ıla (uci-y-ıla) 39b/09

u.+ından (ucından) 39b/06

u.+ını (ucını) 37a/13, 39b/07,

39b/07

u.+ları 9b/11, 9b/11

u.+larıdur 18b/02

u.+larını 27b/09

[=13]

uç- (Kuş, böcek gibi kanatlı hayvanlar)

Havada yol almak, havada gitmek.

u.-arlarmış 23b/05

u.-dılar 2b/06

[=2]

‘ūd-ı qarh Akırı Karha olarak da bilinen çok yıllık bir bitkidir.

‘u. 45a/08

[=1]

uğra- 1. Bir yerin yanından veya içinden geçmek.

u.-duğı 20a/07

u.-duğça 29b/09

u.-sa 8a/06

u.-yup 29b/10

2. Bir şeye maruz kalmak.

u.-maz 45a/02

u.-r 36b/13, 44a/07

[=7]

belāya uğra- 36b/13

[=1]

uğrat- Bir yere gitmesine, yolunun oradan geçmesine sebep olmak, uğramasına yol açmak.

u.-ursa (uğradursa) 29a/13

[=1]

uğurlayın Hırsız gibi, gizlice, sessizce.

u. 28b/09

[=1]

‘ulemā (< Ar. ‘ilm) Alimler, bilginler.

‘u. 19b/10

‘u.+yı mazīyīn 37a/01

[=2]

ulu Çok üstün niteliklere sahip, çok büyük, yüce.

u.+larından idi 8b/05

[=1]

ulu- (Köpek, kurt, çakal vb.) Uzun, iniltili ve daha çok “u” sesinin hakim olduğu bir sesle ağlarcasına bağırarak.

u.-dukları 2b/09

[=1]

ululuk Ulu olma durumu, büyüklük, yücelik, azamet.

u. 5a/13

u.+a (ululuğa) 5a/13

u.+ına (ululuğına) 5a/05

[=3]

um- Dilemek, temenni etmek.

u.-arum 22a/11, 22b/08

[=2]

umar- Onarmak, düzeltmek.

u.-dı 8b/05

‘umdetü’l-mülk Ar. Mülkün kaynağı.

‘u. 5a/07

[=1]

‘ummān Ar. Çok büyük engin deniz, okyanus.

‘u. 5b/01

[=1]

umūr (< Ar. emr) İşler.

u.+ı (kāfil-i umūr-ı cihān) 5a/10

[=1]

un Tahıl veya bazı gıda maddelerinin öğütülmesinden elde edilen toz halindeki besin.

u. gibi 36a/11

u.+ını 39a/01

[=2]

unut- (Bildiği, öğrendiği bir şey) Aklında kalmamak, iradesi dışında hatırandan çıkmak.

u.-maya 8a/10

[=1]

ur- 1. (Elini veya elindeki bir şeyi bir yere) Hızla indirmek, hızla çarpmak.

u.-a 28a/12, 29a/10

u.-dılar 2b/08

u.-ur 15b/08, 29b/13, 40b/02

2. Koymak, yerleştirmek.

u.(!) 3a/02

u.-a 31b/08

u.-alar 30b/12, 33b/12, 34a/07, 34b/06, 35a/06, 36b/05, 36b/10, 38b/02

u.-arlar 30b/01

3. Takmak.

u.-alar 28b/03

4. Uygulamak, basmak.

u.-dukları 23a/13, 23a/13

5. Öldürmek veya yaralamak.

u.-an 23a/13

u.-mazlardı 23a/13

6. Kötü tesir etmek, zarar vermek, dokunmak.

u.-ur 38a/08, 38a/08

[=24]

başına ur- 38a/08

çul ur- 30b/01

eger ur- 28b/03

kamçı veyā mahmūz ur-

29a/10

mahmūz ur- 29b/13

şüret ur- 2b/08

yere ur- 15b/08, 40b/02

[=8]

urġan Pamuk, keten, kenevir, jüt vb.

bitki elyafından yapılan ince halat.

u.+ını 32a/09

[=1]

Urve Bārakī Hz. Muhammed'in söz ve davranışlarını ileten bir ravi.

u. 7a/06

[=1]

ustura Far. Tıraşta kullanılan çok keskin, açılır kapanır bıçak.

u. 39b/09

u. ile 33b/10, 37b/02

[=3]

uvaḡ Boyutları gerekenden veya olağandan küçük.

u. 11b/10

u. it- 39a/06

u. ol- 25b/11

[=3]

uy- 1. Ölçüleri ve nicelikleri denk gelmek, tam gelmek, uygun olmak.

u.-a 12a/13

2. Davranışlarını, hareket, fikir vb.ni karşısında mevcut kimse veya şeye göre ayarlamak, ona tabi olmak, ittiba etmek, ayak uydurmak.

u.-ar 12b/04

[=2]

uyluḡ Bacağın kalçadan dize kadar olan kısmı.

u.+ı (uyluḡı) 14a/01, 14a/02,

14a/02

u.+ları 14a/02, 19a/05

u.+larında 20a/04

[=6]

uza- Zaman bakımından uzun olmak, çok sürmek.

u.-mıṣ 31a/01

[=1]

uzat- İleriye doğru yöneltmek.

u.-up (uzadup) 9a/12, 9b/02

[=2]

uzun İki ucu arasında kendi ölçülerine göre fazla mesafe olan.

u. 11a/11, 13a/07, 13a/08, 13b/06, 16b/07, 17a/12, 20a/03

u. (mevzūn ve uzun ol-) 10b/01

u. ol- 10b/02, 10b/08, 10b/13, 10b/13, 12b/13, 13a/04, 13a/06, 19a/08, 19b/02, 21b/01

u. ve yaṣṣı ol- 9b/11, 13b/04, 16b/10

[=21]

uzunluḡ Bir yer veya nesnenin bir ucundan öbür ucuna kadar olan mesafe, boy.

u.+a (uzunluḡa) 13b/07, 16b/13

u.+da 17a/11

[=3]

ü Bk. u

ü. 5a/06, 5a/06, 5a/07, 5a/08, 5a/11, 5a/11, 5a/11, 5b/04, 5b/04, 5b/10

[=10]

üç İkiden sonra, dörtten önce gelen sayının adı.

ü. 7b/10, 16b/02, 16b/02, 16b/03, 16b/03, 28b/03, 28b/04, 28b/05, 31a/08, 33b/02, 33b/03, 37a/01, 39a/06

ü. (iki üç biñ müd) 40b/01

ü. (iki üç gün) 34b/06, 38b/07

ü. bahş 31a/05, 31a/08

ü. dirhem 39a/06, 40b/09

ü. ok adım mıkdār 28a/04

ü. yaş 27b/05

[=22]

üçüncü Üç sayısının sıra sıfatı, sıradaki yeri ikinciden sonra, dördüncüden önce olan.

ü. 16b/12

ü.+den 31a/13

ü.+si 16b/07, 17a/05, 17a/11

ü. yaş 25a/06

[=6]

üfür- Dudakları büzerek hızla nefes vermek, üfleme.

ü.-eler 30b/11, 37a/09, 39a/06, 39a/06

[=4]

ülfet Ar. Alışma, kaynaşma, ünsiyet.

ü. (üns ve ülfet bağla-) 2b/06, 2b/13

ü. bağla- 3a/08, 7a/02

ü. ve sükün bağla- 3a/06

[=5]

ümme Ar. Bir peygambere iman edenlerin, onun getirdiklerine inanıp tabi olanların meydana getirdiği topluluk.

ü.+ine 8a/11

[=1]

üns Ar. Alışkanlık, alışma, yakınlık, ülfet, ünsiyet.

ü. ve ülfet bağla- 2b/06, 2b/13

[=2]

ürk- Bir şeye karşı korku ve ürperme hissi duymak, korkup çekinmek.

ü.-er 18a/03

ü.-meye 27b/09

ü.-se 22a/11

ü.-üp 29b/08

[=4]

ürkek Çabuk ürken, çok ürken, ödle.

ü. ve temerrüd ol- 28b/04

[=1]

ürküt- Ürkmesine sebep olmak.

ü.-meden 27b/10

[=1]

üslüb Ar. Oluş, yapış veya yapılaş biçimi, tutulan yol, tarz, usul.

ü. 7a/13, 25a/13, 30a/02, 44b/07

ü.+ı ġarīb 2a/09

ü.+ıla 41b/05

ü.+ınca 27b/09

ü.+ından 21b/11

ü. üzere 28a/10

[=9]

üst Bir şeyin aşağı sayılan yerine göre yukarı tarafı.

ü. 35b/02, 41b/03

ü.+i 10b/07, 17a/11

ü.+inde 6b/11, 7a/05, 17b/06, 18a/07, 28a/06, 28b/04, 29b/10, 34a/09, 34b/09, 37b/01, 38b/02

ü.+inde iken 16a/04, 29b/01,
29b/06, 29b/12, 37b/02

ü.+inde тұр- 32b/03

ü.+indeki 26b/05

ü.+inden 12b/03, 25a/13, 28a/09,
39b/10

ü.+ine 24a/11, 26a/12, 27a/12,
27b/10, 27b/13, 30a/03, 30b/01, 32a/08,
33a/12, 33a/13, 43a/13, 45a/11

ü.+ine bin- 16a/02, 27b/02,
28a/05

ü.+ine bindür- 28a/03

[=42]

üzere Gibi, olduğu yolda, olduğu
biçimde.

ü. 4a/02, 7a/13, 11b/07, 15a/03,
21b/08, 30a/09, 44b/07

ü. (üslüb üzere) 28a/10

ü.+dür 25a/13

[=9]

üzeri 1. Bir şeyin yukarıya bakan yüzü,
yüzeyi, üst tarafı.

ü.+nde 4a/08, 4a/10, 6a/09, 7b/09,
10a/07, 11b/03, 11b/05, 14a/09, 23a/05,
35b/02, 36a/09, 38b/03, 39b/02

ü.+nden 2b/05, 3a/08, 39b/10

ü.+ne 2a/01, 2b/06, 8a/11, 12a/09,
16a/13, 22b/12, 23a/07, 25a/05, 25a/09,
25b/11, 26b/08, 26b/08, 26b/09, 27a/01,
27b/02, 28a/08, 28b/11, 29a/04, 29b/08,
30a/01, 30a/02, 30b/08, 31b/09, 33b/05,
34a/07, 34b/05, 35a/06, 35a/10, 36a/03,
36a/06, 36a/11, 36a/11, 36b/05, 38a/07,

38b/02, 40a/06, 40b/01, 42a/02, 44b/07,
44b/13

ü.+ne baş- 26b/04

ü.+ne bin- 31b/09

ü.+nedür 35b/11

2. Bir kimsenin kendisi, şahsı.

ü.+ne 2b/09, 2b/13

[=61]

üzerlik Sedef otugillerden, acı tohumları
susama benzeyen, beyaz çiçekli, çok
dallı, halk arasında tütsü olarak kullanılan
sıcak bölge bitkisi. Peganum.

ü. 41b/08

[=1]

üzüm Asma adı verilen ağaççığın salkım
durumunda ufak taneli, çekirdekli, ince
kabuklu meyve.

ü.+i (it üzümü) 45a/08

ü.+ine (it üzümü) 45a/08

[=2]

V

vācib (< Ar. vucūb) Yapılması gerekli
olan, terkedilmesi caiz olmayan husus.

v. ol- 8a/08

[=1]

va'de Ar. Bir işin yapılması, bir borcun
ödenmesi için tanınan zaman, mühlet,
mehil.

v.+sine 7b/07

[=1]

vāfi (< Ar. vufi) Yeter, kafi, elverir.

v. ol- 38a/05

[=2]

vāfir (< Ar. vefiret) Çok, bol.

v. 40b/01, 43b/04, 43b/08

[=3]

vaḥṣī (< Ar. vaḥṣ) İnsandan kaçan, insana alışkın olmayan, yabani.

v. 3a/08

v. kal- 3a/09

[=2]

vaḥy Ar. Bir emir veya hükmün Allah tarafından peygamberin kalbine bildirilmesi ve bu yolla gelen ilahi haber.

v. 2b/11

[=1]

vāḳıf (< Ar. vuḳūf) Bilici, bilen, haberdar ve âgâh olan kimse.

v. ol- 6a/03, 6a/03

[=2]

vāḳi' (< Ar. vuḳū') Olan, vuku bulan.

v. ol- 23a/05, 23b/04, 23b/06

[=3]

vaḳt Ar. Ölçülebilir bir nicelik olarak düşünülen ve akışı ilerleyişi açısından ele alınan süre; zaman.

v.+da 44b/07

v.+ın 6b/11, 7b/09, 8b/11, 8b/13,

9b/11, 11a/02, 11b/07, 12a/02, 12b/04, 13a/02, 13a/02, 14a/11, 15a/03, 15a/04, 15a/11, 15a/12, 15b/06, 15b/11, 15b/12, 16a/04, 16a/09, 16a/09, 16a/10, 19b/03, 20b/12, 22a/01, 24a/12, 24a/13, 26a/04, 26a/05, 26a/06, 27b/09, 29a/04, 30b/01,

33a/01, 34b/11, 35a/07, 36b/13, 41a/02, 44b/05

v.+ında 30b/11, 36b/13

[=43]

vālā Far. İpekten dokunmuş baş örtüsü.

v.+dan 39a/06, 39b/13

[=2]

va'llahü 'ālem b'iṣ-ṣavāb Ar. Doğruyu en iyi bilen Allah'tır.

v. 2b/13

[=1]

va'llahü't-tamām Ar. "Mükemmeliğe sahip" anlamında bir söz.

v. 27b/05

[=1]

va'llahü Ar. "Allah'a and olsun ki, Allah hakkı için" anlamında yemin sözü.

v. 4b/13, 26a/05, 26a/13, 27b/02, 28b/04, 28b/13, 29a/06, 29b/13, 39b/08, 39b/10, 41a/01, 41a/13, 44a/07, 45a/09

[=14]

va'llahü 'ālem Ar. Allah daha iyi bilir ya, gālība, zannederim ki.

v. 24a/11

[=1]

va'llahü'l-müste'ān Ar. "Ancak Allah'tan yardım istenir." Anlamında bir söz.

v. 30a/09

[=1]

var Mevcut olan, mevcut bulunan.

v. 38a/02

v.+dı 40b/01, 40b/01, 40b/01

v.+dur 2b/11, 2b/13, 3a/08,
8b/10, 10a/03, 10b/01, 10b/06, 12b/01,
13a/01, 13a/05, 14b/03, 15a/05, 16a/01,
16a/05, 18b/04, 21b/08, 21b/10, 23a/01,
24a/05, 25a/04, 25b/11, 27a/07, 28b/04,
28b/04, 32b/05, 37b/12, 38b/07, 40b/01,
41a/01, 41a/02, 41a/08, 43a/10, 43a/10,
44a/07, 44a/07

v. idi 3a/08, 8b/03, 15a/08,
15a/09, 15a/10, 40b/01, 40b/01

v. imiş 23b/05

v.+sa 32b/03, 36b/02, 44a/07,
44a/07

[=51]

var- 1. (Belli bir yere) Ulaşmak, vasıl
olmak.

v.-dılar 9a/10

v.-dukları 30b/01

v.+ır 2b/11

2. (Belli bir duruma veya sayıya)
Ulaşmak, erişmek, vasıl olmak.

v.-dukdan sonra 35b/09

v.-ınca 10a/06, 12a/10, 12a/12,
15a/07, 24a/03, 25a/09, 25b/02,
25b/03, 27b/01

v.-mayınca 27b/06

v.-up 36b/03

v.-ur 39a/09

[=16]

vârid (< Ar. vurūd) Gelen, ulaşan, vasıl
olan.

v.+ler 3b/11

v. ol- 2a/13, 7b/09, 7b/12, 8a/01

[=5]

vaşf Ar. Bir kimse veya şeyin taşıdığı
hal, sıfat, nitelik.

v. 6b/04

v.+dan 20a/02

v.+lardan 19b/04

v.+ları 17b/02

v.+ına 5a/12

v.+ında 23a/10

[=6]

vâşıl (< Ar. vuşûl) Ulaşan, erişen.

v. (hâşıl ve vâşıl ol-) 2a/13

v. ol- 8a/01

[=2]

vâşıta (< Ar. vesâtat) İki şey arasında
bağ durumunda olan, onları birleştiren,
maksada erişmeyi sağlayan şey.

v.+dur 7a/11

[=1]

vâsıfât (< Ar. vâşıta) Vasıtalar.

v. 24b/05

[=1]

vâsi' (< Ar. vus'at) Geniş.

v. ve büyük ol- 12a/10

[=1]

vâşilât (< Ar. vâşıl) Ulaşanlar,
kavuşanlar.

v. (şılât-ı şalāvāt-ı vâşilât) 1b/12

[=1]

vaşiyet Ar. Bir kimsenin sözlü veya
yazılı olarak bildirdiği, ölümünden sonra
arkasından yapılmasını istediği şey.

v. it- 36b/13

[=1]

9b/04, 9b/06, 9b/06, 9b/06, 9b/07, 9b/08,
 9b/09, 9b/09, 9b/09, 9b/10, 9b/10, 9b/11,
 9b/11, 9b/11, 9b/11, 9b/11, 9b/13,
 10a/01, 10a/02, 10a/03, 10a/03, 10a/03,
 10a/04, 10a/04, 10a/05, 10a/06, 10a/07,
 10a/07, 10a/08, 10a/09, 10a/09, 10a/11,
 10a/11, 10a/11, 10a/11, 10a/11, 10a/12,
 10a/12, 10a/13, 10b/01, 10b/01, 10b/01,
 10b/01, 10b/01, 10b/02, 10b/04, 10b/06,
 10b/06, 10b/06, 10b/06, 10b/07, 10b/07,
 10b/07, 10b/07, 10b/09, 10b/09, 10b/10,
 10b/11, 10b/11, 10b/12, 10b/12, 10b/12,
 10b/13, 10b/13, 10b/13, 10b/13, 11a/01,
 11a/04, 11a/04, 11a/05, 11a/05, 11a/06,
 11a/08, 11a/09, 11a/09, 11a/09, 11a/10,
 11a/10, 11a/11, 11a/12, 11a/12, 11a/12,
 11a/12, 11a/12, 11b/01, 11b/01, 11b/01,
 11b/02, 11b/03, 11b/03, 11b/04, 11b/06,
 11b/07, 11b/07, 11b/07, 11b/07, 11b/07,
 11b/07, 11b/07, 11b/08, 11b/09, 11b/10,
 11b/10, 11b/10, 11b/11, 11b/12, 11b/12,
 11b/12, 11b/12, 11b/12, 12a/01, 12a/01,
 12a/03, 12a/03, 12a/04, 12a/05, 12a/05,
 12a/06, 12a/07, 12a/07, 12a/07, 12a/07,
 12a/07, 12a/08, 12a/08, 12a/08, 12a/08,
 12a/09, 12a/09, 12a/09, 12a/09, 12a/10,
 12a/11, 12a/12, 12a/13, 12a/13, 12b/01,
 12b/03, 12b/03, 12b/03, 12b/04, 12b/04,
 12b/04, 12b/04, 12b/05, 12b/05, 12b/05,
 12b/06, 12b/07, 12b/07, 12b/07, 12b/08,
 12b/08, 12b/09, 12b/09, 12b/10, 12b/10,
 12b/10, 12b/10, 12b/10, 12b/10, 12b/11,
 12b/12, 12b/13, 12b/13, 12b/13, 12b/13,
 12b/13, 12b/13, 13a/01, 13a/02, 13a/02,

13a/02, 13a/02, 13a/02, 13a/03, 13a/03,
 13a/03, 13a/04, 13a/05, 13a/07, 13a/07,
 13a/07, 13a/07, 13a/08, 13a/09, 13a/10,
 13a/10, 13a/12, 13a/13, 13a/13, 13b/01,
 13b/03, 13b/04, 13b/04, 13b/04, 13b/04,
 13b/05, 13b/06, 13b/07, 13b/07, 13b/08,
 13b/09, 13b/09, 13b/09, 13b/09, 13b/09,
 13b/10, 13b/10, 13b/11, 13b/12,
 13b/12ve, 14a/01, 14a/02, 14a/02,
 14a/02, 14a/02, 14a/02, 14a/03, 14a/04,
 14a/04, 14a/05, 14a/05, 14a/06, 14a/07,
 14a/08, 14a/08, 14a/10, 14a/12, 14a/13,
 14b/02, 14b/02, 14b/03, 14b/07, 14b/07,
 14b/08, 14b/09, 14b/10, 14b/11, 14b/12,
 14b/12, 14b/13, 14b/13, 15a/01, 15a/02,
 15a/02, 15a/06, 15a/06, 15a/06, 15a/07,
 15a/09, 15a/09, 15a/09, 15a/09, 15a/09,
 15a/09, 15a/11, 15b/01, 15b/02, 15b/02,
 15b/04, 15b/05, 15b/07, 15b/07, 15b/08,
 15b/11, 15b/12, 15b/13, 16a/01, 16a/03,
 16a/03, 16a/03, 16a/04, 16a/04, 16a/04,
 16a/04, 16a/04, 16a/04, 16a/04, 16a/04,
 16a/05, 16a/06, 16a/06, 16a/07, 16a/07,
 16a/08, 16a/11, 16a/13, 16a/13, 16a/13,
 16a/13, 16a/13, 16b/01, 16b/02, 16b/02,
 16b/03, 16b/05, 16b/06, 16b/06, 16b/07,
 16b/07, 16b/08, 16b/08, 16b/09, 16b/10,
 16b/10, 16b/11, 16b/11, 16b/13, 16b/13,
 16b/13, 16b/13, 16b/13, 16b/13, 17a/01,
 17a/02, 17a/03, 17a/03, 17a/04, 17a/05,
 17a/06, 17a/06, 17a/06, 17a/07, 17a/07,
 17a/07, 17a/09, 17a/10, 17a/11, 17a/11,
 17a/11, 17a/11, 17a/11, 17a/12, 17a/13,
 17a/13, 17a/13, 17a/13, 17a/13, 17a/13,

17a/13, 17a/13, 17a/13, 17a/13, 17a/13,
 17a/13, 17b/01, 17b/01, 17b/02, 17b/03,
 17b/03, 17b/04, 17b/04, 17b/06, 17b/06,
 17b/07, 17b/10, 17b/10, 17b/10, 17b/11,
 17b/12, 17b/12, 18a/01, 18a/02, 18a/02,
 18a/02, 18a/02, 18a/03, 18a/04, 18a/04,
 18a/06, 18a/07, 18a/07, 18a/09, 18a/09,
 18a/09, 18a/10, 18a/10, 18a/10, 18a/10,
 18a/10, 18a/11, 18a/11, 18a/13, 18a/13,
 18b/01, 18b/01, 18b/02, 18b/02, 18b/02,
 18b/02, 18b/02, 18b/02, 18b/03, 18b/04,
 18b/05, 18b/06, 18b/08, 18b/09, 18b/09,
 18b/10, 18b/10, 18b/10, 18b/11, 18b/11,
 18b/11, 18b/12, 18b/12, 18b/12, 18b/12,
 18b/13, 18b/13, 18b/13, 19a/01, 19a/01,
 19a/02, 19a/04, 19a/04, 19a/04, 19a/05,
 19a/05, 19a/05, 19a/06, 19a/07, 19a/08,
 19a/09, 19a/10, 19a/10, 19a/13, 19a/13,
 19b/01, 19b/01, 19b/01, 19b/01, 19b/02,
 19b/02, 19b/03, 19b/04, 19b/06, 19b/06,
 19b/07, 19b/07, 19b/07, 19b/08, 19b/08,
 19b/09, 19b/10, 19b/11, 19b/12, 19b/12,
 19b/13, 20a/02, 20a/02, 20a/03, 20a/04,
 20a/04, 20a/04, 20a/04, 20a/04, 20a/04,
 20a/04, 20a/04, 20a/04, 20a/04, 20a/04,
 20a/04, 20a/04, 20a/06, 20a/06, 20a/06,
 20a/07, 20a/07, 20a/08, 20a/09, 20a/10,
 20a/10, 20a/11, 20a/12, 20a/12, 20a/13,
 20a/13, 20b/01, 20b/01, 20b/01, 20b/01,
 20b/02, 20b/02, 20b/03, 20b/03, 20b/05,
 20b/06, 20b/06, 20b/07, 20b/07, 20b/07,
 20b/08, 20b/08, 20b/08, 20b/08, 20b/09,
 20b/09, 20b/09, 20b/10, 20b/10, 20b/10,
 20b/10, 20b/11, 20b/11, 20b/11, 20b/12,

20b/12, 21a/01, 21a/01, 21a/02, 21a/02,
 21a/02, 21a/03, 21a/04, 21a/06, 21a/06,
 21a/06, 21a/06, 21a/06, 21a/06, 21a/07,
 21a/08, 21a/08, 21a/08, 21a/09, 21a/09,
 21a/09, 21a/09, 21a/09, 21a/09, 21a/09,
 21a/10, 21a/10, 21a/11, 21a/12, 21b/01,
 21b/01, 21b/02, 21b/02, 21b/03, 21b/03,
 21b/03, 21b/03, 21b/03, 21b/03, 21b/04,
 21b/05, 21b/06, 21b/07, 21b/08, 21b/08,
 21b/08, 21b/08, 21b/08, 21b/08, 21b/09,
 21b/09, 21b/11, 21b/11, 21b/12, 21b/13,
 21b/13, 21b/13, 22a/02, 22a/04, 22a/04,
 22a/05, 22a/09, 22a/12, 22a/13, 22a/13,
 22a/13, 22a/13, 22a/13, 22b/02, 22b/03,
 22b/04, 22b/04, 22b/05, 22b/06, 22b/08,
 22b/11, 22b/12, 22b/12, 22b/12, 22b/12,
 22b/13, 23a/02, 23a/03, 23a/05, 23a/05,
 23a/05, 23a/05, 23a/05, 23a/05, 23a/05,
 23a/05, 23a/05, 23a/06, 23a/07, 23a/08,
 23a/08, 23a/09, 23a/11, 23a/13, 23a/13,
 23a/13, 23a/13, 23a/13, 23b/02, 23b/02,
 23b/02, 23b/02, 23b/04, 23b/04, 23b/05,
 23b/05, 23b/05, 23b/05, 23b/05, 23b/05,
 23b/05, 23b/06, 23b/08, 23b/09, 23b/09,
 23b/09, 23b/09, 23b/09, 23b/09, 23b/09,
 23b/09, 23b/10, 23b/12, 23b/12, 23b/13,
 24a/02, 24a/02, 24a/03, 24a/03, 24a/04,
 24a/06, 24a/06, 24a/07, 24a/07, 24a/08,
 24a/08, 24a/08, 24a/08, 24a/08, 24a/09,
 24a/09, 24a/09, 24a/09, 24a/09, 24a/09,
 24a/11, 24a/11, 24a/11, 24a/11, 24a/11,
 24a/11, 24a/11, 24a/11, 24a/11, 24a/13,
 24b/02, 24b/02, 24b/03, 24b/05, 24b/06,
 24b/07, 24b/07, 24b/08, 24b/08, 24b/08,

24b/09, 24b/10, 24b/11, 24b/11, 24b/11,
 24b/11, 24b/13, 24b/13, 25a/01, 25a/03,
 25a/04, 25a/04, 25a/04, 25a/04, 25a/04,
 25a/04, 25a/08, 25a/10, 25a/11, 25a/12,
 25a/13, 25a/13, 25a/13, 25a/13, 25a/13,
 25a/13, 25b/01, 25b/01, 25b/01, 25b/03,
 25b/04, 25b/06, 25b/06, 25b/08, 25b/09,
 25b/10, 25b/11, 25b/11, 25b/12, 25b/13,
 25b/13, 25b/13, 25b/13, 25b/13, 26a/01,
 26a/01, 26a/04, 26a/05, 26a/06, 26a/07,
 26a/09, 26a/10, 26a/11, 26a/13, 26a/13,
 26b/05, 26b/06, 26b/07, 26b/08, 26b/08,
 26b/08, 26b/08, 26b/08, 26b/09, 26b/10,
 26b/12, 27a/02, 27a/03, 27a/04, 27a/04,
 27a/05, 27a/06, 27a/07, 27a/07, 27a/07,
 27a/07, 27a/07, 27a/07, 27a/07, 27a/07,
 27a/07, 27a/09, 27a/11, 27b/01, 27b/02,
 27b/02, 27b/02, 27b/03, 27b/03, 27b/03,
 27b/07, 27b/09, 27b/09, 27b/09, 27b/09,
 27b/09, 27b/09, 27b/10, 27b/10, 27b/10,
 28a/06, 28a/08, 28a/11, 28a/13, 28a/13,
 28b/01, 28b/04, 28b/04, 28b/04, 28b/04,
 28b/04, 28b/04, 28b/07, 28b/09, 28b/10,
 28b/11, 28b/12, 29a/01, 29a/02, 29a/03,
 29a/03, 29a/06, 29a/07, 29a/07, 29a/12,
 29a/12, 29a/12, 29a/13, 29a/13, 29a/13,
 29a/13, 29a/13, 29b/01, 29b/01, 29b/02,
 29b/02, 29b/03, 29b/03, 29b/04, 29b/04,
 29b/05, 29b/06, 29b/07, 29b/08, 29b/09,
 29b/11, 29b/12, 30a/01, 30a/01, 30a/03,
 30a/04, 30a/07, 30a/07, 30a/08, 30a/09,
 30a/09, 30a/11, 30a/12, 30a/12, 30a/13,
 30a/13, 30a/13, 30b/01, 30b/01, 30b/01,
 30b/02, 30b/04, 30b/04, 30b/05, 30b/05,

30b/06, 30b/07, 30b/12, 30b/13, 31a/01,
 31a/06, 31a/08, 31a/10, 31b/01, 31b/04,
 31b/06, 31b/11, 31b/12, 31b/12, 31b/12,
 31b/13, 32a/03, 32a/05, 32a/08, 32a/08,
 32a/09, 32a/10, 32a/10, 32a/12, 32b/01,
 32b/03, 32b/03, 32b/03, 32b/03, 32b/04,
 32b/04, 32b/04, 32b/05, 32b/06, 32b/06,
 32b/07, 32b/08, 32b/09, 32b/09, 32b/11,
 32b/12, 32b/13, 33a/01, 33a/02, 33a/02,
 33a/03, 33a/04, 33a/04, 33a/04, 33a/05,
 33a/06, 33a/07, 33a/08, 33a/09, 33a/10,
 33a/11, 33a/13, 33b/01, 33b/02, 33b/05,
 33b/05, 33b/06, 33b/06, 33b/08, 33b/08,
 33b/09, 33b/12, 33b/13, 34a/05, 34a/06,
 34a/09, 34a/09, 34a/10, 34a/10, 34a/13,
 34a/13, 34a/13, 34a/13, 34a/13, 34b/01,
 34b/04, 34b/10, 34b/10, 34b/11, 35a/01,
 35a/02, 35a/03, 35a/06, 35a/10, 35a/11,
 35b/01, 35b/02, 35b/02, 35b/02, 35b/02,
 35b/02, 35b/02, 35b/03, 35b/04, 35b/04,
 35b/05, 35b/06, 35b/06, 35b/07, 35b/08,
 35b/09, 35b/09, 35b/09, 35b/09, 35b/10,
 35b/11, 35b/12, 36a/03, 36a/04, 36a/04,
 36a/04, 36a/05, 36a/06, 36a/07, 36a/08,
 36a/11, 36a/11, 36a/11, 36a/11, 36a/11,
 36a/11, 36a/11, 36a/11, 36a/12, 36a/12,
 36a/12, 36a/12, 36a/13, 36a/13, 36b/01,
 36b/05, 36b/08, 36b/09, 36b/12, 36b/13,
 36b/13, 37a/01, 37a/01, 37a/01, 37a/01,
 37a/01, 37a/01, 37a/01, 37a/01, 37a/01,
 37a/02, 37a/02, 37a/03, 37a/03, 37a/10,
 37a/10, 37a/10, 37a/13, 37a/13, 37a/13,
 37a/13, 37a/13, 37b/01, 37b/03, 37b/03,
 37b/05, 37b/05, 37b/06, 37b/08, 37b/11,

37b/11, 37b/12, 37b/12, 37b/12, 37b/12,
 37b/12, 37b/12, 37b/12, 37b/12, 37b/13,
 38a/01, 38a/01, 38a/02, 38a/03, 38a/04,
 38a/04, 38a/05, 38a/08, 38a/08, 38a/08,
 38a/10, 38a/10, 38a/12, 38b/02, 38b/05,
 38b/05, 38b/06, 38b/06, 38b/07, 38b/07,
 38b/10, 38b/10, 38b/12, 39a/02, 39a/05,
 39a/06, 39a/06, 39a/06, 39a/06, 39a/06,
 39a/06, 39a/06, 39a/06, 39a/08, 39a/08,
 39a/11, 39a/12, 39a/13, 39a/13, 39b/02,
 39b/02, 39b/02, 39b/04, 39b/08, 39b/10,
 39b/10, 39b/10, 39b/12, 39b/12, 39b/13,
 40a/01, 40a/01, 40a/01, 40a/03, 40a/03,
 40a/03, 40a/04, 40a/05, 40a/05, 40a/05,
 40a/07, 40a/08, 40a/09, 40a/09, 40a/09,
 40a/09, 40a/10, 40a/12, 40a/12, 40a/12,
 40b/01, 40b/01, 40b/01, 40b/01, 40b/01,
 40b/01, 40b/01, 40b/01, 40b/01, 40b/01,
 40b/01, 40b/01, 40b/01, 40b/01, 40b/01,
 40b/01, 40b/01, 40b/01, 40b/03, 40b/03,
 40b/04, 40b/04, 40b/05, 40b/05, 40b/06,
 40b/06, 40b/07, 40b/07, 40b/07, 40b/07,
 40b/08, 40b/09, 40b/11, 41a/01, 41a/01,
 41a/02, 41a/02, 41a/02, 41a/02, 41a/02,
 41a/03, 41a/03, 41a/04, 41a/04, 41a/05,
 41a/06, 41a/07, 41a/07, 41a/08, 41a/09,
 41a/10, 41a/10, 41a/10, 41a/10, 41a/12,
 41a/12, 41a/13, 41a/13, 41a/13, 41a/13,
 41a/13, 41a/13, 41a/13, 41a/13, 41b/01,
 41b/02, 41b/03, 41b/03, 41b/05, 41b/05,
 41b/06, 41b/07, 41b/08, 41b/08, 41b/08,
 41b/08, 41b/09, 41b/09, 41b/09, 41b/10,
 41b/13, 41b/13, 42a/01, 42a/02, 42a/02,
 42a/02, 42a/02, 42a/02, 42a/02, 42a/04,

42a/07, 42a/09, 42a/11, 42a/12, 42a/13,
 42a/13, 42a/13, 42b/01, 42b/03, 42b/04,
 42b/04, 42b/05, 42b/05, 42b/05, 42b/07,
 42b/07, 42b/09, 42b/10, 42b/11, 42b/11,
 42b/12, 42b/13, 43a/01, 43a/03, 43a/07,
 43a/07, 43a/08, 43a/08, 43a/10, 43a/10,
 43a/10, 43a/10, 43a/10, 43a/10, 43a/10,
 43a/10, 43a/13, 43b/01, 43b/01, 43b/02,
 43b/04, 43b/04, 43b/04, 43b/06, 43b/08,
 43b/10, 43b/11, 43b/11, 43b/11, 43b/11,
 43b/12, 43b/13, 43b/13, 43b/13, 44a/02,
 44a/02, 44a/02, 44a/02, 44a/02, 44a/07,
 44a/07, 44a/07, 44a/07, 44a/07, 44a/07,
 44a/09, 44a/13, 44a/13, 44a/13, 44a/13,
 44b/01, 44b/02, 44b/02, 44b/03, 44b/04,
 44b/07, 44b/07, 44b/07, 44b/09, 44b/09,
 44b/09, 45a/02, 45a/02, 45a/04, 45a/05,
 45a/05, 45a/06, 45a/06, 45a/07, 45a/07,
 45a/08, 45a/08, 45a/08, 45a/09, 45a/09,
 45a/09, 45a/10, 45a/12

[=1579]

vebāl Ar. Günah doğuracak ve insanı
 ahiret azabına sürükleyecek olan ağır
 sorumluluk.

v.+dür 7b/13

v. ol- 8a/11

[=2]

vech 1. Sebep, vesile.

v. 8a/11, 44b/13

2. Tarz, biçim, yol.

v.+ile 3b/11, 6a/11, 8a/10, 9a/02,
 17b/03, 22a/11, 22b/03, 25a/01, 27b/10,
 27b/10, 28b/01, 28b/06, 30a/01, 37a/04,
 37b/12, 40b/01, 41a/01, 41b/12, 43b/06

[=21]

vefā-dār Vefalı, dostluğunda ve sevgisinde sebat eden, dostluğuna bağlı olan.

v. (seg-i vefā-dār) 2b/11

[=1]

veled Ar. Hayvan yavrusu.

v. 26a/09

v.+ini 8b/11

[=2]

velāhd Ar. Bir hükümdardan sonra tahta çıkacak kimse.

v. eyle- 8b/05

[=1]

ve'l-ḥaṣıl Ar. Sonuç olarak, sözün kıyası, kısacası.

v. 8a/01, 13a/10, 23b/04, 26b/13, 27b/02, 29b/13, 37a/06, 40b/07

[=8]

velmūtaib

v. 4a/11

[=1]

verd Al atın Arapça'daki karşılığı.

v. 19b/01

[=1]

verem Ar. Şiş, şişme.

v. 40a/09

[=1]

veṣāyā (< Ar. vaṣiyyet) Vasiyetler.

v.+da 30a/09

v.+yı nāfi'a 5b/10

[=2]

veyā Cümlede bildirilen hususun sayılan birden fazla şey için aynı zamanda söz konusu olduğu durumlarda bunların arasına getirilir, ya da.

v. 8a/08, 10a/11, 10b/02, 10b/12,

11a/02, 11a/12, 11b/11, 11b/12, 11b/12,

11b/13, 12a/08, 12a/13, 13a/01, 13b/13,

14a/02, 14a/02, 14a/08, 14b/01, 14b/02,

14b/10, 14b/12, 15a/12, 15b/09, 16a/08,

16a/09, 16a/09, 16a/10, 17a/03, 17a/11,

17a/13, 18a/03, 18b/05, 19a/03, 19a/03,

21a/09, 22a/01, 23b/08, 23b/11, 23b/11,

24a/09, 25a/04, 26a/11, 26a/12, 26b/01,

26b/08, 26b/10, 27a/07, 27a/08, 27a/09,

27b/02, 27b/06, 27b/13, 27b/13, 28a/11,

29a/10, 29a/13, 29a/13, 29b/05, 29b/08,

29b/08, 29b/10, 29b/13, 30b/01, 30b/01,

30b/11, 30b/12, 31a/13, 32a/03, 34b/02,

34b/09, 34b/09, 34b/13, 35a/08, 35b/07,

35b/08, 35b/09, 35b/13, 36a/10, 36b/13,

36b/13, 36b/13, 36b/13, 36b/13, 37a/05,

37a/05, 37a/08, 37a/09, 37b/06, 38a/05,

38a/08, 38a/08, 38a/08, 38a/09, 38b/02,

38b/07, 38b/07, 39a/06, 39b/05, 39b/09,

39b/13, 40a/01, 40a/11, 41b/03, 42a/03,

42b/02, 42b/05, 43a/10, 43a/10, 44a/04,

44a/05, 44a/07, 44b/06, 44b/07, 44b/08,

45a/03, 45a/11

[=116]

veyāhūd Yahut, veya. Krş. **yāhūd**

v. 10b/04, 10b/06, 10b/12, 11a/09,

13a/02, 14a/02, 14a/09, 14b/11, 15a/13,

15b/01, 15b/02, 15b/12, 19a/12, 19b/05,

25a/11, 26a/05, 26b/04, 26b/08, 27a/10,

27b/02, 27b/02, 28a/06, 29a/08, 29a/09,
29b/13, 30b/09, 32a/07, 32b/03, 36b/12,
37a/07, 38b/07, 38b/07, 38b/10, 39a/06,
39a/08, 39a/10, 40a/10, 40a/13, 42a/04,
42b/02, 43a/01, 45a/02

[=42]

vezîr (< Ar. vezr) Osmanlı Devleti'nde
askeri ve idari yetkisi olan en yüksek
rütbedeki devlet memuru, vezirlik
rütbesine sahip kimse.

v. 16a/04

v.+i 4b/07, 40b/01

v.+i (hazret-i vezîr-i nişân) 5a/04

v.+i idi 4b/07

v.+ler 16a/03

[=6]

vilâyet Ar. Diyar, ülke, memleket.

v.+inde 7a/13, 8b/10

v.+inde (Hindüstan vilâyeti)

41a/12

[=3]

vir- 1. (Karşıdakine iletmek istenen fikir,
haber, emir, öğüt vb. bir şeyi) Bildirmek.

v.-di 6b/09

v.-meñ 29b/06

2. (Bir şeyi bir kimseye) İletmek,
eriştirmek.

v.(!) 5b/10

v.-dükleri 44b/04

v.-dügi 7b/09

v.-eler 32b/12, 32b/13, 36b/11,
44b/04, 44b/06, 44b/07, 44b/07

v.-mekde 43a/10

v.-mekden 44b/07

v.-memek 44b/07

v.-meyeler 44b/04, 44b/05

v.-seler 44b/08

v.-ülür 8a/06

v.-ür 40b/05, 44a/07

v.-ürler 36b/13

3. Fetha, esre, şedde gibi harekelerin
okutma özelliklerini yüklemek,
uygulamak.

v.-diler 23b/02

4. Kazandırmak.

v.-eler 26b/08, 27a/05, 28b/08

v.-ürlerse 26b/08, 27a/01

5. -i zarf-fiil eki almış fiillerden sonra
yardımcı fiil gibi kullanılarak tezlik
bildirir.

v.-eler 37b/05

v.-meyeler 42a/13, 44b/02

v.-ür 43b/01

6. (Bir hali bir kimse veya yerde)
Hakim kılmak, hasıl etmek.

v.-meyeler 28b/07

v.-ür 17b/11, 34b/12, 40a/05,
40a/05

7. (Belli bir yere doğru) Çevirmek,
yöneltmek.

v.-ür 30b/04

[=38]

cevâb vir- 6b/09

endâm vir- 26b/08,
26b/08, 27a/01, 27a/05

ıztırâb vir- 28b/07,
34b/12, 40a/05

kuvvet vir- 17b/11

selām vir- 29b/06

şu vir- 36b/11, 36b/13,
43a/10, 44b/04, 44b/07

yem vir- 7b/09

zahmet vir- 40a/05

[=17]

vuḥūṣ (< Ar. vaḥṣ) Vahşiler, yabaniler,
yabani hayvanlar.

v. 2b/01, 2b/08, 2b/11, 3a/03

[=4]

vücūd Ar. İnsan veya hayvan gövdesi,
beden.

v.+ına 4b/13

[=1]

Y

yā I Ar. (Ünleme edatı) Ey, hey.

y. 5b/07

[=1]

yā II Far. (Bağlama edatı) O hâlde, öyle
ise, veya.

y. 9a/06, 13a/01, 13a/02, 14b/10, 26b/08,
28a/01, 29b/10, 29b/13, 34b/01, 34b/13,
44a/03, 44b/05

[=12]

yābān Far. 1. İnsan yaşamayan ıssız yer.

y. 3a/08, 21a/06

y.+da 10b/06, 27a/10

2. “Boşa”, “çöpe” anlamlarına gelen
bir söz.

y.+a at- 37b/10, 37b/12

y.+a git- 41b/12

[=7]

yada Eski Türkler’in sihirli birçok
hassası olduğuna, suya atıldığında
yağmur yağdığına inandıkları ve putlarını
bundan yaptıkları, zeytin yeşili veya
beyaz renkte sert taş, yeşim, seng-i yada.

y. sengi 36a/11

[=1]

yağ Hayvanlardan ya da bitkilerden
çeşitli yöntemlerle elde edilen, besin
maddesi olarak tüketilmesinin yanı sıra
tıbbi olarak da kullanılan, yumuşak ya da
sıvı madde.

y. 32a/05

y.+a 32a/05

y. gibi 38b/07

y.+ı 33b/06

y.+ı (eski şay yağı) 40b/08,

44a/13

y.+ı (iç yağı) 44a/13

y.+ı (kuyruk yağı) 44a/13

y.+ı (şay yağı birle) 33b/11

y.+ı (şığır yağı) 40b/08

y.+ı (zeyt yağı) 34a/02, 40b/09

y.+ı-y-ıla 32b/11, 34b/07

y.+ı-y-ıla (acı şay yağı) 42a/02

y.+ı-y-ıla (bezir yağı) 38b/01

y.+ı-y-ıla (şığıruñ böbreği yağı)

36

y.+ı-y-ıla (zeyt yağı) 36a/11

y.+ın 30b/12, 31a/07

y.+ın (bādām yağı) 43b/07

y.+ın (benefşe yağı) 42b/01

y.+ın (tatlu bādēm yağı) 42b/02

y.+ına (bezir yağı) 43b/07

y.+ını 27a/10, 32a/03, 32a/03,
32a/13, 35a/02

y.+ını (bezir yağı) 44a/13

y.+ını (defne yağı) 42a/02

y.+ını (gül yağı) 36a/10

y.+ını (kıyruk yağı) 36a/10

y.+ını (şığıruñ iç yağı) 44a/12

y. yarası gibi 39a/11

[=35]

yağ- (Yağmur, kar ve dolu) Gökten yere düşmek.

y.-duğı 20b/12

[=1]

yağala- (Kaçan birini veya bir hayvanı) Tutmak, ele geçirmek, derdest etmek.

y.-dılar 40b/01

[=1]

yağır Yük ve binek hayvanlarının sırtında eyer ve semerin açtığı yara.

y. 36a/12

[=1]

yağla- Yağ sürmek.

y.-yalar 34b/07

[=1]

yāhūd Bk. veyāhūd

y. 27b/10

[=1]

yağ- I (Yakı, kına vb. için) Uygulamak.

y.-alar 36a/06, 42a/02

y.-ar (kına yağı gibi) 42a/02

y.-up 31b/08

[=4]

yağ- II (Bir yarayı veya izi) Kurutmak, geçirmek.

y.-a 33b/13

[=1]

yağ- III Yaklaştırmak.

y.-arlar 30a/13

y.-dılar 9a/11

[=2]

yağı Tedavi maksadıyla vücudun ağrıyan, hasta olan yerlerine yapıştırılan, üzerine koyu lapa halinde bir madde yayılmış olan bez veya bu iş için özel olarak hazırlanmış eczalı parça.

y. gibi 34b/05

[=1]

yağın Arada az mesafe bulunan.

y. 17a/05, 32b/04, 32b/04, 36a/07,

43a/12

y.+dur 24a/11

[=6]

yağınlık Yakın olma durumu.

y. için 29a/13

[=1]

yağış- Güzel durmak, iyi gitmek, hoş görünmek, yaraşmak.

y.-ur 13a/10, 20a/04, 20a/04

[=3]

yağın (< Ar. yağın) Kesin ve sağlam bilgi.

y. 34b/09

y. ol- 6a/13, 35a/06

[=3]

yağur Bk. yağı

y. ile 30b/12

[=1]

yala- (Islatmak, temizlemek vb.

amaçlarla) Bir şeyin üzerinden dilini sürüp geçirmek.

y.-sa 26b/03

[=1]

yalabır Cilalı, parlak.

y. 18a/10

[=1]

yalan- Kendi kendini yalamak.

y.-ur 43a/07

[=1]

yalat- Yalamak işini yaptırmak.

y.-alar (yaladalar) 26b/02

y.-up (yaladup) 26b/05

[=2]

yalıñuz 1. Yanında başka biri bulunmayan, başkası ile birlikte olmayan (kimse)

y. 45a/09, 45a/09

y. bağla- 27b/10

y. kal- 32a/05

y. ko- 26a/05

y. koy- 26a/05

y. ol- 41a/13

y. yörü- 28b/13

2. Sadece.

y. 19b/05, 37b/12, 37b/12,

[=11]

yan 1. Bir yerin ön veya arka kabul edilen kısmına göre sağ yahut solda olan tarafı, bir eksene göre sağ veya solda kalan taraf.

y. 24b/10, 24b/12, 25a/01, 25a/04

y.+ı 11a/11, 16a/13, 26b/08

y.+ma 3b/07, 3b/07, 10a/03,

10a/03, 10b/11, 13a/01, 13a/02, 13a/02, 13a/02, 15b/01, 27a/09, 37a/13, 45a/06

y.+ında 5b/01, 11a/10, 12b/09,

25b/03, 25b/04, 40a/04, 40a/06, 42b/05

y.+ında ise 42b/05

y.+ından 11b/13, 12b/04, 13a/10,

16a/13, 19a/12, 27b/09, 30b/09, 37b/12, 42b/05

y.+larında 24b/04

2. Taraf, yön, cihet.

y.+a 29a/09, 29a/09, 43a/07,

43a/07

y.+ı 12b/11

y.+ma 11b/12

3. Yakın, civar.

y.+ma 16a/06, 40b/07

y.+ınca 28b/13

y.+ında 7b/05, 26a/05, 41a/13,

41a/13

y.+ları 12a/12

4. Kat, nezd, huzur.

y.+larında 21a/09

[=54]

yan- Isı ve ışık yayarak yok olmak, kül haline gelmek.

y.-mı 23a/13, 39a/06

y.-up 39a/06

[=3]

yanaş- Bir şey veya kimsenin yanına gelmek, yanına sokulmak, yanına varmak.

y.-aca 16a/04

[=1]

yanın yayın Yan yan.

y. 15a/13

[=1]

ya‘nī Ar. Şu anlatılmak isteniyor ki,

demek ki, sözün kıyası.

y. 2a/13, 2b/06, 6a/07, 6a/09,

7a/08, 7b/02, 7b/05, 7b/09, 7b/10, 8b/11,

9a/08, 9a/10, 10a/03, 10b/02, 10b/02,

10b/06, 10b/13, 11a/09, 11a/10, 11a/10,

12b/02, 13a/04, 13a/07, 13b/02, 14b/02,

14b/10, 15a/07, 16b/09, 16b/11, 16b/12,

17a/01, 17a/04, 17a/08, 17a/09, 17a/12,

17a/13, 17b/06, 17b/08, 18a/10, 19b/10,

23a/02, 23b/04, 25b/13, 26a/05, 27b/09,

29a/13, 30b/12, 34b/10, 37b/09, 38b/07,

38b/10, 42a/03, 43a/05, 43b/13, 44a/01,

44b/02

[=56]

yaña Taraf.

y. 17a/13

[=1]

yañaq Yüzün kulak, göz, şakak, burun ve çene arasında kalan iki yan tarafından her biri.

y.+ları 11a/10

[=1]

yap yap Yavaş yavaş, usul usul, sessizce.

y. 27b/09, 28a/05, 28a/13, 28b/01,

39b/09, 44b/07

[=6]

yapıl- Kapanmak, örtülmek,

seddolanmak.

y.-a 41b/13

[=1]

yapış- (Bir şey bir yere) Ayrılmayacak şekilde tutunup kalmak.

y.-sa 43a/06

y.-up 43a/12

[=2]

yapışdur- Yapışmasını sağlamak.

y.-up 27a/08

[=1]

yapraq Bitkilerin solunum, özümleme, terleme vb. olaylara yarayan, genellikle klorofilli, şekli bulunduğu bitkiye göre değişen yeşil uzantısı.

y.+ı (defne yaprağı) 41b/09

y.+ı (kavaq yaprağı gibi) 41a/09

y.+ı (tere yaprağı) 41b/09

y.+ı (yapraqı) 9b/13, 10a/05,

10a/07, 31b/01, 36a/06, 41a/09, 41a/09, 41b/09

y.+ıdur (yapraqıdur) 41a/13

y.+ına (yapraqına) 9b/13

y.+ını (yapraqını) 26a/07, 32a/09

[=15]

yar- Kesip açmak, delip açmak.

y.-up 37b/10, 37b/12

[=2]

yara Bir dış etkiyle, bir hastalık veya arıza sebebiyle vücutta meydana gelen kesik, yarık veya çıban.

y. 37b/03

y. gibi 23a/13, 36a/12

y.+ları 27a/12

y. ol- 12a/08

y.+sı (yağ yarası gibi) 39a/11

[=6]

yara- Yarar sağlamak, faydalı olmak, kendisinden faydalanılmak.

y.-r 9a/08

[=1]

yaradıl- Yaratmak işi yapılmak, Allah tarafından halkedilmek, var edilmek.

y.-masinuñ 2b/13

[=1]

yarala- (Silah, bıçak vb. bir araçla veya vurmak sûretiyle) Yara açmak.

y.-r 37b/02

[=1]

yaralı Yaralanmış olan, yarası olan (kimse), mecruh.

y. 38b/06

[=1]

yaramaz İşe yaramayan, yararlı olmayan (kimse veya şey).

y. 10b/12, 11a/08, 29a/06, 29a/13, 29b/11

y.+dur 20b/11

y. ol- 29b/10, 35b/09

[=6]

yarasa Yarasalar takımından, ön ayakları havada hareketini sağlayan perdeli bir kanat biçiminde gelişmiş, gövdesi çok ince kıllarla kaplı, başı gövdesine çok yakın, gözleri az gördüğü halde ses ötesi dalgalar yaymak ve bunların yankılarını almak sûretiyle gece yönünü çok iyi bulabilen memeli hayvan. Vespertilio.

y. gibi 20b/11

[=1]

yarat- (Allah) Yoktan var etmek, halketmek.

y.-dı 2a/10, 2b/13, 37a/01

y.-duğı 12b/04

[=4]

yardım Far. Elindeki imkanları ve gücünü ihtiyacı olan biri için kullanma, muavenet.

y. eyle- 26a/05, 26a/11

y. it- 6a/13

[=3]

yarpuz Ballıbabagillerden, nane cinsinden, güzel kokulu, kısa saplı bitki, pülüskün, filiskin. Mentha pulegium.

y. 31b/01, 41b/08

[=2]

yaşşı Basık ve yayvan.

y. 12b/09, 14a/02, 17a/12, 26b/10

y. (kışacık ve yaşşı ol-) 10b/01

y. (uzun ve yaşşı ol-) 9b/11,

13b/04, 16b/10

y. ol- 9a/10, 10a/05, 11a/06,

17a/11, 17a/13, 20a/03

y. ve semüz ol- 12a/07

[=15]

yaşşılık Basık ve yayvan olma durumu.

y.+ı (yaşşılığı) 13b/07

[=1]

yaş I Doğuştan itibaren geçen ve yıl birimiyle ölçülen zaman.

y.+ı 24a/03, 25b/11

y.+ına (altıncı yaş) 25b/02

y.+ına (beş yaş) 25a/10

y.+ına (dört yaş) 25a/09, 27b/06

y.+ına (iki yaş) 27b/01	y.-up (yatırdup) 37a/09
y.+ına (on yaş) 25b/09	[=1]
y.+ına (otuz yaş) 25a/04	yatlu Kötü, şom, adi, fena.
y.+ına (sekiz yaş) 25b/06	y.+sınuñ 6a/02
y.+ına (toğuz yaş) 25b/08	[=1]
y.+ına (üç yaş) 27b/05	yatır- Birinin yatmasını sağlamak,
y.+ına (üçüncü yaş) 25a/06	yatmasına sebep olmak.
y.+ına (yedinci yaş) 25b/03,	y.-ur 15b/12
25b/05	y.-a var- 29b/10
y.+ına (yigirmi beş yaş) 25a/04	[=2]
y.+ından (dördüncü yaş) 25b/02	yavuz Fena, kötü.
y.+ından (iki buçuğ yaş) 27b/04	y. 6a/13, 8b/10, 17b/10
y.+ları 5b/10, 24a/02, 26a/01	[=3]
[=21]	yavuzlan- Kötüleşmek.
yaş II 1. Kendi suyunu yitirmemiş,	y.-ur 18a/04
kurumamış, kurutulmamış.	[=1]
y. 32b/12, 32b/13, 37a/10	yay- Sınırını genişletmek, etrafa
y.+ı 17a/03	taşırmak.
y.+ıla 34a/11	y.-up 27a/13
2. Gözyaşı.	[=1]
y. 38a/11	yayıl- 1. Sınırı genişlemek.
y. (gözinden yaş ak-) 45a/07	y.-maz 35b/04
y.+ıla 40b/04	y.-ur 35b/06, 39a/11
[=8]	2. Etrafa dağılmak.
yaşa- Sağ olmak, hayatta bulunmak.	y.-dı 3a/13
y.-duğın 24a/03	[=4]
[=1]	yaz İlkbaharla sonbahar arasındaki yılın
yat- 1. Boylu boyunca uzanmak.	en sıcak mevsimi.
y.-ur 26b/08, 37a/02, 40b/06	y. 17a/13
2. Geceyi geçirmek için bir yerde	[=1]
kalmak.	yazıl- Yazmak işi yapılmak.
y.-dı 2b/13	y.-maz 5b/05
[=4]	y.-ur 7b/10, 8a/04, 8a/08
yatırt- Yatırma işini yaptırmak.	[=4]

ḥasenāt yazıl- 8a/04

sevāb yazıl- 7b/10

sevāblar yazıl- 8a/08

[=3]

ye- Ağızda çiğneyerek yutmak, yeme işi yapılmak.

y.-dügi 20b/09, 32b/09

y.-mekden 33a/07

y.-mez 32b/07, 42b/10

y.-r 37a/01, 41a/13, 43a/10,

44a/07, 45a/02, 45a/03, 45a/05

y.-rler 9a/10, 37a/01, 37a/01,

37a/01

y.-se 37a/01

[=17]

yedeklik Yedek olma durumu.

y.+e (yedeklige) 20a/04

[=1]

yedi deryā Bütün denizler.

y. 5b/04

[=1]

yedinci Yedi sayısının sıra sıfatı, sırada yeri altıncıdan sonra, sekizinciden önce olan.

y. yaş 25b/03, 25b/04

[=2]

yedür- Ağzına verip beslemek.

y.-diler 40b/01

y.-ürler 40b/01

y.-ürlerdi 6a/13

[=3]

yeg Daha iyi, daha üstün, müreccah, evla.

y. 3b/10

y.+dür 5b/06, 6b/10, 6b/13,

22a/02, 28b/13, 37b/04, 37b/12, 38b/06,

43b/04

[=10]

yegin Baskın, üstün.

y. ol- 6a/11, 21b/13

[=2]

yegni Hafif.

y. ve çābuk ol- 18b/13

[=1]

yegrek Daha üstün tutulan, tercih edilen, müreccah.

y. (yügrük ve yegrek ol-) 22b/13

[=1]

yek-reng Tek renk.

y. ol- 16b/07

[=1]

yel- (Hayvan) tırıs gitmek, eşkin yürümek, hızlıca yürümek.

y.-er 43a/10

[=1]

yelek Kuşların kanadındaki uzun tüy.

y.+leri 23b/05

[=1]

yeli Aslan, at vb. hayvanların ensesinde veya boynunda gür bir halde bulunan uzun kıllar.

y.+si 10b/09, 19a/05, 19a/08,

19b/02, 20a/02, 20b/01, 20b/08, 21a/01,

21b/01, 22a/13

y.+sinden 21a/05

y.+sine 27a/08

y.+sini 28a/12

[=13]

yelpāze İki tarafa sallandığı zaman bir hava esintisi yaparak serinlemeyi sağlayan hasır, fildişi, kumaş, kağıt, kuş tüyü vb.nden yapılmış küçük taşınır alet.

y. gibi 15b/02

[=1]

yem Hayvan yiyeceği.

y. 32b/06, 32b/09, 45a/01

y.+in 42b/10, 45a/05

y.+ini 40b/07, 43a/09, 44a/07, 44b/03, 45a/02, 45a/02

y. vir- 7b/09

[=12]

Yemen Arap yarımadasının güneybatısındaki ülkenin adı.

y. 8b/10, 27a/07

[=2]

yemiş Meyve.

y. 29b/04, 34b/10, 45a/03

[=3]

yemlen- Yemleme işi yapılmak.

y.-di 40b/01

y.-ürken 13a/02, 40b/07, 45a/02, 45a/05

[=5]

yen- Yemek yenme işi yapılmak.

y.-ür 34b/10

[=1]

yeñiden Tekrar, yeni baştan, bir daha, gene.

y. 25a/13

[=1]

yer 1. Bir nesne veya kimsenin kapladığı yahut kaplayabileceği boşluk, bulunduğu mahal.

y. 10b/05, 10b/06, 10b/06, 10b/09, 11a/01, 11a/06, 11a/09, 12a/06, 12b/10, 29a/13

y.+de 8a/08, 11a/09, 21a/09, 22a/09, 22b/02, 27a/07, 27b/10, 29a/13, 29a/13, 29a/13, 29b/01, 30b/01, 30b/06, 32b/04, 32b/04, 32b/05, 33b/07, 34a/10, 34a/13, 34b/09, 36a/12, 37a/05, 41a/02, 41b/02, 43a/02, 43b/04, 44a/07

y.+den 14a/13, 16a/10, 24b/11, 36b/13, 39a/04

y.+e 29a/08, 29b/10, 33b/12, 34a/05, 36a/05, 37a/13, 43a/03

y.+e dek 28b/06

y.+i 10b/02, 10b/07, 11b/01, 12a/08, 12b/06, 13b/05, 18a/09, 18a/09, 23b/07, 23b/08, 28a/04, 29a/13, 29a/13, 36a/02, 36b/04

y.+i-y-ile 2b/13

y.+inde 10b/05, 10b/06, 10b/12, 11a/05, 11a/08, 11a/09, 12a/06, 13b/04, 18a/09, 24a/08, 36a/12

y.+indedür 44a/07

y.+inden 32b/06, 33b/08

y.+ine 2b/13, 14a/02, 27b/09, 27b/09, 33b/08, 33b/13, 34a/06, 35a/11, 36a/09, 36b/03

y.+ini 23a/13, 27a/04, 35b/10, 36b/01

y.+ler 13b/04

y.+lerde 22b/06, 29a/12, 41a/10,
41a/13, 43a/10

y.+lere 22a/13, 22b/05

y.+leri 17a/06, 20a/08, 21a/09

y.+lerinde 20a/04

y.+lerine 26b/10, 41b/05, 42a/02

y.+üñ 12a/08

y.+üñden 22b/10

2. Ayakla basılan, ayakların altında
bulunan yüzey, zemin.

y. 2b/07

y.+de 37a/01

y.+e 2b/06, 31b/12

y.+e ur- 15b/08, 40b/02

[=123]

yecügez Küçük yer, kısım.

y. 2b/13, 35b/09

[=2]

yerine Bir şey veya kimsenin yerini
tutmak üzere.

y. 25a/11, 25a/13, 33b/08

[=3]

yeşil Sarı ile mavi arasında yer alan renk,
yaprak rengi.

y. 27a/11, 33a/05, 34a/13, 34a/13,
44b/07

[=5]

yet- Yetişmek, erişmek, vasıl olmak.

y.-mez 21a/04

[=1]

yetiş- Ulaşmak, vasıl olmak.

y.-üp 38a/08

y.-ür 22b/11

y.-ürüm 6b/11

[=3]

yetür- Ulaştırmak, eriştirmek.

y.-mez 20b/11

[=1]

Yezîd Muaviye'nin oğlu.

y.+i 8b/05

[=1]

yıl Dünyanın güneş çevresinde tam bir
devir yapması için geçen zaman, sene,
sal.

y.+(bir iki yıl) 25a/06

y.+(bir yıl) 24a/05, 24a/11

y.+(iki yıl) 24a/11

y.+a (dört yıla dek) 24a/09

y.+a (iki yıla dek) 24a/09

y.+a (on yıl) 24a/03

y.+dan (bir yıl) 24a/09

[=8]

yılan Omurgalı hayvanlardan, bacakları
olmayan, üzeri pullarla kaplı, çatal dilli,
büyük bir kısmı zehirli olan, uzun
sürüngen hayvan.

y. 40a/12

y.+dan 41a/02

[=2]

yıldır- Yılmasına sebep olacak tarzda
davranmak, gözünü korkutup ürkütmek.

y.-mayalar 28b/07

[=1]

yıldız Şans, talih, baht.

y.+ı (bahtum yıldızı gibi) 4b/11

[=1]

yırt- (Vücudun bir yerini) Kanatacak
kadar derin çizmek.

y.-arlar 37b/12

[=1]

yırtıcı Etlerini yiyip beslenmek için diğer hayvanları dişleri ve tırnakları ile parçalayan (hayvan).

y.+lar 2b/08

[=1]

yırtık Yırtılma sonucu meydana gelen yarık.

y.+ı (yırtığı) 11b/06

[=1]

yiyecek Yenecek şey, azık.

y. 41a/11

[=1]

yigirmi On dokuzdan sonra, yirmi birden önce gelen sayının adı.

y. beş yaş 25a/04

y. dirhem 34a/01, 34a/02, 36a/11,

40b/08

y. sekiz diş 25a/04

[=6]

yim Bk. **yem**

y.+i 7b/08

[=1]

yine Bir daha, tekrar, gene.

y. 5a/13, 9b/03, 28a/13, 39a/03,

42a/01

[=5]

yoğun Kalın, iri.

y. 10b/07, 11a/01

y. (iri ve yoğun ol-) 14a/05

y. (yumru ve yoğun ol-) 20a/09

y. ol- 10a/04, 12b/13, 13b/02,

13b/05, 14b/02, 17a/11

y. ve kışa ol- 13a/12

y. ve muhkem ol- 25b/01

[=12]

yoğur- Hamur durumuna getirmek için üzerine basa basa karmak.

y.-alar 33a/11

[=1]

yoğurul- Hamur durumuna getirilmek.

y.-mış (yoğurulmuş) 42a/02

[=1]

yok Bulunmayan, mevcut olmayan (şey).

y.+dur 2b/11, 4a/02, 5a/05,

13a/02, 17b/06, 21b/08, 25a/13, 29a/04

y. idi (yoğ-ıdı) 12b/04

y.+sa 17a/11, 28b/04, 29a/04,

29b/08, 35a/09, 36b/13

[=15]

yoğla- Elle dokunup durumunu incelemek, var mı yok mu diye anlamaya çalışmak.

y.-ya 26a/05

y.-yalar 26b/08, 43a/11

y.-yınca 43a/10

y.-yup 12b/03

[=5]

yoğuş Yukarıya doğru yükselen dik yol.

y.+da 13a/10

[=1]

yol 1. Bir yerden bir yere gitmek amacıyla içinden veya üzerinden geçilen yer, tarık, rah.

y. 15a/03, 28a/06

y.+a 6b/13, 18b/11, 20a/13

- y.+a getir-** 28b/10
y.+a koy- 27b/10
y.+ca 12a/03
y.+da 19a/02, 20a/06, 20b/10, 21a/10, 29b/06
y.+dan 28a/07
y.+ı 20a/07
y.+ına 22a/10
y.+ını 12a/04
y.+ını gözet- 29b/13
2. Bir şeye ulaşmak için takip edilen seyir.
y. 8a/01
y.+ına 2a/04, 8a/01
y.+ında 7b/06
 [=22]
- yol-** Kuvvetle çekip koparmak, yerinden çıkarmak.
y.-ınca 29a/09
y.-mağ 11b/06
 [=2]
- yolcu** Yolculuk eden kimse.
y.+dan 19a/03
 [=1]
- yoldaş** Arkadaş, dost.
y.+dan 21a/10
 [=1]
- yonca** Baklagiller familyasından, hayvan yemi olarak yetiştirilen, yaprakları üç dilimli, kazık köklü, başak durumundaki çiçekleri kırmızı, mor ve menekşe rengine, bir çok türü bulunan çok yaygın bitki.
y. 32b/12, 44b/07
- [=2]
- yorğa** Binicisini sarsmayan (bir at yürüyüşü), rahvan.
y. 20a/10, 21a/02
y. ol- 19b/07, 20a/04, 20b/07
 [=5]
- yorgalık** Yorga olma durumu.
y. 19b/07, 19b/07
 [=2]
- yorgun** Gösterdiği çabadan ve hareketlilikten dolayı gücü azalmış olan, sarfettiği çabanın etkisini üzerinde hissedilen, yorulmuş.
y. ol- 11a/04
 [=1]
- yorul-** Sarfettiği çaba sonucu yorgunluk duymak, yorgun duruma gelmek.
y.-mışken 36b/11
 [=1]
- yön** Cihet, taraf, vecih, suret. Krş. **yöñ**
y.+inden 7b/07
 [=1]
- yöñ** Bk. **yön**
y. 27b/02
 [=1]
- yöñelt-** Tevcih etmek, çevirmek.
y.-ürlerse (yöñeldürlerse) 27b/02
 [=1]
- yörü-** Adım atarak ilerlemek.
y.-dügi 11a/02, 13a/02, 14a/10, 15a/11
y.-dükçe 12a/08
y.-mege 16a/10, 29a/13
y.-mek 29a/13

y.-meye 15a/13
y.-r 12a/08, 16a/12, 19a/01,
 22b/08, 36a/13, 38a/11
y.-rken 12a/03
y.-ye 15a/04, 15a/12, 27b/10,
 28b/09, 28b/13, 30a/01
y.-yeler 27b/10
y.-yüp 24a/11
 [=24]
mevzün yürü- 15a/12
yalıñuz yürü- 28b/13
 [=2]
yörügen Çok yürüyen.
y. ol- 27b/02
 [=1]
yörüt- Yürümesini sağlamak, kullanmak,
 yönetip yol aldirmek.
y.-e (yörüde) 28a/06, 28b/10,
 29a/09
y.-eler (yörüdeler) 27b/10,
 28a/02, 28a/03, 28a/04, 28b/07, 31b/10
y.-meye 29a/12, 29a/13, 29a/13
y.-üp (yörüdüp) 29b/04
 [=13]
yörüyiş Yürüme işi ve tarzı.
y.+i 12a/08, 16a/13
y.+i-y-ile 15a/04
y.+ini 15b/13
 [=4]
yufka Zayıf, ince, dayanıksız.
y. 11a/12
y. (ince ve yufka ol-) 10b/10
y. ol- 10a/07, 13b/09
 [=4]

yuğ- Yıkamak. Krş. **yuy-**
y.-alar 36a/05
 [=1]
yuğaru 1. Bulunulan yere göre seviye
 bakımından daha yüksekte olan veya
 daha yüksek kabul edilen taraf yahut bu
 tarafta bulunan şey.
y. 10a/04, 10a/06, 13a/12, 42a/12
 2. Bir şeyin aşağı kabul edilen
 kısmına göre üstte kalan tarafı veya bu
 tarafta bulunan kısmı.
y. 10a/05, 24b/05, 24b/07, 39b/07
y. (aşağı yuğaru) 25a/01, 45a/12
y. aşağı 43b/13
y.+da 24b/09, 41b/01, 44b/02
y.+dan 14a/02, 24b/02
y.+ki 35b/09
y.+kiler 24b/11
y.+kisinden 11b/09
y.+sı ile 13a/10
y.+sında 11a/09
y. tut- 31a/11
y.+ya 15b/01, 40b/11, 41a/01,
 41a/05, 42b/13, 44b/01, 44b/02
y.+ya tut- 30b/13, 31a/10
 3. (Yazı ve söz için) Daha önceki
 kısım, üst.
y.+ki 39a/07
 [=32]
yuğarulu Yukarıda olan.
y. 24b/11
 [=1]
yumru Biçimi yuvarlak ve şişkin olan.
 Bk. **yumru**

y. 12a/06, 13b/04, 13b/04, 16b/13

y. ol- 10a/10, 13b/04, 14a/02

y. şekli ol- 14a/02

y. ve yoğun ol- 20a/09

y.+rak ol- 34b/10

[=10]

yumru Bk. **yumrı**

y. şekli ol- 10a/08

[=1]

yumruğ Elin, parmakları yumulmuş ve sıkılmış hali.

y. 12b/12

[=1]

yumruluk Şişkinlik, şişlik.

y.+a (yumruluğa) 12b/07

[=1]

yumurda Kümes hayvanları ve özellikle tavuk tarafından yumurtlanan, beslenmede çok önemli bir yeri olan, protein ve lipit bakımından çok zengin, üstü beyaz, kırılğan bir kabukla kaplı, beyzî biçimde bir besin maddesi.

y. 35a/12

[=1]

yumurlan- Bir araya gelmek, toplanmak.

y.-up 42b/11

[=1]

yumuşak Üzerine dokunulduğunda çöken, çukurlaşan, eski biçimini kaybeden.

y. 11b/03, 22a/07, 26a/11, 26b/08,

38a/01, 39a/06

y. (gevrek ve yumuşak ol-)

13b/12ve

y. it- 26a/08, 38b/09

y. ol- 22b/01

[=10]

Yunan Yunanistan halkından olan veya bu halkın soyundan gelen kimse.

y. 4b/07

[=1]

yut- Ağızda olan bir şeyi boğazdan aşağı indirmek.

y.-miş 44a/07

[=1]

yuy- Bk. **yuğ-**

y.-alar 36a/11, 42a/02

y.-up 35b/13

[=3]

yügrük Hızlı giden, çabuk yürüyen, yürük.

y. 12b/04, 19b/06, 20b/07, 21b/02

y.+ine (yügrüğe) 21a/03

y. ol- 17b/10, 20a/10

y. ve hünerlü ol- 20a/06

y. ve yegrek ol- 22b/13

[=9]

yük Bir hayvan veya taşıtın

taşıyabileceği miktar.

y. çek- 44a/04

y.+den 23a/05

y.+e 18b/11, 20a/13, 27b/02

y. götür- 9a/08

y. yüklet- 3a/08

[=7]

yüklet- Yüklemek işini yaptırmak.

y.-meyeler 27b/02

y.-üp (yükledüp) 28a/01

y.-ürlerdi 3a/08

[=2]

[=3]

yürek Bir kimsenin veya hayvanın ruhsal yönü, gönül.

Z

y.+i ıarlan- (yüregi ıarlan-)

8b/13

[=1]

yürekli Bk. **yürekli**

y. ol- 17b/12

[=1]

yürekli Yiğit, korkusuz, yüreği pek, cesaretli, cesur. Bk. **yürekli**

y. 21a/08

y. (berk ve yürekli ol-) 21a/02

[=2]

yürüt- Yürümesini sağlamak, yürümesine yardımcı olmak.

y.-eler (yürüder) 27b/11

[=1]

yüz Doksan dokuzdan sonra, yüz birden önce gelen sayının adı.

y. (iki yüz dirhem) 31a/04

y. biñ 5b/03, 5b/03

y. dirhem 40b/10

y.+i 3b/07

y.+inde 40a/09

y.+inden 8a/09

y. kerre 7a/13

[=8]

yüzlü Yüze sahip, yüzü olan.

y. (güler yüzlü ol-) 16b/06

[=1]

yüzünden Sebebiyle, -den ötürü.

y. 7a/04, 7b/07

za‘af Ar. İrade zayıflığı, dayanamama.

z. 6a/09

[=1]

zābiṭa (< Ar. zābiṭ) Çeşitli unsurları bir arada tutan şey, bağ, rabıta.

z.+sı 25a/13

[=1]

zabt Ar. Tutma, zabt.

z.+ından 3b/01

z. it- 3b/03

z. olın- 3b/10

[=3]

za‘ferān Ar. Süsengiller familyasından, baharda güzel çiçekler açan, uyarıcı, adet söktürücü hassalara sahip, soğanlı çok yıllık bitki. *Crocus sativus*.

z. 30b/10, 31a/03, 42b/03

z.+dan 39a/06

z.+ı 30b/12, 44b/12

[=6]

zāhir (< Ar. zuhūr) Meydanda olan, görünen, açık ve belli olan (şey).

z. 2a/13, 6a/11

z. (bellü ve zāhir ol-) 40a/03

z. ol- 25b/11

z. ve nāşir ol- 8b/05

[=5]

zahmet Ar. Sıkıntı, eziyet.

z. 30a/11, 31a/01, 37a/01, 38a/06,
39a/08, 42b/09, 44b/07

z. çek- 38a/05

z.+den 32a/12, 44a/02, 44b/03

z.+dür 33a/04, 33a/04

z.+e 18b/11, 20a/04

z.+i 37b/12

z.+ile 44a/07

z.+inden 2b/02

z.+lerün 5b/10

z.+ün 37b/12

z. vir- 40a/05

[=21]

za‘if (< Ar. za‘f) Güçsüz kuvvetsiz.

z. 18a/12, 37b/13

z.+e (cism-i za‘if) 4a/09

z. gel- 12a/08

z. idi 40b/01

z. ol- 41a/13

[=6]

zālim (< Ar. zūlm) Acımasız,
merhametsiz (kimse).

z. (bir zālim pādīshāh) 42a/13

[=1]

zamān (< Ar. zemān) Vakit, çağ, devir,
süre.

z. 2b/03, 3a/09, 5a/11, 8b/05,

23a/11, 28a/10, 30b/13, 32a/11, 33b/12

37a/10, 38b/03, 42a/13

z. (her zamān) 26a/05

z.+a 39a/06

z.+da 3a/08, 6a/07, 8b/02, 8b/05,

8b/10, 9a/09, 11b/06, 15a/09, 22b/11,

24a/10, 26b/03, 26b/08, 26b/08, 26b/13,
30a/13, 36a/12, 42a/13, 44a/05

z.+daki 4b/03

z.+dan 2b/09, 3a/08

z.+ı 31a/01

z.+ı şābık 23b/05

z.+ına 17a/13, 17a/13

z.+ında 3b/04, 17a/13, 30b/01,

33a/05, 36b/13

z.+larda 16a/04

[=45]

zamm Ar. Arap ve Osmanlı alfabesinde
üstüne konduğu sessiz harfi u, ü sesiyle
okutan, hareke, ötre.

z.+i-y-ile 5a/13

[=1]

zarāfet Ar. İncelik, zariflik, nezaket.

z.+ile 26b/12

[=1]

zarar Ar. Bir kimse veya şeyin sebep
olduğu kayıp, kötü sonuç, ziyan.

z. degür- 8a/12

z.+dur 29b/06

z. eyle- 37a/01

z. getür- 30a/03

z. gör- 44b/07

z. iriş- 35a/09

z. ol- 26a/13, 42b/05

[=8]

zarf Ar. İçine mektup, evrak, kart vb.
koymaya yarayan kese biçiminde kâğıt
mahfaza.

z. gibi 34a/13

z.+ı (ğonca zarfı gibi) 34a/13

[=2]
ẓarūret Ar. Mecburiyet, zorunluluk.
ẓ. 29b/06
 [=1]
ẓarūrī (< Ar. ẓarūre) Olması mecburi, kaçınılması imkânsız olan, mecburi, zorunlu.
ẓ. ol- 22a/01
 [=1]
ẓāt Ar. Kimse, kişi, şahıs, özellikle saygıdeğer kimse.
ẓ.+ı 5a/12
ẓ.+uñ-çün ('azīz-i ẓāt) 5b/07
 [=2]
zāyid (< Ar. ziyāde) Sonradan eklenen, ilave edilen.
z. ol- 44a/06
 [=1]
zāyil (< Ar. zevāl) Devamlı ve kalıcı olmayan, sona eren, yok olan, ortadan kalkan.
z. ol- 36a/11, 37a/04
 [=2]
zebūn Far. Güçsüz, zayıf, aciz.
z. at- 26b/05
z. ol- 11b/07, 22b/06
 [=3]
zebūnlık Zebun olma durumu.
z.+a (zebūnlığa) 15b/09
 [=1]
zehr Ar. Girdiği organizmada fizyolojik görevleri bozan veya yok ederek ölüme sebep olan madde, ağu, sem.
z. 41b/02

z.+i 41a/13
 [=2]
zehrlü Zehiri olan, ağılı.
z. 40a/11, 40b/01, 41a/02
 [=3]
zekāt Ar. İslam dininin beş şartından biri olarak, sahip olunan ve belli bir miktarı aşan mal ve paranın yoksullara dağıtılması gereken kırkta biri ve bunun yoksullara dağıtılması işi.
z. 8a/08
z. çıkar- 8a/08
 [=2]
zemīn Far. Yer, mahal.
z. 5a/11
 [=1]
zenbūr Far. Eşek arısı, arı.
z. gibi 40a/12
 [=1]
zencebīl Ar. Zencefilgiller familyasından, Malezya ve Hindistan'da yetişen, kamış görünüşünde çok yıllık otsu bitki. Zengiber officinale.
z. 31a/02, 45a/08
 [=2]
zergermāyī (?)
z. 40a/08, 40a/09
 [=2]
zerre Ar. Çok küçük parçacık.
z.+dür 5b/01
 [=1]
Zeyd Bk. **Zeydū'l-hayl**
z. 8b/06, 8b/10, 9a/06, 9a/09, 9b/04

z.+e 9a/05

z.+idi 9b/06

[=7]

Zeydü'l-hayl Hz. Ömer zamanında yaşamış ve atlar hakkında bilgiye sahip sahabe. Krş. **Zeyd**

z. 8b/02

z. **deyü** 9b/06

z.+e 8b/05

z.+sın 9b/06

[=4]

zeyt Ar. Zeytin yağı.

z. 32a/03, 34a/02

z. **yağı** 36a/11, 40b/09

[=4]

zırnıh Far. Arsenik, sıçan otu.

z. 33a/09, 35a/03, 36a/03, 36a/03

[=4]

zībā Far. Güzel.

z. (**risāle-i zībā**) 4b/07

[=1]

zift Ar. Kömür katranı, odun katranı ve petrolün damıtılması esnasında elde edilen, teknelerin kalafatlanmasında, çatı ve damlardan, kaldırım taşları arasından su sızmasını önlemede kullanılan, biraz ısınınca hemen yumuşayan, yapışkan, soğukken kırılgan, koyu siyah renkli madde, kara sakız.

z. 33b/05

[=1]

zıkr Ar. Sözüünü etme, ismini söyleme, anma.

z. **eyle**- 17a/11

z. **it**- 5b/13

z. **olın**- 13a/04, 21b/08, 25b/11, 30a/08, 30a/09, 30a/09, 38b/07

[=9]

zīrā Far. Çünkü, şundan dolayı.

z. 2a/13, 2b/05, 3b/09, 4a/06, 5a/13, 6b/10, 6b/13, 7a/01, 7a/09, 7b/09, 8b/09, 8b/13, 10b/13, 12a/07, 12a/08, 12b/04, 12b/04, 13a/04, 17b/06, 17b/09, 20a/04, 22a/08, 22a/10, 22b/01, 22b/05, 23b/12, 24b/03, 24b/06, 25b/11, 25b/13, 28a/13, 29a/04, 29a/13, 29b/06, 29b/08, 29b/10, 30a/13, 30b/01, 32b/04, 33b/08, 37b/12, 38a/08, 39a/08, 41a/02, 42b/05, 43a/10

[=46]

zīrek Far. Anlayışlı, akli başında, zeki.

z. 29a/04

z. **ol**- 28a/13

[=1]

ziyāde Ar. Fazla, çok.

z. 2b/09, 2b/11, 4b/07, 6b/13, 7a/13, 7b/09, 8a/11, 8b/03, 9a/08, 9b/06, 12b/04, 12b/10, 13a/04, 13a/07, 14a/06, 14b/02, 20a/05, 20a/09, 21a/09, 23b/09, 25b/12, 28a/09, 28b/04, 35b/02, 35b/09, 37a/02, 40a/05, 43b/03, 44a/03

z.+ler 4b/06

z. **ol**- 15a/05, 20a/01, 24a/09

[=33]

ziyān Far. Bir şey veya kimsenin sebep olduğu çıkar kaybı, zarar.

z. **getür**- 8a/13

[=1]

zufre Ar. Atın toynağında görülen bir hastalık.

z. 39a/07, 39b/06, 39b/10

[=3]

zuhūr Ar. Meydana çıkma, baş gösterme, görünme.

z. it- 5b/10, 30a/06

[=2]

zulmet Ar. Karanlık.

z.+i cehālet 2a/02

[=1]

zurnaba Türklerin zürafa için kullandıkları isim.

z. 13a/07

[=1]

zübtet'ül-ümerā Ar. Beylerin seçkinleri.

z. 5a/07

[=1]

zükkām Ar. Atlardaki nezle hastalığı.

z. 30a/10, 32b/04

z.+ile 32b/04

[=3]

zürāfā Ar. Geviş getiren memelilerden Afrika'da yaşayan, uzun boylu, çok uzun boyunlu, derisi alacalı otçul hayvan. Giraffa camelopardalis.

z. 13a/07

z. gibi 13a/06

[=2]

BÖLÜM V: SONUÇ

Çalışmamızda Ali b. Ömer Arabi'nin Baytarname adlı eseri Türk Dili ve edebiyatı eğitimi çerçevesinde incelenmeye çalışılmıştır. İnceleme sırasında literatür tarama ve doküman analizi yöntemleri kullanılmıştır.

Öncelikle Baytarname'nin çalıştığımız sayfalarının (1b-45a) transkripsiyonlu metni verilmiştir. Transkripsiyonlu metinde geçen ayet ve hadisler kaynak gösterilerek açıklanmış, okunamayan veya yanlış yazılan kısımlar düzeltilip dipnot ile belirtilmiştir.

Eser üzerinde dil incelemesi yapıp metinden örnekler gösterilmiştir. Daha sonra eserin gramatikal dizini çıkarılmıştır. Dizinde kelimenin karşısında anlamı verilmiş ve kelimenin kökeni olan dil belirtilmiştir.

Baytarnameler evcil hayvanların bakımı ve özellikle atçılık üzerine İslam medeniyetinde yazılmış olan eserlerdir. Bu eserlerde genellikle at bakımı, atların vasıfları, atlarda ortaya çıkan hastalıklar ve tedavileri gibi konular işlenmiştir. İncelediğimiz eser, baytarlığın nasıl öğretildiğine ve Osmanlı'da bilim dilinin nasıl olduğuna dair ipuçları vermektedir. Söz konusu eser belli bir şeyi öğretmek amacıyla kaleme alınmıştır. Bu yönden bakıldığında baytarnameler de Türk Dili ve edebiyatı eğitiminde kullanılabilecek özelliklere sahiptir.

Eserin bu çalışmadaki kısmına (1b-45a) ve devamına bakıldığında diğer baytarnamelerle benzer özellikler gösterdiği görülür. Metinden hareketle Osmanlı'da bilim dili ve özellikle baytarlığın öğretimi ile ilgili şunlar söylenebilir:

Müellifler ve mütercimler baytarlığı bilen ve bu işle bizzat uğraşmış kişilerdir. Eserler onların kişisel tecrübelerine dayanmaktadır. Bu açıdan baytarnamelerin ve o dönemdeki diğer tıp metinlerinin ampirik (mücerrep) olduğu söylenebilir.

Ele aldığımız eserde çok yalın ve akıcı bir Türkçe kullanılmıştır. Dil genellikle göndergesel işlevde kullanılmış, fiil ise istek veya emir kipinde çekimlenmiştir. Buradan hareketle baytarnamelerin çoğunda böyle bir dil kullanıldığı kanısına varabiliriz. Dilin açık olması hem o dönemin önemli bir uğraşı olan atçılığın daha kolay öğrenilip anlaşılmasını hem de o dönemdeki bilim dilinin nasıl olduğunun tespit edilmesini sağlamıştır.

Eser didaktik bir anlatıma sahiptir. Müellif bazen direkt olarak öğüt vermiş bazen de ortaya koyduğu düşüncenin gerekli olduğuna vurgu yapmıştır. Bu yönüyle bakıldığında eserimiz

Türk dili ve edebiyatı eğitiminde örnek gösterilip incelenebilecek bir konumdadır. Öğretici metin seçiminde baytarnamelere de yer verilebilir.

Eski Türkiye Türkçesinin dil hususiyetlerini gösteren eserde yabancı kelimelerden ziyade Türkçe kelimelerin tercih edildiği göze çarpmaktadır. Fakat bugün aktif olarak kullanmadığımız ve o dönemde sıklıkla görülen Arapça ve Farsça ibarelere de yer verilmiştir. Ba'dehu, fe emmâ, ammâ ba'd, fi'l-hâl, va'llahü, kezâlik, mezkûr, nâfi', nâ-bedîd, muhkem, makûle bunlara örnek olarak verilebilir.

Tanımlar ve açıklamalar en basite indirgenerek yapılmıştır. Eğer yabancı bir kelime verilirse buna Türklerin ne dediği ifade edilmiştir. Hastalık kelimeleri, atıcılık ile ilgili terimler ve ilaç yapımında kullanılan malzemeler açıklanırken bu ifadelerin Arapça ve Farsça karşılıkları verilmiş ve ayrıntılarına da değinilmeye çalışılmıştır. Hastalığın tedavisinde kullanılan ilaçlar ve terkipler anlatılırken gayet açık bir dil kullanılmış, söz konusu materyallerin diğer isimleri, nereden tedarik edileceği ve o materyaller bulunmadığı takdirde kullanılacak alternatifler açıklanmaya çalışılmıştır.

Eser, terimler ve teknik bilgiler göz önünde bulundurulduğunda zengin bir söz varlığına sahiptir. Bu söz varlığı Türk dili ve edebiyatı eğitimi çalışmalarına yön gösterebilir. Eserde kullanılan ve dil incelemesi bölümünde Eski Türkçedeki halleri verilen kelimeler ile günümüz Türkçesindeki halleri arasında bağlantı kurulabilir. Öğrencilerin etimolojiyle tanışmaları sağlanabilir.

Eserde açıklayıcı ve öğüt verici bir dilin yanında soru cümleleri de kullanılmış, bazı kısımlarda ise tartışmacı bir anlatım yeğlenmiştir. Metinde daima kurallı cümleler değil devrik cümleler de kullanılmıştır. Bu da metindeki tekdüzeliği önlemiştir.

Yazmanın baş kısmında (5a-5b) kısa bir nazım (şiir) bulunmaktadır. Aruz vezniyle yazılan bu şiir tür bakımından bir medhiyedir. Bu açıdan bulgular metnimizin klasik edebiyat ile olan bağını göstermektedir. Ayrıca 5a'da bir muamma bulunmaktadır.

Konuyla ilgili bir ayet veya hadis örnek olarak verilecekse önce ayet veya hadisin orijinali söylenir, daha sonraysa onun Türkçeye tercümesi verilir. Bu, Türklerin ilk müslüman olduğu yıllardan beri kullandığı bir yöntemdir. Adeta bir gelenek haline gelmiştir. Metnimizin de bu geleneği sürdürdüğü görülmektedir. Bu sayede ayet veya hadis daha iyi anlaşılmakta ve güçlü bir dayanak oluşturulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akyol, M., Karacan Sonduk, Ş., & Taşkapı, A. (2019). *Ortaöğretim 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı*. Ankara: Öğün Yayınları.
- Altuntaş, H., & Şahin, M. (2011). *Kur'an-ı Kerim Meali*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Ayverdi, İ. (2010). *Kubbealtı Lügati*. İstanbul: Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı.
- Banguoğlu, T. (1974). *Türkçenin Grameri* (s. 9). içinde İstanbul: Baha Matbaası.
- Canan, İ. (1986). *Kütüb-i Sitte*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Develi, H. (2015). *Osmanlı Türkçesi Kılavuzu*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Devellioğlu, F. (2006). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları
- Erbay, A. (2018). Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Çerçevesinde Çavdır Yöresi Ağzı (Fonetik ve Morfolojik İnceleme-Metin-Dizin). *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.
- Erden, M. (2011). *Eğitim Bilimlerine Giriş* (s. 13). içinde Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Ergin, M. (2013). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım.
- Gerçek, Ş. (2017). Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Dilbilgisi Öğretiminde Dilbilimsel Yaklaşımlardan Yararlanma. *II. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatları Öğretimi Sempozyumu* (s. 657-665). içinde Ankara.
- Gülsevin, G. (2007). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gürlek, M. (2011). Ala'im-i Cerrahin'de Geçen Bitki Adları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Sayı: 14, s. 123-145.
- Güzel, A. (2006). Edebiyat Eğitiminde Amaçlar ve Bu Amaçlara Yönelik Yöntem, Teknik ve Örnek Uygulamalar. *Milli Eğitim Dergisi*, 34(169).
- İbn Nehhas. (1996). *Cihad*. İstanbul: Tevhid Yayınları.

- Kantemir, E. (1994). Ortaöğretimde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimine Genel Bir Bakış. N. Ergen içinde, *Ortaöğretimde Türk Dili ve Öğretimine Genel Bakış* (s. 37). Ankara: TED Yayınları.
- Karaağaç, G. (2019). *Türkçenin Dil Bilgisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Naskali, E. G. (2017). *At Kitabı* (s. 5-16). içinde İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Okay, O. M. (1994). Edebiyat. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 10, s. 395). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Öztürk, E. (2018). *Eski Anadolu Türkçesi El Kitabı*. İstanbul: Akçağ Yayınları.
- Peker, N. M. (2019). Aristo'ya Atfedilen Anonimleşmiş Baytarname (İnceleme, Metin ve Dizin). *İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.
- Redhouse, J. W. (2005). *Turkish and English Lexicon*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Steingass, F. (2005). *Persian-English Dictionary*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Şen, M. (1995). *Türk kültüründe At ve Çağdaş Atçılık* (s. 187). içinde İstanbul: Türkiye Jokey Kulübü.
- Şen, M. (2016). *Türk Dilinin Dünü ve Bugünü*. İstanbul: Post Yayın.
- Tambulut, E. (2021). Ahmed Bin El-Hasan Bin El-Ahnef'in Mehmed Sakıb Tarafından Tercüme Edilen Kitabü Baytara Adlı Eseri. *Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.
- TDK: (2008). *Derleme Sözlüğü* I-XII. Ankara: TDK Yayınları.
- TDK: (2009). *Tarama Sözlüğü*. I-VIII. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ulaş, S. (2020). Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimiyle İlgili Çalışmaların Analizi: Bir Meta-sentez Çalışması. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*. Antalya.

Yeşersin, F. (2019). Kıssa-yı Yakub Aleyhisselam (vr. 1b-15b) Adlı Eser Üzerinden Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Kapsamında Din Dili Eğitiminin İncelenmesi. *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.

Yılmaz, M. (2013). *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler*. İstanbul: Kesit Yayınları.

